

OBIAŚ

OŚRODEK BADAŃ
I ANALIZ SPOŁECZNYCH

POTENCJAŁ WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO W ZAKRESIE
PRZYCIĄGANIA STUDENTÓW
SPOZA REGIONU

RAPORT Z BADAŃ

Spis treści

WSTĘP. ZAŁOŻENIA I METODOLOGIA BADANIA.....	4
---	---

CZĘŚĆ PIERWSZA. DESK RESEARCH I ANALIZA PORÓWNAWCZA REGIONÓW

POTENCJAŁ UMIEDZYNARODOWIENIA UCZELNI W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM. WNIOSKI Z ANALIZY ŹRÓDEŁ.....	10
DLACZEGO INTERNACJONALIZACJA?	10
INTERNACJONALIZACJA W LICZBACH	13
ZAŁOŻENIA POLITYKI INTERNACJONALIZACJI SZKOLNICTWA WYŻSZEGO	16
POZYSKIWANIE TALENTÓW NA POMORSKIE UCZELNIE.....	20
POMORZE – DOLNY ŚLĄSK – JUTLANDIA ŚRODKOWA. PORÓWNANIE POLITYK PUBLICZNYCH I KLUCZOWYCH WSKAŹNIKÓW	24
PODSTAWOWE INFORMACJE O REGIONACH	24
REGIONY W ŚWIETLE DANYCH. JAKOŚĆ ŻYCIA ORAZ POTENCJAŁ AKADEMICKI	25
PRZEGLĄD POLITYK WOBEC STUDENTÓW ZAGRANICZNYCH. DOBRE PRAKTYKI.....	33

CZĘŚĆ DRUGA. BADANIE STUDENTÓW POLSKICH I ZAGRANICZNYCH NA POMORZU

KTO PRZYJEŹDŹA STUDIOWAĆ NA POMORZE? PORTRET STUDENTÓW SPOZA REGIONU	41
DANE SOCJO-DEMOGRAFICZNE. POCHODZENIE STUDENTÓW.....	41
WCZEŚNIEJSZE POBYTY W POLSCE. DOŚWIADCZENIE STUDIOWANIA.....	45
OBECNY POBYT. WARUNKI MIESZKANIOWE STUDENTÓW.....	47
MOTYWACJE I OCZEKIWANIA. DLACZEGO STUDIUJE SIĘ NA POMORZU?.....	50
CZYNNIKI PRZYCIĄGAJĄCE STUDENTÓW DO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO.....	50
OKOLICZNOŚCI WYJAZDU DO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	63
STRATEGIE ADAPTACYJNE, RELACJE I CZAS WOLNY. TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z POBYTEM NA POMORZU I STRATEGIE ICH ROZWIĄZYWANIA.....	75
STRATEGIE ADAPTACJI DO NOWYCH REALIÓW.....	75
AKTYWNOŚCI W CZASIE WOLNYM	79
JAKOŚĆ RELACJI STUDENCKICH.....	82
JAKOŚĆ STUDIOWANIA. PLUSY I MINUSY OFERTY AKADEMICKIEJ NA POMORZU	88
SZCZEGÓŁOWA OCENA JAKOŚCI STUDIOWANIA	88
EWALUACJA DECYZJI O PODJĘCIU STUDIÓW ORAZ WSPARCIE UCZELNI.....	91
JAK SIĘ ŻYJE NA POMORZU? WIELOWYMIAROWA OCENA REGIONU JAKO MIEJSCA DO STUDIOWANIA, ŻYCIA I PRACY.....	102
OGÓLNA OCENA POBYTU	102
SZCZEGÓŁOWA OCENA POBYTU – ASPEKTY POZAUCELNIANE	104
OCENA WSPARCIA DLA STUDENTÓW ZAGRANICZNYCH.....	107
SKŁONNOŚĆ DO REKOMENDACJI POMORZA. PROMOTORZY I KRYTYCY	116

STUDENCKIE PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ ORAZ STOSUNEK DO RYNKU PRACY. PERSPEKTYWY POZOSTANIA NA POMORZU.....	119
STOSUNEK STUDENTÓW DO PRACY ZAROBKOWEJ W TRAKCIE STUDIÓW	119
STUDENCKIE PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ.....	122

CZĘŚĆ TRZECIA. WNIOSKI I REKOMENDACJE DO DALSZYCH DZIAŁAŃ

KONKLUZJE Z BADANIA STUDENTÓW. JAKA JEST POMORSKA OFERTA AKADEMICKA DLA GOŚCI SPOZA REGIONU?.....	133
ANALIZA PRZEWAG I SŁABOŚCI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W OBSZARZE OFERTY AKADEMICKIEJ. WNIOSKI Z ANALIZY SWOT	142
KATALOG REKOMENDACJI DLA POLITYKI PUBLICZNEJ	144

Wstęp. Założenia i metodologia badania

KONTEKST BADANIA

Niniejszy raport stanowi podsumowanie kompleksowych badań mających na celu rozpoznanie i wzmocnienie potencjału województwa pomorskiego w zakresie przyciągania i utrzymania studentów przybywających spoza regionu. Ekspertyzę, w tym badania empiryczne wśród studentów, zrealizowano w listopadzie oraz grudniu 2017 roku na zlecenie Samorządu Województwa Pomorskiego.

Celem nadrzędnym studium jest wskazanie katalogu rekomendacji wzmacniających kompetencje, zarówno instytucji samorządowych, jak i pomorskich uczelni, do tworzenia satysfakcjonujących warunków do studiowania, życia oraz podjęcia pracy zawodowej w regionie. Konsekwentna inwestycja w te trzy wyróżnione obszary – poprawę jakości życia, warunków studiowania oraz lokalny rynek pracy – powinna przynieść rezultaty w postaci zwiększenia atrakcyjności regionu dla potencjalnych studentów, którzy w przyszłości zasilą regionalny rynek pracy.

Szczegółowe rozpoznanie w tym zakresie docelowo posłużyć powinno wypracowaniu wspólnego, skoordynowanego modelu działań mających na celu przyciąganie oraz zatrzymywanie studentów spoza regionu (polskich oraz zagranicznych), realizowanego przez międzysektorowe konsorcjum – pomorskie samorządy, jednostki akademickie oraz lokalny biznes.

Aby osiągnąć kluczowe cele ekspertyzy zastosowano wielomodułowe badania, które obejmowały:

- (1) analizę desk research zgromadzonych materiałów dotyczących obszaru zainteresowania, między innymi stan obecnych badań, analizy dostępnych danych statystycznych oraz obecnych regionalnych i krajowych polityk publicznych w zakresie umiędzynarodowienia uczelni wyższych;
- (2) analizę porównawczą (benchmarking) trzech regionów: (1) województwa pomorskiego; (2) województwa dolnośląskiego (porównanie krajowe) oraz (3) duńskiego regionu Jutlandia Środkowa (porównanie międzynarodowe) w zakresie kształtowania polityk publicznych nastawionych na wskazane cele. Porównanie obejmuje ponadto wskaźniki dotyczące jakości życia, poziomu umiędzynarodowienia uczelni oraz potencjału regionalnych ośrodków akademickich;
- (3) badanie dwóch zbiorowości studentów przebywających obecnie na pomorskich uczelniach – (1) studentów zagranicznych oraz (2) studentów krajowych pochodzących

spoza województwa pomorskiego. Aby uzyskać wszechstronną diagnozę dotyczącą motywacji, aspiracji, ocen oraz planów obu badanych zbiorowości, zastosowano podejście łączące ilościowe oraz jakościowe techniki zbierania danych. Synteza obu technik pozwoliła na uzyskanie bardziej pogłębionych, komplementarnych wobec siebie wniosków badawczych.

KONCEPCJA ORAZ PRZEBIEG BADAŃ

Badania ilościowe zrealizowano metodą mixed-mode, łącząc technikę ankiety audytoryjnej z możliwością wypełnienia kwestionariusza online (ang. *CAWI – Computer-Assisted Web Interview*) w celu zminimalizowania ryzyka dużej skali odmów respondentów. Kontrola kluczowych zmiennych doboru próby, tj. (1) uczelni, na której student studiuje oraz (2) kraju / województwa pochodzenia odbywała się w trakcie realizacji terenowej.

Badanie zrealizowano na podstawie dwóch, dedykowanych dla obu zbiorowości, kwestionariuszy badawczych o wysokim stopniu standaryzacji. Kwestionariusze dla obu badanych grup miały zbliżoną strukturę oraz logikę pytań w celu umożliwienia, w ograniczonym zakresie, porównań między zbiorowościami. Ponadto narzędzie zaprojektowane dla studentów zagranicznych zostało przygotowane w dwóch wersjach językowych – polskiej oraz angielskiej – do wyboru przez respondenta zgodnie z jego preferencją.

Narzędzie skierowane do studentów zagranicznych zawierało 45 pytań (w tym 14 pytań metryczkowych). Kwestionariusz dedykowany studentom polskim był krótszy i zawierał 35 pytań. Wspólny zakres tematyczny, który został poruszony w kwestionariuszach, obejmował:

- (1) ogólne charakterystyki respondenta oraz informacje o jego obecnym pobycie w woj. pomorskim;
- (2) czynniki związane z podjęciem decyzji o podjęciu studiów w województwie pomorskim;
- (3) ogólną i szczegółową (wielowymiarową) ocenę obecnego pobytu, w szczególności dotyczącą: aspektów uczelnianych (związanych ze studiami), i pozauczelnianych (związanych z satysfakcją z jakości życia w regionie);
- (4) ocenę relacji międzygrupowych oraz sposobów spędzania czasu wolnego;
- (5) skłonność do rekomendacji Pomorza¹ w paru obszarach;
- (6) strategię respondenta dotyczące rynku pracy;
- (7) dalsze plany respondenta po ukończeniu studiów w województwie pomorskim.

Badania ilościowe zrealizowano na łącznej próbie 1458 respondentów, z czego 660 z nich stanowili studenci zagraniczni (z wyłączeniem studentów przebywających w ramach wymiany,

¹ Określenie „Pomorze”, pomimo szerszego kontekstu historyczno-geograficznego, jest używane w raporcie zamiennie z terminem „województwo pomorskie”. Dotyczy więc jedynie obszaru wydzielonego w efekcie podziału administracyjnego kraju w 1999 roku.

na przykład w programie Erasmus), a 798 studenci polscy pochodzący spoza województwa pomorskiego.

W badaniu ilościowym udało się zapewnić udział studentów pochodzących ze wszystkich 12 pomorskich uczelni zaproszonych do badania. Studenci zagraniczni reprezentowali 61 krajów pochodzenia z całego świata (z naciskiem na Europę). W przypadku studentów polskich badanie objęło reprezentantów wszystkich województw (z wyłączeniem województwa pomorskiego). Szczegółowe dane dotyczące głównych charakterystyk socjo-demograficznych respondentów znajdują się w dalszej części opracowania.

Badanie jakościowe zostało zrealizowane na próbie 50 studentów (35 wśród studentów zagranicznych oraz 15 wśród studentów polskich spoza regionu pomorskiego) techniką wywiadu indywidualnego (ang. *IDI – In-depth Interview*). W ramach doboru próby zadbano o możliwie jak największą różnorodność badanych pod względem: kraju bądź regionu pochodzenia (w zależności od zbiorowości), kierunku, typu oraz roku podjętych studiów. Studenci zagraniczni uwzględnieni w próbie pochodzili łącznie z 15 krajów, a studenci polscy z 7 różnych województw. Wywiady prowadzone były w języku polskim lub angielskim.

Tabela 1. Charakterystyka próby badawczej w badaniu jakościowym

Kategorie badanych	Liczebność
Studenci zagraniczni, w tym pochodzący wg grup:	35
kraje byłego ZSRR	19
pozostałe kraje Europy	7
pozostałe kraje świata	9
Studenci polscy, w tym pochodzący wg regionów:	15
województwo ościenne	10
pozostałe województwa	5
Płeć	
kobieta	27
mężczyzna	23
Typ studiów	
studia licencjackie	27
studia magisterskie	22
studia doktoranckie	1

Tabela 2. Charakterystyka próby badawczej w badaniu jakościowym – zestawienie rozmówców wg kraju / województwa pochodzenia

Kraj	Liczebność
Ukraina	12
Chiny / Rosja	4
Litwa / Turcja / Włochy	2
Azerbejdżan / Bangladesz / Chorwacja / Indie / Irak / Izrael / Japonia / Niemcy / Sri Lanka	1
Województwo	Liczebność
Warmińsko-mazurskie	7
Kujawsko-pomorskie / podlaskie	2
Lubuskie / świętokrzyskie / wielkopolskie / zachodniopomorskie	1

Wywiady zrealizowano na podstawie scenariusza zawierającego około 20 wątków, podzielonych na różne obszary problemowe. Scenariusze rozmowy dedykowane dla poszczególnych zbiorowości różniły się między sobą nieznacznie. W praktyce scenariusz badawczy dla studentów zagranicznych obejmował więcej obszarów tematycznych, dotyczących zwłaszcza kwestii adaptacji do nowych warunków życiowych w obcym kraju.

JAK CZYTAĆ RAPORT?

Materiał empiryczny pochodzący z części ilościowej oraz jakościowej jest prezentowany w tekście równoległe, w ujęciu problemowym, odzwierciedlającym w dużej mierze strukturę tematyczną kwestionariusza z badań ilościowych.

Analizy o charakterze ilościowym opatrzone są w niemal każdym przypadku odpowiednią reprezentacją graficzną – wykresem bądź tabelą oraz interpretacją tekstową. Wnioski z części jakościowej natomiast egzemplifikowane są w niektórych przypadkach cytatem z rozmów ze studentami. W stosunku do wypowiedzi potocznych cytaty zostały częściowo zredagowane, a w przypadku wywiadów prowadzonych w języku angielskim – przetłumaczone na język polski. Z uwagi na konieczność anonimizacji rozmówców oznaczenie cytatów jest lakoniczne (na przykład „[W14]”). W wielu przypadkach z kontekstu narracji możliwe jest odkodowanie regionu świata, z którego pochodzą studenci, a niekiedy też konkretnego kraju.

W toku czynności analitycznych (dotyczących głównie części ilościowej badań) wyróżniono kilka zmiennych niezależnych, które warto w tym miejscu wymienić wraz z krótkim objaśnieniem:

- ▶ *Grupy krajów pochodzenia (dotyczy kwestionariusza dla studentów zagranicznych).* W ramach tej zmiennej zgrupowano deklaracje badanych odnośnie ich kraju pochodzenia w trzy grupy:
 - **kraje byłego ZSRR.** Agregat uwzględniał wszystkie kraje, które na przestrzeni lat tworzyły były Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (w tym także obecnych członków UE: trzy kraje bałtyckie²). Celem było wyróżnienie państw o wspólnych korzeniach historycznych i społeczno-kulturowych będących konsekwencją funkcjonowania w ramach ZSRR. Wyróżniona grupa, jak się okazuje, istotnie różni się od pozostałych w treści motywacji i aspiracji związanych z przyjazdem na studia na Pomorze;
 - **pozostałe kraje europejskie.** Agregat uwzględnia wszystkie kraje europejskie, które nie zawierają się w poprzedniej kategorii (nie tylko członków UE);
 - **pozostałe kraje świata.** Zgrupowano wszystkie kraje spoza kontynentu europejskiego;

² W próbie znalazło się jedynie pięcioro przedstawicieli krajów bałtyckich.

- ▶ *PKB na mieszkańca w stosunku do Polski (dotyczy kwestionariusza dla studentów zagranicznych).* Zmienną stworzono przyporządkowując wartość „niższe niż Polska” oraz „wyższe niż Polska” poszczególnym krajom pochodzenia na podstawie danych ekonomicznych – PKB nominalnego na mieszkańca (dane Międzynarodowego Funduszu Walutowego za 2016 rok);
- ▶ *Typy kierunków (dotyczy obu kwestionariuszy).* Zastosowano lekko zmodyfikowaną klasyfikację kierunków studiów przyjętą w typologii Perspektywy.pl³. Podział jest trójdzielny i grupuje: (1) kierunki artystyczno-humanistyczno-społeczne; (2) medyczno-przyrodnicze oraz (3) techniczne i ścisłe;
- ▶ *Województwo pochodzenia (dotyczy kwestionariusza dla studentów polskich).* Zastosowano podział deklarowanych województw pochodzenia ze względu na bliskość geograficzną województwa pomorskiego, wyróżniając (1) województwa ościennie, czyli sąsiadujące z województwem pomorskim (tj.: województwo warmińsko-mazurskie, województwo kujawsko-pomorskie oraz województwo zachodniopomorskie), z których rekrutuje się ok. 64% badanych studentów oraz (2) pozostałe województwa.

STRUKTURA RAPORTU

Ekspertyza złożona jest z trzech części. Pierwsza z nich poświęcona jest analizie dostępnych źródeł, charakteryzujących znaczenie potencjału środowiska akademickiego na skalę i perspektywy umiędzynarodowienia uczelni w województwie pomorskim. Równolegle przeprowadzona została analiza trzech regionów: Pomorza, Dolnego Śląska oraz Jutlandii Środkowej (Dania) w celu porównania polityk publicznych i kluczowych wskaźników dotyczących obszarów jakości życia i umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego.

Druga część to pogłębiona diagnoza sytuacji studentów przyjeżdżających na pomorskie uczelnie w celu podjęcia studiów. Analiza podzielona jest tu na sześć obszarów – od portretu studentów, poprzez podejmowane strategie adaptacyjne, po plany młodych ludzi na przyszłość.

Część trzecia to wnioski i rekomendacje – podsumowanie konkluzji z badań empirycznych, wyniki analizy SWOT oraz zestaw sugestii dotyczących rozwijania polityki publicznej w obszarze internacjonalizacji w regionie.

³ http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=171.

I. DESK RESEARCH
I ANALIZA
PORÓWNAWCZA
REGIONÓW

ANALIZA DOSTĘPNYCH ŹRÓDEŁ

Potencjał umiędzynarodowienia uczelni w województwie pomorskim. Wnioski z analizy źródeł

Dlaczego internacjonalizacja?

Proces internacjonalizacji szkolnictwa wyższego definiowany jest na wiele różnych sposobów. Często określa się go jako międzysektorowy mechanizm integrowania wymiarów: międzynarodowego, międzykulturowego i globalnego do celów, funkcji i oferty szkolnictwa wyższego⁴. Jak pisze Magdalena Ławicka, edukacja na szczeblu akademickim zawsze miała międzynarodowy wymiar, a obecne dążenia do umiędzynarodowienia są odpowiedzią na wyzwania globalizujących się gospodarek i społeczeństw⁵.

Wyraźnie zauważalne są też różnice i napięcia między procesami umiędzynarodowienia nauki i uczelni. Z jednej strony nacisk kładzie się na tworzenie sieci badawczych i rozwój kadry akademickiej, z drugiej natomiast – akcentuje tworzenie unikatowej oferty dydaktycznej czy konieczność tworzenia dobrych warunków do adaptacji studentów zagranicznych. W tle tych zmian prowadzona jest dyskusja o uznawaniu dyplomów czy międzynarodowych akredytacjach⁶.

W różny sposób można też wskaźnikować internacjonalizację. Przykładowymi miarami mogą być: liczba zagranicznych badaczy na polskich uczelniach, odsetek studentów przyjeżdżających do Polski w ramach programów wymiany czy środki finansowe pozyskane na udział w międzynarodowych projektach badawczych. Ważne jest przy tym to, by pamiętać, że umiędzynarodowienie uczelni jest jedynie instrumentem do osiągnięcia określonych celów – społecznych, obywatelskich czy wizerunkowych – a nie celem samym w sobie. Fetyszyzacja procesów umiędzynarodowienia osłabia ich potencjalny dobry wpływ na środowisko, w których do nich dochodzi.

O skuteczności internacjonalizacji mówi się wtedy, gdy jednocześnie dopasowana ona jest do wartości i postaw danej społeczności oraz przynosi pozytywne skutki dla lokalnego czy regionalnego rynku pracy. Do adekwatnej realizacji procesu umiędzynarodowienia niezbędne jest odpowiednie wsparcie instytucjonalne i wytworzenie ram administracyjnych planowanych i realizowanych działań.

⁴ Zob. na przykład I. Hofman, Umiędzynarodowienie uczelni – jak to zrobić dobrze?, „Nauka” 1, 2015.

⁵ M. Ławicka, Internacjonalizacja szkolnictwa wyższego w Polsce, „Marketing i rynek” 7, 2016.

⁶ I. Hofman, op. cit.

Sjur Bergan sugeruje, że internacjonalizacja szkolnictwa wyższego w pewnym sensie na nowo stała się kluczowym elementem polityk publicznych większości europejskich państw. Umiejdzynarodowieniu nie podlegają tylko same uczelnie, ale raczej cały sektor szkolnictwa akademickiego. Kontekst tego procesu jest też dziś radykalnie inny od tego sprzed stuleci, gdy na uniwersytetach studiowała wyłącznie elita, a wśród kierunków dominowały teologia, medycyna czy filozofia. Umasowienie edukacji na poziomie wyższym sprawiło, że uczelnie faktycznie mają dziś za zadanie przygotowanie studentów do sprawnego poruszania się po rynku pracy. Ekonomizacja edukacji akademickiej dodatkowo wymuszana jest logiką unijnych programów i planów rozwojowych⁷.

Poza osiągnięciem celów ekonomicznych internacjonalizacja ma wspierać rozwój postaw obywatelskich i dialogu międzykulturowego. Gotowość do uczestnictwa w demokratycznej kulturze życia społecznego oraz wzajemnego szacunku i tolerancji również jest w założeniu celem polityki umiejdzynarodowienia szkolnictwa wyższego. Obok promowania wartości internacjonalizacja ma jednak przynosić bardziej przyziemne skutki. Postrzega się ją jako szansę na podwyższenie poziomu jakości nauczania oraz zwiększenie roli nauki w gospodarce. Jest też narzędziem mającym usprawnić funkcjonowanie uczelni wyższych, na przykład poprzez wymuszenie lepszych procedur zarządczych czy orientację środowiska akademickiego na otoczenie zewnętrzne. Na jej pozytywne efekty liczy się także ze względu na negatywne skutki niżu demograficznego.

Internacjonalizacja ma polegać na wzmocnieniu nie tylko samych uczelni, ale też regionów czy państw, na terenie których one się znajdują. Poprzez wzrost liczby studentów zagranicznych (a częściowo też spoza regionu) poprawiać ma się jakość regionalnej gospodarki, przede wszystkim rynku pracy. Wzrost skali i jakości umiejdzynarodowienia ma stanowić przewagę konkurencyjną nad innymi regionami i być czynnikiem rozwoju, na przykład danego ośrodka metropolitalnego.

Za sprawą umiejdzynarodowienia aspirujące metropolie mają włączać się w walkę o talenty i zwiększanie potencjału relokacji, czyli skłonności do przenoszenia się do regionu. Nie jest to więc proces, o którym myśli się tylko w kontekście podnoszenia pozycji rankingowych uczelni. Celem dobrze prowadzonej internacjonalizacji jest budowanie marki miast, regionów czy państw, między innymi dzięki możliwości wykorzystania „wpływającego” kapitału ludzkiego.

Punktem wyjścia debaty o internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce jest jego niska skala. Piszemy o tym szerzej w dalszej części tekstu, natomiast sam fakt, że w porównaniach międzynarodowych wypadamy znacznie gorzej niż wiele innych państw europejskich (w tym tych o porównywalnym potencjale ludzkim czy ekonomicznym), sprawia, że internacjonalizację

⁷ S. Bergan, *Internationalization of Higher Education: a Perspective of European Values*, [w:] *Internacjonalizacja studiów wyższych*, red. W. Martyniuk, Warszawa 2011.

postrzega się jako kluczowy element naprawy polskiego systemu szkolnictwa wyższego. Istotne działania w tym obszarze podejmowane były już w ramach cyklu reform polskiego środowiska akademickiego w latach 2008-2012⁸, ale ich pozytywnych skutków oczekuje się dopiero w przyszłości.

Wśród powodów, dla których instytucje szkolnictwa wyższego podejmują działania spod znaku umiędzynarodowienia, wymienia się przede wszystkim poprawę jakości kształcenia (56% wskazań), przygotowanie studentów do funkcjonowania na globalnym rynku (45%), zainteresowanie zagranicznych studentów ofertą uczelni (37%), poprawę pozycji uczelni wyższej w międzynarodowych rankingach (34%) oraz poprawę jakości prowadzonych badań (34%)⁹.

Należy jednak pamiętać, że wzrost poziomu naukowego dokonuje się nie tylko przez wzgląd na czynniki stricte merytoryczne – jest on bowiem pochodną tworzenia określonego klimatu uprawiania nauki. Między innymi z tego powodu studentów i wykładowców zachęca się do zwiększonej mobilności w celu: lepszego dopasowania do zmieniających się realiów życia społecznego, rozwoju osobistego i zawodowego, podnoszenia poziomu kompetencji, rozumienia kontekstów funkcjonowania w środowiskach wielokulturowych oraz lepszego poznania języków obcych¹⁰.

Na umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego stawia dziś zdecydowana większość rozwiniętych gospodarek świata. Niemcom udało się osiągnąć postawiony w 2013 roku cel 350 tys. studentów zagranicznych na rodzimych uczelniach w roku akademickim 2016/2017, czyli kilka lat wcześniej niż zakładano. Poza bardzo wysoką jakością procesu edukacyjnego i znakomitą reputacją niemieckiego systemu szkolnictwa wyższego Niemcy postawili na zwiększenie liczby programów dydaktycznych w języku angielskim, co prawdopodobnie pozytywnie wpłynęło na skalę zainteresowania ich ofertą akademicką¹¹.

Zyskom z umiędzynarodowienia przyjrzeni się Duńczycy. Analizując dane za lata 2007-2011 policzyli koszty związane z pobytem studentów w kraju i skonfrontowali je z zyskami, jakie z tytułu ich obecności odniosła duńska gospodarka. Dzięki temu, że 60% zagranicznych studentów pozostało w Danii przynajmniej rok po ukończeniu studiów (prawie co trzeci jest w

⁸ Zob. na przykład M. Kwiek, *The Internationalization of the Polish Academic Profession. A comparative European approach*, „Zeitschrift für Pädagogik” 5, 2014.

⁹ M. Ławicka, op. cit.

¹⁰ Yes! Go! Praktyczny przewodnik tworzenia programów studiów zintegrowanych z okresem mobilności, Warszawa 2009.

¹¹ K. Kennedy, *Germany surpasses international student target three years early*, <https://thepienews.com/news/germany-surpasses-international-student-target-three-years-early/>.

kraju 8 lat później), a zarobki absolwentów były wysokie (średnio 52 tys. dolarów po roku i 82 tys. dolarów po 8 latach), zysk netto dla gospodarki kraju wyniósł 627 mln dolarów¹².

Znacznie większe zyski notują Amerykanie. W roku akademickim 2016/2017 ich gospodarka wzbogaciła się za sprawą studentów zagranicznych o 36,9 mld dolarów. Powstało przy tym 450 tys. miejsc pracy, co stanowi potwierdzenie tezy o tym, że studenci stanowią wartość dodaną nie tylko dla uczelni, ale też może przede wszystkim dla lokalnej społeczności, czy szerzej, regionu. Liczba studentów spadła natomiast pierwszy raz od wielu lat po objęciu prezydentury przez Donalda Trumpa¹³.

Internacjonalizacja w liczbach

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że liczba cudzoziemców studiujących na polskich uczelniach wzrasta. Przez 26 lat (między latami 1990/1991 i 2016/2017) liczba studentów wzrosła ponad 15-krotnie – z 4,3 tys. do 65,8 tys. Większość studentów zagranicznych pochodzi z krajów europejskich (82%), z czego w całej populacji dominują Ukraińcy (54% wszystkich studiujących w Polsce). Gdańsk nie jest czołowym polskim ośrodkiem akademickim dla obcokrajowców – więcej studentów zagranicznych przebywa w Warszawie (19,9 tys.), Krakowie (8,1 tys.), Lublinie (6,2 tys.) oraz Wrocławiu (5,8 tys.)¹⁴.

Wzrasta liczba studentów pochodzenia polskiego – z 4117 osób w roku akademickim 2010/2011 do 7675 osób w roku akademickim 2016/2017, ale udział cudzoziemców w ogólnej liczbie studentów maleje. Oznacza to więc, że proces internacjonalizacji postępuje w ostatnich latach wyraźnie. O ile w roku akademickim 2000/2001 studenci polskiego pochodzenia stanowili ponad połowę wszystkich studentów (55,1%), odsetek ten spadł po ponad 15 latach do 11,7%¹⁵.

Rośnie współczynnik umiędzynarodowienia polskich uczelni. W ostatnim roku akademickim (2016/2017) po raz pierwszy przekroczył 5% (5,15%) i skala wzrostu w stosunku do poprzednich lat jest znaczna. W poprzednich rocznikach wskaźniki wynosiły 4,07% (2015/2016), a wcześniej odpowiednio: 3,14% (2014/2015), 2,32% (2013/2014) i 1,74% (2012/2013)¹⁶.

¹² Dania zarabia na zagranicznych studentach, http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=13929:danja-zarabia-na-zagranicznych-studentach&catid=256:143-newsletter-2017&Itemid=100143.

¹³ Ile zarabiają Stany Zjednoczone na studentach zagranicznych?, http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/index.php?option=com_content&view=article&id=14212:ile-zarabiaja-stany-zjednoczone-na-studentach-zagranicznych&catid=257:144-newsletter-2017&Itemid=100143.

¹⁴ Szkoły wyższe i ich finanse w 2016 r. Raport GUS, Warszawa 2017.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Studenci zagraniczni w Polsce 2017, Warszawa 2017.

Poza studentami z Ukrainy najwięcej jest w Polsce osób z Białorusi, Indii (tu zauważalny jest wyraźny „skok” liczby studentów), Hiszpanii i Norwegii. W poniższej tabeli przedstawione jest zestawienie piętnastu krajów pochodzenia studentów, z których na studia do Polski trafia najwięcej osób¹⁷.

Tabela 3. Kraj pochodzenia studentów zagranicznych na uczelniach w Polsce¹⁸

Lp.	Kraj	Liczebność
1.	Ukraina	35584
2.	Białoruś	5119
3.	Indie	2138
4.	Hiszpania	1607
5.	Norwegia	1531
6.	Turcja	1471
7.	Szwecja	1242
8.	Niemcy	1173
9.	Czechy	1061
10.	Rosja	1055
11.	Chiny	953
12.	Arabia Saudyjska	871
13.	Litwa	802
14.	USA	769
15.	Tajwan	758

W skali roku (między 2015/2016 a 2016/2017) zauważalny jest wzrost liczby studiujących cudzoziemców o ponad 15% – z 57 119 do 65 793 osób. O ile jednak większa liczba bezwzględna świadczy jednoznacznie o nasileniu skali przyjazdu na studia do Polski, wzrost poziomu umiędzynarodowienia jest znaczny także dlatego, że maleje ogólna liczba studentów – przez okres roku ubyło blisko 140 tys. osób, a obecnie w Polsce jest 1,26 miliona studentów (w tym obcokrajowców).

W skali światowej kilkadziesiąt tysięcy studentów zagranicznych na polskich uczelniach stanowi niewielki udział w ogólnej populacji studentów cudzoziemców. Z danych OECD za 2014 rok wynika, że było ich blisko 5 mln. Polska dynamika wzrostu jest jednak silniejsza niż ta ogólnoswiatowa, nawet mimo znaczącego wzrostu liczby studentów rekrutujących się na uczelnie w innych krajach (z 2,5 mln w 2000 roku do 4,5 mln w 2012 roku)¹⁹.

Polska znajduje się też w gronie krajów o przeciętnej skali wykorzystania języka angielskiego w procesie dydaktycznym – obok takich państw jak na przykład Czechy, Francja, Niemcy, Norwegia, Hiszpania czy Turcja. Bardziej sprofilowaną pod studentów posługujących się

¹⁷ Warto podkreślić, że około 27 tys. młodych Polaków studiuje zagranicą (dane za 2017 rok).

¹⁸ Studenci zagraniczni w Polsce 2017...

¹⁹ M. Popowska, Internacjonalizacja szkolnictwa wyższego – uwarunkowania i przejawy w świetle faktów i liczb. „Horyzonty Wychowania” 15, 2016.

językiem angielskim ofertę mają jednak tylko kraje, w których angielski jest językiem urzędowym oraz kraje skandynawskie i Holandia²⁰.

W oparciu o dane przekazane przez pomorskie uczelnie możliwe było zagregowanie liczebności studentów zagranicznych pochodzących z różnych krajów. W populacji studentów cudzoziemców na uczelniach w województwie pomorskim zdecydowanie dominują osoby z Ukrainy, co jest zgodne z tendencją ogólnokrajową. O ile jednak w populacji wszystkich studentów zagranicznych na polskich uczelniach Szwedzi znajdują się na 7. miejscu, na Pomorzu stanowią drugą co do wielkości grupę narodowościową. Prawdopodobnie spowodowane to jest bliskością geograficzną i rozwiniętą siatką połączeń lotniczych między krajami.

Silne są też społeczności studentów z Białorusi, Indii, Chin, Rosji, Hiszpanii i Norwegii, co do zasady dość wiernie odtwarza rozkład populacji wszystkich studentów zagranicznych w Polsce. Na pomorskich uczelniach relatywnie więcej – w relacji do całej populacji – jest studentów z Chin.

Tabela 4. Kraj pochodzenia studentów zagranicznych na uczelniach w województwie pomorskim. Uwaga: opracowanie na podstawie danych zebranych od 12 uczelni, których studenci wzięli udział w badaniu

Lp.	Kraj	Liczebność
1.	Ukraina	1153
2.	Szwecja	379
3.	Białoruś	334
4.	Indie	267
5.	Chiny	227
6.	Rosja	175
7.	Hiszpania	147
8.	Norwegia	104
9.	Włochy	84
10.	Litwa	57
11.	Turcja	55
12.	Arabia Saudyjska	51
13.	Niemcy	49
14.	Francja	42
15.	Nepal	32

Odsetek studentów cudzoziemców w województwie pomorskim w skali kraju jest poniżej przeciętnej. Region plasuje się na 9. miejscu spośród 16, a wartość wskaźnika dla województwa (3,2%) jest istotnie niższa dla średniej ogólnokrajowej (4,8%)²¹. Z jednej strony sytuacja ta może wynikać z zaniedbań w procesie pozyskiwania studentów zagranicznych przez pomorskie uczelnie. Z drugiej jednak może być konsekwencją wyraźnych tąpnięć w liczebnościach

²⁰ Ibidem.

²¹ Tezę o generalnie przeciętnym poziomie umiędzynarodowienia województwa pomorskiego – także w kontekście szkolnictwa wyższego – potwierdzają dane z badań realizowanych w regionie w 2015 roku. Zob. PBS, Raport końcowy z badania: Stan i perspektywy umiędzynarodowienia województwa pomorskiego, Gdańsk 2015.

studentów w innych regionach, wynikających ze słabości rekrutacji w danych rocznikach (co w pewnym sensie „sztucznie” zawyża wskaźniki internacjonalizacji).

Tabela 5. Ranking internacjonalizacji województw. Dane w %²²

Lp.	Województwo	Odsetek
POLSKA		4,8
1.	Lubelskie	9,4
2.	Mazowieckie	7,8
3.	Opolskie	5,7
4.	Podkarpackie	5,4
5.	Małopolskie	5,0
6.	Dolnośląskie	4,6
7.	Łódzkie	3,8
8.	Wielkopolskie	3,3
9.	Pomorskie	3,2
10.	Śląskie	3,0
11.	Podlaskie	2,8
12.	Zachodniopomorskie	2,7
13.	Świętokrzyskie	2,2
14.	Kujawsko-pomorskie	2,1
15.	Lubuskie	1,5
15.	Warmińsko-mazurskie	1,1

Założenia polityki internacjonalizacji szkolnictwa wyższego

Umiejdzynarodowienia szkolnictwa wyższego w Polsce teoretycznie rozpoczyna się wraz z transformacją ustrojową i przełomem roku '89. W PRL-u polskie uczelnie przyjmowały jednak niemałe grono studentów z krajów rozwijających się, z Azji czy Afryki. Brak świadomego wsparcia i strategii internacjonalizacji sprawił, że kontaktów z absolwentami sprzed lat raczej nie udało się wykorzystać. W latach 90. we „właściwy” proces umiejdzynarodowienia zaangażowały się przede wszystkim uczelnie medyczne. Mobilność studentów i uczelnianej kadry wspierały też w tamtej dekadzie środki przeznaczone na realizację programu TEMPUS-PHARE, a w późniejszym okresie działania w ramach programu ERASMUS²³.

Pasywna polityka państwa w kwestii internacjonalizacji przyczyniła się z konieczności do oddolnego rozwijania współpracy międzynarodowej, w dużej mierze bez pośrednictwa i bez wsparcia instytucji rządowych i samorządowych oraz ich agend. Negatywną konsekwencją tych zaniedbań ze strony państwa było też wykształcenie się modelu „dzikiej internacjonalizacji”, nastawionej przede wszystkim na pozyskiwanie studentów zagranicznych w celu poprawy

²² Dane dostępne w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

²³ B. Siwińska, Krótka historia polskiej internacjonalizacji, http://www.studyinpoland.pl/konsorcjum/pdfy/Tekst_o_umiejdzynarodowieniu.doc.

sytuacji finansowej uczelni²⁴. Na części polskich uczelni ten model umiędzynarodowienia przetrwał w nieznacznie jedynie zmienionej formie do dziś.

Założenia procesu internacjonalizacji są dziś jednak inne niż w latach 90. Uczelnie stopniowo zmieniają stosunek do polityki umiędzynarodowienia, dbając o tworzenie dobrych i bezpiecznych warunków do studiowania. Istotną rolę w procesie profesjonalizacji systemu współpracy międzynarodowej w szkolnictwie wyższym odegrał program Study in Poland, powołany w 2005 roku przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Fundacją Edukacyjną Perspektywy. Projekt stał się ramą działań spod znaku internacjonalizacji, a na jego podstawie tworzone były koncepcje regionalnych programów – w Warszawie, Lublinie czy Gdańsku.

W ostatnich latach doszło też do wyraźnej intensyfikacji procesu internacjonalizacji na uczelniach na terenie całego kraju. Świadectwem przemian jest też fakt, że rośnie liczba studentów zagranicznych, którzy płacą za studia w Polsce. Jest to jeden z czynników, który umożliwia stawianie tezy o faktycznym rozwoju umiędzynarodowienia polskiego szkolnictwa wyższego.

Znaczenie umiędzynarodowienia zaczyna być też dostrzegane w dokumentach strategicznych²⁵. Można nawet postawić tezę, że internacjonalizacja staje się jednym z kamieni węgielnych polskich strategii rozwojowych szkolnictwa wyższego. W projekcie środowiskowym na lata 2010-2020 podkreśla się, że poprawa konkurencyjności polskich uczelni, znajdująca odzwierciedlenie w międzynarodowych rankingach, wynikać ma między innymi z wprowadzenia mechanizmów premiowania internacjonalizacji studiów i badań naukowych. Niedostateczny stopień internacjonalizacji polskich uczelni jest też uważany za znaczący problem polskiego szkolnictwa wyższego przez jego przedstawicieli i interesariuszy²⁶.

W Programie Rozwoju Szkolnictwa Wyższego i Nauki na lata 2015-2030 postuluje się między innymi:

- ▶ zatrudnianie na polskich uczelniach kadry z doświadczeniem pracy w renomowanych uniwersytetach,
- ▶ tworzenie kierunków studiów w języku angielskim,
- ▶ kreowanie warunków do adaptacji studentów zagranicznych w Polsce,
- ▶ rozpowszechnianie nauki języka polskiego i wiedzy o Polsce czy
- ▶ promowanie studiowania na polskich uczelniach²⁷.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ma to miejsce także na poziomie regionalnym, nie tylko w dokumentach generowanych przez uczelnie. W Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 wyraźnie podkreśla się niski poziom internacjonalizacji szkół wyższych, przede wszystkim w aspekcie kapitału ludzkiego, tj. liczby studentów i zagranicznych badaczy.

²⁶ Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010-2020 – projekt środowiskowy, Warszawa 2009.

²⁷ Program Rozwoju Szkolnictwa Wyższego i Nauki na lata 2015-2030, http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_09/cccd12e22cdc548b16002ab2c199ba7.pdf.

W powstałej kilka lat wcześniej strategii polityki migracyjnej kraju (unieważnionej w 2016 roku) autorzy pisali o kulturowym, socjologicznym i promocyjnym wymiarze faktu podejmowania studiów w Polsce przez studentów zagranicznych, a w ślad za tym o:

- ▶ konieczności zwiększania poziomu atrakcyjności studiów w Polsce dla cudzoziemców,
- ▶ upowszechnieniu informacji na temat możliwości studiowania w Polsce,
- ▶ stworzeniu kompleksowego systemu rekrutacji obcokrajowców,
- ▶ ułatwieniach formalnych związanych z podejmowaniem studiów oraz
- ▶ wzmocnieniu systemu stypendialnego²⁸.

Nowoczesny proces internacjonalizacji musi uwzględniać różne mechanizmy i procesy. Bianka Siwińska zalicza do nich między innymi:

- ▶ wspieranie mobilności wychodzącej i przychodzącej, tj. tworzenie systemowych ram dla mobilności, finansowanie wsparcie, działania promocyjne i rekrutacyjne,
- ▶ tworzenie oferty dydaktycznej skrojonej pod potrzeby studentów zagranicznych
- ▶ opiekę nad studentami zagranicznymi, w tym rozwiązania prawne i wsparcie w adaptacji kulturowej,
- ▶ tworzenie strategii internacjonalizacji uczelni i wspieranie zmian administracyjnych na tym polu oraz
- ▶ budowanie strategii internacjonalizacji na poziomie regionalnym i ogólnokrajowym²⁹.

Wprowadzanie wyżej wymienionych zmian ma docelowo umożliwić zmianę strategii internacjonalizacji z ilościowej – nastawionej przede wszystkim na skalę rekrutacji studentów zagranicznych, gwarantującą uczelni zysk – na jakościową, uwzględniającą całą gamę czynników dodatkowych, a wskaźnik ilościowy traktującą jako jeden z elementów strategii umiędzynarodowienia.

Od 2012 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego prowadzi kampanie „Ready, Study, Go! Poland” i „Research & Go! Poland”, których celem jest wspieranie polskich uczelni w działaniach internacjonalizacyjnych. Na stronie projektu dostępne są profesjonalnie przygotowane informacje promujące studiowanie w Polsce. Portal działa w 10 językach i umożliwił (w 2016 roku) śledzenie szczegółów ponad 800 programów studiów prowadzonych w językach obcych na polskich uczelniach. W 2016 roku strona zanotowała ponad 500 tys. odsłon (najwięcej z Indii, Wielkiej Brytanii, USA, Ukrainy i Brazylii). Ofertę polskiego sektora akademickiego prezentowano w latach 2012-2015 na 50 wydarzeniach (konferencjach i targach edukacyjnych) zorganizowanych w 22 krajach, w których udział wzięło 653 uczestników.

²⁸ Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania, <https://emn.gov.pl/esm/aktualnosci/9369,Rzad-przyjal-strategiczny-dokument-zatyturowany-Polityka-migracyjna-Polski-stan-.pdf>.

²⁹ B. Siwińska, Wpływ uwarunkowań na model procesu internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce, CPP RPS 84, 2014.

Ważnym elementem tego projektu jest też udostępnianie informacji na temat dostępnej oferty stypendialnej. W opracowanym w 2015 roku Programie Umiejdzynarodowienia Szkolnictwa Wyższego określono kilka głównych kierunków rozwoju polityki stypendialnej: (1) zbudowanie profesjonalnej oferty stypendialnej, odzwierciedlającej „trendy światowe” i dobre praktyki liderów rynku edukacyjnego, (2) stworzenie funduszu stypendialnego na programy wspólnych studiów polskich uczelni z uniwersytetami partnerskimi, (3) przygotowanie systemu wsparcia umożliwiającego polskim studentom podejmowanie studiów za granicą (wzorem doświadczeń innych krajów, takich jak Chiny, Izrael, Japonia czy Singapur) oraz (4) opracowanie bazy informacyjnej na temat istniejącej oferty stypendialnej³⁰.

W polityce internacjonalizacyjnej zwiększa się nacisk na realizację działań o charakterze promocyjnym. W 2014 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ogłosiło konkurs „Promocja kształcenia na polskich uczelniach wśród cudzoziemców”, w ramach którego wybrano 11 innowacyjnych projektów mających na celu podnoszenie jakości procesu internacjonalizacji w Polsce. Wśród zadań, na które uczelnie otrzymały dofinansowanie, znalazło się stworzenie i zarządzanie platformą blogową przeznaczoną dla studentów-cudzoziemców, przygotowanie mobilnych aplikacji ułatwiających poruszanie się po mieście przez obcokrajowców czy budowanie interaktywnych platform kulturowo-językowych³¹.

Elementem rozwijania jakościowej kultury internacjonalizacji jest powołana do życia w połowie 2017 roku Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej. Jej celem jest „wspieranie wymiany akademickiej i współpracy międzynarodowej w celu wzmocnienia potencjału polskiej nauki i szkolnictwa wyższego”³² i w założeniu ma ona prowadzić działania analogiczne do tych, z których znane są DAAD w Niemczech, Nuffic w Holandii czy Campus France.

Jednym ze strategicznych założeń nowej instytucji jest wzmocnienie mobilności studentów i promocja możliwości studiowania w Polsce przez obcokrajowców – głównie w krajach byłego Związku Radzieckiego oraz na rynku azjatyckim. NAWA ma pełnić ważną funkcję wspierającą politykę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, wspólnie z Narodowym Centrum Nauki i Narodowym Centrum Badań i Rozwoju.

Wśród czynników, które mają negatywny wpływ na proces internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce, wymienia się – pomimo wskazanych w tekście działań zmierzających do profesjonalizacji tego zjawiska – ciągle jeszcze pewną słabość myślenia strategicznego, niską świadomość znaczenia tego zagadnienia w polskim środowisku akademickim i napięcia oraz różnice między oczekiwaniami uczelni i władz (na szczeblu regionalnym czy ogólnokrajowym)³³.

³⁰ Program Umiejdzynarodowienia Szkolnictwa Wyższego, http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_06/ed5a831ec649a91c619602597f1ae553.pdf.

³¹ J. Wołosowski, MNiSW chce przyciągnąć 100 tysięcy zagranicznych studentów. Sprawdzamy co uczelnie zrobią w tym celu, <http://innpoland.pl/117173,wiecej-zagranicznych-studentow-w-polsce-za-unijne-pieniadze>.

³² <https://nawa.gov.pl/nawa>.

³³ M. Popowska, Internacjonalizacja szkolnictwa wyższego...

W ślad za deklaracjami o znaczeniu internacjonalizacji w polityce uniwersytetów często nie idą działania, mające pomóc realizować zakładane cele. Konsekwencją tych zaniechań są ograniczenia „transferu” kapitału ludzkiego do Polski. Instytucje są słabo przygotowane na przyjmowanie studentów czy kadry naukowej z innych krajów, co generuje duże ryzyko wystąpienia krytycznych problemów w procesie umiędzynarodowienia szkół wyższych.

W zwalczaniu tych trudności niezbędna jest synergiczna współpraca międzysektorowa – uczelni i władz publicznych, przy jednoczesnym wsparciu innych aktorów instytucjonalnych, przede wszystkim przedsiębiorców i organizacji pozarządowych. Takie działania pomogą docelowo budować kulturę internacjonalizacji, w pewnym sensie niezależnie od systemowych problemów szkolnictwa wyższego, w tym wątpliwości dotyczących zasadniczych kierunków jego ewolucji (autonomia vs. podległość, kultura akademicka vs. kultura korporacyjna, elitarność vs. masowość kształcenia)³⁴.

W dyskusji o problemach internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce zwraca się też uwagę na kwestię kulturowych różnicowań i trudności w adaptowaniu się do realiów życia w kraju w Europie środkowo-wschodniej³⁵. Z realizowanych w latach 90. badań wynika, że wielu studentów-cudzoziemców doświadczało poczucia dyskryminacji i wykluczenia, a ich ogólne wrażenia z pobytu w Polsce były negatywne. Wiązały się one przede wszystkim z trudnościami komunikacyjnymi i kwestią organizacji życia codziennego w nowym kraju. Takie doświadczenia mieli głównie studenci z innych kręgów kulturowych, głównie afrykańscy i arabscy. Z kolei z badań realizowanych w latach 2001-2002 na Uniwersytecie Warszawskim wynika, że na „agresywne zachowania” narażona była połowa studentów spoza Polski³⁶. O trudnościach wynikających z procesu integracji obcokrajowców piszemy też w oparciu o pozyskany w badaniach materiał empiryczny.

Pozyskiwanie talentów na pomorskie uczelnie

W kontekście niniejszego opracowania najbardziej istotną kwestią jest potencjał pomorskich uczelni w zakresie przyciągania do regionu studentów z innych części kraju i z zagranicy. Pozyskiwanie talentów stanowi ważny element strategii internacjonalizacyjnej i ma przełożenie na budowanie przewag konkurencyjnych ośrodka w skali ponadregionalnej.

³⁴ Program rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r. Część II. Misja społeczna uniwersytetu w XXI wieku, red. A. Szostek, Warszawa 2015.

³⁵ A. Pabian, B. Pabian, Internacjonalizacja polskich uczelni w aspekcie różnic kulturowych, „Nauka i szkolnictwo wyższe” 2, 2012.

³⁶ R. Włoch, Imigranci na rynku pracy. Wprowadzenie w problematykę, [w:] Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy. Raport z badań 2014-2015, red. J. Konieczna-Sałamatin, Warszawa 2015.

W Polsce kwestia zarządzania talentami jest szczególnie problematyczna w kontekście niekorzystnych trendów społecznych i demograficznych. Z szacunków agencji doradczej Oxford Economics wynika, że już w 2021 odczujemy wyjątkowo silny deficyt talentów. W gronie blisko 50 państw, które poddano analizie, znajdujemy się na bardzo wysokim, 3. miejscu, jeśli chodzi o prognozowany niedobór tego zasobu (-1.1). Większe problemy będzie mieć jedynie Japonia (-1,2) i Tajwan (-1,4). Wśród krajów o największym „nadmiarze” talentu dominować mają kraje rozwijające się – Indie (2,1), Indonezja (1,5), Kolumbia (1,1), Republika Południowej Afryki (1,0) i Brazylia (1,0)³⁷.

Przyczyną niedoboru talentów niezbędnych do dynamicznego rozwoju gospodarki jest wyraźny trend zniżkowy, jeśli chodzi o liczbę studentów. W ciągu 8 lat (między rokiem akademickim 2005/2006 a 2013/2014) spadła ona o około 400 tys. osób, a tendencja spadkowa utrzyma się prawdopodobnie do 2020 roku. Wówczas liczba studentów będzie o około 25-30% niższa niż w 2013 roku, co z kolei będzie oznaczało największy spadek spośród wszystkich krajów należących do OECD³⁸. Jakie kroki należy więc podejmować, by niwelować niekorzystne skutki niesprzyjających czynników zewnętrznych?

Paul Evans i Eduardo Rodriguez-Montemayor diagnozują, że zasadniczy wpływ na przyciąganie talentów ma przede wszystkim jakość oferty akademickiej i przewagi konkurencyjne, jakimi mogą pochwalić się konkretne placówki edukacyjne. Jednocześnie ci sami autorzy podkreślają, że dokonuje się zasadnicza zmiana trendu. O ile w przeszłości mobilność polegała na przenoszeniu się do miejsc, w których można było znaleźć dobrą pracę, teraz sytuacja się odwraca, a miejsca pracy powstają tam, gdzie istnieje względnie łatwa możliwość pozyskania do współpracy lokalne talenty³⁹.

W 2017 roku ukazał się raport z badań instytutu edukacyjnego Hobsons, zrealizowanych na próbie 62 tys. osób studiujących na uczelniach w krajach Unii Europejskiej. Z przeprowadzonej analizy wynika, że na przyciąganie talentów do ośrodków akademickich większy wpływ niż jakość oferty akademickiej (mierzonej miejscem uczelni w międzynarodowych rankingach) ma fakt, że uniwersytet jest przyjazny dla studentów i mogą się oni na nim dobrze czuć. Zwiększenie liczby studentów zagranicznych byłoby więc w takim scenariuszu zależne przede wszystkim od skutecznego znoszenia barier związanych ze studiowaniem i pobytem w danej społeczności / regionie⁴⁰.

³⁷ Tools and Strategies for Innovative Talent Attraction and Retention – a Handbook on Talent Attraction Management for Cities and Regions, Stockholm-Kalmar-Helsinki 2014.

³⁸ R. Trzeciński, Zagraniczni studenci – czy potencjalni uczestnicy polskiego rynku pracy?, [w:] Imigranci o wysokich kwalifikacjach...

³⁹ P. Evans, E. Rodrigues-Montemayor, International mobility and talent attraction: a research commentary, [w:] The Global Talent Competitiveness Index 2015-2016, red. B. Lanvin, P. Evans, Fontainebleau 2015.

⁴⁰ International Student Survey 2017. Welcoming the World. An International Future for European Higher Education, Londyn 2017.

Walka o przyciągnięcie najzdolniejszych jest dziś coraz bardziej zacięta, ponieważ taki cel zapisany jest w strategiach rozwojowych zdecydowanej większości krajów i regionów wysoko rozwiniętych, a równoległe także w założeniach polityk uczelni na całym świecie. Dążenie do pozyskiwania talentów wynika z kilku czynników: (1) przekonania, że talent generuje innowację i wzrost dla kraju / regionu, (2) analizy deficytu talentów „własnych” i konieczności „importowania” kapitału ludzkiego, (3) dążenia do wymiany idei i perspektyw oraz budowania kultury różnorodności na uczelniach oraz (4) diagnozy, że konkurencja o pozyskiwanie talentów dopiero się rozpoczyna i będzie coraz ostrzejsza⁴¹.

Istotne jest jednak nie tylko przyciągnięcie talentów, ale zdolność sprawnego zarządzania tym potencjałem. Dlatego też w całym procesie istotne jest kilka połączonych ze sobą czynników: (1) odpowiednie przyjęcie osób w nowym środowisku poprzez tworzenie sprzyjającej atmosfery, (2) podejmowanie działań mających na celu integrację przybyszów i włączanie ich do sieci społecznych w miejscu, do którego trafiają oraz (3) wykorzystywanie tych kontaktów w roli ambasadorów danej społeczności. Aby zachęcić studentów do pobytu w określonej lokalizacji, powinna ona spełniać 10 zasadniczych kryteriów:

- (1) mieć reputację miejsca przyciągającego talenty,
- (2) oferować liczne możliwości zdobywania dobrej pracy,
- (3) być liczącym się ośrodkiem życia społecznego i kulturalnego,
- (4) dawać możliwość łatwego znalezienia atrakcyjnego mieszkania,
- (5) być odpowiednio skomunikowana ze światem,
- (6) wyróżniać się pod kątem bezpieczeństwa, ekologii i promocji zdrowia,
- (7) oferować wysokiej jakości usługi społeczne (szkoły, szpitale itp.),
- (8) przyciągać otwartym, tolerancyjnym klimatem,
- (9) dawać możliwość współdziałania i współtworzenia lokalnej społeczności oraz
- (10) sprzyjać budowaniu dobrych relacji osobistych⁴².

Im więcej wyżej wymienionych oczekiwań dana lokalizacja jest w stanie spełnić, tym większa jest szansa nie tylko na skłonienie potencjalnych talentów do przyjazdu, ale też ich ewentualne późniejsze pozostanie. Wśród przyczyn opuszczania danej społeczności czy regionu wymienia się przede wszystkim – poza niemożnością spełnienia oczekiwań z powyższej listy – trudności w znalezieniu pracy przez partnera / partnerkę, generalne kłopoty z integracją bliskich, barierę językową, niskie płace i niedogodności formalno-administracyjne⁴³.

Z diagnozy sytuacji wysoko wykwalifikowanych imigrantów na polskim rynku pracy wynika jednak, że Polska nie jest (jeszcze) krajem imigracyjnym, a cudzoziemcy przenoszący się do Polski są zjawiskiem egzotycznym. Rola Polski jako kraju przyjmującego obcokrajowców jest zjawiskiem nowym i zaskakującym – zarówno dla instytucji, jak i dla obywateli. Największą

⁴¹ Tools and Strategies for Innovative Talent Attraction...

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

barierę w intensyfikacji procesu przyjmowania talentów stanowią natomiast niskie płace i niekorzystne warunki świadczenia pracy⁴⁴.

⁴⁴ Główne wnioski, [w:] Imigranci o wysokich kwalifikacjach...

Pomorze – Dolny Śląsk – Jutlandia Środkowa. Porównanie polityk publicznych i kluczowych wskaźników

Podstawowe informacje o regionach

Tabela 6. Porównanie regionów w kontekście podstawowych charakterystyk. Uwaga: opracowanie własne na podstawie zróżnicowanych źródeł danych (między innymi BDL Główny Urząd Statystyczny, StatistikBanken). Dane za rok 2016-2017

			
Nazwa regionu	<i>JUTLANDIA ŚRODKOWA</i>	<i>POMORZE</i>	<i>DOLNY ŚLĄSK</i>
Opis	Jest jednym z 5 regionów administracyjnych w Danii. Region utworzono na mocy ustawy administracyjnej z 2007 roku. Składa się z 19 gmin (duń. <i>kommune</i>).	Jest jedną z 16 jednostek administracyjnych kraju utworzoną na mocy reformy administracyjnej z 1999 roku. Województwo składa się z 16 powiatów oraz 4 miast funkcjonujących na prawach powiatu.	Jest jedną z 16 jednostek administracyjnych kraju utworzoną na mocy reformy administracyjnej z 1999 roku. Region składa się z 26 jednostek powiatowych oraz 4 miast na prawach powiatu.
Powierzchnia	ok. 13 tys. km ²	ok. 18 tys. km ²	ok. 20 tys. km ²
Ludność regionu	ok. 1,3 mln	ok. 2,3 mln	ok. 2,9 mln
Stolica	Viborg – 97 tys. mieszkańców	Gdańsk (łącznie z Gdynią i Sopotem tworzy aglomerację trójmiejską) – łącznie ok. 748 tys. mieszkańców	Wrocław – 638 tys. mieszkańców
Największe miasta	Aarhus (340 tys.) ⁴⁵ ; Viborg (97 tys.); Silkeborg (92 tys.); Herning (89 tys.); Holstebro (58 tys.)	Słupsk (92 tys.); Tczew (ok. 60 tys.); Wejherowo (50 tys.); Rumia (48 tys.); Starogard Gdański (48 tys.)	Wałbrzych (115 tys.); Legnica (100 tys.); Jelenia Góra (81 tys.)

⁴⁵ Drugie co do wielkości miasto w Danii.

<p>Charakterystyka infrastruktury uniwersyteckiej</p>	<p>Największym ośrodkiem akademickim regionu jest Aarhus University, który jest drugim co do wielkości uniwersytetem w Danii. Obecnie studiuje tam około 37 tys. studentów, a wskaźnik internacjonalizacji wynosi ok. 12%. Aż 30% uczestników studiów doktoranckich pochodzi spoza Danii⁴⁶. Uczelnia jest notowana w światowych rankingach w pierwszej setce. Innymi liczącymi się ośrodkami akademickimi w regionie są: VIA University College (20 tys. studentów, Horsens) oraz Bussiness Academy w Aarhus (4,5 tys. studentów z czego 1 tys. zagranicznych).</p>	<p>Liczące się ośrodki akademicki zlokalizowane są w aglomeracji trójmiejskiej. Do największych uczelni w regionie zalicza się: Uniwersytet Gdański (26 tys.), Politechnikę Gdańską (21 tys.), Wyższą Szkołę Bankową (9,8 tys.), Akademię Morską w Gdyni (5,3 tys.), Gdański Uniwersytet Medyczny (5,2 tys.) oraz Akademię Wychowania Fizycznego i Sportu (ok. 3 tys.). Największą uczelnią, która działa poza Trójmiastem, jest Akademia Pomorska (ok. 3 tys.). Łącznie w całym regionie studiuje ok. 87,5 tys. studentów. Poziom internacjonalizacji uczelni w regionie wynosi 3,2%, co plasuje region na 9. miejscu w porównaniu międzywojewódzkim.</p>	<p>Jedynym liczącym się ośrodkiem akademickim województwa, oddziałującym na sąsiednie regiony, jest Wrocław. W samym mieście działa kilkanaście uczelni. Do największych z nich należą: Politechnika Wrocławska (ok. 34 tys. studentów), Uniwersytet Wrocławski (ok. 26 tys.), Wyższa Szkoła Bankowa (ok. 13 tys.), Uniwersytet Ekonomiczny (ok. 12,6 tys.), Uniwersytet Przyrodniczy (ok. 9,5 tys.) oraz Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich (ok. 6 tys.). Łącznie w całym regionie studiuje niemal 128 tys. studentów. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego poziom internacjonalizacji dla wszystkich uczelni wyższych regionu wynosi ok. 4,6% co plasuje region na 6. miejscu w porównaniu międzywojewódzkim.</p>
--	--	--	---

Regiony w świetle danych. Jakość życia oraz potencjał akademicki

Jednym z czynników decydujących o przyciąganiu oraz, co ważniejsze, pozostaniu studentów zagranicznych w kraju docelowym jest postrzegana jakość życia, a przede wszystkim jakość usług publicznych⁴⁷. Operacjonalizacja terminu „jakości życia” w literaturze socjologicznej i ekonomicznej jest niezwykle różnorodna w zależności od kontekstów, potrzeb czy założeń konkretnych analiz. Wybór konkretnych wskaźników, możliwie najlepiej dopasowanych do charakteru analizy, zawsze nastęrcza problemy metodologiczne. Nie oznacza to oczywiście, że nie istnieją pewne uznane, wystandaryzowane wskaźniki jakości życia. Takimi

⁴⁶ Internationalization strategy 2014-2020, Aarhus University, <http://www.e-pages.dk/aarhusuniversitet/893/html5/>.

⁴⁷ Tools and Strategies for Innovative Talent Attraction...

„metawskaźnikami” posługują się główne międzynarodowe i krajowe urzędy zbierające dane statystyczne.

Przykładowo Główny Urząd Statystyczny (GUS) agreguje jakość życia w 9 głównych kategoriach, które złożone są z wielu mniejszych mierników. W skład głównego wskaźnika wchodzi więc takie obszary, jak: materialne warunki życia, zdrowie, edukacja, aktywność ekonomiczna, czas wolny i relacje społeczne, bezpieczeństwo, ale także: jakość państwa i podstawowe prawa oraz jakość środowiska naturalnego. Nie ignoruje się w tym podejściu także subiektywnych mierników dobrobytu, na przykład optymizmu życiowego czy poczucia szczęścia i sensu w życiu.

Rysunek 1. Budowa metawskaźnika jakości życia według Głównego Urzędu Statystycznego⁴⁸

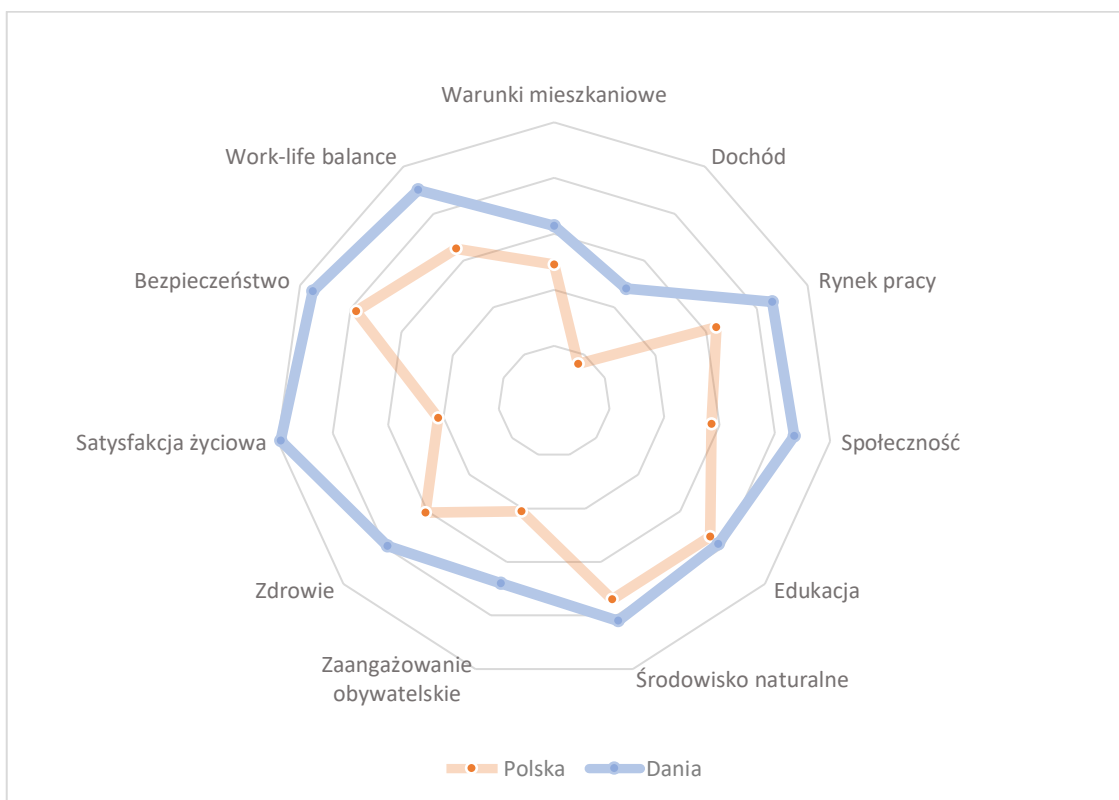
O ile zestaw mierników użytych przez GUS jest interesującą propozycją w podejściu do operacjonalizacji jakości życia, uniemożliwia on w pełnym zakresie porównania regionalne w Unii Europejskiej. Taki zabieg oferują jedynie statystyki krajów OECD.

W kontekście jakości życia OECD prowadzi badania oparte o autorski metawskaźnik – *Better Life Index*. Indeks agreguje dane na poziomie krajów oraz regionów Unii Europejskiej. W skład indeksu wchodzi 11 ocenianych obszarów: (1) warunki mieszkaniowe; (2) dochód; (3) praca; (4) społeczność; (5) edukacja; (6) środowisko naturalne; (7) zaangażowanie obywatelskie; (8) zdrowie; (9) satysfakcja życiowa; (10) bezpieczeństwo oraz (11) równowaga w życiu prywatnym

⁴⁸ Jakość życia w Polsce. Edycja 2017, Warszawa 2017, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/jakosc-zycia-w-polsce-edycja-2017,16,4.html>.

i zawodowym (ang. *work-life balance*)⁴⁹. Dzięki możliwości porównań międzyregionalnych w ramach Unii Europejskiej zdecydowano o użyciu tego wskaźnika do przeprowadzenia zestawienia trzech analizowanych obszarów w kontekście jakości życia.

Wykres 1. Ocena jakości życia według Better Life Index OECD – porównanie wskaźników dla Polski i Danii. Uwaga: opracowanie własne na podstawie danych OECD

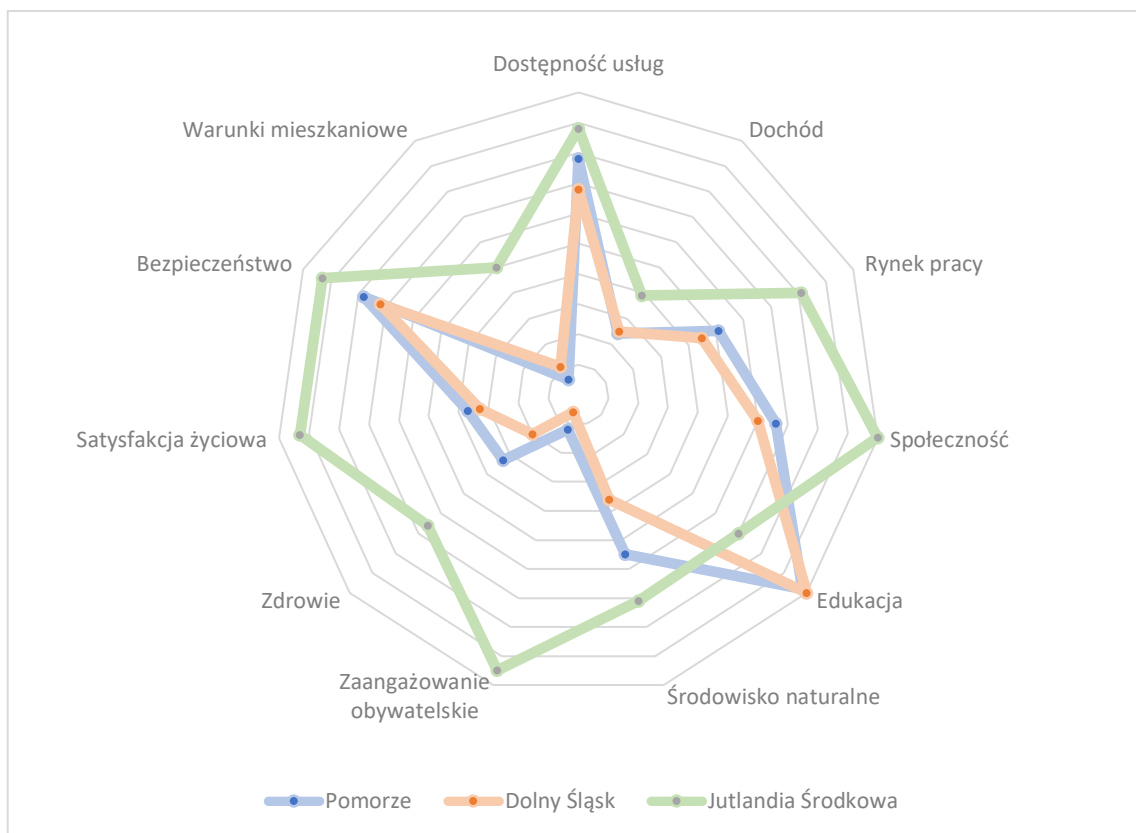

Reprezentacja graficzna wyników indeksu jakości życia we wskazanych obszarach dla Polski i Danii nie pozostawia wątpliwości, który kraj charakteryzuje się wyższymi wskaźnikami częściowymi i ogólnym. Dania we wszystkich obszarach notuje wyższe wyniki niż Polska.

Najwyższe różnice między oboma krajami można zaobserwować w zakresie: (1) satysfakcji życiowej (wskaźnik subiektywny), (2) dochodu (wskaźnik oparty głównie o mierniki związane z dochodem rozporządzalnym oraz nierównościami społecznymi) oraz (3) zaangażowania obywatelskiego (na przykład frekwencja wyborcza). Jednocześnie to te trzy obszary zaliczają się do grona najniżej notowanych spośród wszystkich analizowanych obszarów w Polsce. Oba kraje notują podobne wartości wskaźników dla dwóch obszarów – edukacja oraz środowisko naturalne. Podsumowując, porównanie zsumowanych wskaźników wypada zdecydowanie na korzyść Danii [87,5 do 62,1 na 110 możliwych].

⁴⁹ W przypadku porównań na poziomie regionów kategorię „work-life balance” zastępuje „dostęp do usług”. Szczegółowe dane na temat budowy poszczególnych obszarów można znaleźć na stronie internetowej projektu: <http://www.oecdbetterlifeindex.org>.

Wykres 2. Ocena jakości życia według Better Life Index OECD – porównanie wskaźników dla trzech regionów – Pomorza, Dolnego Śląska oraz Jutlandii Środkowej. Uwaga: opracowanie własne na podstawie danych OECD

Porównanie trzech regionów wskazuje na przewagę duńskiej jednostki administracyjnej w niemal wszystkich analizowanych obszarach, przy relatywnie podobnych wskaźnikach notowanych przez oba polskie regiony. Jedynie w obszarze edukacji obie polskie jednostki notują wyższe syntetyczne wskaźniki od Jutlandii Środkowej. Największe różnice – pomiędzy najlepszym i najgorszym spośród analizowanych regionów – zaobserwowano w następujących obszarach:

- (1) zaangażowanie obywatelskie (Jutlandia Środkowa – 9,6 a Dolny Śląsk – 0,6);
- (2) zdrowie (Jutlandia Środkowa – 6,6 a Dolny Śląsk – 2);
- (3) warunki mieszkaniowe (Jutlandia Środkowa – 5 a Pomorze – 0,6).

Zsumowanie wyników wszystkich obszarów pozwala stwierdzić, że jakość życia na Pomorzu jest wyższa niż na Dolnym Śląsku [53,8 do 47,6]. Wartość zsumowanych wskaźników dla Jutlandii Środkowej wyniosła aż 84,6 (na 110 możliwych punktów do zdobycia). Skala różnicy między jakością życia w regionie duńskim a Pomorzem i Dolnym Śląskiem jest więc bardzo wysoka.

Jeżeli chodzi o porównanie polskich regionów ze sobą, najwyższe różnice na korzyść Pomorza można zauważyć w trzech obszarach (na 11). Są to: (1) środowisko naturalne (+1,9); (2) zdrowie (+1,3) oraz (3) dostępność usług (+1). Jednocześnie można wskazać także trzy obszary, w

których to województwo dolnośląskie notuje lepsze wyniki: (1) warunki mieszkaniowe (-0,5); (2) edukacja (-0,2) oraz dochód (-0,1).

Tabela 7. Miejsca porównywanych regionów w ramach jednostek administracyjnych poszczególnych państw w danych obszarach dotyczących jakości życia. Uwaga: opracowanie własne na podstawie danych OECD

Oceniany obszar / Liczba regionów w kraju	Pomorze	Dolny Śląsk	Jutlandia Środkowa
	na 16	na 16	na 5
dostępność usług	1	5	2
dochód	6	4	4
rynek pracy	6	12	4
społeczność	13	16	3
edukacja	9	3	2
środowisko naturalne	1	6	2
zaangażowanie obywatelskie	4	8	1
zdrowie	3	10	1
satysfakcja życiowa	2	3	3
bezpieczeństwo	8	11	5
warunki mieszkaniowe	5	1	3

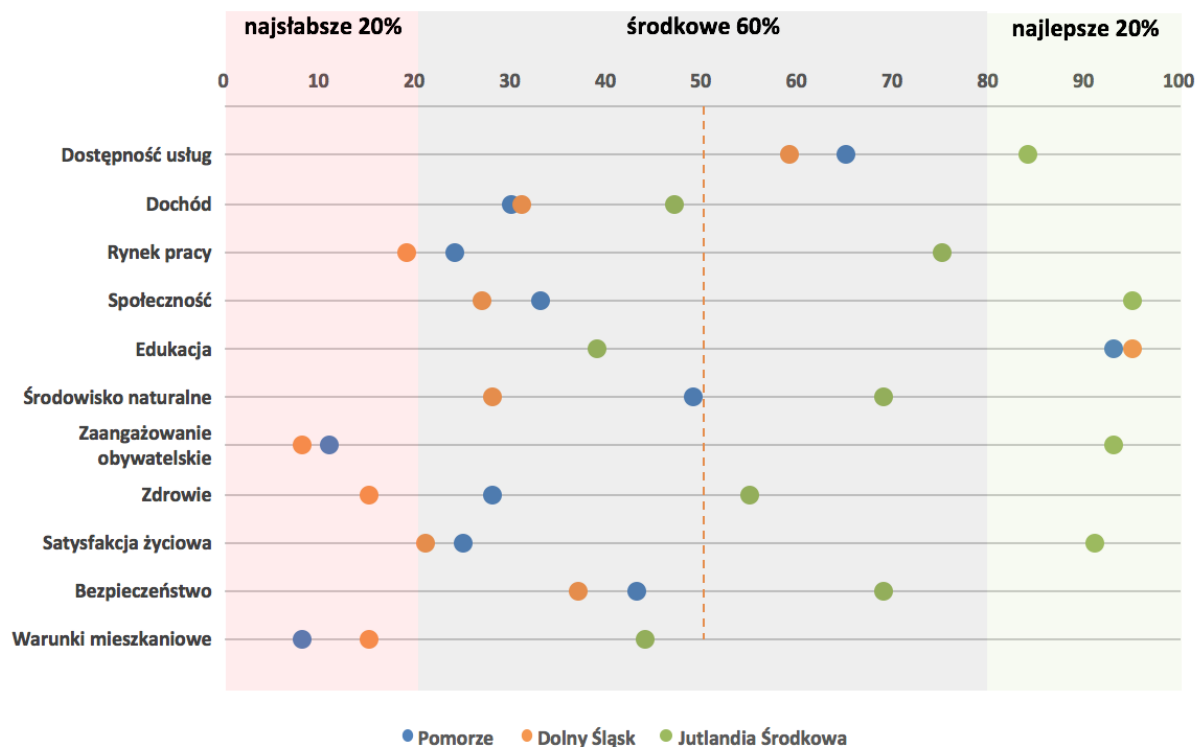
Warto przyjrzeć się także, w jaki sposób regiony pozycjonują się wewnątrz (w ramach własnych państw) w kontekście jakości życia. Region pomorski znajduje się na 1. miejscu wśród obszarów dotyczących dostępności usług oraz środowiska naturalnego. Wysoko jest także w kontekście satysfakcji życiowej (2. miejsce), zdrowia (3. miejsce) oraz zaangażowania obywatelskiego (4. miejsce). Obszarem, w którym Dolny Śląsk notuje pierwsze miejsce w kraju, są warunki mieszkaniowe. Wysoko na liście rankingowej jest także w takich obszarach, jak: edukacja (3. miejsce), satysfakcja życiowa (3. miejsce) oraz dochód (4. miejsce).

Jutlandia Środkowa jest liderem w zakresie zaangażowania obywatelskiego oraz zdrowia. Notuje także wysokie wyniki w kraju w zakresie: dostępności usług, edukacji oraz środowiska naturalnego. Najniżej notowanym regionem w kraju jest w kontekście bezpieczeństwa.

Po zsumowaniu wyników dla wszystkich polskich województw i stworzeniu listy rankingowej okazuje się, że Pomorze w obszarze jakości życia jest wiceliderem rankingu (za województwem mazowieckim), a województwo dolnośląskie plasuje się w środku stawki (9. miejsce). Wykonanie analogicznej operacji wśród duńskich regionów pozwala stwierdzić, że Jutlandia Środkowa jest krajowym liderem, jeśli chodzi o jakość życia w Danii.

Warto także odnotować obszary, w których analizowane regiony są w czołówce bądź dolnych rejonach szeregu na tle wszystkich europejskich regionów. W przypadku Jutlandii Środkowej w żadnym obszarze region nie plasuje się w najgorszych 20% Unii Europejskiej. Relatywnie najniżej duński region wypada na tle Europy w obszarze edukacyjnym [39. percentyl] i warunkach mieszkaniowych [44. percentyl].

Wykres 3. Miejsce w szeregu wszystkich regionów Unii Europejskiej poszczególnych wartości wskaźników częściowych dla Pomorza, Dolnego Śląska oraz Jutlandii Środkowej. Uwaga: opracowanie własne na podstawie danych OECD

W przypadku Pomorza tylko 2 obszary plasują region w najniższych rejonach rankingu (tj. najgorsze 20%). Są to warunki mieszkaniowe [8.] oraz zaangażowanie obywatelskie [11.]. Zdecydowana większość wskaźników plasuje region w środkowej części szeregu (środkowe 60%), ale tylko dwa przekraczają medianę – to edukacja [93.] oraz dostępność usług [65.]. Podobnie można scharakteryzować miejsce Dolnego Śląska wśród europejskich regionów – z tą różnicą, że więcej obszarów notuje się w najniższych rejonach szeregu. Te obszary to, podobnie jak na Pomorzu, zaangażowanie obywatelskie [8.] i warunki mieszkaniowe [15.], ale także zdrowie [8.] oraz rynek pracy [19.].

Potencjał akademicki analizowanych regionów także jest różnorodny. Uniwersytet w Aarhus jest silnym ośrodkiem akademickim w skali nie tylko duńskiej (2. miejsce w kraju, zaraz za Uniwersytetem Kopenhaskim), ale także światowej. W prestiżowym rankingu szanghajskim zajmuje 65. pozycję (2017) i przez ostatnie lata niemal co roku ją poprawia⁵⁰. Ponadto w pierwszej pięćsetce rankingu znajduje się aż pięć duńskich uniwersytetów.

Polskie uczelnie, poza wiodącymi w kraju ośrodkami: warszawskim oraz krakowskim, nie są w ogóle uwzględnione wśród pierwszych pięciuset uczelni w rankingu. Uniwersytet Wrocławski

⁵⁰ Przykładowo jeszcze w roku 2012 był notowany na 86. pozycji.

odnotowany jest natomiast na miejscach od 701-800 (ostatniej setce rankingu). Uczelnie z regionu pomorskiego na liście brakuje.

Tabela 8. Poziom internacjonalizacji oraz liczba studentów międzynarodowych według krajów OECD. Uwaga: opracowanie własne na podstawie danych OECD. Dane za rok 2015. Sortowanie według poziomu internacjonalizacji

Kraj	Poziom internacjonalizacji	Liczba studentów międzynarodowych (w tys.)
Luksemburg	45,9	3
Nowa Zelandia	21,1	57
Wielka Brytania	18,5	431
Szwajcaria	17,2	51
Austria	15,9	68
Australia	15,5	294
Holandia	11,2	86
Belgia	11,2	56
Kanada	11,0	172
Czechy *	10,5	42
DANIA	10,3	32
Francja	9,9	239
Islandia	8,0	2
Niemcy	7,7	229
Finlandia	7,7	23
Irlandia	7,4	16
Węgry	7,1	22
Szwecja	6,2	27
Łotwa	6,1	5
Słowacja *	5,9	11
Estonia	5,2	3
Portugalia	5,0	17
Włochy *	5,0	90
Stany Zjednoczone	4,6	907
Norwegia	3,6	10
Litwa *	3,5	5
Japonia	3,4	132
Słowenia	2,7	2
Hiszpania	2,7	75
POLSKA	2,6	44
Turcja *	1,2	72
Chile	0,3	4
Meksyk	0,3	10

* W przypadku krajów oznaczonych gwiazdką zastosowano odmienną metodologię. Prezentowany jest odsetek studentów niebędących rezydentami krajów. W przypadku Włoch dane nie uwzględniają studiów doktoranckich.

Według danych dla wybranych krajów OECD poziom internacjonalizacji uczelni wyższych w Danii wynosi 10,3%, podczas gdy analogiczny polski wskaźnik – 2,6%. Daje to Polsce 30. miejsce na 33 klasyfikowane w gronie prezentowanych państw (tabela powyżej)⁵¹. Jest to także

⁵¹ Education at a Glance 2017. OECD Indicators, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/9617041e.pdf?expires=1516100068&id=id&accname=guest&checksum=5E6C0920C86733B036741BC6D1A52439>.

najniższy wskaźnik umiędzynarodowienia w Unii Europejskiej. Wskaźnik duński natomiast jest klasyfikowany na 11. miejscu. Biorąc pod uwagę liczby bezwzględne – w Polsce studiuje 44 tys. zagranicznych studentów, a w Danii – 32 tys. (dane za 2015 rok).

Tabela 9. Podstawowe dane o potencjale uczelni publicznych i liczbie studentów zagranicznych w analizowanych regionach. Uwaga: opracowanie własne na podstawie kompilacji wielu źródeł⁵². Tabela posortowana alfabetycznie po nazwie uczelni w ramach regionu

Uczelnia	Miejsca rankingowe		Poziom internacjonalizacji	
	Ranking szanghajski 2017	Ranking PERSPEKTYWY 2017	Liczba studentów zagranicznych	Odsetek wśród ogółu studentów
JUTLANDIA ŚRODKOWA				
Uniwersytet w Aarhus	65	----	ok. 4500*	12
VIA College University w Horsens	----	----	ok. 2500*	13,5
Bussiness Academy w Aarhus	----	----	ok. 1000*	22
DOLNY ŚLĄSK				
Akademia Muzyczna im. K. Lipińskiego we Wrocławiu	----	NK**	19	2,9
Akademia Sztuk Pięknych im. E. Gepperta we Wrocławiu	----	NK	57	5,1
Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu	----	71-80	40	1,0
Politechnika Wrocławska	----	4	856	2,5
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu	----	35	480	3,9
Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu	----	15	811	13,5
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	----	32	361	3,8
Uniwersytet Wrocławski	701-800	7	1254	4,8
POMORZE				
Akademia Morska w Gdyni	----	71-80	90	1,7
Akademia Muzyczna w Gdańsku	----	NK	66	8,9
Akademia Pomorska w Słupsku	----	71-80	183	6,2
Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku	----	NK	25	2,6
Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. J. Śniadeckiego w Gdańsku	----	80+	30	1,0
Gdański Uniwersytet Medyczny	----	8	867	16,7
Politechnika Gdańska	----	10	524	2,5
Uniwersytet Gdański	----	22	396	1,5

* Dane szacunkowe.

** NK – Uczelnie artystyczne nie były klasyfikowane w rankingu Perspektyw

Podsumowanie danych dotyczących potencjału regionalnych uczelni jest zaprezentowane w powyższej tabeli. Poziom internacjonalizacji uczelni z duńskiego regionu jest zauważalnie wyższy od wyników polskich.

⁵² Wykorzystano źródła: (1) Academic Ranking of World Universities [<http://www.shanghairanking.com>]; (2) Ranking Perspektyw za 2017 rok [<http://www.perspektywy.pl/RSW2017>]; (3) dane GUS; (4) strony internetowe poszczególnych uczelni.

W skali krajowej potencjał dolnośląskich i pomorskich uczelni jest znaczący. W pierwszej dziesiątce najlepszych polskich uczelni⁵³ znajdują się (w kolejności): Politechnika Wrocławska (4. miejsce), Uniwersytet Wrocłowski (7. miejsce) z regionu dolnośląskiego oraz Gdański Uniwersytet Medyczny (8. miejsce) i Politechnika Gdańska (10. miejsce) z Pomorza. Wysokie miejsce w rankingu zajmują też Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu (15. miejsce) i Uniwersytet Gdański (22. miejsce). W kontekście międzynarodowym, jak już wspomniano, jedynie Uniwersytet Wrocłowski notowany jest w rankingu szanghajskim (na miejscach 701-800).

Spośród uczelni dolnośląskich i pomorskich najwyższym wskaźnikiem internacjonalizacji mogą pochwalić się uczelnie medyczne z obu regionów – Gdański Uniwersytet Medyczny [16,5%; 5,2 tys. studentów] oraz Uniwersytet Medyczny im. Piastów we Wrocławiu [13,5%; 6 tys. studentów]. Znacznie niższe są odsetki cudzoziemców wśród studentów Uniwersytetu Gdańskiego [1,5%; 26,3 tys. studentów] oraz obu uczelni politechnicznych – pomorskiej oraz dolnośląskiej [po 2,5% przy odpowiednio: 21,2 tys. oraz 34 tys. studentów].

W poszukiwaniu informacji na temat potencjału internacjonalizacyjnego dolnośląskich i pomorskich uczelni warto prześledzić dane z rankingu cząstkowego Perspektyw, eksplorującego wymiar umiędzynarodowienia uczelni. Wśród kryteriów rankingowych, oprócz liczby studentów zagranicznych na uczelniach, znalazły się między innymi następujące wskaźniki: programy studiów prowadzone całkowicie w języku obcym, studium w językach obcych, nauczyciele akademicy z zagranicy czy wielokulturowość środowiska studenckiego. W tak skonstruowanym rankingu w gronie 50 notowanych uczelni znalazło się 5 z analizowanych regionów: Politechnika Wrocławska (10.), Uniwersytet Wrocłowski (14.), Gdański Uniwersytet Medyczny (16.), Politechnika Gdańska (20.) oraz Uniwersytet Gdański (47.).

Przegląd polityk wobec studentów zagranicznych. Dobre praktyki

Niniejszy podrozdział koncentruje się na wskazaniu treści polityk (ang. *policies*), ciekawych projektów i inicjatyw w odniesieniu do przyciągania oraz utrzymywania studentów zagranicznych w analizowanych regionach ze wskazaniem na kluczowych aktorów i interesariuszy (ang. *stakeholders*) tych procesów, w tym inicjatorów zmian.

Warto na wstępie zauważyć, że podejście stosowane w Danii i innych krajach skandynawskich w kontekście przyciągania studentów zagranicznych znacząco różni się od krajowego, na co z

⁵³ Dane na podstawie rankingu Perspektyw (dane za rok 2017). Zob. <http://www.perspektywy.pl/RSW2017/ranking-uczelni-akademickich>.

pewnością wpływa szereg różnorodnych uwarunkowań: społecznych, kulturowych, socjo-demograficznych oraz ekonomicznych.

Wydaje się, że jednym z kluczowych uwarunkowań mających wpływ na ocenę polityk względem studentów zagranicznych jest doświadczenie migracji i multikulturowego społeczeństwa. Pod tym względem należy uznać, że Polska jako kraj nie ma doświadczeń masowej imigracji, a przez to też instrumentów polityki publicznej, które w sposób efektywny umożliwiłyby prowadzenie integracji społecznej migrantów, zwłaszcza na większą skalę. Dane Eurostatu wskazują, że w Polsce zamieszkuje 1,8% rezydentów, którzy deklarują miejsce urodzenia poza krajem. Analogiczny wskaźnik dla Danii wynosi 9,8%⁵⁴.

Dania, jako jedno z istotnych docelowych destynacji imigrantów z całego świata, począwszy od lat sześćdziesiątych XX. wieku wytworzyła szereg systemowych rozwiązań mających na celu wielowymiarową asymilację społeczną i kulturową imigrantów. Można uznać, że model ten, choć nie bez kontrowersji politycznych ostatnich lat, funkcjonuje w kraju stosunkowo dobrze, a Dania jako kraj może pochwalić się ewidentnymi sukcesami w tym zakresie.

Przykładowo w rankingu MIPEX z 2015 roku (*Migrant Integration Policy Index*), podsumowującym polityki migracyjne krajów Unii Europejskiej oraz wybranych państw świata, Dania zajęła 13. miejsce, podczas gdy Polska została sklasyfikowana na 32. (na 38 możliwych)⁵⁵. W ocenie krajowych polityk migracyjnych gorsze od Polski okazały się jedynie takie kraje, jak: Malta, Litwa, Słowacja, Cypr, Łotwa oraz Turcja. Wśród rekomendacji i wniosków odnośnie Polski wskazano: (1) niskie wsparcie dla migrantów z krajów spoza UE w kontekście pozyskiwania dla nich pracy oraz szkoleń; (2) niskie standardy wspierające migrantów w edukacji oraz (3) właściwy brak szeroko skonsultowanej polityki integracyjnej dla rezydentów z krajów spoza UE.

Z pewnością doświadczenia duńskie w asymilacji i integracji imigrantów pomagają w tworzeniu oferty dla studentów zagranicznych. Początki systemowej „opieki” nad obszarem internacjonalizacji uczelni sięgają tam lat sześćdziesiątych XX. wieku. Przykładowo w 1966 roku otwarto International Centre na Uniwersytecie w Aarhus⁵⁶, podczas gdy pierwsze inicjatywy internacjonalizacyjne (rozumiane w obecnym tego słowa znaczeniu) na polskich uczelniach pojawiły się w latach 90. Dopiero kilka lat temu kwestia internacjonalizacji polskich uczelni stała się elementem politycznej agendy, a pojedyncze programy, strategie ministerialne czy inicjatywy ustawodawcze (jak na przykład ta liberalizująca kwestie pobytu cudzoziemców o

⁵⁴ Dane Eurostat za rok 2013.

⁵⁵ Warto na marginesie odnotować, że to Dania i Polska były największymi beneficjentami ostatniego rankingu, przesuając się w zestawieniu o największej miejsc – Dania o 10, a Polska o 5. Więcej o badaniu i rankingu: www.mipex.eu.

⁵⁶ Instytucja oferująca kompleksową pomoc studentom zagranicznym przy Uniwersytecie w Aarhus.

statusie studenta) zaczynają wspominać o potrzebie przyciągnięcia studentów zagranicznych oraz – co ważniejsze – potrzebie ich utrzymania w kraju i asymilacji na rynku pracy.

Analiza duńskich dokumentów strategicznych, badań społecznych i realizowanych inicjatyw⁵⁷ wskazuje na położenie zdecydowanego akcentu na wysiłki zogniskowane wokół utrzymania studenta zagranicznego w kraju, integracji oraz włączenia w obieg rynku pracy. Problem przyciągnięcia studentów do uczelni jest w badanych źródłach mniej eksponowany, prawdopodobnie ze względu na dwie przyczyny: (1) obecnie satysfakcjonujący poziom internacjonalizacji duńskich uczelni oraz (2) uznanie tego obszaru za dominującą kompetencję ośrodków akademickich. Zadanie utrzymania studenta w większym stopniu (niż pozyskanie) wymaga skoordynowanych działań co najmniej trzech aktorów instytucjonalnych: ministerstw, samorządów oraz uczelni. Cechą duńskich / jutlandzkich inicjatyw w analizowanym obszarze jest realizacja ich w ramach konsorcjów (na przykład gmin i / lub uczelni), co zwiększa ich zasięg oddziaływania, skuteczność, a także umożliwia bardziej stabilne finansowanie. Podstawą finansowania są natomiast środki unijne, pozyskiwane przez oba rodzaje instytucji oraz środki regionalne, na przykład z pochodzące z funduszy na rozwój przedsiębiorczości.

Wśród grup interesariuszy tak definiowanego procesu duńskie projekty często identyfikują także lokalny biznes (przedsiębiorstwa) oraz społeczność. Studenci zagraniczni uczelni w regionie Jutlandia Środkowa byli wskazywani jako jedna z grup docelowych działań projektowych konsorcjum wszystkich gmin, mających na celu pozyskanie oraz utrzymanie siły roboczej w regionie. Jest to przykład „urefleksyjnienia” problemu i umieszczenia go w szerszym, pragmatycznym kontekście, w tym przypadku lokalnego rynku pracy. Działania skierowane do tej grupy koncentrowały się na przykład na integracji społecznej z lokalną społecznością⁵⁸. Studenci mieli między innymi możliwość uczestnictwa w wieczornych spotkaniach informacyjnych, pt. „Corporate Friday” na temat struktury lokalnego biznesu i możliwości pozyskania pracy, także studenckiej. Networking między światem akademickim oraz biznesem w kontekście studentów zagranicznych jest względnie stałym elementem projektów nakierowanych na tę grupę docelową.

Innym przykładem projektu ukierunkowanego na zwiększenie potencjału lokalnego rynku pracy jest zakończona już inicjatywa konsorcjum uczelni (Aarhus University oraz VIA University College z Horsens⁵⁹) na rzecz utrzymania studentów zagranicznych regionu. Celami inicjatywy

⁵⁷ Zob. między innymi publikacja zamówiona przez duńskie Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Nauki: *Analyse af samfundsøkonomisk gevinst ved tiltrækning og fastholdelse af internationale studerende*, <https://ufm.dk/publikationer/2013/filer-2013/dream-analyse.pdf>. Lista inicjatyw i projektów realizowanych w kontekście studentów zagranicznych w Danii: <http://expatviden.dk/da/Initiativer.aspx?theme=%7BF4FEC422-5D88-4C87-8AE4-FA9888639FC0%7D>. Przykłady analizowanych badań i inicjatyw podawane są w dalszej części opracowania.

⁵⁸ *Evaluering af "Modtagelse og Fastholdelse af Udenlandsk Arbejdskraft"*, Teknologisk Institut, Aarhus 2011.

⁵⁹ Projekt realizowany był z wykorzystaniem wielu źródeł finansowania. Z fiszki projektowej dowiadujemy się o: „środkach regionalnych (z funduszu na rozwój przedsiębiorczości), funduszach unijnych (Europejski Fundusz

było stworzenie platformy spotkań między studentami zagranicznymi a lokalnym otoczeniem biznesu. Wśród realizowanych działań można wymienić: spotkania informacyjne dla studentów, targi pracy, ale także szerszy system wsparcia, na przykład poprzez przydzielenie beneficjentom projektu uczelnianego „kumpla” (ang: *buddy*), czyli innego studenta, który pomaga osobie z zagranicy w czynnościach ułatwiających załatwianie codziennych spraw na uczelni, a także poza nią.

Warto także zwrócić uwagę na konsekwentne wysiłki Duńczyków w celu zapewnienia odpowiedniego pakietu informacyjnego studentom przybywającym do ich kraju. Jednym z efektów przyjętej polityki jest napisana lekkim, prostym językiem publikacja skierowana do studentów zagranicznych: „*International students’ survival guide to life in Denmark*”⁶⁰, która ma być w zamierzeniu twórców kompendium wiedzy na temat Danii. Zawiera: (1) podstawowe informacje na temat kraju (demografia, geografia, system polityczny, historia); (2) rozdziały na temat głównych różnic kulturowych (niepozbowione humoru i dużej dozy autoironii), ale także, a może przede wszystkim (3) rozdziały dotyczące praktycznych aspektów życia w Danii (takich jak: otwarcie konta bankowego, nadanie numeru CPR⁶¹, otrzymanie stypendium, staranie się o pracę czy wynajem mieszkania). Z publikacji dowiadujemy się także o istnieniu różnych punktów pomocy obcokrajowcom umieszczonych w największych duńskich miastach oraz adresach głównych organizacji studenckich. Sama publikacja została wydana wspólnym wysiłkiem organizacji studenckich.

Raport Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Nauki dotyczący studentów zagranicznych w Danii stawia pytania o kluczowe czynniki wpływające na pozostanie bądź opuszczenie kraju po ukończonych studiach. Do kluczowych motywacji decydujących o pozostaniu w kraju zaliczono te związane ze specyfiką duńskiego rynku pracy, między innymi: (1) work-life balance oraz (2) poziom wynagrodzeń. Mniejsze znaczenie miały zmienne związane z poziomem społecznej integracji studenta, na przykład duński partner, wiek oraz fakt posiadania pracy w trakcie studiów. Studenci z krajów spoza Skandynawii oraz ci studiujący na kierunkach technicznych i medycznych także byli bardziej skłonni do pozostania w Danii, co prawdopodobnie wiąże się z wysokim prawdopodobieństwem zatrudnienia w tych obszarach⁶².

Na podstawie analiz regresji wskazano także trzy powody, które mają wpływ na decyzję o opuszczeniu kraju. Były to: (1) otrzymanie atrakcyjnej oferty pracy zagranicą (poprzedzone w

Społeczny) oraz innych prywatnych i publicznych środkach finansowania”. Zob.: <http://expatviden.dk/da/Initiativer/CaseFolder/Fastholdelse-af-udenlandske-studerende-i-Region-Midtjylland.aspx>.

⁶⁰ Publikacja jest dostępna w języku angielskim i promowana na wielu stronach internetowych poświęconych studiom w Danii: <http://www.srg.dk/Files/Billeder/SRG%20UK%202017/International%20students/International-students-survival-guide-to-life-in-Denmark-vers.-1-May-2016.pdf>.

⁶¹ Jest to odpowiednik polskiego numeru PESEL. Obcokrajowcy, którzy przebywają w Danii legalnie przez okres co najmniej 3 miesięcy, także uzyskują ten numer.

⁶² Internationale studerende i Danmark. Hvad har betydning for om internationale studerende bliver i Danmark efter endt studie?, https://ufm.dk/publikationer/2015/filer/internationale-studerende_mlogo.pdf.

zdecydowanej większości poszukiwaniem pracy w Danii) oraz deklaracje: o braku więzi społecznych w Danii oraz braku sieci kontaktów profesjonalnych / zawodowych. Wyniki wskazują jak bardzo wysoka jest atrakcyjność duńskiego rynku pracy dla studentów, zwłaszcza (jak wskazują analizy z poprzedniego podrozdziału) tych pochodzących z krajów o niższym potencjale gospodarczym (i słabszym rynku pracy)⁶³.

DOLNY ŚLĄSK

Jakie atuty może zaproponować region Dolnego Śląska studentom zagranicznym? Jak wspomniano w poprzednim podrozdziale, jakość życia na tle innych regionów w Polsce jest w tej części kraju przeciętna. Wrocław zachowuje jednak wysoką atrakcyjność turystyczną oraz jest wyróżniającym się ośrodkiem o dużym potencjale akademickim i dobrze rozwiniętym rynku pracy. Wydaje się, że władze samorządowe akcentują właśnie te kwestie, aktywnie działając na polu promocyjnym w celu wzmocnienia zasobów lokalnego kapitału ludzkiego. Grupą docelową ich działań są także potencjalni studenci z zagranicy, zwłaszcza z Europy Wschodniej.

Strategia promocyjna wobec tej grupy docelowej realizuje się w ramach projektu „Teraz Wrocław”, znanego także pod marką „Study in Wrocław”, który powstał w 2006 roku z inicjatywy władz miejskich Wrocławia oraz uczelni wyższych. Działania projektowe skupiają się na promocji oferty edukacyjnej lokalnych uczelni, ale nie tylko. Głównym efektem programu jest uproszczenie procedur rekrutacyjnych dla studentów zagranicznych z Europy Wschodniej. W ramach tej inicjatywy zrekrutowano już ok. 1700 studentów. Aby zakwalifikować się do programu (w puli są także darmowe miejsca na studiach dla studentów, którzy nie posiadają Karty Polaka), należy znać język polski w stopniu komunikatywnym. Studentów anglojęzycznych uczelnie wrocławskie pozyskują głównie na podstawie umów podpisywanych z uczelniami z innych krajów. Proces ten kierowany jest autonomicznie przez poszczególne uczelnie.

Uniwersytet Wrocławski w swojej strategii na lata 2013-2020 w kilku miejscach akcentuje wagę współpracy międzynarodowej i internacjonalizacji. Wszystkie formułowane cele nie mają jednak charakteru mierzalnego, a tym samym nie ma możliwości weryfikacji postępów wdrożenia założeń strategii ex post. W odniesieniu do studentów zagranicznych pojawia się zapis potrzeby „szerszego otwarcia na studentów zagranicznych studiów II stopnia”. Pozostałe odniesienia notuje się w kontekście innych wymiarów internacjonalizacji, która faktycznie definiowana jest jako jedno z istotniejszych działań bądź procesów wymagających rozwoju na uczelni.

Wśród celów strategicznych Politechniki Wrocławskiej znalazło się „umiędzynarodowienie uczelni” wraz z podanymi kryteriami weryfikacji tego celu. Wśród wskazanych mierników

⁶³ Ibidem.

można odnaleźć między innymi liczbę studentów, doktorantów i słuchaczy z zagranicy (sposób pomiaru: liczba / rok). W opracowaniu nie ma informacji o progach docelowych mierników, które mogłyby wskazywać spełnienie celów strategicznych jednostki w tym zakresie, a także propozycji działań dążących do osiągnięcia tych rezultatów.

Analiza strategii województwa dolnośląskiego do roku 2020 nie wykazuje żadnych bezpośrednich odniesień do kwestii wsparcia uczelni w procesie umiędzynarodowienia⁶⁴. Uczelnie, jako podmioty działań, są wskazywane w dokumencie głównie w kontekście ich rozwoju ukierunkowanego na odpowiadanie potrzebom rynku pracy. Dokument strategiczny formułuje także potrzebę wsparcia uczelni w zakresie ich starań związanych z osiąganiem wyższych miejsc w rankingach, na przykład we wspomnianym rankingu szanghajskim.

POMORZE

Na potrzeby i wyzwania związane z umiędzynarodowieniem uczelni wyższych odpowiada wprost obowiązująca strategia (do 2020 roku) dla województwa pomorskiego. Wśród zdefiniowanych celów znajduje się „Konkurencyjne szkolnictwo wyższe” (Cel operacyjny 1.2)⁶⁵. Oprócz zwiększenia liczby studentów zagranicznych definiuje się także cele dotyczące większego powiązania kształcenia z potrzebami rynkowymi regionu oraz rozwój sub-regionalnych ośrodków akademickich. Wszystkie wskaźniki są mierzalne. Podano także wartości bazowe oraz docelowe wskaźników. Rola samorządu województwa została określona jako inspirowania oraz koordynatora działań zmierzających do realizacji tego celu.

Inicjatywą, która wpisuje się w założenia pomorskiej Strategii 2020, jest projekt Study in Pomorskie. Porozumienie o wspólnych, skoordynowanych działaniach na rzecz zwiększenia atrakcyjności i potencjału regionu dla studentów zagranicznych podpisało 9 sygnatariuszy – 8 uczelni z województwa pomorskiego oraz Samorząd Województwa Pomorskiego w marcu 2017 roku⁶⁶. Liczba partnerów po stronie akademickiej jest systematycznie zwiększana, między innymi o regionalne uczelnie o charakterze prywatnym.

Inicjatywa o podobnym tytule – Study in Gdańsk, jest przykładem innej formy kooperacji samorządu i uczelni. W tym przypadku inicjatorem jest gmina, czyli Urząd Miasta Gdańska oraz

⁶⁴ Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego, http://www.umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Rozwoj_regionalny/SRWD/SRWD_2020-final.pdf.

⁶⁵ Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, https://strategia2020.pomorskie.eu/documents/240306/400793/Pomorskie_SRWP2020.pdf/d1fb1e1b-4c73-4221-8f2b-8cff5b3a9f45.

⁶⁶ Należy zauważyć, że korzenie inicjatywy sięgają 2009 roku. Lista uczelni-sygnatariuszy porozumienia z 2017 roku: Akademia Morska w Gdyni, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Akademia Pomorska w Słupsku, Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. J. Śniadeckiego w Gdańsku, Gdański Uniwersytet Medyczny, Politechnika Gdańska oraz Uniwersytet Gdański.

gdańskie uczelnie wyższe. W ramach projektu uruchomiona została strona internetowa zachęcająca studentów zagranicznych do wyboru gdańskiej uczelni⁶⁷. Serwis prowadzony jest w języku polskim, angielskim oraz rosyjskim. Na stronie internetowej znajdują się podstawowe informacje o uczelniach i mieście oraz materiały promocyjne skierowane do studentów zagranicznych. Wśród sekcji na stronie internetowej możemy odnaleźć także zakładkę „Dzieje się”, która w może pełnić funkcję kalendarium wydarzeń, ale w grudniu 2017 roku pozostawała pusta.

Oprócz prowadzonego serwisu Miasto Gdańsk organizuje we współpracy z uczelniami miejskie wycieczki dla nowych studentów pochodzących z zagranicy. Miasto wydało także samouczek języka polskiego wraz z wydawnictwem zawierającym podstawowe informacje o mieście (także w językach angielskim oraz rosyjskim).

W kontekście poprawy warunków życia studentów z zagranicy warto także wspomnieć o pionierskiej inicjatywie Miasta Gdańska dotyczącej wypracowania, a następnie wdrożenia modelu wsparcia imigrantów i imigrantek w mieście⁶⁸. Obecnie, szeroko konsultowany i partycypacyjnie tworzony model, jest wdrażany przez powstałe w tym celu stowarzyszenie o nazwie Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek. Wśród prowadzonych przez tę instytucję działań można wyróżnić: kursy języka polskiego, darmowe porady prawne i zawodowe oraz wsparcie w kontaktach z urzędami i instytucjami miejskimi.

Strategia Politechniki Gdańskiej definiuje szereg celów dotyczących rozwoju uczelni w obszarze kształcenia i działań związanych z umiędzynarodowieniem. Wśród celów szczegółowych tak sformułowanego działania znajduje się dążenie do „pozyskania większej liczby studentów zagranicznych w celu internacjonalizacji Uczelni”. Drugim elementem zadania jest stworzenie centrum obsługi studentów zagranicznych. Działa ono już w ramach struktury uczelni w formie Biura Obsługi Studentów i Gości Zagranicznych⁶⁹.

Uniwersytet Gdański w swojej strategii do roku 2020 poświęca osobną sekcję mobilności studentów i doktorantów. Formułuje się w niej ogólne założenia stopniowego zwiększania obecności studentów zagranicznych na uczelni. W dokumencie przedstawione są rozwiązania ułatwiające wyjazdy i warunki pobytu studentów Uniwersytetu Gdańskiego na zagranicznych uczelniach. W kontekście oferty uniwersyteckiej i studentów-cudzoziemców podkreśla się potrzebę kształcenia wielojęzycznego i międzykulturowego oraz „stworzenia warunków do podejmowania w swych murach studentów i doktorantów z innych krajów”⁷⁰.

⁶⁷ www.study-gdansk.com.

⁶⁸ Dokument można znaleźć pod adresem: <http://www.gdansk.pl/pobierz/91578/Model-Integracji-Imigrantow>.

⁶⁹ H. Krawczyk, Podstawowe cele i zadania strategiczne rozwoju Politechniki Gdańskiej, <https://pg.edu.pl/documents/10607/388514/strategia.pdf>.

⁷⁰ Strategia rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego do roku 2020, https://ug.edu.pl/universytet/o_nas/strategia_rozwoju.

II. BADANIE STUDENTÓW POLSKICH I ZAGRANICZNYCH NA POMORZU

ANALIZA MATERIAŁU EMPIRYCZNEGO

Kto przyjeżdża studiować na Pomorze? Portret studentów spoza regionu

Dane socjo-demograficzne. Pochodzenie studentów

W badaniach ankietowych wzięło udział łącznie 1458 studentów. W badaniu studentów zagranicznych obserwujemy równowagę respondentów ze względu na płeć. W przypadku badania studentów polskich można zaobserwować nadreprezentację kobiet w próbie [66,2% w stosunku do 33,8% mężczyzn]. W obu próbach średnia wieku badanych była niemal identyczna i oscylowała wokół 21 lat.

Tabela 11. Płeć oraz wiek studentów uczestniczących w badaniach ilościowych. Dane w %

Płeć (dane w %)	Studenci zagraniczni	Studenci polscy
kobieta	54,5	66,2
mężczyzna	45,5	33,8
Wiek		
wiek – średnia	21,6	21,6

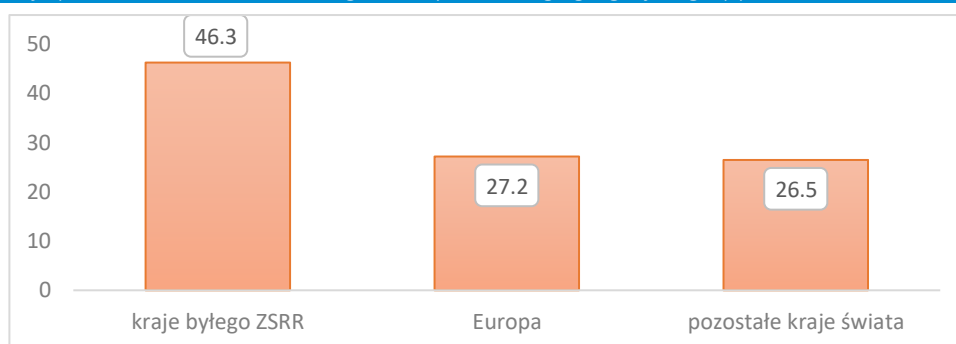
Tabela 12. Zestawienie krajów pochodzenia studentów zagranicznych w badaniu ilościowym⁷¹

Kraj	Liczebność	Odsetek badanych
Ukraina	180	28,8
Szwecja	71	11,3
Indie	66	10,5
Białoruś	61	9,7
Chiny	47	7,5
Norwegia	41	6,5
Rosja	39	6,2
Francja / Niemcy	9	1,4
Turcja / Włochy	8	1,3
Bangladesz	7	1,2
Litwa / Nigeria / USA	4	0,6
Azerbejdżan / Czechy / Kanada / Nepal / Pakistan / Portugalia / Słowacja / Wielka Brytania	3	0,5
Arabia Saudyjska / Chorwacja / Hiszpania / Irak / Izrael / Syria	2	0,3
Afganistan / Albania / Australia / Austria / Autonomia Palestyńska / Belgia / Etiopia / Finlandia / Holandia / Hong Kong / Irlandia / Jordania / Kazachstan / Kenia / Kolumbia / DR Kongo / Korea Południowa / Kuwejt / Liban / Łotwa / Mauretania / Mauritius / Mołdawia / Somalia / Sri Lanka / Sudan / Tunezja / Turkmenistan / Węgry / Zambia / ZEA / Zimbabwe	1	0,2
<i>brak deklaracji (brak danych)</i>	34	---

⁷¹ Do krajów pochodzenia respondentów zaliczono takie terytoria jak: Autonomia Palestyńska oraz Hong Kong na podstawie deklaracji badanych.

W badaniu studentów zagranicznych wzięło udział 660 studentów pochodzących z 61 krajów. Niecała ¼ deklaruje ponadto polskie korzenie [24,7%]. W badanej próbie dominują studenci z Ukrainy [28,8%], Szwecji [11,3%] oraz Indii [10,5%]. Znaczący udział wśród badanych stanowią też Białorusini [9,7%], Chińczycy [7,5%], Norwegowie [6,5%] i Rosjanie [6,2%]. Niemal połowa badanych studentów zagranicznych rekrutuje się spośród krajów byłego ZSRR [46,3%], przede wszystkim z Ukrainy, Białorusi oraz Rosji. Taki rozkład krajów w znacznej mierze odzwierciedla faktyczną populację studentów-cudzoziemców na terenie województwa pomorskiego. Jediną istotną różnicę stanowi znaczny niedobór w próbie badawczej (w stosunku do faktycznego udziału w populacji) studentów z Hiszpanii⁷².

Wykres 4. Kraje pochodzenia studentów zagranicznych według agregacji w grupy. Dane w %

Niemal ⅓ polskich studentów pochodzi z województw ościennych w stosunku do województwa pomorskiego [64%]. Wskazuje to na zasięg oddziaływania pomorskich uczelni, które są beneficjentami faktu, że w północnej Polsce nie ma większych aglomeracji i ośrodków akademickich. Relatywnie wysoki jest odsetek studentów z województwa mazowieckiego [12,5%].

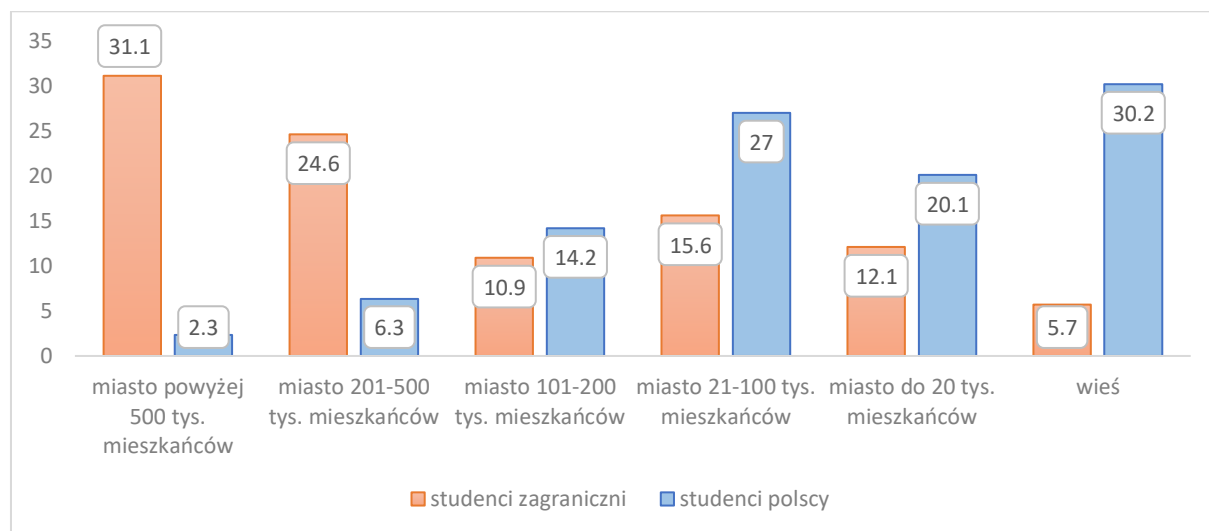
Tabela 13. Pochodzenie studentów POLSKICH ze względu na region. Uwaga: posortowano malejąco. Dane w %

Województwo	Odsetek badanych
warmińsko-mazurskie	31,2
kujawsko-pomorskie	21
mazowieckie	12,5
zachodniopomorskie	11,8
podlaskie	5,3
wielkopolskie	3,1
śląskie	2,5
lubelskie	2,4
dolnośląskie	2,1
łódzkie	2,1
świętokrzyskie	1,9
podkarpackie	1,1
lubuskie	1
opolskie	1
małopolskie	0,8

⁷² Porównaj z danymi w Tabeli 4, s. 15.

Struktura pochodzenia studentów polskich i zagranicznych ze względu na wielkość miejscowości wyraźnie się różni. Studenci polscy rekrutują się przede wszystkim ze wsi i małych miast, podczas gdy studenci zagraniczni pochodzą raczej z dużych ośrodków miejskich⁷³. Różnice wynikające z pochodzenia geograficznego mogą mieć związek z odmiennym charakterem posiadanego kapitału społecznego studentów, co przekłada się w efekcie na różnice w zakresie preferowanych praktyk życia codziennego, strategii uczestnictwa w kulturze czy stosunek do rynku pracy.

Wykres 5. Ośrodek pochodzenia studentów zagranicznych i polskich - porównanie. Dane w %

Najbardziej „wielkomiejską” grupę studentów stanowią badani z krajów pozaeuropejskich – 80% z nich wywodzi się z miejscowości powyżej 100 tys. mieszkańców. Respondenci z krajów byłego ZSRR w zdecydowanej większości także rekrutują się z większych miast [68,1%]. Najmniej studentów z większych ośrodków notuje się wśród studentów z innych krajów europejskich [52,1%]. W przypadku studentów pochodzenia polskiego nie ma widocznych różnic ze względu na wielkość miejscowości pochodzenia.

Tabela 14. Wielkość miejscowości pochodzenia studentów a inne zmienne związane z pochodzeniem – porównanie studentów polskich i zagranicznych. Dane w %

Kategoria	miejscowość do 100 tys. mieszkańców	miasto powyżej 100 tys. mieszkańców
Kraj pochodzenia według grup [STUDENCI ZAGRANICZNI]		
kraje byłego ZSRR	31,9	68,1
pozostałe kraje Europy	47,9	52,1
pozostałe kraje świata	20,9	79,1
Województwo pochodzenia [STUDENCI POLSCY]		
województwo ościenne	77,8	22,2
pozostałe województwa	77,2	22,8

⁷³ Warto w tym kontekście przypomnieć, że badaniem objęci byli studenci napływowi (spoza regionu pomorskiego), więc teza ta nie dotyczy ogółu studentów pomorskich uczelni.

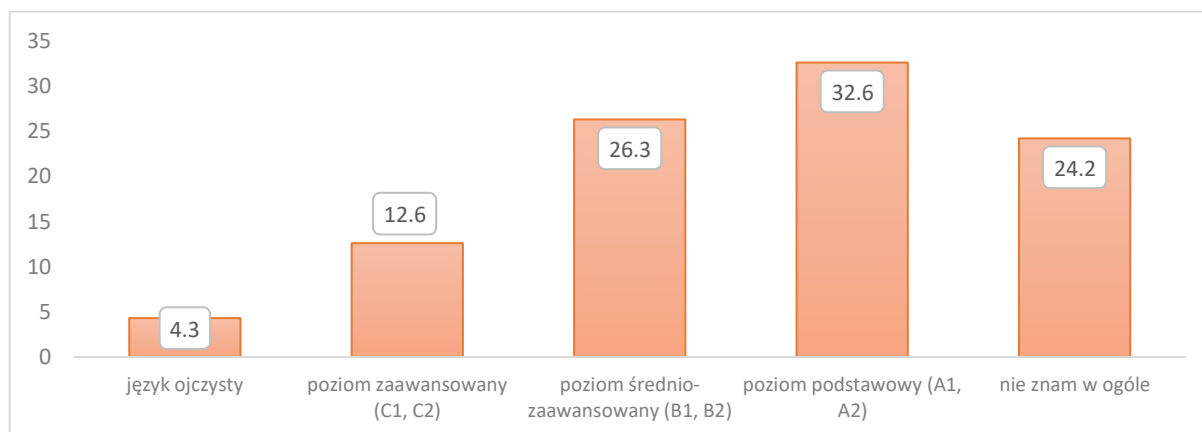
Studenci z krajów byłego ZSRR w zdecydowanej większości deklarują znajomość języka polskiego (na różnorodnym poziomie). Relatywnie wysoki odsetek deklaracji charakteryzuje badanych z krajów pozaeuropejskich – aż ⅓ nich wskazuje na jakąkolwiek znajomość języka.

Tabela 15. Znajomość języka polskiego wśród studentów zagranicznych a kraj pochodzenia według wyróżnionych grup. Dane w %

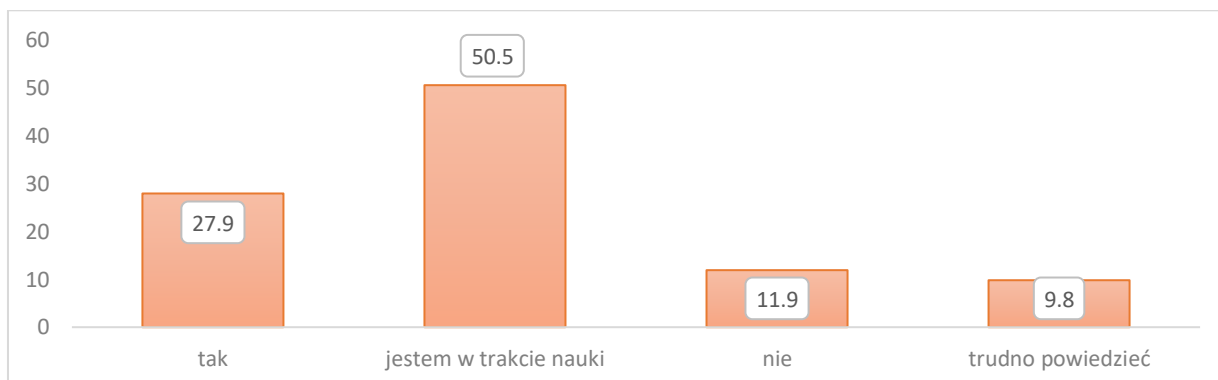
Kategoria	jakakolwiek znajomość języka polskiego	brak znajomości języka polskiego
kraje byłego ZSRR	96,9	3,1
pozostałe kraje Europy	46,7	53,3
pozostałe kraje świata	66,5	33,5

Tylko ¼ studentów zagranicznych deklaruje całkowitą brak znajomości języka polskiego, a kolejna ⅓ wskazuje na znajomość podstaw (poziom A1 bądź A2). Dla niewielkiego odsetka studentów polski jest językiem ojczystym [4,3%]. Jednocześnie ponad ¾ studentów planuje naukę bądź obecnie ją kontynuuje. Jedynie co ósmy z nich definitywnie nie wiąże planów z nauką języka polskiego [11,9%], a co dziesiąty nie ma konkretnych zamierzeń w tej kwestii.

Wykres 6. Poziom znajomości języka polskiego wśród studentów zagranicznych. Dane w %

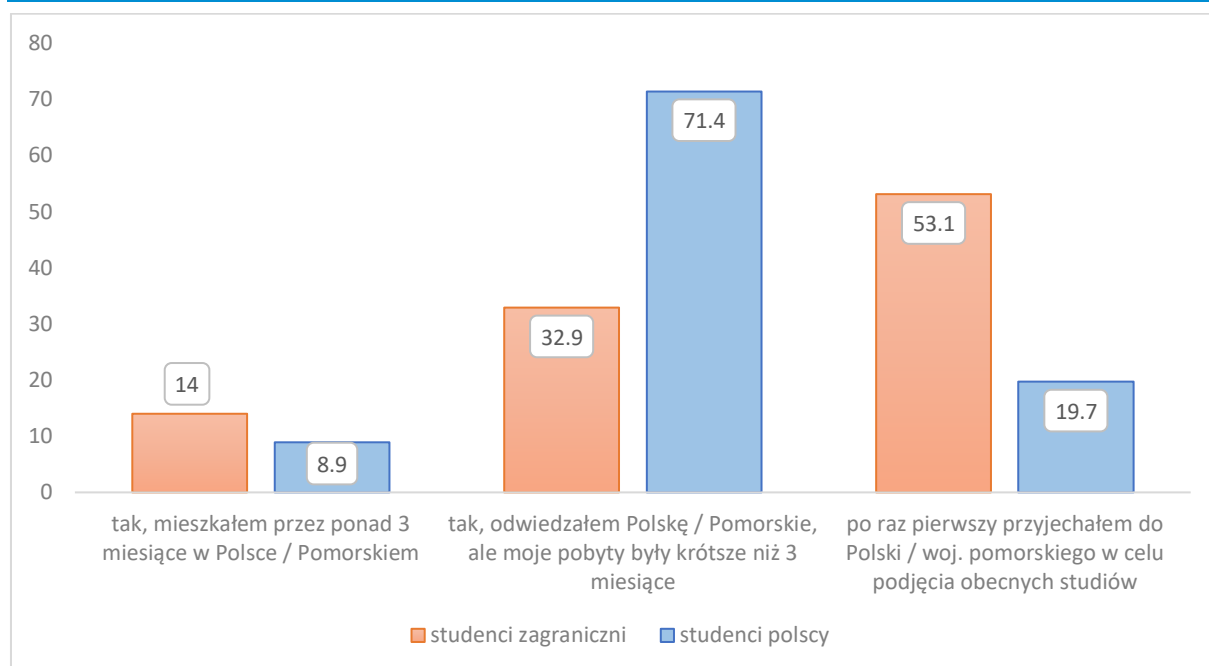
Wykres 7. Plany nauki bądź kontynuacji nauki języka polskiego wśród studentów zagranicznych. Dane w %

Wcześniejsze pobyty w Polsce. Doświadczenie studiowania

Ponad połowa studentów zagranicznych wskazała, że nigdy wcześniej przed podjęciem studiów nie była w Polsce [53,1%]. Dla niemal 1/3 respondentów z zagranicy przyjazd na Pomorze był poprzedzony krótkimi wizytami w kraju [32,9%]. Część z nich ma doświadczenie dłuższego pobytu przed przyjazdem na obecne studia na Pomorzu [14%].

Wykres 8. Wcześniejsze pobyty w Polsce / w województwie pomorskim przed wyjazdem na studia na pomorskiej uczelni. Odpowiedzi studentów zagranicznych i polskich – porównanie. Dane w %

Analogiczne w strukturze pytanie zostało zadane studentom polskim, przy czym pytano o wcześniejsze pobyty w województwie pomorskim. Około 1/3 respondentów nigdy nie była w regionie przed przyjazdem na studia, ale aż 7 na 10 przyjeżdżało na krótkie wizyty, prawdopodobnie głównie o charakterze turystycznym. Tylko ok. 9% studentów poprzedziło przyjazd na studiach dłuższym pobyt w województwie pomorskim.

Podział studentów zagranicznych na grupy ze względu na kraje pochodzenia ujawnia, którzy z badanych częściej odwiedzali docelowy kraj studiów przed podjęciem kształcenia. Odsetek deklarujących pierwsze wizyty wzrasta wraz z geograficznym oddaleniem od Polski. I tak aż dla 84% studentów pozaeuropejskich studia w Polsce były jednocześnie pierwszą wizytą w naszym kraju. Analogiczny odsetek dla badanych z krajów byłego ZSRR wynosi 38,5%. Dłuższe pobyty częściej deklaruje właśnie ta grupa studentów – aż 1/3 z nich mieszkała w Polsce dłużej niż trzy miesiące przed przyjazdem na studia.

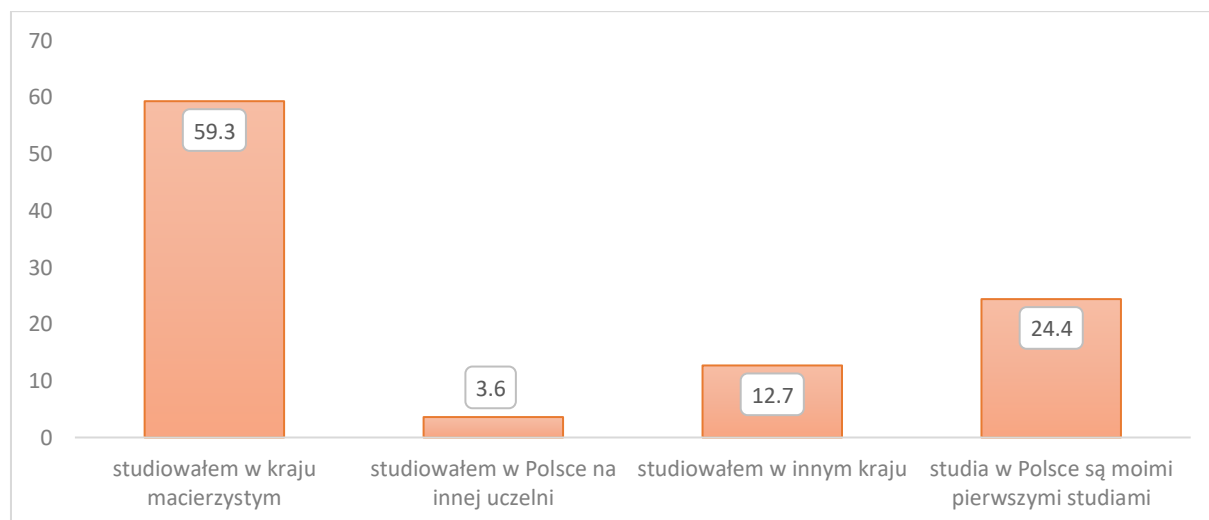
Tabela 16. Wcześniejsze pobyty w Polsce / w województwie pomorskim przed wyjazdem na studia na pomorskiej uczelni w podziale na zmienne związane z pochodzeniem. Porównanie odpowiedzi studentów polskich i zagranicznych. Dane w %

Kategoria	mieszkałem przez co najmniej 3 miesiące w Polsce / na Pomorzu	odwiedzałem Polskę / Pomorze	pierwsza wizyta w Polsce / na Pomorzu
Kraj pochodzenia według grup [STUDENCI ZAGRANICZNI]			
kraje byłego ZSRR	20,3	41,3	38,5
pozostałe kraje Europy	9,5	43,5	47
pozostałe kraje świata	8	8	84
Województwo pochodzenia [STUDENCI POLSCY]			
województwo ościenne	9,6	73,8	16,5
pozostałe województwa	7,7	66,7	25,6

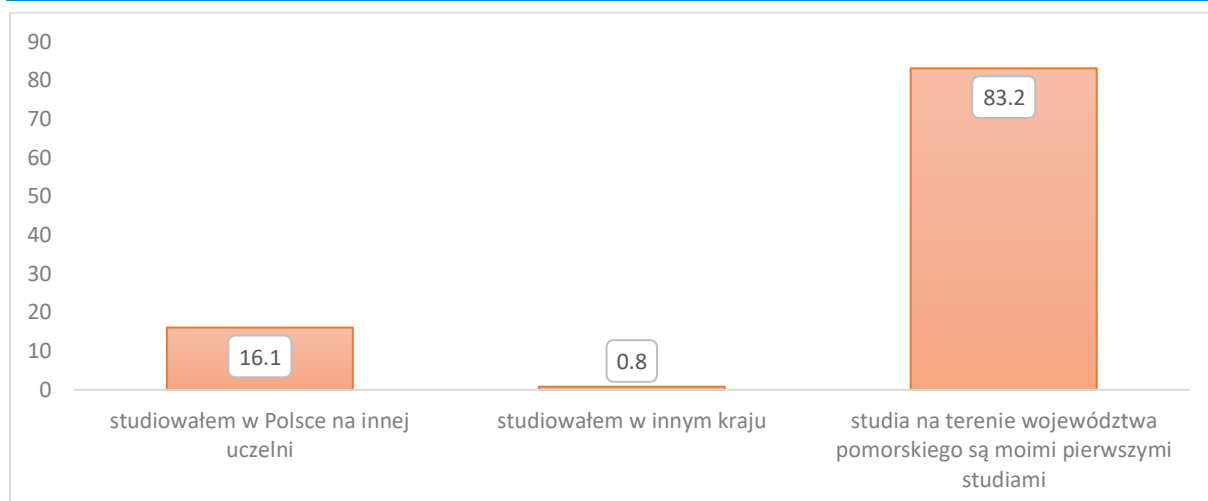
Jeżeli chodzi o studentów polskich, obserwujemy niewielkie różnice między deklaracjami badanych ze względu na województwo pochodzenia. Zgodnie z intuicją to studenci z sąsiednich województw częściej odwiedzają tereny województwa pomorskiego niż ich koledzy i koleżanki z bardziej oddalonych rejonów Polski. Dotyczy to zarówno krótszych, jak i dłuższych pobytów.

Studenci zagraniczni znacznie częściej mają doświadczenia studiowania – 3/4 z nich studiowało wcześniej w kraju macierzystym, a co ósmy także w jeszcze innym kraju (poza Polską i krajem macierzystym). Tylko dla 1/4 z nich studia w Polsce są pierwszym tego rodzaju doświadczeniem edukacyjnym. Zupełnie inaczej kwestia wcześniejszego studiowania wygląda wśród studentów polskich – aż 83% badanych studiowaniem na pomorskiej uczelni rozpoczyna swoją przygodę z akademickim światem.

Wykres 9. Doświadczenie studiowania wśród studentów ZAGRANICZNYCH. Dane w %

Wykres 10. Doświadczenie studiowania wśród studentów POLSKICH. Dane w %

Populacje studentów (zarówno polskich, jak i zagranicznych) rozkładają się w miarę równomiernie, jeśli chodzi o kierunki studiów. Najwięcej osób studiuje na kierunkach artystyczno-humanistyczno-społecznych [odpowiednio 41,7% studentów polskich i 39% studentów zagranicznych]. Nieznacznie mniejsze są populacje studentów kierunków medyczno-przyrodniczych [29,6% i 32,4%] oraz technicznych i ścisłych [28,7% i 28,6%]. Taki rozkład danych świadczy o wysokiej reprezentatywności próby ze względu na profil edukacyjny studentów.

Tabela 17. Typy studiowanych kierunków wśród studentów polskich i zagranicznych - porównanie. Dane w %

Typ kierunku	studenci zagraniczni	studenci polscy
artystyczno-humanistyczno-społeczne	39	41,7
medyczno-przyrodnicze	32,4	29,6
techniczne i ścisłe	28,6	28,7

Obecny pobyt. Warunki mieszkaniowe studentów

Studenci obu grup zostali zapytani o długość swojego obecnego pobytu na studiach w województwie pomorskim. Okazuje się, że w przypadku studentów polskich wynosi ona niemal 1 rok i 9 miesięcy, a zagranicznych – ok. 12 miesięcy.

Zdecydowana większość studentów obu grup mieszka obecnie w Gdańsku [po ok. 72% respondentów z obu prób]. Wśród studentów zagranicznych, w porównaniu do polskich, wyższy odsetek zamieszkuje Sopot [7,8% do 4,3%]. Więcej studentów zagranicznych w próbie zgromadzono ze Słupska [9,7% do 2,8%]. Dodatkowo zdecydowanie więcej studentów polskich deklaruje zamieszkanie w innych miejscowościach, poza Trójmiastem [10,9% do 1,5%].

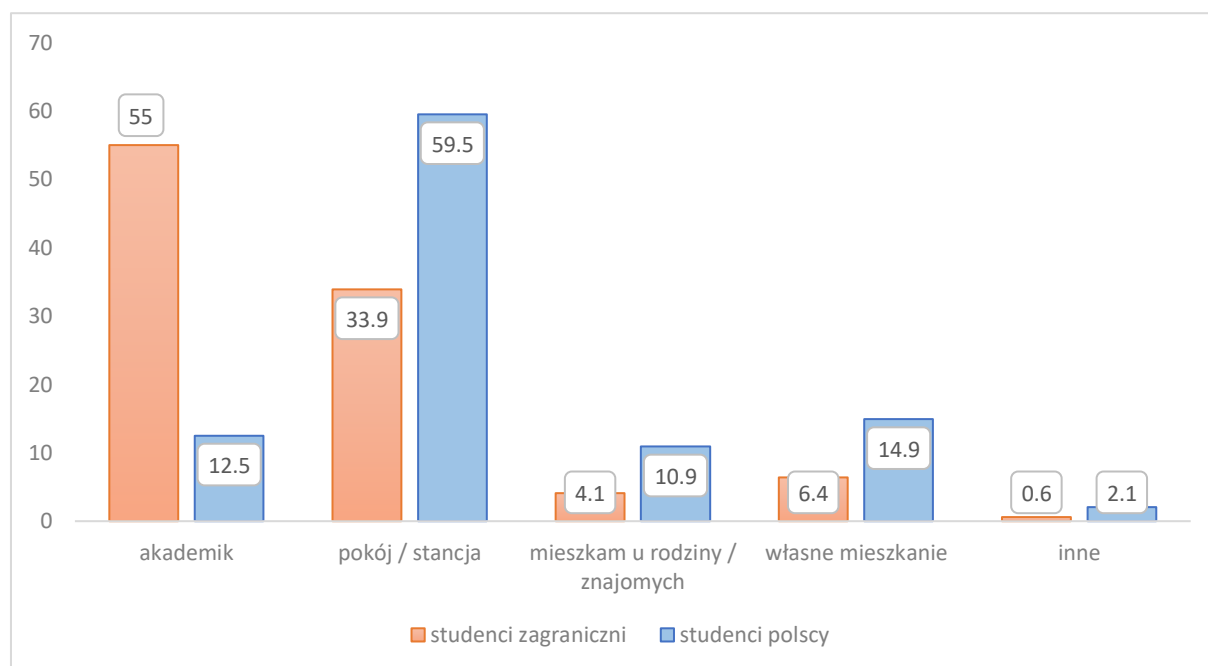
Tabela 18. Deklarowana miejscowość zamieszkania respondentów – porównanie. Dane w %

Miejscowość zamieszkania	studenci zagraniczni	studenci polscy
Gdańsk	72,3	72,5
Sopot	7,8	4,3
Gdynia	8,7	9,5
Słupsk	9,7	2,8
inna miejscowość	1,5	10,9

Studenci byli pytani o warunki mieszkaniowe. Okazuje się, że dominującym sposobem zamieszkania studentów zagranicznych w trakcie pobytu na studiach jest akademik [55%], a w dalszej kolejności wynajmowany pokój / mieszkanie [33,9%]. Co dziesiąty student zagraniczny deklaruje inny sposób zakwaterowania – na przykład zamieszkanie u rodziny / znajomych [4,1%] bądź we własnym mieszkaniu [6,4%].

Studenci polscy odmiennie zaspokajają swoje potrzeby mieszkaniowe. Najwyższy odsetek z nich zamieszkuje w wynajętych pokojach / mieszkaniach – niemal $\frac{3}{5}$ badanych [59,5%]. Akademiem jest miejscem zamieszkania co ósmego z nich [12,5%]. Popularniejszą strategią niż zakwaterowanie w akademiku jest kupno i zamieszkanie we własnym mieszkaniu [14,9%].

Wykres 11. Sposób zakwaterowania studentów polskich i zagranicznych – porównanie. Dane w %

Pobyt w akademiku najczęściej wybierają studenci z krajów pozaeuropejskich [78,9%] oraz krajów byłego ZSRR [56,9%]. Dominującym sposobem zakwaterowania wśród studentów z Europy jest wynajęty pokój bądź mieszkanie [57,1%]. To studenci z tego regionu także najczęściej samodzielnie dysponują mieszkaniem w trakcie pobytu na Pomorzu. W przypadku studentów polskich nie zanotowano istotnych różnic w sposobie zakwaterowania w podziale na województwo pochodzenia.

Tabela 19. Sposób zakwaterowania studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na wyróżnione grupy pochodzenia.
Dane w %

Kategoria	kraje byłego ZSRR	pozostałe kraje Europy	pozostałe kraje świata
akademik	56,9	31,5	78,9
pokój / stancja	30,3	57,1	14,5
mieszkam u rodziny / znajomych	5,5	2,4	2,4
własne mieszkanie	6,9	8,9	3
inne	0,3	0	1,2

Motywacje i oczekiwania. Dlaczego studiuje się na Pomorzu?

Czynniki przyciągające studentów do województwa pomorskiego

Studentom przedstawiono listę czynników, spośród których wybierali te, które skłoniły ich do wyboru obecnej lokalizacji i uczelni. Na zaproponowanej skali mogli określić znaczenie poszczególnych czynników od 1 („zdecydowanie nie miało wpływu”) do 5 („zdecydowanie miało wpływ”). Średnia ocena odzwierciedla wagę, jaką respondenci nadają poszczególnym kryterium.

Warto zwrócić uwagę na fakt, że pytanie odnosi się do decyzji z przeszłości, zmusza więc respondentów do „rekonstrukcji” i ponownej refleksji nad motywacjami ich działań. W takich sytuacjach niemożliwe jest uniknięcie pewnych racjonalizacji swoich wyborów. Warto więc poniższe dane „czytać” w kontekście tego ogólnego zastrzeżenia.

Średnie wartości odpowiedzi studentów zagranicznych wskazują na przypisanie generalnie niskich wag poszczególnym czynnikom. Czynnikiem uznawany za najistotniejszy „uzyskał” średnią na poziomie ok. 3,9, czyli wartość wskazującą odpowiedź pomiędzy „ani miało, ani nie miało wpływu” a „raczej miało wpływ”. Pod względem przypisywanych wag poszczególne czynniki wyróżniają się dość charakterystyczną, „spłaszczoną” strukturą. Może to sugerować ambiwalentną postawę wobec zaproponowanej listy wskazań (trudności w przypisaniu skrajnych wektorów poszczególnym czynnikom) lub szczególnie skomplikowaną, wielowymiarową konstrukcją decyzji odnośnie podjęcia studiów.

Najważniejszym powodem wyboru uczelni przez studentów zagranicznych był (przewidywany) wysoki poziom nauczania na wybranych studiach [3,88], ale także pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta wśród badanych [3,77]. Decydował także fakt, że respondenci odnajdywali odpowiedni, interesujący ich kierunek studiów w ofercie pomorskich uczelni (w języku angielskim) [3,74]. Nie bez znaczenia były także kwestie wizerunkowe, związane z prestiżem uczelni [3,73] oraz reputacją całego regionu jako dobrego miejsca do studiowania [3,7]. W dalszej kolejności, ale nadal w czołówce wskazywanych motywacji, znalazły się: wysoka jakość życia w regionie [3,52], osobiste rekomendacje dotyczące życia w regionie [3,52] oraz sprawna procedura rekrutacyjna [3,5]. Spośród czynników, które osiągnęły wyniki powyżej (lub równe) średniej 3,5, znalazły się cztery czynniki, które można zakwalifikować jako „uczelniane” oraz cztery związane z regionem / krajem.

Tabela 20. Waga poszczególnych czynników decydujących o przyjeździe na studia do województwa pomorskiego wśród studentów zagranicznych. Dane wyrażone w średnich na skali od 1 do 5, gdzie 1 to odpowiedź „zdecydowanie nie miało wpływu”, a 5 – „zdecydowanie miało wpływ”. UWAGA: posortowano malejąco

Motywacja	Rodzaj motywacji	Orientacja motywacji	Średnia
wysoki poziom nauczania na studiach	uczelnia	merytoryczna	3,88
pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta	region	merytoryczna	3,77
obecność interesującego mnie kierunku w ofercie uczelni (w języku angielskim)	uczelnia	pragmatyczna	3,74
prestż uczelni	uczelnia	merytoryczna	3,73
reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania	region	merytoryczna	3,7
wysoka jakość życia w województwie pomorskim / Trójmieście	region	merytoryczna	3,52
polecenie regionu / Polski przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia	region	merytoryczna	3,52
sprawna procedura rekrutacyjna	uczelnia	pragmatyczna	3,5
atrakcyjny styl życia	region	merytoryczna	3,48
przyjazny stosunek uczelni / regionu do studentów zagranicznych	----	----	3,48
czynniki osobiste	----	----	3,42
wysokie walory turystyczne województwa pomorskiego	region	merytoryczna	3,41
obecność interesującego mnie kierunku w ofercie uczelni (w języku polskim)	uczelnia	pragmatyczna	3,4
prestż zagranicznego wykształcenia w kraju macierzystym	----	----	3,33
uproszczona procedura wjazdowa / wizowa	region	pragmatyczna	3,25
bliskość geograficzna kraju macierzystego i Polski	region	pragmatyczna	3,24
łatwość podjęcia studiów / brak wysokich wymagań wstępnych	uczelnia	pragmatyczna	3,18
wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów	region	merytoryczna	3,15
bliskość kulturowa kraju macierzystego i Polski	region	pragmatyczna	3,09
przypadek	----	----	3,05
atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus)	uczelnia	merytoryczna	3,04
promocja polskiej uczelni w kraju macierzystym	uczelnia	merytoryczna	2,92
umowa / partnerstwo uczelni macierzystej z polską uczelnią	uczelnia	pragmatyczna	2,9
niższe koszty studiowania niż w kraju macierzystym	region	pragmatyczna	2,9
korzystna oferta stypendialna	----	----	2,86
niskie czesne (odpłatność za studia)	uczelnia	pragmatyczna	2,83

Wysoko na liście, tj. powyżej średniej 3,25, znalazły się czynniki sugerujące przymioty regionu – atrakcyjny styl życia oraz wysokie walory turystyczne [odpowiednio: 3,48 i 3,41], a także przyjazny stosunek uczelni oraz całego regionu do studentów zagranicznych [3,48]. Wysokie średnie wyniki czynników „wizerunkowych” mogą wskazywać na generalnie utrwalony pozytywny stereotyp Pomorza i Polski w oczach obcokrajowców, a także jego silne oddziaływanie w kontekście podejmowania decyzji o podjęciu studiów. Zwraca także uwagę dość wysoka waga nadana czynnikom osobistym [3,42]. Stawkę umiarkowanie oddziaływujących czynników zamykają ułatwienia procedur wjazdowych / wizowych [3,25].

Wśród czynników oddziałujących na decyzję o relokacji (średnia pomiędzy 3 a 3,25, a więc nadal po stronie „wpływających”) można zauważyć te pragmatyczne – dotyczące bliskości geograficznej i kulturowej Polski i Pomorza do kraju macierzystego [odpowiednio: 3,24 oraz 3,09] oraz „łatwości” podjęcia studiów [3,18].

Warto zwrócić uwagę na generalnie niską wagę przypisywaną czynnikowi dotyczącemu możliwości (łatwego) podjęcia pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów [3,15]. Można ten wynik rozumieć dwojako – (1) jako wyraz wątpliwości związanych z możliwością zapewnienia przez rynek odpowiedniej pracy po ukończeniu studiów lub (2) braku oczekiwań studentów zagranicznych formułowanych wobec pomorskiego rynku pracy, przynajmniej na etapie podejmowania decyzji o podjęciu studiów. Być może osiedlenie się oraz podjęcie pracy w miejscu studiowania nie mieści się w początkowych planach studentów zagranicznych, więc czynnik ten nie jest uważany za istotny.

Studenci raczej nie wskazywali warunków lokalowych uczelni jako istotnego kryterium wyboru miejsca studiów [3,04]. Czynniki, które, podobnie jak warunki lokalowe, raczej nie miały wpływu na relokację studentów to: zabiegi promocyjne pomorskich uczelni [2,92], umowa / partnerstwo uczelni na mocy której student relokował się na Pomorze [2,9], oferta stypendialna [2,86] oraz niskie czesne (w przypadku odpłatności za studia) [2,83]. W tym gronie znalazły się także „niższe koszty studiowania niż w kraju macierzystym”. Może to sugerować bądź to, że (1) koszty utrzymania nie są dla studentów zagranicznych czynnikiem „ważnym”, bądź że (2) są na tyle wysokie, że studenci decydują się na studia na Pomorzu mimo niesprzyjających, wysokich kosztów utrzymania.

Odpowiedzi studentów polskich były znacznie bardziej spolaryzowane, co sugeruje mniej skomplikowany przebieg decyzji o relokacji do województwa pomorskiego. Do kluczowych elementów decydujących o przeprowadzce można zaliczyć czynnik pragmatyczny – konkretny kierunek, interesujący z perspektywy potencjalnego studenta, istniejący w ofercie uczelni [4,48]. Jak się okazuje, jest to zdecydowanie najważniejsza motywacja do podjęcia studiów na konkretnej uczelni. W dalszej kolejności odnajdujemy podobny zestaw kluczowych motywacji, jakimi kierują się studenci zagraniczni – wysoki poziom studiów, pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta oraz prestiż uczelni [odpowiednio: 3,87, 3,83 oraz 3,71]. Zdecydowanie wyżej na liście czynników, w porównaniu z poprzednio analizowaną grupą, znajdują się kwestie osobiste [3,69]. Wysoko plasują się także czynniki związane z postrzeganiem regionu: jego walorami turystycznymi [3,64], atrakcyjnym stylem życia [3,63] oraz jakością życia [3,55].

W odróżnieniu od grupy studentów zagranicznych tutaj przewidywana „łatwość” w uzyskaniu pracy po studiach jest zdecydowanie istotniejsza [3,47]. Wskazuje to prawdopodobnie na fakt, że respondenci przenoszą się na teren województwa pomorskiego z intencją podjęcia pracy po zakończonych studiach. Dodatkowo wybór czynnika wskazuje na to, że istotnie podejrzewają, że ich szanse na znalezienie pracy po studiach są większe niż w innych miejscowościach w kraju.

Wśród umiarkowanie istotnych czynników można wymienić, oprócz szans na rynku pracy, także reputację regionu jako dobrego miejsca do studiowania [3,49] oraz rekomendacje rodzinne i znajomych [3,41]. Studenci polscy raczej nie uznają sprawnej procedury rekrutacyjnej (w odróżnieniu od studentów zagranicznych) jako czynnika decydującego o wyborze pomorskiej uczelni [3,07].

Tabela 21. Waga poszczególnych czynników decydujących o przyjeździe na studia do województwa pomorskiego wśród studentów POLSKICH. Dane wyrażone w średnich na skali od 1 do 5, gdzie 1 to odpowiedź „zdecydowanie nie miało wpływu” a 5 – „zdecydowanie miało wpływ”. UWAGA: posortowano malejąco

Motywacja	Rodzaj motywacji	Orientacja motywacji	Średnia	Różnica między studentami zagranicznymi a polskimi*
obecność interesującego kierunku w ofercie uczelni	uczelnia	pragmatyczna	4,48	---
wysoki poziom nauczania na studiach	uczelnia	merytoryczna	3,87	+0,01
pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta	region	merytoryczna	3,83	+0,06
prestż uczelni	uczelnia	merytoryczna	3,71	+0,02
czynniki osobiste	---	---	3,69	-0,27
wysokie walory turystyczne województwa pomorskiego	region	merytoryczna	3,64	-0,23
atrakcyjny styl życia	region	merytoryczna	3,63	-0,15
wysoka jakość życia w województwie pomorskim / w Trójmieście	region	merytoryczna	3,55	-0,03
reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania	region	merytoryczna	3,49	+0,21
wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów	region	merytoryczna	3,47	-0,32
polecenie regionu przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia	region	merytoryczna	3,41	+0,11
sprawna procedura rekrutacyjna	uczelnia	pragmatyczna	3,07	+0,43
atrakcyjna oferta programowa uczelni (w tym: możliwość szerokiego wyboru zajęć w języku angielskim)	uczelnia	merytoryczna	2,99	---
łatwość podjęcia studiów / brak wysokich wymagań wstępnych	uczelnia	pragmatyczna	2,85	+0,33
bliskość geograficzna Twojego miejsca pochodzenia i Pomorza	region	pragmatyczna	2,83	---
atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus)	uczelnia	merytoryczna	2,51	+0,53
przypadek	---	---	2,48	+0,57
niskie czesne (odpłatność za studia)	uczelnia	pragmatyczna	2,37	---
promocja uczelni w regionie, z którego pochodzisz	uczelnia	merytoryczna	2,25	---
umowa / partnerstwo uczelni macierzystej z pomorską uczelnią	uczelnia	pragmatyczna	1,94	---
niższe koszty studiowania niż w Twoim regionie pochodzenia	region	pragmatyczna	1,86	---

* Wartości ujemne oznaczają większe znaczenie danego kryterium dla studentów polskich

Pozostałe wylistowane czynniki zostały uznane za niemające istotnego wpływu na proces decyzyjny. Wśród nich znalazły się głównie te związane z uczelnią. W kontekście studentów polskich dziwić może przypisanie niskiej wagi czynnikowi „bliskość geograficzna Twojego miejsca pochodzenia i Pomorza”, zwłaszcza, że niemal ⅓ studentów pochodzi z województw ościennych w stosunku do województwa pomorskiego. Być może w kontekście rosnącej mobilności ludności (także zagranicę) czynnik ten jest „niezauważany” przez badanych i w istocie nie jest postrzegany jako decydujący o zmianie miejsca zamieszkania.

Rysunek 2. Różnice w strukturze podjętej decyzji wśród studentów polskich i zagranicznych. Uwaga: pod uwagę wzięto jedynie te czynniki, które w obu kwestionariuszach brzmiały identycznie.

Czynniki istotniejsze dla studentów ZAGRANICZNYCH	Czynniki istotniejsze dla studentów POLSKICH
<ul style="list-style-type: none"> • reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania • polecenie regionu przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia • sprawna procedura rekrutacyjna • łatwość podjęcia studiów / brak wysokich wymagań wstępnych • atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus) • przypadek 	<ul style="list-style-type: none"> • czynniki osobiste • wysokie walory turystyczne województwa pomorskiego • atrakcyjny styl życia • wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów

Porównując strukturę decyzji respondentów zagranicznych i polskich można zauważyć spore różnice. Studenci zagraniczni generalnie akcentują pewne pragmatyczne czynniki, które miały wpływ na ich decyzję – na przykład sprawną procedurę rekrutacyjną czy brak wysokich wymagań wstępnych. Ważniejsze, w porównaniu ze studentami polskimi, są dla nich także atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni oraz reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania (*vide* atmosfera studiowania).

Dużo większą wagę przypisują także przypadkowi. Wydaje się, że wynika to z faktu, że w niektórych sytuacjach studenci zagraniczni faktycznie nie mogą mieć do końca wpływ, na jaką uczelnię w docelowym kraju trafią. Dzieje się tak w przypadku podpisanych konkretnych umów bilateralnych między uczelniami, a także w sytuacjach, gdzie konsulaty (na przykład polski na Litwie) przydzielają miejsca poszczególnym kandydatom na studia na podstawie listy rankingowej. W tym kontekście nie dziwi więc, że subiektywne poczucie kontroli wśród studentów zagranicznych jest niższe niż w przypadku ich polskich odpowiedników. Studenci zagraniczni w większym stopniu ufają rekomendacjom znajomych / rodziny. Być może znalezienie osób, które mogłyby odradzić bądź zachęcić do wyjazdu, ułatwia system wymian studenckich pomiędzy uczelniami.

Generalnie studenci zagraniczni w większym stopniu zwracają uwagę na doświadczenie studiowania oraz łatwość procedur rekrutacyjnych, natomiast studenci polscy myślą o studiach

jako o etapie pośrednim, którego celem jest osiedlenie się w regionie i podjęcie pracy zarobkowej.

Analiza danych dotyczących motywacji studentów zagranicznych w podziale na grupy agregowane ze względu na kraje pochodzenia daje ciekawy wgląd w specyfikę decyzji studentów. Studenci z krajów byłego ZSRR zdecydowanie częściej od pozostałych zdecydowali się na przyjazd ze względu na (postrzeganą) bliskość kulturową z Polakami, wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy po studiach oraz wysoką jakość życia na Pomorzu. Taki układ odpowiedzi pozwala podejrzewać, że grupa ta bardziej od pozostałych nastawiona była (na etapie podejmowania decyzji o przyjeździe) na traktowanie Polski / Pomorza jako docelowego miejsca migracji. Decyzję ułatwiały także, co potwierdzają wnioski płynące z badań jakościowych, korzystne warunki stypendialne. Ważnymi cechami uczelni, które były istotne dla podjęcia decyzji o wyborze, były: (1) obecność interesującego kierunku (w języku polskim) oraz (2) atrakcyjne warunki lokalowe uczelni. Nie bez znaczenia były także czynniki merytoryczne świadczące o potencjale uczelni – jej wysoki poziom oraz prestiż.

Grupa studentów innych państw europejskich, poza czynnikami merytorycznymi dotyczącymi uczelni (tj. wysoki poziom nauczania, prestiż), zwracała uwagę na obecność interesującego kierunku wykładanego w języku angielskim. Ważniejsza niż dla pozostałych analizowanych grup była także w przypadku tej subpopulacji geograficzna bliskość Polski, co można rozumieć najprawdopodobniej przede wszystkim jako istnienie wygodnych możliwości transportu do kraju macierzystego. Ważne także były rekomendacje dotyczące samego regionu i uczelni od znajomych i rodziny, a także sam wizerunek Pomorza i Trójmiasta jako przyjaznego miejsca dla studentów.

Istotne w kontekście opisu motywacji studentów pochodzących z Europy są również te czynniki, które wyraźnie nie były brane pod uwagę przez analizowaną grupę. Do tego grona należą atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni, wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy po zakończeniu studiów czy prestiż zagranicznego wykształcenia w kraju macierzystym. Taka konfiguracja czynników pozwala podejrzewać, że studenci europejscy przyjeżdżają do Polski bardziej po *doświadczenie studiowania* niż w celu osiedlenia się i zasilenia lokalnego rynku pracy. Cele finansowe związane z prawdopodobnie tańszą edukacją w Polsce także mają pewien wpływ na decyzje młodych ludzi. Piszemy o tym szerzej w dalszej części rozdziału.

W grupie respondentów spoza Europy motywy przyjazdu do Polski na studia są bardziej wielowymiarowe. To ci badani najczęściej wskazują jako istotne czynniki merytoryczne związane z uczelnią – wysoką jakość zajęć i prestiż uczelni, jednocześnie podkreślając wagę kryteriów pragmatycznych – sprawność rekrutacyjną uczelni oraz uproszczoną procedurę wjazdową do kraju. To ich w największym stopniu „przyciągają” niższe koszty studiowania (w tym także niskie czesne na uczelni), a także wyobrażenia atrakcyjnego stylu życia, jaki oferuje region.

Tabela 22. Waga poszczególnych czynników decydujących o przyjeździe na studia do województwa pomorskiego wśród studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na zmienne niezależne związane z krajem pochodzenia respondentów

Motywacja	Kraj pochodzenia wg grup			PKB na mieszkańca w stosunku do Polski	
	kraje byłego ZSRR	pozostałe kraje Europy	pozostałe kraje świata	niższe niż Polska	wyższe niż Polska
prestż uczelni	3,67	3,58	4,06	3,82	3,58
wysoki poziom nauczania na studiach	3,83	3,74	4,15	3,94	3,79
obecność interesującego mnie kierunku w ofercie uczelni (w języku polskim)	3,92	2,61	3	3,62	2,76
obecność interesującego mnie kierunku w ofercie uczelni (w języku angielskim)	3,1	4,19	4,19	3,56	4,17
atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus)	3,3	2,33	3,3	3,34	2,29
umowa / partnerstwo uczelni macierzystej z polską uczelnią	2,78	2,9	3,11	2,93	2,84
łatwość podjęcia studiów / brak wysokich wymagań wstępnych	3,12	3,14	3,24	3,16	3,18
promocja polskiej uczelni w kraju macierzystym	2,78	2,92	3,15	2,93	2,89
sprawna procedura rekrutacyjna	3,44	3,28	3,77	3,56	3,3
uproszczona procedura wjazdowa/wizowa	3,13	3,29	3,39	3,24	3,26
korzystna oferta stypendialna	3,12	2,54	2,72	2,96	2,57
niższe koszty studiowania niż w kraju macierzystym	2,78	2,75	3,22	2,95	2,78
niskie czesne (odpłatność za studia)	2,94	2,21	3,18	3,02	2,28
bliskość geograficzna kraju macierzystego i Polski	3,23	3,81	2,59	3,02	3,7
bliskość kulturowa kraju macierzystego i Polski	3,56	2,79	2,64	3,23	2,75
wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów	3,63	2,54	3	3,44	2,49
prestż zagranicznego wykształcenia w kraju macierzystym	3,49	2,83	3,48	3,48	2,87
wysoka jakość życia w województwie pomorskim / Trójmieście	3,59	3,38	3,57	3,61	3,33
atrakcyjny styl życia	3,59	3,17	3,6	3,62	3,12
wysokie walory turystyczne województwa pomorskiego	3,42	3,27	3,55	3,48	3,25
przyjazny stosunek uczelni / regionu do studentów zagranicznych	3,74	3,09	3,5	3,72	2,94
reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania	3,63	3,75	3,78	3,71	3,7
pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta	3,67	3,81	3,93	3,79	3,76
polecenie regionu / Polski przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia	3,45	3,54	3,61	3,52	3,55
przypadek	3,01	2,98	3,09	3,05	2,96
czynniki osobiste	3,55	3,15	3,46	3,49	3,23

Rysunek 3. Porównanie istotnych czynników relokacji dla poszczególnych grup pochodzenia

Studenci z krajów byłego ZSRR	Pozostałe kraje europejskie	Pozostałe kraje świata
<ul style="list-style-type: none"> obecność interesującego kierunku w ofercie uczelni (w jęz. polskim) korzystna oferta stypendialna bliskość kulturowa kraju macierzystego i Polski atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus) wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów wysoka jakość życia w województwie pomorskim / Trójmieście czynniki osobiste atrakcyjny styl życia 	<ul style="list-style-type: none"> obecność interesującego kierunku w ofercie uczelni (w języku angielskim) bliskość geograficzna kraju macierzystego i Polski reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta polecenie regionu / Polski przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia 	<ul style="list-style-type: none"> prestż uczelni wysoki poziom nauczania na studiach obecność interesującego kierunku w ofercie uczelni (w języku angielskim) atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus) umowa / partnerstwo uczelni macierzystej z polską uczelnią łatwość podjęcia studiów / brak wysokich wymagań wstępnych promocja polskiej uczelni w kraju macierzystym sprawną procedurą rekrutacyjną uproszczoną procedurą wjazdową/wizową atrakcyjny styl życia wysokie walory turystyczne województwa pomorskiego reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta polecenie regionu / Polski przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia

Wysokie średnie dotyczące pragmatycznych czynników (zarówno uczelnianych, jak i tych związanych z regionem) świadczą o tym, że sposób rekrutacji studentów z tej grupy odbywa się na podstawie pewnych uzgodnień formalnych między uczelniami i w skoordynowanym trybie, który ułatwia studentom podjęcie decyzji o wyjeździe na inny kontynent.

Tabela 23. Agregacja średnich czynników ze względu na wyróżnione typy orientacji w podziale na poziom gospodarczy kraju względem Polski (mierzony średnią PKB na mieszkańca)

Motywacja	PKB niższe niż Polska	PKB wyższe niż Polska
Rodzaj motywacji		
region	3,46	3,29
uczelnia	3,44	3,19
Orientacja motywacji		
merytoryczna	3,59	3,27
pragmatyczna	3,28	3,19

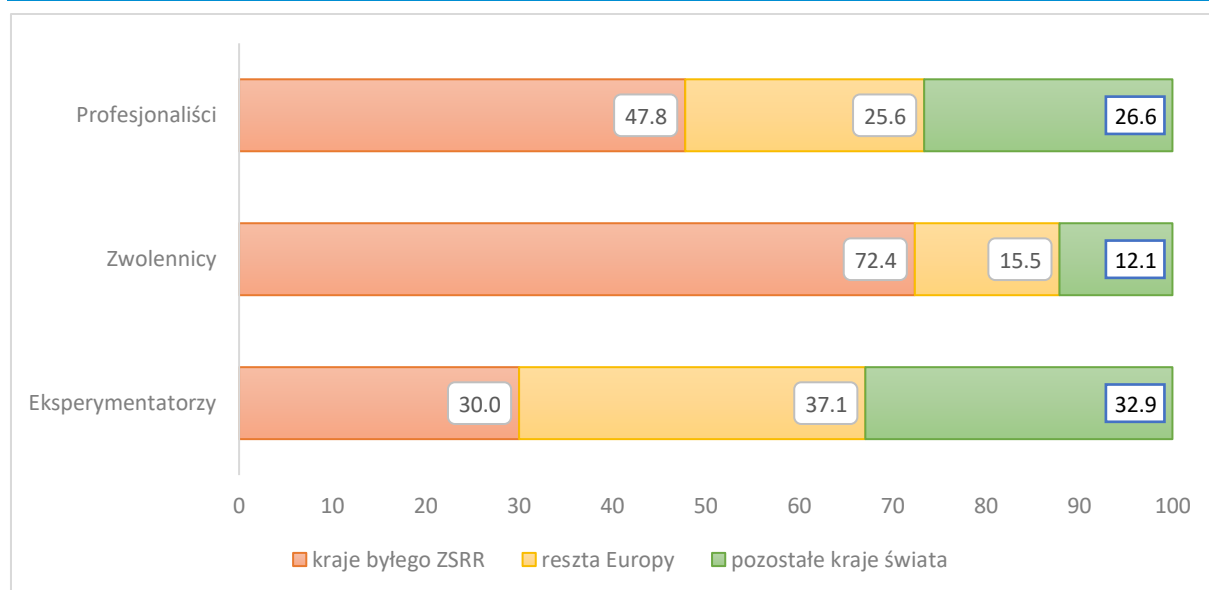
Inny podział studentów – ze względu na kraj pochodzenia, uwzględniający poziom gospodarczy kraju (mierzony średnią PKB na mieszkańca) – ujawnia wielość powodów, dla których studenci z krajów o niższym potencjale gospodarczym niż Polska decydują się na relokację. Agregując dane ze względu na wyróżnione orientacje można zauważyć, że studenci z krajów o wyższym

PKB bardziej zwracają uwagę na czynniki związane z regionem niż z uczelnią. W przypadku studentów z krajów o niższym PKB mamy do czynienia z równowagą obu orientacji. Jednocześnie w obu grupach przeważają czynniki merytoryczne nad pragmatycznymi, przy czym przewaga tych pierwszych w grupie studentów z krajów o niższym PKB jest wyraźna.

Analiza statystyczna metodą k-średnich pozwoliła na identyfikację względnie jednorodnych grup studentów w oparciu o wskazywane przez nich wagi poszczególnych czynników. W ramach analizy wzięto pod uwagę wszystkie wskazywane czynniki. Dzięki temu zabiegowi udało się wskazać trzy grupy, które charakteryzują się podobną „konfiguracją” podawanych motywów przyjazdu, a jednocześnie w sposób zauważalny różnią się między sobą.

Wyszczególnione grupy (segmenty) są nierównoliczne. Pierwsza konfiguracja motywów charakteryzuje ok. 22% badanych, druga jedynie 9%, a trzecia – najbardziej liczna – ok. 68% spośród wszystkich studentów zagranicznych. Podział na grupy segmentacyjne idzie w poprzek deklarowanych krajów pochodzenia respondentów oraz wyróżnionych grup analitycznych, co świadczy o tym, że należy szukać ewentualnych innych kryteriów lepiej opisujących dane zjawisko (tj. motywów przyjazdu).

Wykres 12. Wyróżnione segmenty studentów (według motywacji przyjazdu) w podziale na kraj pochodzenia według grup. Dane w %

Jedynie w przypadku segmentu drugiego można mówić o wyraźnej dominacji studentów z krajów byłego ZSRR [ok. 72%]. Wskazuje to także na fakt, że grupa studentów z tych krajów nie jest jednorodna w swoich motywach przyjazdu do województwa pomorskiego. Pierwszy segment jest najbardziej zrównoważony, jeśli chodzi o udział wyróżnionych grup krajów, a dominującą kategorią są studenci europejscy [37%]. Trzeci segment, podobnie zróżnicowany, zachowuje przewagę studentów z byłego ZSRR [niemal połowa – 48%].

Tabela 24. Intensywność wskazywania poszczególnych czynników przez wyróżnione segmenty studentów. Uwaga: im intensywniejszy kolor, tym częściej dany czynnik wskazywany jako istotny w kontekście relokacji

Motywacja	Wyróżnione segmenty		
	Eksperymentatorzy	Zwolennicy	Profesjonaliści
prestż uczelni			
wysoki poziom nauczania na studiach			
obecność interesującego mnie kierunku w ofercie uczelni (w języku polskim)			
obecność interesującego mnie kierunku w ofercie uczelni (w języku angielskim)			
atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus)			
umowa / partnerstwo uczelni macierzystej z polską uczelnią			
łatwość podjęcia studiów / brak wysokich wymagań wstępnych			
promocja polskiej uczelni w kraju macierzystym			
sprawna procedura rekrutacyjna			
uproszczona procedura wjazdowa/wizowa			
korzystna oferta stypendialna			
niższe koszty studiowania niż w kraju macierzystym			
niskie czesne (odpłatność za studia)			
bliskość geograficzna kraju macierzystego i Polski			
bliskość kulturowa kraju macierzystego i Polski			
wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów			
prestż zagranicznego wykształcenia w kraju macierzystym			
wysoka jakość życia w województwie pomorskim / Trójmieście			
atrakcyjny styl życia			
wysokie walory turystyczne województwa pomorskiego			
przyjazny stosunek uczelni / regionu do studentów zagranicznych			
reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania			
pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta			
polecenie regionu / Polski przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia			
przypadek			
czynniki osobiste			

W pierwszej grupie dominują **EKSPERYMENTATORZY**, czyli studenci, dla których ważniejsze były przede wszystkim czynniki związane z wybraną uczelnią – jej poziom, prestż oraz obecność interesujących kierunków. Nie bez znaczenia była także łatwość, z jaką udało im się dostać na uczelnię (brak wysokich wymagań wstępnych, sprawna rekrutacja oraz uproszczona procedura

wjazdowa). Studenci zagregowani w tym segmencie skusili się także pozytywnym wizerunkiem regionu, między innymi jako miejsca przyjaznego studentom.

Co ich natomiast nie interesowało? Kwestie związane z szeroko pojętą jakością życia w regionie, bliskość kulturowa i geograficzna kraju docelowego, a także przewidywania dotyczące lokalnego rynku pracy, co może sugerować, że zwiążanie życia zawodowego z regionem nie było brane przez nich pod uwagę już na etapie podejmowania decyzji. W istocie studenci zagregowani w tym segmencie w stopniu większym od pozostałych „wahali się”, rozważając studia na innych uczelniach (około ⅔ z nich).

Weryfikacja danych dotyczących dalszych planów opisywanej grupy nie pozostawia wątpliwości, że Pomorze jest jedynie przystankiem na ich życiowej drodze. Celują oni w podjęcie pracy w kraju macierzystym bądź innym kraju niż Polska. Być może związane jest to także z tym, że poziom satysfakcji z obecnego pobytu (pod każdym względem) jest najniższy spośród trzech wyróżnionych segmentów.

Druga grupa to **ZWOLENNICY** – dla nich szczególne znaczenie ma region, do którego się przenoszą. Oprócz kwestii związanych z jakością uczelni (w tym obecnością interesującego kierunku wykładanego w języku polskim) główną „okolicznością” wyjazdu jest postrzegana bliskość – kulturowa i geograficzna kraju macierzystego i docelowego. Ważne są, w przeciwieństwie do pierwszego wyróżnionego segmentu, także motywy związane z jakością życia na Pomorzu, co może sugerować intencję dłuższego zwiążania się z regionem. Warto także odnotować, że jest to grupa, która zauważalnie rzadziej wskazywała na przypadkowy charakter wyboru destynacji na studia. Obserwację tę dodatkowo potwierdza fakt, że najniższy odsetek spośród analizowanych grup rozważał studia na innej uczelni.

W tej grupie notujemy najwyższy odsetek studentów z polskimi korzeniami, deklarujących znajomość polskiego⁷⁴ oraz takich, którzy najczęściej bywali w Polsce przed przyjazdem na studia. Innymi słowy, jest to najbardziej „polski” segment wśród zagranicznych studentów. Weryfikacja planów studentów zagregowanych w tej grupie wskazuje, że ich najczęstszym wyborem jest podjęcie pracy w Polsce bądź zagranicą (na podobnym poziomie oceny prawdopodobieństwa).

Trzeci, najbardziej liczny segment charakteryzuje się wyraźną orientacją na merytoryczne kwestie związane z regionem oraz uczelnią. Z tego powodu przedstawiciele tej grupy nazwać można **PROFESJONALISTAMI**. Zdecydowali oni o przyjeździe na studia do Polski na podstawie większej liczby czynników niż eksperymentatorzy i zwolennicy. Zwracali uwagę na wiele kwestii związanych z uczelnią (w tym także na przykład na atrakcyjność kampusu), ale także na

⁷⁴ Warto odnotować, że nie musi to oznaczać znajomości polskiego na etapie podejmowania decyzji o przyjeździe na studia do Polski.

przewidywaną jakość życia w regionie. Istotne były dla nich także czynniki związane z wizerunkiem i reputacją regionu jako dobrego miejsca: (1) do życia i (2) do studiowania oraz (3) dla obcokrajowców. Nie mniej istotne były rekomendacje znajomych bądź rodziny oraz sprawna organizacja rekrutacji i procedury wjazdowej lub wizowej.

Respondenci z tej grupy relatywnie najczęściej wskazywali na czynniki świadczące o tym, że trafili na pomorskie uczelnie w wyniku zawartych umów międzyuczelnianych oraz w efekcie promocji polskiej uczelni w ich kraju macierzystym. Inne dane zdają się potwierdzać ten fakt – na przykład zdecydowanie najwyższy odsetek studentów z tego segmentu deklarował poszukiwanie informacji o ofercie uczelni w biurach wymiany studenckiej.

Warto odnotować, że profesjonaliści najlepiej oceniają swój pobyt na pomorskich uczelniach pod niemal każdym względem. Nie zmienia to jednak ich planów dotyczących dalszych losów – ich głównym celem jest podjęcie pracy w innym kraju (niż Polska i kraj macierzysty).

Tabela 25. Agregacja średnich czynników ze względu na wyróżnione typy orientacji w podziale na wyróżnione segmenty studentów zagranicznych

Motywacja	Eksperymentatorzy	Zwolennicy	Profesjonaliści
Rodzaj motywacji			
region	2,41	3,14	3,75
uczelnia	2,79	2,71	3,65
Orientacja motywacji			
merytoryczna	2,59	2,84	3,88
pragmatyczna	2,62	3,01	3,5

Podsumowując, wśród eksperymentatorów dominują studenci, dla których wyraźnie ważniejsze były czynniki związane z wybraną uczelnią, podczas gdy wśród zwolenników to region był głównym czynnikiem warunkującym przyjazd do Polski. Wśród profesjonalistów obie grupy motywów są zrównoważone. To w tej grupie silniejsze są natomiast motywacje merytoryczne związane ze studiowaniem. Zwolennicy są raczej pragmatyczni, a eksperymentatorzy podobnie dużą wagę przykładają do obu rodzajów uwarunkowań.

Studenci zagraniczni mieli także możliwość podania własnych powodów przyjazdu na Pomorze w pytaniu otwartym. W zdecydowanej większości padały tu deklaracje pokrywające się z prezentowaną studentom listą. Wypowiedzi koncentrowały się na potrzebie otrzymania dobrej edukacji. Często to konkretny kierunek był „wyzwalaczem” decyzji o relokacji. Część wypowiedzi można zakwalifikować jako „aspiracyjne”. Badani wymieniali: chęć zmiany swojego życia („for better life”) i wysoki poziom życia („life level”), ale także podawali argumenty przeciwko pozostawaniu w swoim kraju macierzystym związane z korupcją, brakiem perspektyw czy wysokimi wymaganiami dotyczącymi studiów. Nie bez znaczenia była także możliwość otrzymania wykształcenia akceptowanego w całej Europie.

Tabela 26. Waga poszczególnych czynników decydujących o przyjeździe na studia do województwa pomorskiego wśród studentów POLSKICH w podziale na województwo pochodzenia respondentów

Motywacja	Województwo pochodzenia	
	województwa ościenne wobec woj. pomorskiego	pozostałe województwa
prestż uczelni	3,71	3,69
wysoki poziom nauczania na studiach	3,87	3,86
obecność interesującego kierunku w ofercie uczelni	4,51	4,45
atrakcyjna oferta programowa uczelni (w tym: możliwość szerokiego wyboru zajęć w języku angielskim)	2,94	3,07
atrakcyjne warunki lokalowe na uczelni (kampus)	2,5	2,5
umowa / partnerstwo uczelni macierzystej z pomorską uczelnią	1,98	1,87
łatwość podjęcia studiów / brak wysokich wymagań wstępnych	2,91	2,73
promocja uczelni w regionie, z którego pochodzisz	2,47	1,84
sprawna procedura rekrutacyjna	3,1	3,02
niższe koszty studiowania niż w Twoim regionie pochodzenia	1,81	1,94
niskie czesne (odpłatność za studia)	2,38	2,38
bliskość geograficzna Twojego miejsca pochodzenia i Pomorza	3,41	1,75
wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy w województwie pomorskim po ukończeniu studiów	3,57	3,28
wysoka jakość życia w województwie pomorskim / w Trójmieście	3,57	3,5
atrakcyjny styl życia	3,59	3,68
wysokie walory turystyczne województwa pomorskiego	3,51	3,85
reputacja regionu jako dobrego miejsca do studiowania	3,51	3,45
pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta	3,71	4,01
polecenie regionu przez znajomych / przyjaciół / członków rodziny jako atrakcyjnego miejsca do życia	3,48	3,29
przypadek	2,32	2,71
czynniki osobiste	3,65	3,77

Studenci z województw ościennych wobec Pomorza częściej decydują się na studia z powodu bliskości geograficznej pomorskiej uczelni od ich miejsca zamieszkania, ale także ze względu na wysokie prawdopodobieństwo otrzymania pracy po zakończonej edukacji. Sugerować to może intencję trwałej migracji na Pomorze. Studenci z najbliższych geograficznie regionów decydują się na transfer nad polskie wybrzeże także ze względu na zabiegi promocyjne pomorskich uczelni oraz rekomendacje znajomych i rodziny. Decyzja o skorzystaniu z najbliższego ośrodka akademickiego w ich regionie jawi się jako przy tym jako naturalna.

Młodych ludzi z pozostałych województw do przyjazdu na teren województwa pomorskiego „kusi”: atrakcyjny styl życia, wysokie walory turystyczne regionu oraz generalnie pozytywny wizerunek Pomorza / Trójmiasta. Wszystko wskazuje więc na to, że to przymioty regionu decydują o wyborze „egzotycznego” w ich regionie ośrodka akademickiego.

Dodatkowo studenci z bardziej oddalonych od Pomorza regionów relatywnie częściej trafiają na północ Polski przez przypadek. Można domniemywać, że studia na uczelni na terenie województwa pomorskiego nie były ich pierwszym wyborem, stąd też poczucie przypadkowości w procesie podejmowania decyzji. Taką linię interpretacyjną może wspierać fakt, że studenci z tej grupy częściej od pozostałych deklarowali rozważanie podjęcia studiów na innych uczelniach przed przenosinami na Pomorze.

Jeżeli natomiast chodzi o podział studentów ze względu na wielkość miejscowości, z której pochodzą, różnice można zauważyć jedynie w przypadku dwóch motywów wyjazdu. Wysoki poziom nauczania jest czynnikiem bardziej istotnym dla studentów z dużych ośrodków, a sprawna procedura rekrutacyjna ważniejsza była dla badanych z mniejszych miejscowości.

Przedstawiciele wyróżnionych grup różnią się w zakresie wagi przypisywanej różnym czynnikom motywacyjnym. Studenci z regionów ościennych wobec woj. pomorskiego deklarują większy udział czynnika „regionalnego” i „uczelnianego” w procesie decyzyjnym. Wybór Pomorza (i najczęściej Trójmiasta) w przypadku studentów z województw ościennych jest też częściej wyborem pragmatycznym.

Tabela 27. Agregacja średnich czynników ze względu na wyróżnione typy orientacji w podziale na województwo pochodzenia studentów POLSKICH

Motywacja	Województwo pochodzenia	
	województwa ościenne wobec woj. pomorskiego	pozostałe województwa
Rodzaj motywacji		
region	3,4	3,24
uczelnia	3,13	3,08
Orientacja motywacji		
merytoryczna	3,43	3,46
pragmatyczna	3,1	2,79

Okoliczności wyjazdu do województwa pomorskiego

Studentom zadano pytanie o to, czy rozważali przed ostateczną decyzją wybór innej uczelni niż docelowa. Następnie poproszono o podanie nazwy jednej uczelni, którą student brał pod uwagę na finalnym etapie poszukiwania miejsca na studia. Różne warianty wyboru częściej rozważają studenci polscy [65,1%] – wśród cudzoziemców ten odsetek wyniósł 51,9%.

Odpowiedzi studentów zagranicznych wskazują na duże zróżnicowanie w zależności od grupy kraju pochodzenia respondenta. Zdecydowanie więcej opcji wyboru uczelni dawali sobie studenci z krajów europejskich oraz pozostałych krajów świata. Najbardziej zdecydowani

natomiast byli studenci z krajów byłego ZSRR. Zróżnicowanie widoczne jest także w podziale ze względu na poziom gospodarczy państw, z których pochodzą badani. Studenci z krajów o niższym potencjale gospodarczym od Polski byli bardziej zdecydowani w swojej decyzji, częściej ograniczając swój wybór do uczelni docelowej. Znacznie trudniej jest pozyskać studentów z krajów „bogatszych”.

Wiele opcji uczelni do wyboru uwzględniali – co nie jest zaskakujące – eksperymentatorzy. Dla kontrastu zwolennicy najrzadziej rozważali podjęcie studiów na innej uczelni niż tą, którą pierwotnie wybrali.

Wykres 13. Odsetki odpowiedzi na pytanie: „Czy rozważałeś(-aś) studia na innej uczelni przed podjęciem studiów w województwie pomorskim?”. Porównanie odpowiedzi studentów polskich i zagranicznych. Dane w %

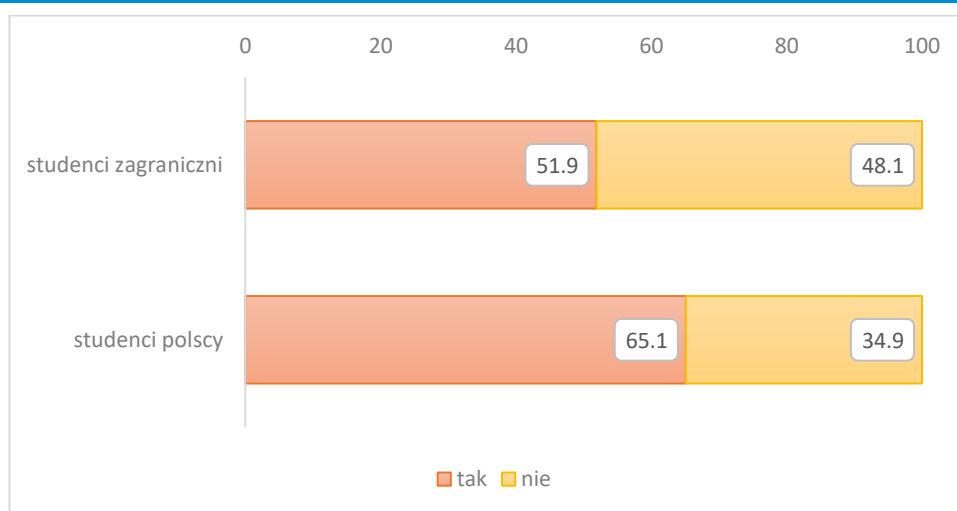

Tabela 28. Odsetki odpowiedzi na pytanie zadane studentom ZAGRANICZNYM: „Czy rozważałeś(-aś) studia na innej uczelni przed podjęciem studiów w województwie pomorskim?” w podziale na kluczowe zmienne niezależne. Dane w %

Kategorie	Czy rozważałeś(-aś) studia na innej uczelni przed podjęciem studiów w województwie pomorskim?	
	tak	nie
Kraj pochodzenia według grup		
kraje byłego ZSRR	36,7	63,3
pozostałe kraje Europy	69	31
pozostałe kraje świata	58	42
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski		
niższe niż Polska	43,2	56,8
wyższe niż Polska	70,8	29,2
Segmentacja ze względu na motywy przyjazdu		
eksperymentatorzy	65,7	34,3
zwolennicy	34,5	65,5
profesjonaliści	49,8	50,2

Które uczelnie – poza tą, którą ostatecznie wybrali jako miejsce studiów – brali pod uwagę studenci zagraniczni? Najczęściej rozważali możliwość podjęcia edukacji zagranicą [48%], rzadziej na innej polskiej [41,1%] lub pomorskiej [10%] uczelni. Studenci z krajów byłego ZSRR na etapie podejmowania decyzji zdecydowanie zawężali wybór uczelni do placówek w Polsce [łącznie ⅔ z nich]. Studenci z pozostałych krajów Europy i świata wybierali głównie spośród puli uczelni europejskich [odpowiednio: 59,8% oraz 36,9%].

Tabela 29. Lokalizacje uczelni, które były brane pod uwagę przez badanych wraz z uczelnią docelową na etapie podejmowania decyzji w podziale na kluczowe zmienne niezależne. Uwaga: deklaracje studentów zagranicznych, którzy odpowiedzieli twierdząco na pytanie: „Czy rozważyłeś(-aś) studia na innej uczelni przed podjęciem studiów w województwie pomorskim?”. Dane w %

Kategoria	Lokalizacja uczelni, które były brane pod uwagę przy decyzji o przyjeździe na Pomorze			
	pomorskie uczelnie	polskie uczelnie	europejskie uczelnie	uczelnie z reszty świata
Kraj pochodzenia według grup				
kraje byłego ZSRR	25	57,9	13,2	3,9
pozostałe kraje Europy	4,3	33,7	59,8	2,2
pozostałe kraje świata	4,6	32,3	36,9	26,2
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski				
niższe niż Polska	16,2	47,1	23,5	13,2
wyższe niż Polska	4,1	33	58,8	4,1

Opcję podjęcia studiów na innej uczelni częściej rozważają badani z większych ośrodków miejskich oraz studenci kierunków o charakterze medyczno-przyrodniczym. Relatywnie najrzadziej natomiast alternatyw poszukiwali badani studiujący na kierunkach artystycznych, humanistycznych lub społecznych.

Tabela 30. Odsetki odpowiedzi na pytanie zadane studentom ZAGRANICZNYM: „Czy rozważyłeś(-aś) studia na innej uczelni przed podjęciem studiów w województwie pomorskim?” w podziale na kluczowe zmienne niezależne. Dane w %

Kategorie	Czy rozważyłeś(-aś) studia na innej uczelni przed podjęciem studiów w województwie pomorskim?	
	tak	nie
Typy kierunków		
artystyczno-humanistyczno-społeczne	57,5	42,5
medyczno-przyrodnicze	80,3	19,7
techniczne i ścisłe	60,5	39,5
Wielkość miejscowości pochodzenia		
miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	71,7	28,3
miasteczko poniżej 100 tys. mieszkańców	63,3	34,8

Które lokalizacje rozważali polscy studenci? W pierwszej kolejności warto odnotować, że jedynie 0,8% wskazań dotyczyło studiów zagranicznych, co wskazuje na to, że nie stanowią one alternatywy dla pomorskich uczelni. Taką alternatywą z pewnością są natomiast uniwersytety w innych polskich ośrodkach metropolitalnych – głównie w Warszawie i Poznaniu

[odpowiednio: 18,8% oraz 17,4%]. Ponad 1/3 badanych odpowiadających na to pytanie wskazała na Gdańsk lub Gdynię jako preferowane miejsca studiów.

Tabela 31. Odsetek wskazań lokalizacji branych pod uwagę w decyzji odnośnie studiów wśród studentów POLSKICH. Dane w %

Miasto	Odsetek odpowiedzi
Warszawa	18,8
Gdańsk	18,4
Poznań	17,4
Wrocław	7,6
Olsztyn	6,8
Toruń	5,2
Kraków	4,6
Białystok	4,4
Bydgoszcz	3,6
Gdynia	3,4
Szczecin	2,8
Łódź	2,4
zagranica	0,8
inne	4,4

W poszukiwaniu informacji na temat oferty pomorskich uczelni studenci z Polski częściej eksplorowali profile uczelni w mediach społecznościowych oraz czytali broszury informacyjne. Bardzo istotnym źródłem informacji (dla obu analizowanych grup), oprócz źródeł internetowych, były rekomendacje znajomych oraz rodziny. Dla obcokrajowców relatywnie większe znaczenie mają – co rozumiały – informacje, które można pozyskać w biurach wymiany studenckiej na macierzystych uczelniach i na stronach internetowych programów wymian.

Studenci z krajów byłego ZSRR częściej od studentów z pozostałych grup korzystali ze stron internetowych uczelni, serwisów internetowych województwa pomorskiego oraz broszur informacyjnych. Wzór wyszukiwania informacji przez studentów z pozostałych krajów europejskich oraz reszty świata był podobny. Charakteryzował się większym udziałem innych źródeł internetowych (w tym na przykład stron biur wymian studenckich) oraz informacji pochodzących od rodziny i znajomych.

Nie ma wyraźnych różnic między polskimi studentami w zakresie poszukiwania informacji na temat studiów. Porównując grupy studentów wywodzących się z województw ościennych oraz pozostałych można zauważyć różnice w odpowiedziach w zakresie dwóch źródeł: (1) broszury informacyjne oraz (2) znajomi / rodzina. Oba źródła znacznie częściej wskazywane były przez studentów z województw ościennych. Jest to spójne z wcześniej prezentowanymi wynikami, wskazującymi na dużą wagę osobistych rekomendacji w tej grupie w kontekście migracji na Pomorze.

Wykres 14. Źródła informacji na temat pomorskich uczelni. Deklaracje studentów zagranicznych i polskich – porównanie. Uwaga: dane nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mieli możliwość zaznaczenia większej liczby odpowiedzi. Dane w %

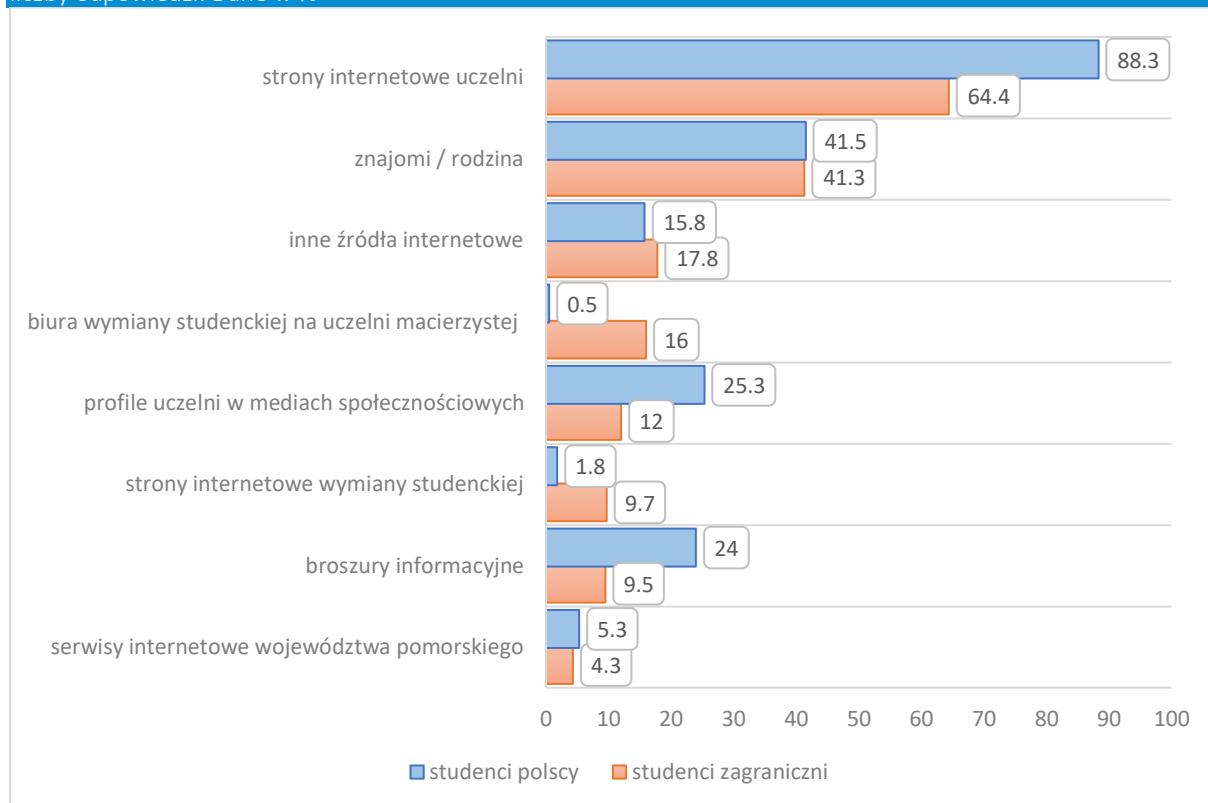

Tabela 32. Źródła informacji na temat pomorskich uczelni w podziale na kraj pochodzenia studentów zagranicznych. Dane w %

Źródła informacji	Kraj pochodzenia wg grup		
	kraje byłego ZSRR	pozostałe kraje Europy	pozostałe kraje świata
strony internetowe uczelni	70,9	63,5	56,2
profile uczelni w mediach społecznościowych	10,5	14,1	11,7
strony internetowe wymiany studenckiej	8,8	12,4	8,6
serwisy internetowe województwa pomorskiego	4,9	2,4	3,1
broszury informacyjne	10,9	8,8	6,2
biura wymiany studenckiej na uczelni macierzystej	13,3	17,6	17,3
inne źródła internetowe	10,5	27,6	17,3
znajomi / rodzina	36,5	46,5	42,6

Warto przyrzeć się także sposobom utrzymywania się studentów w trakcie ich pobytu na polskim wybrzeżu. Studenci polscy korzystają głównie z pomocy materialnej bliskich i rodziny [70,8% wskazań]. Studenci zagraniczni dysponują bardziej zbalansowanym zestawem źródeł dochodu, opartym na trzech filarach: (1) pomocy rodziny [47,8%], (2) środkach własnych (pochodzące na przykład z pracy zarobkowej) [47,5%] oraz – w mniejszym stopniu – (3) różnorodnych stypendiach (często przyznawanym przez kraje macierzyste).

Tabela 33. Źródła utrzymania studentów POLSKICH. Uwaga: dane nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mieli możliwość zaznaczenia większej liczby odpowiedzi. Dane w %

Źródło utrzymania	Odsetek
środki pochodzące od rodziny / bliskich	70,8
środki własne (prywatne) pochodzące z pracy zarobkowej	48,5
stypendium	20

Wykres 15. Źródła utrzymania studentów ZAGRANICZNYCH. Uwaga: dane nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mieli możliwość zaznaczenia większej liczby odpowiedzi. Dane w %

Sposób finansowania studentów ze względu na kraj pochodzenia jest bardzo różnorodny. Studenci z krajów byłego ZSRR opłacają swój pobyt w Polsce w oparciu o pomoc rodziny / bliskich [65%], podczas gdy jednym z kluczowych elementów finansowania studentów z innych krajów europejskich są stypendia [aż 50,6%], przede wszystkim fundowane przez kraj macierzysty. Różnice w źródłach utrzymania oraz wysiłku finansowym wkładanym w zdobycie wykształcenia i pobyt zagranicą są więc zdecydowanie różne i z pewnością mają swoje konsekwencje w ocenie pobytu poszczególnych grup respondentów, strategiach studiowania oraz – co najważniejsze w kontekście badań – planach pozostania bądź powrotu. Można przypuszczać, że umowy stypendialne są formułowane w sposób, który w jakiś sposób zobowiązuje studentów do powrotu do kraju finansującego zdobycie wykształcenia po ukończeniu studiów.

Tabela 34. Źródła utrzymania studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na kraj pochodzenia. Dane w %

Źródło utrzymania	Kraj pochodzenia wg grup		
	kraje byłego ZSRR	pozostałe kraje Europy	pozostałe kraje świata
środki pochodzące od rodziny / bliskich	65	23,5	44,5
środki własne (prywatne) pochodzące z pracy zarobkowej	46,8	44,7	50,6
stypendium kraju macierzystego	2,1	50,6	3
stypendium uczelni w Polsce	11,1	1,2	1,2
stypendium uczelni kraju macierzystego	4,3	10	2,4
inne stypendium (na przykład instytucjonalne)	1,8	7,6	0
stypendium rządu polskiego	5	1,2	0

W przypadku studentów polskich źródła utrzymania różnią się w zależności od następujących kwestii: (1) województwa pochodzenia; (2) typu studiowanego kierunku oraz (3) roku studiów. Studenci z położonych blisko Pomorza regionów w nieznacznie większym stopniu opierają swój pobyt na pracy zarobkowej. Obserwuje się także zdecydowaną różnicę w strukturze finansowania pobytu respondentów studiujących na kierunkach medyczno-przyrodniczych. Studenci kierunków medycznych znacznie rzadziej pracują, zwiększając tym samym obciążenia ich rodzin / bliskich. Można wyjaśnić to prawdopodobnie większym niż w przypadku studentów innych kierunków zaangażowaniem w proces studiowania, wykluczającym możliwość podjęcia jednocześnie pracy zarobkowej. Zgodnie z intuicją, wraz z upływem czasu studiowania rośnie udział środków będących do dyspozycji studentów pochodzących z ich pracy zarobkowej.

Tabela 35. Źródła utrzymania studentów POLSKICH w podziale na wybrane zmienne niezależne. Dane w %

Źródło utrzymania	środki prywatne pochodzące z pracy zarobkowej	środki pochodzące od rodziny / bliskich	stypendium
Województwo pochodzenia			
województwo ościennie	52,3	69,8	21,7
pozostałe województwa	42,6	72,3	17,4
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	58,5	59,7	23
medyczno-przyrodnicze	27,7	93,1	16
techniczne i ścisłe	55,1	64,8	19,8
Rok studiów			
1	44,5	72	7,8
2	47	67	21,7
3	46,3	71,3	28,8
4	60,6	67	29,4
5	54,9	73,5	35,4

W kontekście zrozumienia tego, jacy studenci przyjeżdżają na Pomorze, istotne jest przeanalizowanie narracji na temat motywacji i oczekiwań młodych ludzi – zarówno tych dotyczących okoliczności przyjazdu, jak i powiązanych z czynnikami warunkującymi decyzję o podjęciu studiów. Dane z wywiadów uzupełniają w ten sposób obraz populacji studentów uzyskany w toku badań ilościowych. Wyróżnić można cztery zasadnicze wiązki czynników mających wpływ na proces decyzyjny związany z wyborem studiów na Pomorzu: (1) tożsamościowe, (2) merytoryczne, (3) regionalne i (4) strukturalne.

CZYNNIKI TOŻSAMOŚCIOWE

Dla wielu badanych rozpoczęcie studiów w innym regionie czy kraju wiąże się z **NADZIEJĄ NA ROZPOCZĘCIE NOWEGO ETAPU W ŻYCIU**. Studenci często nie mają ani wiedzy, ani oczekiwań na temat miejsca, w którym będą mieszkać i studiować. Pozytywnie zaskakuje ich dobra jakość

edukacji i generalnie wysoka jakość życia. Wybór Polski czy Pomorza jako nowego miejsca do życia postrzegany jest jako udany, szczególnie przez badanych, którzy mieli dotąd negatywne wyobrażenie o Europie środkowo-wschodniej.

Warto podkreślić, że wiedza studentów zagranicznych (szczególnie spoza Europy) o Polsce jest raczej niska. Badani rzadko wiedzą więcej ponad to, co przeczytają w internecie, na stronach z ogólnymi informacjami o kraju i jego kulturze. Poza badanymi z krajów byłego ZSRR oraz tymi, którzy mają polskie pochodzenie, znajomość polskiej historii czy też współczesnych warunków życia stanowi rzadkość. Niekiedy budzi to duże obawy, szczególnie gdy jednocześnie młodzi ludzie nie znają języka i nie mają doświadczeń podróźniczych.

Zmiana miejsca zamieszkania w związku z podjęciem studiów jest **SZANSĄ NA ZDOBYCIE NOWYCH DOŚWIADCZEŃ** – samodzielne zamieszkanie, wyjazd z rodzinnego miasta, nawiązanie ciekawych relacji. Takimi motywacjami kierują się zarówno młodzi Polacy, mieszkający w małych ośrodkach na północy kraju (poza Pomorzem), jak i obcokrajowcy, gotowi na podjęcie ryzyka wiążącego się z pobytem w innym kraju i odmiennym środowisku społecznym. Studiowanie zagranicą to też element kultury podróżowania i doświadczania nowych przeżyć, czasem w bardzo odległych od rodzimych warunkach.

Taka wyraźna inność czy odmienność, jaka staje się nową codziennością, postrzegana jest często jako coś szczególnie atrakcyjnego. Można jej doświadczyć przylatując do Polski z innego kontynentu, ale też przyjeżdżając z sąsiedniego kraju.

Kiedy przenieśliśmy się do Polski, wszystko wydało mi się inne. Mój kraj [Ukraina – przyp. aut.] jest kulturowo zupełnie inny. Tu jest kultura europejska. To chyba była najlepsza decyzja w moim życiu, żeby tu przyjechać. Rodzice chcieli, żebym studiował w Kijowie, ale ja chciałem czegoś innego. Chciałem poczuć inną kulturę. [W14]

O podjęciu studiów na Pomorzu decydują także **POWODY OSOBISTE**. Fakt, że w Polsce mieszkają czy studiuje partnerzy albo na przykład rodzeństwo, sprawiają, że podjęcie decyzji o przeniesieniu na kilka lat do nowego miejsca jest łatwiejsze. Bardzo ważne jest też wsparcie, jakie otrzymuje się w trakcie pobytu od osób bliskich. Być może zbyt małą wagę w debacie na temat powodów studiowania w Polsce czy w regionie przykładają się właśnie do siły relacji i wsparcia społecznego. Ma to szczególne znaczenie dla studentów pochodzących z kultur, w których w sposób szczególny ceni się osobistą i społecznościową bliskość.

Na Pomorze można też trafić **PRZEZ PRZYPADEK**. Student z kraju azjatyckiego miał na celu zdobycie dyplomu wyższych studiów, mniej myśląc o miejscu, w którym będzie studiował. Inni badani zdecydowali się na przyjazd do Trójmiasta, bo oczekiwali tego od nich rodzice.

CZYNNIKI MERYTORYCZNE

Pragnienie zmiany, którego doświadczają studenci rozpoczynając studia w innym ośrodku, często powiązane jest z **PRÓBĄ ZWIĘKSZENIA WŁASNYCH SZANS NA LEPSZĄ PRZYSZŁOŚĆ**. W tym wariancie Pomorze, przede wszystkim Trójmiasto, pełni funkcję atrakcyjnego centrum, do którego trafia się z małych ośrodków czy peryferyjnych regionów. Na decyzję o przyjeździe nad polskie wybrzeże wpływ ma więc nie tylko chęć zdobycia nowych doświadczeń, ale też skorzystania z możliwości oferowanych przez metropolię i dynamicznie rozwijający się rynek. Wprawdzie takimi motywacjami kierują się przede wszystkim badani z Polski, ale na Pomorzu są też studenci zagraniczni, którzy kraj pochodzenia opuścili z uwagi na słabe w ich odczuciu perspektywy rozwoju osobistego i zawodowego.

Pochodzę z Kalabrii. Nie ma tam za bardzo wielu możliwości, a ludzie nie są szczególnie pomocni. Zacząłem więc szukać alternatywy i myślałem, gdzie mógłbym się przenieść. Któregoś razu po prostu wsiadłem w samolot i przyleciałem. Nie wiem, może zachowałem się egoistycznie, ale tego potrzebowałem. [W2]

Trójmiasto jest postrzegane jako atrakcyjne centrum, w którym wiele się dzieje i jest to ta różnica w stosunku do regionu pochodzenia, którą wielu badanych odczuwa, często niedługo po rozpoczęciu studiów. Do Trójmiasta przyjeżdża się też dlatego, że to tu albo lepsza jest jakość studiowania, albo szersza jest oferta kierunków, które młodzi ludzie chcieliby dla siebie wybrać.

Silną motywację do przenosin do Polski / na Pomorze mają studenci z krajów byłego ZSRR. Niektórzy z nich oceniają swoją decyzję o rozpoczęciu studiów poza krajem ojczystym jako konieczność. **ŻYCIE „NA ZACHODZIE”**, czyli także w Polsce, jest marzeniem wielu młodych Ukraińców. Niekiedy to pragnienie jest tak silne, że za główny cel po wyjeździe na studia uważa się jak najszybszą asymilację do nowej kultury i pozostanie w niej nie tylko na kolejne lata, ale dekady. Często na tak silną chęć wyjazdu do kraju zachodniego wpływ ma napięta sytuacja polityczna w regionie pochodzenia.

W 2014 było referendum odnośnie podpisania tego, czy Krym był rosyjski. I stwierdziłam, że nie chcę mieszkać w takim państwie. To jest mój dom, zawsze nim będzie, ale jak przyjeżdżałam do rodziców, to to nie jest państwo, w którym się urodziłam. Bardzo ciężko mi było tam wracać i zrozumiałam, że raczej tam nie wrócę. (...) Może to był wpływ, taki stresowy, że postanowiłam wyjechać. Ciężko było tam jeździć i widzieć wszystko co tam się dzieje. [W24]

Czynnikiem zachęcającym do podjęcia studiów w Polsce czy też na Pomorzu są również **WALORY AKADEMICKIE REGIONU**. Przez wielu badanych uczelnie województwa pomorskiego postrzegane są jako atrakcyjne miejsca do podjęcia studiów – wyróżniają się zarówno z perspektywy Polaków, szukających możliwości rozpoczęcia edukacji po szkole średniej w dużym ośrodku, jak i młodych ludzi trafiających tu z zagranicy.

System akademicki w Polsce jest na wysokim poziomie. Taka średnia europejska, ale jest lepiej niż na niektórych uczelniach w USA. Wielu Chińczyków już się w tym orientuje, bo łatwo jest znaleźć takie informacje w internecie.

Czy to w USA, czy w Wielkiej Brytanii, uczelnie są przepełnione i dlatego coraz więcej osób zwraca uwagę na Europę wschodnią, też Węgry czy Czechy. Sam widzę coraz więcej chińskich twarzy na ulicach Gdańska. [W1]

W wielu przypadkach decyzja o wyborze studiów na Pomorzu wynika z **DOSTĘPNOŚCI OFERTY EDUKACYJNEJ W JĘZYKU ANGIELSKIM**. Nie chodzi w tym przypadku wyłącznie o to, żeby zaspokoić oczekiwania akademickie studentów biegle komunikujących się w tym języku, ale też stanowić bodziec do lepszej nauki języka, przy jednoczesnym poznawaniu nowej, słabo znanej kultury. Dla części studentów znaczenia ma też możliwość nauki języka polskiego.

Podjęcie studiów w Polsce jest też atrakcyjne dla osób chcących uzupełnić swoje akademickie doświadczenie i **ZDOBYĆ PRAKTYCZNE KOMPETENCJE PRZYDATNE W BIZNESIE**. Z jednej strony możliwość uzyskania „europejskiego” dyplomu, z drugiej zaś zbliżenie procesu edukacyjnego do wymagań rynku pracy sprawiają, że oferta dydaktyczna polskich uczelni spełnia oczekiwania, jakie ma wielu studentów.

CZYNNIKI REGIONALNE

Walorem Pomorza (w tym: Trójmiasta) jest jego **BLISKOŚĆ W RELACJI DO MIEJSCA POCHODZENIA**. Zwracają na ten fakt uwagę nie tylko Polacy, ale też na przykład Rosjanie mieszkający w obwodzie kaliningradzkim, dla których wyjazd do Moskwy byłby znacznie większym wyzwaniem logistycznym. Wielu młodych ludzi podejmuje decyzję o wyjeździe na studia w porozumieniu z rodzicami, co sprawia, że dąży się do zmniejszenia dystansu między regionem pochodzenia a nowym miejscem zamieszkania.

Na komfort pobytu w miejscu, w którym podejmuje się studia, wpływ ma **POCZUCIE SWOJSKOŚCI**. Warunkuje je kilka powiązanych ze sobą czynników. Nie bez znaczenia jest poczucie bezpieczeństwa, które ma zdecydowana większość studentów, z którymi rozmawialiśmy. Z drugiej strony chodzi o poczucie podobieństwa kulturowego i możliwości rozumienia natury i mentalności mieszkańców kraju, do którego się migruje. Wrażenie komfortu wiążącego się z pobytem w Polsce bądź w regionie często wynika natomiast z polskiego pochodzenia studentów.

U nas te tereny wileńskie i szkoły w Wilnie są ukierunkowane na polskość. Jesteśmy tak naprawdę Polakami na kresach i co do obyczajów i kultury jesteśmy bardzo podobni. Uważamy się za część tej całej Polski. Nie jesteśmy kompletnie tacy sami, ale mamy dużo rzeczy wspólnych. Swoje studia chciałem mieć w języku polskim, a nie litewskim. Nie mówię, że nie lubię tego kraju, ale wolę się uczyć w języku ojczystym. [W25]

Gdańsk to takie trochę moje rodzinne miasto. Tata jest z Gdańska, bardzo dużo czasu tutaj spędzałam i bardzo chciałam tu wrócić, więc nie rozważałam innych miast. [W42]

Ważnym powodem wyboru Pomorza jako miejsca studiów jest **CHĘĆ STUDIOWANIA W TRÓJMIEŚCIE**. Dla wielu badanych przyjazd do Gdańska to naturalny życiowy wybór. Deklarują, że zawsze albo planowali, albo przynajmniej rozważali przenosiny do dużego ośrodka po ukończeniu szkoły średniej, także wówczas, gdy nie mieli doświadczenia częstych pobytów w Trójmieście. Chcieli też lepiej poznać centrum regionu i przekonać się, na ile prawdziwe są znane im relacje o trójmiejskich atrakcjach. Dla części osób inspirujące były sugestie innych osób, przede wszystkim rodziny.

Decyzja o przenosinach do Trójmiasta wynikała z dostrzegania potencjalnych **ZYSKÓW ZWIĄZANYCH Z MIESZKANIEM W AGLOMERACJI**, przede wszystkim **MOŻLIWOŚCI KORZYSTANIA Z JEJ WALORÓW NATURALNYCH**. Młodzi ludzie, wybierając studia na przykład w Gdańsku, spełniają swoje marzenia o mieszkaniu nad morzem. Na wybór Trójmiasta jako miejsca studiów decydują się wybierając spośród kilku największych ośrodków, niemal zawsze podkreślając, że nie chcieli przenosić się do Warszawy, ponieważ wiązałoby się to z bardzo szybkim trybem życia, doświadczaniem hałasu i nieporządku.

Zawsze mi się tu podobało. Tak naprawdę zawsze wahałam się między Warszawą i Gdańskiem, ale że do Warszawy średnio mnie ciągnie i do Gdańska jest bliżej z Olsztyna, to wybrałam Gdańsk. To nie było tak, że Warszawy się bałam albo nie lubiłam, ale jednak ten Gdańsk bardziej... Poza tym bardziej Gdańsk znałam niż Warszawę. Co prawda też mam rodzinę nad morzem, ale dalej, no i przejazdem tutaj bywałam, wizualnie to kojarzyłam. Że jak tutaj przyjadę, to będę wiedziała, co i jak. [W15]

Dobrym otwarciem pobytu w Polsce jest dla części badanych **PODJĘCIE STUDIÓW W SŁUPSKU**. Taka decyzja wydaje się młodym ludziom racjonalna z kilku powodów. Słupsk jest miastem relatywnie tanim (w tym: tańszym niż Trójmiasto) i łatwiejszym w nawigacji niż większe ośrodki (co ma znaczenie dla osób, które obawiają się wielkomiejskiego stylu życia), a do tego w procesie adaptacji młodych ludzi wspiera uczelnia.

CZYNNIKI STRUKTURALNE

Dla obcokrajowców **JEDNYM Z DOMINUJĄCYCH POWODÓW PODJĘCIA DECYZJI O STUDIACH W POLSCE JEST ICH CENA**. Badani mają świadomość, że w Polsce koszty związane ze zdobyciem wyższego wykształcenia – w tym przede wszystkim opłaty za studia – są znacznie niższe niż w innych krajach europejskich. Ten czynnik przyciąga młodych ludzi w pewnym sensie niezależnie od regionu pochodzenia.

Moja rodzina najpierw była trochę przestraszona. Pytali mnie, czemu nie jakiś inny kraj, jak Niemcy czy Australia. No ale decydowały ceny. Polska jest piękna, tania i jest w Schengen, w Unii Europejskiej, więc ma się tu też certyfikat. (...) Byłem parę razy w Niemczech, ale nie chcę tam jechać, bo tam jest tak drogo. Nawet wynajęcie mieszkania jest bardzo drogie. [W27]

Studenci doceniają możliwość studiowania w Polsce nawet wówczas, gdy dla nich czy dla ich rodzin koszt studiów jest relatywnie wysoki – nadal bowiem pozostaje on znacznie niższy niż w krajach Europy zachodniej.

Niemalą liczbą studentów pomorskich uczelni trafiła do regionu z powodu jakiejś formy **POŚREDNICTWA INSTYTUCJONALNEGO**. Często powodem przenosin są umowy bilateralne między uczelniami. Studenci mają możliwość wyboru uczelni, na której chcieliby studiować i część z nich decyduje się na rozpoczęcie nowego etapu życia w Polsce. O takim czynniku powodującym wybór studiów opowiadają między innymi studenci z Chin.

Parę agencji przedstawiło mi taką możliwość, żeby tu studiować. Że ludzie są mili i koszty nie są duże. Znam trochę angielski, więc się zdecydowałam. [W41]

To dlatego, że jest ten program wymiany między naszymi uniwersytetami – polskim i chińskim. Tak to się ustaliło, że miałam tu przyjechać na dwa i pół roku. [W43]

Jeden ze studentów opowiedział o tym, że „wygrał” możliwość studiowania na Pomorzu w konkursie organizowanym przez konsulat RP na Litwie. Otrzymał stypendium, które umożliwia mu – obok darmowych studiów (jest też obywatelem Polski) – skromne utrzymanie w Gdańsku. Inni studenci cenią sobie wsparcie otrzymywane od uczelni, na przykład możliwość zapoznania się z infrastrukturą dostępną na kampusie.

Strategie adaptacyjne, relacje i czas wolny. Trudności związane z pobytem na Pomorzu i strategie ich rozwiązywania

Strategie adaptacji do nowych realiów

Okoliczności związane z przyjazdem na Pomorze pozwalają na określenie genezy motywacji, jakie mają badani zanim rozpoczną studia. Równie ważne są jednak nie tylko powody przyjazdu, ale też strategie adaptacji do nowych realiów. Warto zaakcentować, w jaki sposób przebiega proces wdrażania się młodych ludzi w rytm życia w nowym miejscu zamieszkania. Te wątki częściowo pokrywają się z charakterystyką mocnych i słabych stron – zarówno życia w regionie, jak i warunków studiowania. Można jednak wyodrębnić je jako niezależny merytorycznie fragment analizy, szczególnie że część tej diagnozy nie ma przełożenia na geograficzne umiejscowienie Pomorza czy uczelni regionu.

DOSTOSOWANIE SIĘ DO NOWEJ CODZIENNOŚCI

W procesie adaptacji ważne jest ***DOSTRZEGANIE PLUSÓW PRZENOSIN*** do miejsca, w którym podejmuje się studia. Takie dobre strony często zauważają studenci z krajów byłego Związku Radzieckiego, którzy deklarują, że szybko się aklimatyzują, czują się lubiani i wygodnie mieszkają w Polsce.

Jak przyjeżdżasz z Ukrainy, to wszystko Cię zaskakuje bardzo pozytywnie. Co mi się podoba, to to, że wszystko jest robione jakoś systematycznie, że zawsze wiesz, jak to będzie wyglądało na końcu. Najprostszy przykład – transport i autobusy miejskie. Masz dokładny plan, kiedy jedzie ten autobus, dokąd i o której będzie. W Ukrainie czegoś takiego nie ma i musisz liczyć na to tylko, że przyjedzie Twój autobus i podjedziesz, gdzie potrzebujesz. A tutaj to wiem, o której i gdzie jechać, żeby być na miejscu i się nie spóźnić. Oczywiście wszystko inne też jest na poziomie wyższym niż na Ukrainie.
[W12]

Na korzyść Pomorza jako miejsca, do którego się trafia na studia, przemawia wysoka jakość życia, ponownie dostrzegana głównie przez studentów z Europy wschodniej. Różnice między krajem pochodzenia a Polską określają oni mianem przepaści, przede wszystkim w wymiarze ekonomicznym. Bardzo korzystnie postrzegają też Polaków – jako osoby kulturalne i wyważone.

Część studentów przyjmuje zdystansowaną postawę do procesu adaptacji i wychodzi z założenia, że musi ***ZAAKCEPTOWAĆ SYTUACJE, KTÓRE POJAWIAJĄ SIĘ W CZASIE POBYTU*** na Pomorzu. O ten swoisty stoicyzm jest łatwiej, gdy realia codzienności okazują się podobne do tego, czego młodzi ludzie doświadczali przed rozpoczęciem studiów – najczęściej jest tak

wówczas, gdy deklarują oni względną znajomość polskiej kultury lub gdy przenoszą się nad polskie wybrzeże z miejscowości położonych blisko granicy z województwem pomorskim.

PROBLEMATYCZNA WIELOKULTUROWOŚĆ

Adaptacja do nowych realiów uwzględnia konieczność zmagania się z tymi różnicami, które młodzi ludzie sami dostrzegają. W zależności od kraju i kultury pochodzenia mają one odmienny charakter i zabarwienie. Często opierają się na **URUCHAMIANIA STEREOTYPÓW NA TEMAT KULTUR NARODOWYCH**. Tym sposobem Rosjanka musi radzić sobie z pytaniami o sympatię dla Władimira Putina, a Niemka próbuje tłumaczyć, że nie odczuwa warunkowanej historią niechęci do Polaków.

Inne doświadczenia mają na przykład Azjaci, dla których kontakt z Polską to przede wszystkim **KONTAKT ZE ŚWIATEM ZACHODNIM**, często im zupełnie obcym i niezrozumiałym. Dla Chińczyków zaskakujące są więc i zwyczaje towarzyskie Polaków (w tym skala spożycia alkoholu) i bardzo bezpośredni w odczuciu ludzi z kultury wschodniej sposób komunikacji. Dla studenta z Bliskiego Wschodu szokiem w Polsce było wszystko – od mentalności mieszkańców po konstrukcję sieci ulic w mieście.

Dla młodych ludzi przyjeżdżających do Polski na studia, jest ona **KRAJEM ZARÓWNO ZBYT KONSERWATYWNYM, JAK I ZBYT... LIBERALNYM**. Studenckie punkty widzenia zależą oczywiście od systemu wartości, w którym się wychowali i oczekiwają, jakie mają od kraju, do którego migrują. Nie ma żadnego wspólnego mianownika dla oceny polskiej kultury. W dużym napięciu doświadcza jej na przykład student pochodzący z kraju z większością muzułmańską.

To jest zupełnie inna kultura. W moim kraju kobiety noszą burki i hidżaby. I do tego jestem przyzwyczajony. (...) To dla mnie trudna sytuacja. Większość ludzi pije tu alkohol. Moim zdaniem młodzi ludzie za dużo piją i palą. Powinniśmy zrobić coś, żeby zachęcać młodzież do tego, żeby nie piła. Polski rząd coś z tym powinien zrobić. (...) Jak wysiadłem na lotnisku w Gdańsku i zobaczyłem kobietę, która paliła papierosa... W moim kraju to nie byłoby możliwe. Nigdy czegoś takiego nie widziałem. [W5]

Znacznie częściej studenci zwracają jednak uwagę na to, że Polska jest – z ich punktu widzenia – krajem raczej konserwatywnym. Czasem przejawom polskiego konserwatyzmu młodzi ludzie z innych krajów przyglądają się z ciekawością, czasem postrzegają go negatywnie. Dotyczy to takich aspektów życia codziennego, jak na przykład praktyki religijne czy stosunek do uchodźców.

Słyszałem od wielu osób, że macie teraz prawicowy rząd, który ciągle zmienia ustawy, chce zakazać aborcji itp. Ja mam te same doświadczenia, bo to samo działo się w Turcji. Też będziecie mieć kiedyś swojego Erdogana. [W27]

W Rosji aborcja jest częścią życia osoby, nikt tego nie negocjuje. Tak po prostu jest i tyle. A tu to jest na takiej zasadzie, że ktoś mi chce zabronić mojego własnego prawa. Jakbym miała zostać obywatelką Polski, to bym się jeszcze zastanawiała, czy naprawdę chcę. (...) Spotkałam się z takim agresywnym podejściem, jeśli chodzi o religię. Jak przyjechałam na kursy językowe na 2 miesiące, to moja korepetytorka cały czas mnie pytała dlaczego, nie chodzę do kościoła i się nie spowiadam. [W33]

RÓŻNICE KULTUROWE W OBSZARZE STYLU ŻYCIA widać na przykładzie odmiennych tradycji kulinarnych studentów przyjeżdżających na Pomorze. Kłopoty w adaptacji do polskiej kuchni mają przede wszystkim Chińczycy i Włosi. Zdziwienie budzą też niewielki metraż mieszkań i zwyczaje związane z ubieraniem się.

Mimo że badani nie doświadczają sytuacji kryzysowych i nie opowiadają o skierowanych w ich stronę aktach agresji (słownej czy fizycznej), nie zawsze czują się komfortowo, gdy są **OBIEKTEM OBSERWACJI** (na przykład w środkach komunikacji publicznej) albo przebywają w jednej przestrzeni z osobami pijanymi. Negatywnie bywa odbierany styl jazdy polskich kierowców, którego nieprzyjemnych konsekwencji doświadczyła jedna ze studentek.

Trochę mnie przestraszył styl jazdy tutaj. Uważam, że Polacy jeżdżą dobrze, ale agresywnie. W Niemczech ogólnie władcą ulicy jest pieszy. Jak go potrącis, to zawsze będzie winny kierowca. Musiałbyś naprawdę mu wyskoczyć zza winkła, żeby była wina pieszego. Tutaj rządzi kierowca, mam wrażenie. Wskoczyłam raz na rower i od razu zostałam potrącona. (...) Nie rozumiem tego, że raz są przejścia, gdzie można jechać na rowerze, raz nie. [W7]

NAPIĘCIA INSTYTUCJONALNE

Osobną kategorią problemów adaptacyjnych są **KWESTIE FORMALNE I ZMAGANIA BIUROKRATYCZNE**. Studentom, którzy muszą mieć wizę, żeby przebywać i studiować w Polsce, te trudności doskwierają w sposób szczególny – tym silniej, im „słabszy” jest ich paszport (gdy pochodzą z krajów, w których toczą się działania wojenne albo których sytuacja polityczna uznawana jest za niestabilną).

O trudnościach administracyjnych badani mówią, że „to piekło”, „Panie nic nie wiedzą” i że „jest tak, jak w Rosji”. Powszechnie krytykuje się system uzyskiwania pozwoleń na pobyt w Polsce, przede wszystkim długość trwania procesu podejmowania decyzji i kontaktowania się z instytucjami odpowiedzialnymi za zarządzanie tym procesem. Trudność w komunikacji w polskich urzędach mają głównie osoby słabo posługujące się językiem polskim.

Jak poznałem trochę system w Polsce, to poczułem się trochę jak w kraju biurokratycznym. Żeby dostać jakieś elementarne informacje... Czasami telefon nie jest aktualny albo dzwonisz i nikt nie odpowiada. W tym roku złożyłem wniosek o otrzymanie karty pobytu tymczasowego, ze wszystkimi dokumentami, które trzeba było zebrać i jak na koniec złożyłem ten wniosek, to pół roku czekałem na odpowiedź. Nikt nie wysłał mi maila czy sms-a, czy odebrałem informacje i dokumenty, czy ktoś operuje tym wnioskiem. Nic. Aż do momentu, jak wyjechałem z kraju do domu. I jak mnie nie było

w Polsce, to nikt tego nie odebrał i mój wniosek był odrzucony automatycznie. I bardzo mi szkoda, bo dużo pracy było w to włożone i wszystko musiałem zaczynać od początku w tym roku akademickim. [W18]

Bardzo ciężko mi było dostać kartę pobytu. Jak mi się skończyła wiza, to chciałam wyrobić tę kartę pobytu i czekałam rok i 5 miesięcy na to, a zgodnie z regulaminem to się powinno czekać do 3 miesięcy. Dla mnie aktualnym problemem jest to, że mam tę kartę pobytu na rok i na uczelni nie za bardzo sobie pomyśleli, że ja jestem studentką i zrobili mi obronę już po terminie ważności karty. Takie drobnostki. (...) Też na pewno ubezpieczenie zdrowotne. To też jest minus, że i tak cię nie zarejestrują, bo nie masz PESEL-u. To jest dla mnie niefajne, bo są sytuacje, że musisz iść nagle i chodzisz od jednej do drugiej przychodni. [W20]

Wstydliwą dla siebie historię wspomina studentka z Chin, która z uwagi na **ZAMKNIĘCIE TERENU KAMPUSU** nie mogła dostać się na teren uczelni. W efekcie przeskoczyła przez okalający kampus płot, po czym została złapana przez jednego z uczelnianych ochroniarzy. Mimo że opisywana sytuacja nie skończyła się dla badanej nieprzyjemnie, nie musiała się ona też legitymować, jej wrażenie związane z brakiem możliwości dostania się do akademika, w którym mieszka, jest negatywne.

OGRANICZENIA KOMPETENCYJNE

Łatwość adaptacji do nowych realiów wynika z **POZIOMU KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH STUDENTÓW**. Co ciekawe zwracają na to uwagę głównie studenci, którzy już mówią w języku polskim. Ich ambicją jest poznanie języka na poziomie natywnym, w przeciwieństwie do osób, które przyjeżdżając do Polski uczą się podstaw. Bardzo dobra znajomość języka umożliwia podjęcie pracy, która wymaga tego rodzaju kompetencji i jest to niewątpliwie istotna motywacja do tego, by zdolność „mówienia po polsku” rozwijać.

Umiejętność komunikacji w języku urzędowym państwa, do którego przyjeżdża się na studia, pozwala z jednej strony na włączanie się w sieci relacji towarzyskich Polaków, ale też znacząco ułatwia sam proces studiowania – dla niektórych badanych trudny niezależnie od kontekstu językowego. Problemem są przede wszystkim pierwsze miesiące studiów oraz kończąca pierwszy semestr sesja.

Trudność procesu adaptacji wiąże się też ze swego rodzaju **„PRZESTAWIENIEM SIĘ” Z TRYBU UCZNIĄ SZKOŁY ŚREDNIEJ NA TRYB STUDENTA** uczelni wyższej. Model edukacji akademickiej zakłada wyższy poziom dojrzałości młodych ludzi, konieczność ponoszenia odpowiedzialności za własne działania, systematyczny proces przygotowania do zaliczeń przedmiotów oraz inny sposób organizacji pracy własnej.

Aktywności w czasie wolnym

W badaniu ilościowym studenci pytani byli o aktywności, które podejmują w czasie wolnym od nauki i zajęć. Studenci polscy częściej wskazywali niemal wszystkie z zaproponowanych aktywności. Studenci zagraniczni natomiast częściej wskazywali tylko jedną z nich – podróżowanie [48,8% do 35,5%]. Największe różnice notuje się wśród czynności o charakterze społecznym – na przykład uczęszczanie do kina [22,1 p.p.]; gra w gry planszowe [18,8 p.p.] czy odwiedzanie pubów, kawiarni lub restauracji [14,1 p.p.].

Tabela 36. Popularność poszczególnych aktywności czasu wolnego wśród studentów zagranicznych i polskich – porównanie. Uwaga: podano odsetek deklaracji studentów deklarujących daną aktywność. Dane w %

Aktywność	studenci zagraniczni	studenci polscy
korzystam z komputera i internetu	76,9	86,1
spotykam się ze znajomymi i przyjaciółmi	67,1	80,3
spaceruję	62,8	64,5
odwiedzam puby, kawiarnie lub restauracje	53,4	67,5
czytam książki	50,9	58,2
podróżuję	48,8	35,5
uprawiam sport	45,2	49,6
chodzę do kina	37,8	59,9
chodzę do klubów nocnych i dyskotek	30,6	36,5
udzielam się w serwisach społecznościowych	29,8	38,4
oglądam telewizję	24,4	34,8
chodzę do teatru, muzeum lub opery	22,4	21,4
gram w gry wideo	19,4	21,4
chodzę na koncerty muzyczne	19,1	27,9
uczestniczę w kursach i warsztatach	18,3	20,6
gram w gry planszowe	11,8	30,6

Tabela 37. Średnia deklarowanych czynności w czasie wolnym w podziale na ich charakter wśród studentów polskich i zagranicznych – porównanie. Uwaga: podano średnią liczbę wskazywanych aktywności w każdym z analizowanych obszarów

Rodzaj aktywności	studenci zagraniczni	studenci polscy
aktywności o charakterze społecznym	2,83	3,12
aktywności o charakterze indywidualnym	3,61	3,66

Podział aktywności na te o charakterze społecznym i indywidualnym (wyróżniono po 8 takich aktywności z powyższej listy) pozwala wyciągnąć ogólny wniosek o większym znaczeniu zaangażowania indywidualnego studentów. Widać to szczególnie wyraźnie na przykładzie aktywności studentów zagranicznych, którzy być może z konieczności kompensują słabość sieci społecznych w nowym środowisku społecznym podejmowaniem działań na własną rękę, bez współdziałania innych. W przypadku studentów polskich oba typy aktywności deklarowane są w większym natężeniu niż w przypadku studentów zagranicznych. Jednocześnie mniejsza jest dysproporcja pomiędzy typami zaangażowań.

Jeżeli chodzi o aktywności o charakterze indywidualnym, w zbiorowości studentów zagranicznych nie zaobserwowano znaczących różnic w natężeniu ich podejmowania ze względu na kraj pochodzenia czy poziom znajomości języka polskiego. Różnice występują natomiast w odniesieniu do udziału studentów w działaniach społecznych. Pod tym względem niższymi wskaźnikami charakteryzują się studenci z krajów pozaeuropejskich oraz ci, którzy deklarują brak znajomości języka polskiego. Niemożność porozumienia się i odczuwany dystans kulturowy negatywnie korelują z prawdopodobieństwem zaangażowania społecznego. Zgodnie z oczekiwaniami im dłużej trwa pobyt w regionie, tym większa jest aktywność studentów – zarówno w zakresie aktywności indywidualnych, jak i społecznych. Aktywność (mierzona średnią liczbą deklarowanych aktywności) generalnie rośnie wraz z rokiem studiów do 3. roku. Studia magisterskie to okres nieznaczego wycofania się z aktywności społecznych.

Tabela 38. Średnia deklarowanych czynności w czasie wolnym w podziale wyróżnione zmienne niezależne wśród studentów ZAGRANICZNYCH. Uwaga: podano średnią liczbę wskazywanych aktywności w każdym z analizowanych obszarów

Grupa	aktywności o charakterze społecznym	aktywności o charakterze indywidualnym
Kraj pochodzenia według grup		
kraje byłego ZSRR	2,9	3,1
pozostałe kraje Europy	2,98	3,19
pozostałe kraje świata	2,6	3,2
Znajomość języka polskiego		
jakakolwiek znajomość języka polskiego	2,91	3,14
brak znajomości języka polskiego	2,59	3,1
Długość pobytu w województwie pomorskim		
krócej niż 12 miesięcy	2,52	2,98
dłużej niż 12 miesięcy	3,38	3,43
Rok studiów		
1	2,43	2,91
2	3	3,22
3	3,53	3,42
4	3,29	3,58
5	3,11	3,36

Wśród studentów polskich nieznacznie bardziej aktywni są studenci rekrutujący się z województw sąsiednich w stosunku do Pomorza – zarówno, jeśli chodzi o działania społeczne, jak i indywidualne. Najbardziej aktywni społecznie są studenci kierunków artystycznych i humanistyczno-społecznych, a najmniej – medycznych (prawdopodobnie z racji obciążeń uczelnianych).

Podobnie jak w przypadku studentów zagranicznych, z czasem respondenci stają się bardziej aktywni w obu analizowanych obszarach. To samo dotyczy roku studiów – tutaj obserwujemy zależność (niemal) liniową – średnia wskazywanych aktywności, na przykład społecznych, wzrasta od poziomu 3,14 na pierwszym roku studiów do 4,33 na piątym.

Tabela 39. Średnia deklarowanych czynności w czasie wolnym w podziale wyróżnione zmienne niezależne wśród studentów POLSKICH. Uwaga: podano średnią liczbę wskazywanych aktywności w każdym z analizowanych obszarów

Grupa	aktywności o charakterze społecznym	aktywności o charakterze indywidualnym
Województwo pochodzenia		
województwo ościenne	3,7	3,73
pozostałe województwa	3,47	3,58
Typy kierunków		
artystyczno-humanistyczno-społeczne	3,79	3,78
medyczno-przyrodnicze	3,37	3,26
techniczne i ścisłe	3,59	3,91
Długość pobytu w województwie pomorskim		
krócej niż 12 miesięcy	3	3,29
dłużej niż 12 miesięcy	4,2	4,01
Rok studiów		
1	3,14	3,35
2	3,69	3,75
3	4,11	3,78
4	3,94	3,86
5	4,33	4,26

Na podstawie analizy aktywności pozauczelnianej studentów w badaniach jakościowych wyróżnić można, nieco upraszczając, **DWIE GRUPY OSÓB: ZWOLENNIKÓW AKTYWNOŚCI W PRZESTRZENI PUBLICZNEJ I DOMATORÓW**. W pewnym sensie rozkład ten nakłada się na podział na osoby bardziej aktywne i bierne. Warto też podkreślić, że generalnie dominującą, najbardziej popularną formą spędzania czasu wolnego jest raczej pasywna rozrywka.

Wśród grupy studentów wykazujących się znacznym poziomem aktywności popularne jest **PODEJMOWANIE RÓŻNEGO RODZAJU AKTYWNOŚCI MIEJSKICH**, przede wszystkim doświadczanie przestrzeni Trójmiasta, a dodatkowo również uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych. Z uwagi na walory naturalne Trójmiasta bardzo popularne wśród studentów są spacer.

Z reguły idę do centrum, na Główne Miasto i spaceruję, bo jest naprawdę pięknie. Lubię też plażę w Orłowie. Jest tam mało osób, cisza i takie świetne powietrze. Latem to już koncerty, na przykład Foo Fighters. No zimą, to nie wiem właściwie, co się dzieje. [W49]

WYDARZENIA KULTURALNE są postrzegane jako okazja do spotkań ze znajomymi, ale też sposób budowania kapitału kompetencyjnego na studiach, jak w przypadku studentki filmoznawstwa. Popularną formą aktywności jest **SPORT**, przede wszystkim trening na siłowni czy basenie. Wolny czas można również spędzać w **BIBLIOTECE**, w której poza czytaniem książek można odpocząć czy grać w gry wideo. Osobną kategorią spędzania wolnego czasu jest uczestnictwo w **PRAKTYKACH RELIGIJNYCH**, przede wszystkim we wspólnej modlitwie w gdańskim meczecie.

W wielu studenckich narracjach pojawiają się jednak deklaracje o preferencjach biernego spędzania czasu wolnego – **POZOSTAWANIU W DOMU I ODPOCZYNKU**. Wielu studentów też bardzo wyraźnie dystansuje się od tradycyjnie przypisywanej studentom preferencji do chodzenia na imprezy i spożywania dużych ilości alkoholu. Być może generalny wniosek o pokoleniu współczesnych studentów powinien być taki, że młodzi ludzie stawiają raczej na kameralne formy rozrywki.

Często jest tak, że przychodzą znajomi do mnie, siedzimy i coś oglądamy czy tam jemy, czy jakieś wino, herbatka. Także raczej na spokojnie, a takie większe imprezy to raczej sporadycznie. (...) Może to wynika z lenistwa, bo pod nosem nie mam żadnego klubu i jak sobie myślę, że miałabym jechać taki kawał na gdańską starówkę, to wolę posiedzieć w domu, bo po prostu mi się nie chce, jak jest zimno. I właśnie ta perspektywa tego bólu głowy na drugi dzień nie zachęca. [W6]

Imprezy nocne nie, bo nie lubię klubów. Częściowo dlatego, że już studiowałem i już wiem, jak to jest. Już mi się to tak nie podoba. Czasami wychodzimy do kawiarni albo jakieś puby, ale 23.00 to jest max. [W12]

Część studentów dekonstruuje pytanie o sposoby spędzania czasu wolnego, stwierdzając, że go w ogóle nie mają. Sygnalizują w ten sposób bardzo zadaniowy sposób studiowania, akcentując prymat tej formy aktywności nad innymi. Ten **„BRAK CZASU WOLNEGO”** należy jednak rozumieć symbolicznie, nie jako faktyczną niemożność zajęcia się czymkolwiek innymi poza studiowaniem, co raczej niezgodę na „marnowanie” czasu na aktywności takie jak na przykład wizyty w kinie, czytanie książek czy spotkania towarzyskie.

Jakość relacji studenckich

Studenci zagraniczni generalnie dobrze oceniają swoje relacje z innymi studentami – najlepiej ze studentami zagranicznymi (ze swojego kraju pochodzenia, ale nie tylko). Odsetek oceniających dobrze relacje z polskimi studentami jest niższy, ale nadal wysoki [ok. 61%], przy czym niepokojące jest, że te relacje układają się źle w deklaracjach aż niemal 15% badanych obcokrajowców. W odpowiedziach polskich studentów nie ma symetrii – jedynie marginalny odsetek wskazuje na złe relacje. Dodatkowo studenci polscy dobrze oceniają swoje relacje z innymi polskimi studentami [94,1% pozytywnych ocen] i wykładowcami [80,6%], nieznacznie gorzej natomiast – z pracownikami administracji uczelnianej [68,2%].

Tabela 40. Jakość relacji z poszczególnymi grupami – studenci ZAGRANICZNI. Dane w %

Grupa	Ocena jakości relacji			
	źle	ani dobrze, ani źle	dobrze	nie mam kontaktów z tą grupą
studenci Twojego kraju pochodzenia	3,1	8,4	81,3	7,2
inni studenci zagraniczni	3	10,5	79,4	7
studenci z Polski	15,3	15,9	61,1	7,8
Polacy spoza uczelni	14,7	16,1	59,1	10

Tabela 41. Jakość relacji z poszczególnymi grupami – studenci POLSCY. Dane w %

Grupa	Ocena jakości relacji			
	źle	ani dobrze, ani źle	dobrze	nie mam kontaktów z tą grupą
studenci zagraniczni	2,6	13,4	27,9	56,1
studenci polscy	0,8	4,7	94,1	0,4
wykładowcy	2,3	15,1	80,6	2,1
pracownicy administracji uczelnianej	7	16,7	68,2	8

Oceny relacji studentów zagranicznych z osobami z tego samego kraju pochodzenia są bardzo wysokie wśród każdej z wyróżnianych grup i jedynie studenci z krajów byłego ZSRR oceniają te kontakty nieznacznie niżej. Można więc założyć, że studenci zagraniczni w większości utrzymują pozytywne kontakty z osobami ze swojej grupy narodowościowej.

Respondenci z krajów byłego ZSRR mają też relatywnie najniższą ocenę relacji z innymi studentami zagranicznymi – 71,1% oceniało je dobrze, ale aż 15% z nich deklarowało brak kontaktu z przedstawicielami tej grupy. Być może wynika to z bariery językowej (trudności w porozumiewaniu się w języku angielskim). Wśród studentów z innych krajów europejskich i ze świata brak kontaktów ze studentami z innych krajów jest wyjątkiem, a oceny relacji są dużo lepsze [studenci z Europy – 90,8%; studenci spoza Europy – 83,7%].

Tabela 42. Jakość relacji z poszczególnymi grupami wśród studentów zagranicznych w podziale na grupy ze względu na kraj pochodzenia. Dane w %

Kraj pochodzenia wg grup	Oceniana grupa			
	studenci Twojego kraju pochodzenia	inni studenci zagraniczni	studenci z Polski	Polacy spoza uczelni
Ocena relacji – odsetek odpowiedzi „raczej dobrze” i „zdecydowanie dobrze”				
kraje byłego ZSRR	77,6	71,1	77,9	74,3
pozostałe kraje Europy	85,2	90,8	32,5	32,9
pozostałe kraje świata	83,3	83,7	61,3	61
Odsetek deklarujących brak kontaktów z grupą				
kraje byłego ZSRR	8,9	15,2	4,6	8
pozostałe kraje Europy	6,2	0	14,6	15,1
pozostałe kraje świata	6,7	0,7	6	6,8

Odwrotnie układają się oceny relacji studentów z Polakami. Dla badanych z krajów byłego ZSRR studenci polscy są punktem odniesienia w procesie budowania sieci społecznych. Odsetek oceniających relację z Polakami dobrze wśród badanych z krajów ZSRR wyniósł 77,9%, podczas gdy wśród studentów z innych państw wskaźniki oceny relacji są niższe. Warto podkreślić tutaj szczególnie nadspodziewanie duże napięcie w relacjach studentów z różnymi państwami europejskimi z polskimi.

Z danych płynie wniosek o szczególnie dobrych relacjach pomiędzy studentami z krajów byłego ZSRR a studentami polskimi. Być może bardziej niż bliskość kulturowa o jakości relacji decyduje kwestia językowa. To studenci ze znajomością języka polskiego znacznie częściej oceniają relacje ze studentami polskimi jako dobre [67,7% w porównaniu do 39,1% wśród niemówiących w języku polskim] i rzadziej deklarują brak kontaktów z Polakami [6,2% do 13%].

Ocena kontaktów pozauczelnianych (z Polakami) także różnicuje się ze względu na grupy krajów pochodzenia studentów zagranicznych. To studenci z krajów byłego ZSRR oceniają je lepiej niż studenci z innych państw europejskich [74,3% do 32,9%]. Istotnym czynnikiem poprawiającym jakość kontaktów jest czas. Badani deklarujący pobyt powyżej 12 miesięcy w województwie pomorskim często oceniają relacje z Polakami spoza uczelni jako dobre [67%]. Ci, którzy spędzili mniej czasu w regionie (poniżej roku), rzadziej określają ten rodzaj relacji jako dobry [54,5%]. Odsetek deklaracji o braku kontaktów także spada wraz z czasem pobytu – z 11% do 7,9% wśród dwóch wyróżnionych grup.

Wśród studentów polskich oceny relacji pozostają stabilne w podziale na różne zmienne niezależne. Jedynie w zakresie stosunku do studentów zagranicznych można zauważyć wyższą ocenę relacji wśród badanych pochodzących z większych miast, tj. powyżej 100 tys. mieszkańców [37,9% oceniających kontakty dobrze w dużych miastach w porównaniu do 24,7% w mniejszych miejscowościach] oraz niższy odsetek deklaracji o braku kontaktów [odpowiednio: 49,7% i 58,1%]. Być może wyższy poziom kapitału społecznego i kulturowego (w tym też lepsza znajomość języka angielskiego) wpływają na zwiększoną intensywność kontaktów i lepszą relację ze studentami zagranicznymi wśród tej grupy.

RELACYJNE BARIERY I NIEMOCE

Badania jakościowe pozwalają nie tyle potwierdzić dane zebrane w materiale ilościowym, co raczej umożliwić pogłębienie spojrzenia na charakter relacji społecznych młodych ludzi w trakcie studiów. Okazuje się na przykład, że w parze z silną tendencją do biernego sposobu spędzania czasu wolnego idzie relatywnie **SŁABA SKALA RELACJI SPOŁECZNYCH**. Proces ich budowania jest żmudny i często nieefektywny. Wprawdzie można ułożyć jakość sieci społecznych i intensywność kontaktów ze znajomymi i przyjaciółmi na kontinuum – od bardzo słabych po bardzo silne, ale dominantę stanowią relacje słabsze niż silniejsze.

Wielu studentów podkreśla, że ma **DUŻY PROBLEM W BUDOWANIU RELACJI** w trakcie studiów na Pomorzu. Czasami dotyczy to tworzenia takich sieci bezpośrednio na uczelni, czasami poza nią. Badani mają dużo obaw przed poznawaniem nowych osób i często nie potrafią ich przełamać. Mówią o tym, że „nie wiedzą, kto okaże się fajny”, bardzo asekurując się w kontaktach z innymi.

Jeśli chodzi o integrację na uniwersytecie, to na naszej specjalności nie poczułam się specjalnie zintegrowana. Nie było takiego spotkania, że spotkaliśmy się mniej formalnie, że pogadamy normalnie, a nie tylko o zajęciach. Mało o sobie wiemy. Są osoby, które znam więcej, z którymi rozmawiam, ale większość osób nawet z twarzy nie kojarzę, że o nazwisku już nie wspomnę. Myślę, że to w sumie nasza wina. Jakbyśmy tak wyszli na piwo czy na miasto razem większą grupą, to byśmy się poznali i czułabym się bardziej przynależna. A tak, to wydaje mi się, że jesteśmy jednostkami, które przychodzą na zajęcia, odbębnią swoje, napiszą i wychodzimy. Nie integrujemy się, nie staramy się poznać. [W48]

Jest wiele czynników, które wpływają na trudność w asymilowaniu się młodych ludzi do codzienności w czasie studiowania. Jedną z takich okoliczności jest **DUŻY DYSTANS SPOŁECZNY**, który – zdaniem studentów zagranicznych – Polacy zachowują w relacjach z innymi, przynajmniej w początkowym okresie znajomości. Jeden z badanych określa to mianem „niewidzialnej bariery”, którą trudno przełamać. W tym sensie Polacy, odczuwając skrępowanie w kontaktach z osobami z zagranicy, nie ułatwiają „obcym” adaptacji.

To może źle zabrzmieć, ale większość ludzi, których tutaj poznaję, wydaje się mniej otwarta, mniej fajna niż u mnie. (...) Moje refleksje są spowodowane tym, że już przyjeżdżając tutaj, byłem trochę wystraszony. Pierwsze dwa, trzy tygodnie to była dla mnie tutaj mordęga, było ciężko psychicznie. Ja wtedy w głowie sobie ułożyłem, że chcę wrócić. Mama bardzo chciała, żebym wyjechał i się usamodzielniał. Wie pan, jak to jest przy rodzicach, że jest się takim maminsynkiem. [W9]

Na początku było strasznie ciężko. Dopóki nie zaczęłam studiować, to nie wiedziałam, co mam robić, ani się do kogo odezwać. Całe szczęście mamy ludzi w porządku obok mieszkających, współlokatorów. Po półtora tygodnia zaczęliśmy się poznawać na korytarzu, ale na początku naprawdę było ciężko. Byliśmy sami i nawet gdzieś wyjść... To nie było to, czego byśmy oczekiwali. Jak chodziliśmy sami, to nawet nie wiedzieliśmy, gdzie chodzić i gdzie są najlepsze miejsca. [W37]

Część studentów zagranicznych podkreśla, że **Z TRUDEM** przychodzi im nawiązywanie **PRZYJAZNYCH RELACJI Z POLSKIMI STUDENTAMI**. Polaków postrzega się jako nieśmiałych, raczej zamkniętych w sobie, odczuwających pewien rodzaj lęku przed kontaktem z osobą z innej kultury. Polacy uważani są też za raczej cichych i zdystansowanych, co nie ułatwia im budowania relacji na przykład z Włochami, a w szczególności z Hiszpanami, których wzorce życia towarzyskiego stanowią rewers preferencji Polaków.

W POSZUKIWANIU DOBRYCH RELACJI

Dobre relacje studenckie nie są jednak sytuacją szczególną czy wyjątkową. Niektórym badanym udaje się je budować, choć podkreśla się równocześnie, że **PROCES TEN JEST DŁUGOTRWALY**, a **BLISKIE RELACJE BUDUJE SIĘ ZAZWYCZAJ W MAŁYCH GRUPACH**. Kręgi relacji poszerza się też z czasem – są one głębsze dopiero po roku czy dłuższym okresie wspólnego studiowania. Pomocna w rozwijaniu sieci relacji studenckich jest animacja, której podejmuje się uczelnia.

Mieliśmy zorganizowaną imprezę dla studentów zagranicznych. Nie lubię takich imprez w klubach, ale dla wielu osób to był super pomysł. Śmiali się, tańczyli itp. Potem była kolejna impreza, kręgle, no to było fajne. Zawsze nas pytają, czy chcemy jeszcze się spotkać. [W14]

Wśród studentów dbających o ilość i jakość relacji z innymi dominuje **POSTAWA PROAKTYWNA** i przekonanie, że należy podejmować intensywne zabiegi o budowanie siatki kontaktów. Przykładem takich starań jest opowieść studentki z Rosji, która w poszukiwaniu dobrych znajomości w grupie studenckiej, poprosiła – skutecznie – o możliwość dołączenia do grupy projektowej złożonej z kilku polskich koleżanek. Podobne starania podejmuje studentka z Ukrainy.

Ja od razu powiedziałam, że chcę mieszkać z Polakami i dopóki nie będę wszystkiego rozumiała, to nie będę rozmawiała w ogóle po rosyjsku. Większość ludzi z Ukrainy to była przez cały czas non stop ze sobą i jak się z nimi spotkałam we wrześniu w zeszłym roku, to powiedziałam im, że chodźmy na imprezę. I oni powiedzieli, że nie pójdą, bo boją się coś powiedzieć, bo nikt ich nie zrozumie. Ale teraz jest w porządku. [W22]

Alternatywą dla budowania i utrzymywania relacji w drodze kontaktów twarzą-w-twarz jest wykorzystanie w tym celu środków komunikacji elektronicznej, przede wszystkim mediów społecznościowych. Popularna jest przede wszystkim aktywność w społeczności Couchsurfing, umożliwiającej między innymi poszukiwanie noclegów w różnych miejscach świata bez opłaty. Takie relacje w dużej mierze pozwalają na niwelowanie znaczenia kontekstu narodowego – kontakty nawiązują osoby z różnych krajów i kultur. **UTRZYMYWANIE RELACJI W ŚRODOWISKU MIĘDZYNARODOWYM** jest też dobrym „przetarciem” przed karierą zawodową dla osób rozpoczynających pracę w korporacjach.

Wprawdzie ilościowo w narracjach studentów dominują opisy barier i trudności związanych z budowaniem relacji, obecne są też w nich przykłady dobrej integracji, szczególnie wówczas, gdy sami studenci przejawiają **OTWARTOŚĆ I TOLERANCJĘ** na różne formy utrzymywania kontaktów z innymi.

Ja jestem człowiekiem bardzo społecznym. Bardzo staram się mieć kontakty, pogadać z jakimś człowiekiem, jak go znam albo nawet, jak jest z innego kierunku albo grupy. Nie mam żadnego problemu z tym. Mogę powiedzieć, że z każdym mam bardzo dobre stosunki i to nie będzie tylko z jednej strony. Nie rozróżniam, nie szukam osób rozmawiających po rosyjsku czy po angielsku. Nie mam takiego sposobu segregacji. Mam i Polaków, i Ukraińców, i Turków. Jestem pod tym względem bardzo liberalny. [W19]

Różne są grona moich znajomych i jest tak, że spędzam czas z osobami z samorządu studenckiego, bo się z nimi bardzo długo znam i poza uczelnią też spędzamy czas razem. Też się poznałam z takimi paniami z uniwersytetu trzeciego wieku i bardzo dobrze układały mi się relacje z taką starszą panią i panem i bardzo dobrze nam się spędza czas razem. Ja przychodzę do nich na kawę albo oni do mnie, albo gdzieś się umawiamy na mieście, bo to są fajni ludzie, którzy nawet patrząc na to, że mają 65 lat, to się na ten wiek nie czują. Z różnymi ludźmi. [W20]

TOWARZYSKIE DOŚWIADCZENIA części studentów z zagranicy **SĄ BARDZO DOBRE**. Wskazują oni, że Polacy byli nimi na swój sposób zainteresowani – ciekawiło ich, dlaczego przyjechali i co im się w Polsce podoba. Inni, którzy nie otrzymali tyle uwagi ze strony gospodarzy, uważają, że integrować trzeba się „na siłę”, żeby przełamywać ekskluzywność relacji przyjacielskich w obrębie homogenicznych kręgów kulturowych, często złożonych z osób z tego samego kraju.

Jakość studiowania. Plusy i minusy oferty akademickiej na Pomorzu

Szczegółowa ocena jakości studiowania

Studenci mieli możliwość odniesienia się do szeregu aspektów dotyczących uczelni, oceniając je na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczał ocenę zdecydowanie złą, a 5 – zdecydowanie dobrą. Oceny obu grup studentów – zarówno polskich, jak i zagranicznych – oscylują na poziomie między 3 (ocena neutralna) a 4 (raczej dobra), przy czym uśredniona ocena wśród studentów zagranicznych jest nieco wyższa [3,64 w porównaniu do 3,44]. Wskazuje to raczej na ambiwalentny stosunek do ocenianych aspektów dotyczących uczelni.

Tabela 43. Ocena poszczególnych aspektów dotyczących uczelni przez studentów zagranicznych i polskich – porównanie średnich. Uwaga: posortowano malejąco na podstawie średnich ocen studentów zagranicznych

Oceniany aspekt	studenci zagraniczni	studenci polscy
poziom merytoryczny zajęć	3,87	3,91
możliwość porozumienia się na uczelni w j. angielskim	3,84	----
oferta zajęć prowadzonych w innych językach niż polski	3,83	3,22
standard sal wykładowych i ćwiczeniowych (na przykład ich wyposażenie)	3,83	3,93
szybkość odpowiedzi na zapytania kierowane do uczelni	3,73	3,63
oferta organizacji studenckich	3,72	3,79
dostępność parkingów w pobliżu uczelni	3,64	2,67
oferta kulturalna na uczelni	3,61	3,53
dostępność informacji organizacyjnych na uczelni	3,56	3,36
zaplecze gastronomiczne na terenie kampusu	3,46	3,47
możliwość spędzenia czasu między zajęciami na uczelni	3,46	3,28
elastyczność planów zajęć	3,44	3
standard akademików	3,34	2,99

Studenci zagraniczni dobrze oceniają poziom merytoryczny zajęć na uczelni [3,87], a także możliwość porozumienia się na uniwersytetach w języku angielskim [3,84]. Najniżej oceniane są takie kwestie jak: możliwość spędzania czasu między zajęciami na uczelni (w tym zaplecze gastronomiczne kampusów), elastyczność planów zajęć oraz standard akademików. Co ciekawe, wśród polskich studentów mamy do czynienia z podobnym wzorem odpowiedzi.

Wspólnym problemem w obu społecznościach studentów jest (względnie) niski standard akademików oraz nieelastyczne plany zajęć. Trudno jednoznacznie stwierdzić, co decyduje o niskiej ocenie standardu akademików. Jest ona najniższa wśród studentów z „innych krajów europejskich” [2,34, w porównaniu do 3,49 wśród studentów z pozostałych krajów świata oraz 3,73 wśród badanych z krajów byłego ZSRR]. Prawdopodobnie wynika to z wysokich oczekiwań tej grupy względem uczelnianej infrastruktury. Studenci polscy znacznie gorzej oceniają

możliwości parkowania przy budynkach uniwersytetów [2,67 do 3,64], przypuszczalnie ze względu na fakt częstszego poruszania się po terenie kampusu samochodem.

Ogólna ocena uczelni jest najwyższa wśród respondentów z krajów byłego ZSRR [3,86] oraz pozostałych krajów świata [3,74]. Studenci z innych krajów europejskich są znacznie bardziej krytyczni w ocenie uniwersytetów (ocena jest raczej neutralna [3,19]). Wyższe oceny ogólne uczelni charakteryzują:

- (1) studentów pochodzących z krajów słabiej rozwiniętych gospodarczo niż Polska [3,85 do 3,16];
- (2) studentów kierunków artystycznych oraz humanistyczno-społecznych [3,84] w przeciwieństwie do studentów kierunków medyczno-przyrodniczych [3,3];
- (3) studentów deklarujących jakąkolwiek znajomość języka polskiego [3,69 do 3,54] oraz
- (4) studentów deklarujących polskie korzenie [3,79 do 3,6].

W celu wskazania plusów i minusów oferty akademickiej w opinii poszczególnych grup studentów zagregowano oceniane aspekty w trzy grupy wymiarów: (1) poziom merytoryczny i oferta⁷⁵; (2) poziom organizacyjny oraz (3) infrastruktura. Generalnie oceny poziomu merytorycznego uczelni oraz jej oferty są na relatywnie wysokim poziomie. Nieco gorzej respondenci ocenili kwestie organizacyjne na uczelni, a najgorzej jakość uczelnianej infrastruktury. Ta prawidłowość odtwarza się w odniesieniu do każdej z analizowanych grup.

Znacznie wyższą od pozostałych ocenę w kwestii poziomu merytorycznego uczelni formułują badani z krajów o niższym potencjale gospodarczym od Polski oraz studenci kierunków technicznych i ścisłych [w obu przypadkach – 3,89]. Najgorzej natomiast jakość kształcenia oraz oferty oceniana jest przez studentów z krajów lepiej rozwiniętych gospodarczo, tych pochodzących z państw europejskich (poza blokiem byłych krajów ZSRR) oraz studiujących na kierunkach medyczno-przyrodniczych. Orientacyjna wartość najniższych wskaźników waha się na poziomie 3,3 (kierunki medyczno-przyrodnicze) do 3,52 (studenci europejscy). Podobne tendencje obserwujemy w ocenie wymiaru organizacyjnego uczelni, przy czym dolne wartości ocen są niższe. Odnoszą się do ocen studentów z Europy oraz tych pochodzących z krajów o wyższym PKB niż Polska [odpowiednio: 3,17 i 3,13].

Najgorzej kwestie infrastrukturalne oceniają studenci z krajów o wyższym potencjale gospodarczym niż Polska [2,91] oraz studenci kierunków medyczno-przyrodniczych [3,05], a najlepiej studenci kierunków artystycznych i humanistyczno-społecznych [3,84]. Wśród deklaracji polskich studentów mamy do czynienia z innymi ocenami poszczególnych wymiarów niż wśród ich zagranicznych odpowiedników. Najlepiej ocenianym wymiarem, podobnie jak

⁷⁵ W przypadku studentów polskich zdecydowano się nie włączać aspektu „oferta zajęć prowadzonych w innych językach niż polski” do grupy oceny merytorycznej i oceny oferty uczelni.

wśród badanych obcokrajowców, jest poziom merytoryczny uczelni oraz jej oferta [3,76]. Znacznie niżej oceniane są kolejne – wymiar infrastrukturalny [3,38] oraz organizacyjny [3,3].

Tabela 44. Ocena poszczególnych aspektów dotyczących uczelni przez studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na kluczowe zmienne niezależne

Kategoria	Ocena ogólna	Ocena szczegółowa		
		poziom merytoryczny i oferta uczelni	poziom organizacyjny uczelni	uczelniana infrastruktura
Kraj pochodzenia według grup				
kraje byłego ZSRR	3,86	3,9	3,88	3,83
pozostałe kraje Europy	3,19	3,54	3,17	2,98
pozostałe kraje świata	3,74	3,83	3,76	3,66
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski				
niższe niż Polska	3,85	3,89	3,87	3,81
wyższe niż Polska	3,16	3,52	3,13	2,91
Polskie korzenie				
tak	3,79	3,95	3,75	3,7
nie	3,6	3,73	3,61	3,51
Znajomość języka polskiego				
jakakolwiek znajomość języka polskiego	3,69	3,77	3,7	3,62
brak znajomości języka polskiego	3,54	3,8	3,5	3,37
Typ kierunków				
artystyczno-humanistyczno-społeczne	3,84	3,88	3,81	3,84
medyczno-przyrodnicze	3,3	3,61	3,34	3,05
techniczne i ścisłe	3,66	3,89	3,83	3,78

Tabela 45. Ocena poszczególnych aspektów dotyczących uczelni przez studentów POLSKICH w podziale na kluczowe zmienne niezależne

Kategoria	Ocena ogólna	Ocena szczegółowa		
		poziom merytoryczny i oferta uczelni	poziom organizacyjny uczelni	uczelniana infrastruktura
Długość pobytu w województwie pomorskim				
krócej niż 12 miesięcy	3,59	3,85	3,42	3,59
dłużej niż 12 miesięcy	3,3	3,68	3,19	3,18
Typ kierunków				
artystyczno-humanistyczno-społeczne	3,61	3,82	3,48	3,61
medyczno-przyrodnicze	3,28	3,83	3,2	3,02
techniczne i ścisłe	3,36	3,63	3,16	3,41

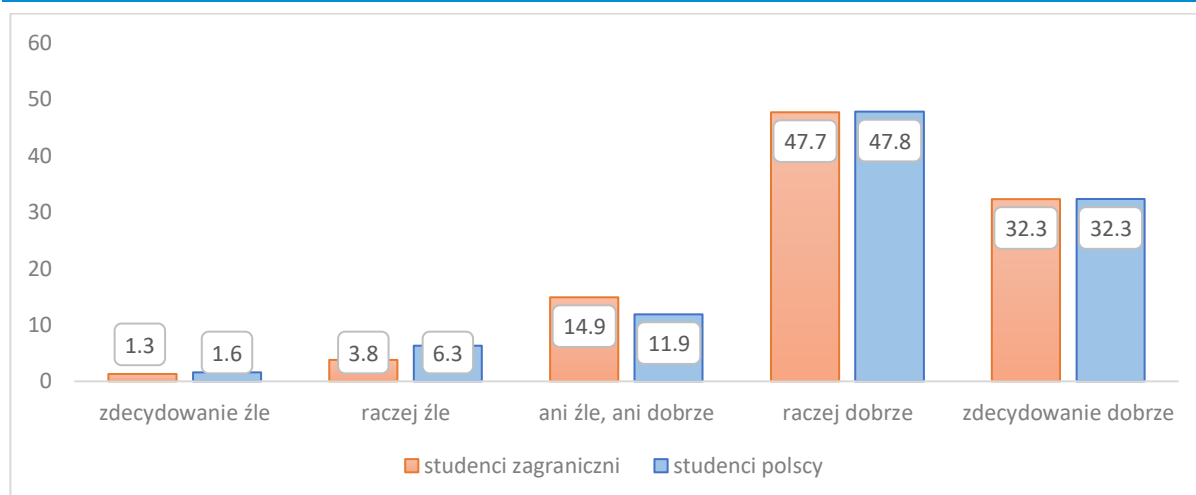
Studenci o krótszym stażu pobytu w województwie pomorskim generalnie lepiej oceniają swoje uczelnie pod każdym względem. Z czasem ocena zmienia się na gorszą, co w największej mierze dotyczy kwestii infrastrukturalnych. Najlepszą generalną ocenę uczelni formułują Polacy studiujący na kierunkach artystycznych bądź humanistyczno-społecznych [3,61]. Na pozostałych wyróżnionych grupach kierunków oceny są wyraźnie niższe, przede wszystkim

dotyczy to kwestii poziomu organizacyjnego uczelni (medyczo-przyrodnicze oraz techniczne i ścisłe) oraz uczelnianej infrastruktury (przedstawiciele kierunków medyczo-przyrodniczych).

Ewaluacja decyzji o podjęciu studiów oraz wsparcie uczelni

Zapytaliśmy studentów obu grup o ocenę decyzji o podjęciu studiów na danej uczelni. Jest ona pozytywna zarówno w przypadku studentów polskich, jak i zagranicznych. Oceny obu grup są niemal identyczne – 4% studentów jest zadowolonych ze swoich decyzji (łączy odsetek odpowiedzi „raczej dobrze” oraz „zdecydowanie dobrze”). Nieznacznie więcej niezadowolonych spotykamy w grupie studentów polskich [niemal 8% do ok. 5%].

Wykres 16. Satysfakcja z decyzji o podjęciu studiów na pomorskiej uczelni wśród studentów zagranicznych i polskich - porównanie. Dane w %

Najbardziej zadowoloną z podjętej decyzji grupą są studenci zagraniczni studiujący kierunki techniczne i ścisłe, a w najmniejszym stopniu – ich koledzy i koleżanki ze studiów medyczo-przyrodniczych. Odsetek niezadowolonych najwyższy jest natomiast wśród studentów pochodzących z krajów bardziej rozwiniętych gospodarczo niż Polska [9%]. Pozostałe zmienne niezależne, jak na przykład grupy krajów pochodzenia, nie różnicują oceny satysfakcji z decyzji o podjęciu studiów na pomorskiej uczelni.

Wśród polskich studentów ocena o podjęciu decyzji o studiach jest zróżnicowana w zależności od grupy badanych. Generalnie wyższą ocenę formułują respondenci pochodzący z bardziej odległych geograficznie części kraju (w odróżnieniu od sąsiednich województw) oraz większych miejscowości (tych liczących ponad 100 tys. mieszkańców). Odsetek usatysfakcjonowanych własną decyzją najwyższy jest także wśród studentów kierunków medyczo-przyrodniczych [84,2%], w odróżnieniu od niskich not wśród studentów zagranicznych w tej grupie kierunków [73,1%].

Tabela 46. Satysfakcja z decyzji o podjęciu studiów na pomorskiej uczelni w podziale na kluczowe zmienne niezależne wśród studentów ZAGRANICZNYCH. Dane w %

Kategoria	Ocena decyzji o studiowaniu na pomorskiej uczelni		
	Odsetek niezadowolonych	Odsetek neutralnych	Odsetek zadowolonych
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski			
niższe niż Polska	3,5	13,3	83,3
wyższe niż Polska	9	15,7	75,3
Typ kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	6	12,8	81,2
medyczno-przyrodnicze	7	19,9	73,1
techniczne i ścisłe	2,4	10,8	86,7

Tabela 47. Satysfakcja z decyzji o podjęciu studiów na pomorskiej uczelni w podziale na kluczowe zmienne niezależne wśród studentów POLSKICH. Dane w %

Kategoria	Ocena decyzji o studiowaniu na pomorskiej uczelni		
	Odsetek niezadowolonych	Odsetek neutralnych	Odsetek zadowolonych
Województwo pochodzenia			
województwo ościenne	8,9	13	78,1
pozostałe województwa	6,3	10,1	83,6
Wielkość miejscowości pochodzenia			
miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	5,4	10,3	84,2
miejscowość poniżej 100 tys. mieszkańców	8,6	12,3	79
Rok studiów			
1	6,4	10,4	83,1
2	4,5	11,6	84
3	19	12,7	68,3
4	5	12,9	82,2
5	11,9	13,8	74,3
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	8,6	11,4	80
medyczno-przyrodnicze	6,2	9,6	84,2
techniczne i ścisłe	8,7	14,7	76,6

Co ciekawe satysfakcja z podjętej decyzji spada wraz z upływem lat studiów, jeżeli założymy dominujący w systemie szkolnictwa wyższego dwu-odcinkowy tryb studiów (licencjackie i magisterskie uzupełniające). Satysfakcja na studiach licencjackich spada z ok. 83% do ok. 68%, a na magisterskich – z ok. 82% do ok. 74% na ostatnim roku studiów. Tendencja ta wiąże się z pewnym „urealnieniem” oczekiwań studentów wraz z zaawansowaniem studiów.

Warto odnotować generalnie ponadprzeciętną ocenę ogólnego poziomu uczelnianego wsparcia dla studentów zagranicznych. Łącznie około 7 na 10 studentów z zagranicy ocenia ten poziom jako satysfakcjonujący (łącznie odpowiedzi: „raczej dobrze” oraz „zdecydowanie dobrze”), a tylko co dziesiąty z nich wprost deklaruje niezadowolony ze skali bądź jakości wsparcia. Wynik na pięciostopniowej skali wynosi 3,86, co jest bliskie ocenie „dobrej”.

Wykres 17. Ocena poziomu wsparcia ze strony uczelni dla studentów ZAGRANICZNYCH. Dane w %

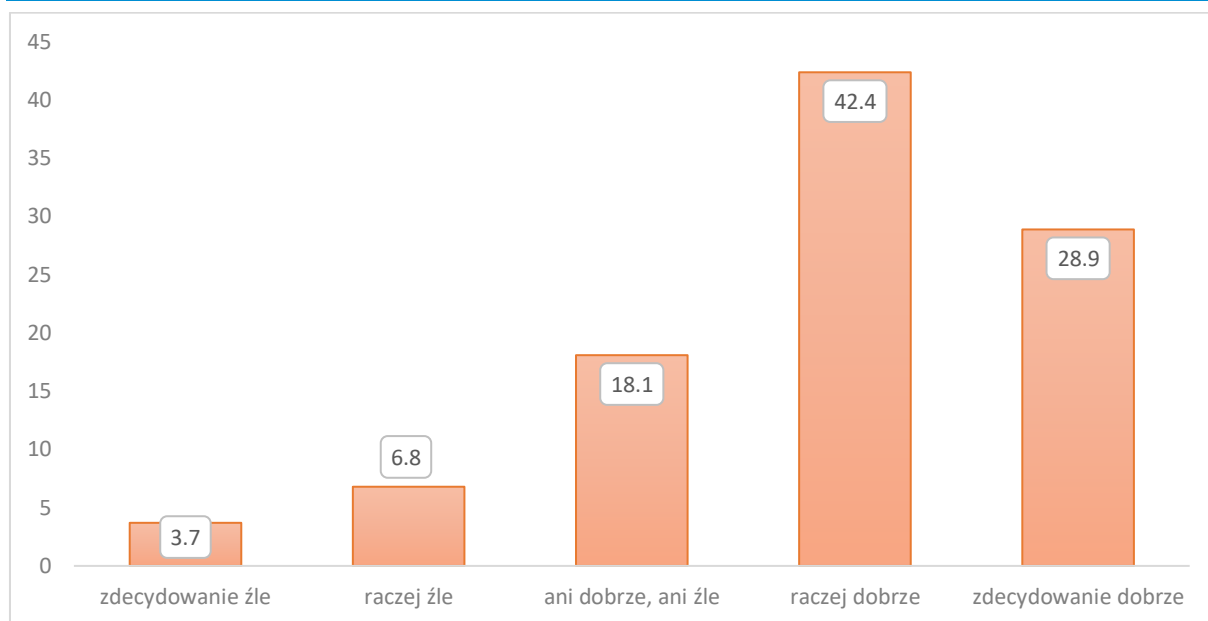

Tabela 48. Ocena poziomu wsparcia ze strony uczelni dla studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na zmienne niezależne. Dane w %

Kategoria	Ocena poziomu wsparcia ze strony uczelni		
	Odsetek niezadowolonych	Odsetek neutralnych	Odsetek zadowolonych
Kraj pochodzenia według grup			
kraje byłego ZSRR	3,2	13,2	83,6
pozostałe kraje Europy	23,9	24,5	51,5
pozostałe kraje świata	10,5	20,9	68,6
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski			
niższe niż Polska	5,6	15,1	79,3
wyższe niż Polska	23,4	25,7	50,9
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	6,4	16,2	77,4
medyczno-przyrodnicze	19,4	23	57,6
techniczne i ścisłe	5,3	12,4	82,4
Znajomość języka polskiego			
jakakolwiek znajomość języka polskiego	8,7	17,6	73,7
brak znajomości języka polskiego	14,9	20,3	64,9

Studenci krytycznie oceniają przede wszystkim poziom życzliwości ze strony administracji uczelni oraz niewystarczającą skuteczność jej działań. W tym drugim kontekście wymieniane są między innymi: brak odpowiedniej informacji o potrzebnych dokumentach, pomyłki administracyjne oraz długi okres „przetwarzania” podań i wniosków. Dodatkowo studenci zagraniczni mają wrażenie, że pod względem obsługi są często traktowani jako „obywatele drugiej kategorii”.

Ocena ta waha się w zależności od różnych czynników. Szczególnie duże dysproporcje w ocenie notuje się wśród różnych grup pochodzenia badanych. Studenci z krajów byłego ZSRR wsparcie

oceniają najlepiej – ponad 4% z nich ocenia je dobrze [83,6%]. Wśród studentów z innych państw europejskich ten sam wskaźnik jest znacznie niższy [51,5%]. Satysfakcja z tego obszaru wśród studentów pochodzących z reszty krajów świata nie przekracza 70%.

Kolejnym kryterium różnicowania oceny wsparcia jest znajomość języka polskiego. Studenci, którzy deklarują jakąkolwiek znajomość języka, oceniają to wsparcie nieznacznie lepiej. Gorzej natomiast oceniają wsparcie uczelni studenci kierunków medyczno-przyrodniczych oraz pochodzący z krajów o wyższym potencjale gospodarczym niż Polska. W obu przypadkach skala niezadowolonych z tego stanu rzeczy nie przekracza jednak ¼ formułujących ocenę w tych grupach.

Uwagami na temat tego, jak zorganizowany jest proces nauczania, studenci dzielili się także w trakcie badań jakościowych. Opinie na temat jakości oferty akademickiej są zróżnicowane, choć z analizy zebranego materiału płynie generalny wniosek o raczej pozytywnej ocenie poziomu merytorycznego i przeciętnej ocenie oferty organizacyjnej. Kwestie infrastrukturalne stanowią tło dla opisu tego, jak się studiuje.

MOCNE STRONY STUDIOWANIA NA POMORSKICH UCZELNIACH

Wysoko oceniana jest przede wszystkim **JAKOŚĆ MERYTORYKI** – przygotowywania prowadzących i formy organizowanych zajęć. Studenci mówią o kadrze, że ma dużą wiedzę i jest otwarta na budowanie relacji z młodymi ludźmi. Wykładowcy sprawnie prowadzą też – w opinii badanych – ćwiczenia i wykłady w języku angielskim.

Myślę, że starają się, jak mogą. Profesorowie i cała reszta. To jest nowa specjalizacja, osobiście jestem bardzo zadowolony. Dostałem dużo wsparcia od nich i widać, że się tym interesują. Nie ma tu też takiego dystansu, że nic o sobie nie wiemy. [W3]

Docenia się nie tylko wysoką jakością merytoryczną treści przekazywanych na zajęciach, ale też to, że **PROWADZĄCY JASNO FORMUŁUJĄ OCZEKIWANIA WZGLĘDEM STUDENTÓW**. Być może najbardziej zaskakujące jest wyraźne akcentowanie odpowiedniej formuły pracy akademickiej. Wbrew stereotypowym wyobrażeniom o nadmiernym uteoretycznieniu studiów w Polsce wielu badanych – przede wszystkim studentów zagranicznych – podkreśla, że zajęcia prowadzone są inspirująco i nieszablonowo. To właśnie na polskich uczelniach wielu młodych ludzi doświadcza po raz pierwszy możliwości pracy projektowej, pracy w grupach czy prezentowania wyników swojej własnej aktywności na forum. Co ważne, mówią o tym studenci pochodzący z różnych krajów, o różnych kulturach akademickich.

Niektórzy badani doceniają też możliwość **INDYWIDUALNEGO KSZTAŁTOWANIA WŁASNEJ ŚCIEŻKI EDUKACYJNEJ**. Warto jednak zaznaczyć, że nie jest to powszechny element narracji o

studiowaniu, o czym szerzej piszemy w części poświęconej słabościom polskiego systemu akademickiego. Dodatkowo możliwość samodzielnego kreowania dydaktycznej trajektorii nie jest pozbawiona pułapek, przede wszystkim w postaci mniej ciekawych, z punktu widzenia wybierających, zajęć.

Studia w Polsce jawią się jako **CIEKAWA ODMIANA** od doświadczeń zbieranych na wcześniejszych etapach edukacji, ale też tych, jakie gromadzi się na studiach w kraju pochodzenia. Postrzega się je jako przykład dobrego balansu między przekazywaniem wiedzy teoretycznej a kształceniem umiejętności praktycznych.

Już miesiąc po tym, jak tu przyjechałem, byłem w szoku, jak dobrze ten system działa. Nie w ogóle, ale dla mnie. Że jest taki akcent na pracę laboratoryjną, badania i praktykę. Bardzo mi to odpowiada, bo ja studiuje kierunek techniczny. Umiem rozmawiać o teoriach, ale to nie jest to, czego użyję. Ja chcę robić coś, w czym będę mógł używać wzorów i liczb. Jak uczyłem się samej teorii, to szybko się demotywowałem. Nie mogłem pozaliczać tych przedmiotów. A tu, tylko jak przyjechałem, od razu zaliczam w zerówce albo w pierwszym terminie. Duży plus. [W34]

Część badanych obala też **MIT O „POŻÓŁKŁYCH KARTKACH”**, czyli przekazywaniu wiedzy sprzed dekad, nieaktualizowanej i w nieciekawej formie. Wyraźnie podkreślają to między innymi studenci kierunków medycznych, dodając, że na wykładach słuchają opisów doświadczeń i oglądają zdjęcia i filmy z operacji. Na kierunku humanistyczno-społecznym docenia się wizyty profesorów z innych krajów, którzy urozmaicają proces dydaktyczny.

Wysoka jakość oferty dydaktycznej znajduje odzwierciedlenie w wysokim **POZIOMIE ZAANGAŻOWANIA STUDENTÓW**. Słychać więc głosy o tym, że na zajęciach badani się „nie nudzą”, a treść ćwiczeń czy wykładów uważają za interesującą. Znajduje to przełożenie na przekonanie studentów o możliwości rozwijania własnych zainteresowań i nabywania przydatnych kompetencji. Ten proces wsparty jest też przez uczestnictwo w wydarzeniach dodatkowych, na przykład warsztatach czy konferencjach. Studenci zyskują przeświadczenie, że nabywają w ten sposób wiedzę, która łączy się z wykładaną na uczelniach teorią.

SZEROKI WYBÓR OFERTY ZAJĘĆ POZADYDAKTYCZNYCH wskazywany jest jako jeden z kluczowych aspektów po stronie dobrej organizacji toku kształcenia akademickiego. Wybiera się jednak nie tylko zajęcia i aktywności, które mają prowadzić do zwiększania poziomu zasobów kompetencyjnych w studiowanym obszarze, ale także ofertę sportową czy rozrywkową.

Duże znaczenie w pozytywnej ocenie oferty uczelnianej ma **PRZEKONANIE O PRZYJAZNYM NASTAWIENIU KADR** – zarówno wykładowców, jak i administracji. Dla studentów ogromną rolę odgrywa pozytywne nastawienie, z jakim mogą się zetknąć w relacji z instytucją, niezależnie od specyfiki problemu. Sprawna współpraca jest istotna zarówno przy wyborze specjalizacji, jak i ustaleniu dostępności miejsca w akademiku. Wygodny sposób radzenia sobie z uczelnianymi formalnościami postrzegany jest jako kluczowy czynnik akademickiego dobrostanu.

W tym kontekście uwagę zwraca się między innymi na **DIGITALIZACJĘ PROCESU DYDAKTYCZNEGO**, czyli łatwość, z jaką studenci mogą pozyskiwać informacje i rozwiązywać potencjalne problemy. Na takie ułatwienia zwracają uwagę przede wszystkim studenci z krajów byłego Związku Radzieckiego, przyzwyczajeni do bardziej surowych standardów komunikacji na linii uczelnia-studenci.

Mamy stronę internetową, wirtualny dziekanat i jak coś jest odwołane, to możesz to zobaczyć. Bardzo mi się to podoba. Możesz wszystkie swoje oceny zobaczyć, nie miałam czegoś takiego na Ukrainie. Nauczyciele wysyłają nam maile z materiałami i książkami, żeby było łatwiej albo możemy zrobić konsultacje, kiedy mają wolny czas. [W13]

Komunikacja jest bardzo dobra, bo wszędzie wiszą rozkłady zajęć na uczelni i są też wysyłane na maila. Bardzo dobra jest komunikacja między studentem a uczelnią, jeśli chodzi o takie jednostki jak dziekanaty czy sekretariaty, bo zawsze można w ciągu 20 minut dostać od nich odpowiedź na pytanie, które cię interesuje, drogą mailową czy telefoniczną. Można się wszędzie dostać, do każdej jednostki kierującej, gdzie byś chciał, natychmiast. [W20]

Kluczowe znaczenie dla oceny jakości studiowania ma **SKALA I CHARAKTER WSPARCIA**, jakie otrzymują – potencjalnie lub faktycznie – studenci. Część badanych ma dobre doświadczenia wsparcia. Kontakt z opiekunem czy „menedżerem” roku ułatwia bieżące funkcjonowanie na uczelni. Niekiedy wsparcia udziela reprezentant uczelnianego biura odpowiedzialnego za budowanie i utrzymywanie relacji ze studentami zagranicznymi. Często też jako wspierające wymieniane są osoby, z którymi badani indywidualnie budują dobre relacje i do których mają zaufanie. Studenci potrzebują pomocy w bardzo różnych kwestiach – niekiedy są to procedury związane z pobytem w Polsce, innym razem dotyczą codziennych problemów życia akademickiego, na przykład trudności w komunikacji z wykładowcą.

Dosyć liczna jest grupa studentów, dla których znaczenie ma **MOŻLIWOŚĆ ANGAŻOWANIA SIĘ W ZAJĘCIA DODATKOWE**, przede wszystkim te o walorze integracyjnym. Z jednej strony oczekuje się więc tego, że uczelnia wprowadzi studenta w arkana akademickiego życia, z drugiej zaś – że będzie to okazja do lepszego poznania innych osób, spędzenia wspólnie czasu wolnego i nawiązania bliższych relacji. Szerzej piszemy o tym w części poświęconej budowaniu relacji w trakcie pobytu na studiach w Polsce.

Wśród studentów znajdują się też osoby zorientowane nie tylko na uczestnictwo w różnych organizowanych przez uczelnię wydarzeniach, ale na ich samodzielną animację. Badani angażują się więc w prace samorządów studenckich, organizują wydarzenia dla innych studentów, biorą udział w wyjazdach organizowanych przez uczelnie. Poza tym zdobywają doświadczenia w kołach naukowych, sekcjach sportowych i poprzez uczestnictwo w targach edukacyjnych. Należy jednak podkreślić, że w oparciu o narracje badanych pozyskane w toku badań jakościowych wnioskować można o niskiej skali tego typu aktywności.

Aspekt infrastrukturalny studiowania ma mniejsze znaczenie od kwestii merytorycznych czy sposobu organizacji pracy studentów. Jeśli już jednak badani pozytywnie oceniają ten aspekt, podkreślają, że znaczenie ma dla nich fakt, że **BUDYNKI UCZELNI SĄ CZYSTE, A POZIOM WYPOSAŻENIA – NA WYSOKIM POZIOMIE**. Wśród walorów uczelni wymienia się dobrze zorganizowany teren kampusu czy wyremontowane akademiki. Znaczenie ma też fakt porównania warunków infrastrukturalnych uczelni w Polsce i kraju pochodzenia.

Jest nieźle, dużo lepiej niż u mnie [rozmówca pochodzi z państwa na Bliskim Wschodzie – przyp. aut.]. To dlatego, że to są europejskie standardy. [W29]

Ostatnio mnie Pani pytała, czy potrzebuję akademika. Jeśli tak, to powinnam złożyć wniosek i dostanę wynik, w którym akademiku mogę mieszkać. Złożyłam i dostałam taki, który w porównaniu do tego, co widziałam w Kaliningradzie, Moskwie czy Petersburgu, to był bardzo fajny. W Moskwie są nieremontowane kiedykolwiek. Jeden prysznic na całe piętro. W porównaniu do tego, co tam widziałam, to ten akademik, to było marzenie. Było tam spoko, mieszkałam w akademikach 3 lata. [W8]

O POMORSKICH UCZELNIACH NEUTRALNIE

Dobre opinie o jakości studiowania na pomorskich uczelniach uzupełnia głos badanych neutralnych bądź krytycznych względem akademickiej oferty. W pierwszej z tych dwóch grup dominuje przekonanie, że **TRUDNO JEDNOZNACZNIE OCENIĆ JAKOŚĆ STUDIOWANIA**. Tak swój stosunek do życia akademickiego określają przede wszystkim badani, którzy nie mają wielu doświadczeń związanych ze studiowaniem, ale też ci, którzy mają do funkcjonowania na uczelni stosunek ambiwalentny.

Neutralne czy niejednoznaczne opinie o studiowaniu dotyczą przede wszystkim **OCENY OFERTY DYDAKTYCZNEJ**. Postrzega się ją generalnie pozytywnie, choć jednocześnie akcentuje jej ograniczenia. Student z Izraela akcentuje na przykład trudność w pozyskiwaniu na zajęciach „specjalistycznej wiedzy” i zgłębiania poruszanych na ćwiczeniach czy wykładach wątków. Skala wyboru oferty dydaktycznej bywa co do zasady postrzegana jako niesatysfakcjonująca. Szkolny schemat przypisania do grup czy specjalizacja sprawia, że studenci nie zawsze dobrze czują się w sztywnym gorszeć niezmiennego przez semestr planu zajęć.

Część studentów **NIE PRZYWIĄZUJE WIELKIEJ WAGI DO PROCESU ADAPTACJI NA UCZELNIACH**. Nawet wówczas, gdy organizowane są spotkania i wydarzenia towarzyszące wchodzeniu w społeczność akademicką, badani nie interesują się możliwościami wsparcia, jakich udziela na tym początkowym etapie studiowania uczelnia. Niekiedy ten brak zainteresowania przekłada się też na udział w imprezach okolicznościowych, a alternatywną formą „wdrażania się” w świat studiów jest integracja, którą studenci animują bez wsparcia instytucjonalnego.

Neutralne oceny dotyczą sytuacji **SPORADYCZNYCH KONTAKTÓW Z UCZELNIANĄ ADMINISTRACJĄ**. Studenci starają się ograniczać kontakt z przedstawicielami macierzystych instytutów i wydziałów, niezależnie od wagi i statusu sprawy. Z jednej strony deklarują zrozumienie dla mechaniki działania instytucji, jaką jest uczelnia, z drugiej niecierpliwą się, gdy na przykład zbyt długo czekają na odbiór legitymacji. Niekiedy wprost deklarują brak zrozumienia dla logiki określonych uczelnianych procesów albo opowiadają o negatywnych konsekwencjach formalnych nieporozumień.

Okazało się na koniec, że mam dług u uczelni. Byłem bardzo zdziwiony, bo ja jestem człowiekiem, który stara się uporządkować rzeczy i jak nie mam o czymś informacji, to zawsze sprawdzam. Okazało się, że nie mam opłaty za studia i miałem dług około tysiąca złotych. Wytłumaczyli mi tę sprawę, że jest kilka opłat i doszły mi na konto akademiki, ale dług miałem nie za opłatę za akademik, tylko do studiów. Ja się zapytałem, jak to się stało, bo zapłaciłem dwie kwoty, podzieliłem dwie sumy na jeden i na drugi semestr. Nie ma takiej możliwości, że nie zapłaciłem za studia. Ale okazało się, że te opłaty zostały jakoś inaczej pobrane i się okazało, że nie zapłaciłem za studia. I miałem faktury nie za wszystkie miesiące. Jak przyjechałem w tym roku, to już musiałem pokrywać ten dług, bo na koniec roku akademickiego nie miałem możliwości opłacić tej sumy. Napisałem pismo do rektora, czy da się termin opłaty przełożyć do następnego roku akademickiego. Jak przyjechałem do Polski, to miałem zapłacić ten dług. Nie wiem czy to był błąd w systemie czy mój błąd, że źle numer rachunku wpisałem. [W19]

ŚŁABE STRONY STUDIOWANIA NA POMORSKICH UCZELNIACH

Lista krytycznych uwag pod adresem pomorskich uczelni, czy szerzej, polskiego systemu szkolnictwa wyższego, jest długa. Wydaje się, że równoważy ona długą listę głosów pozytywnych, sprawiając tym samym, że obraz jakości oferty polskich uczelni w oczach jej odbiorców spoza regionu jest ewidentnie niejednoznaczny.

Duży nacisk w krytycznej ocenie kładzie się na **BRAK MOŻLIWOŚCI ZARZĄDZANIA CZASEM NA UCZELNIACH**, w praktyce: wyborem zajęć czy specjalizacji lepiej dopasowanej do oczekiwań studentów. Studenci podkreślają swój poziom rozczarowania niskim poziomem elastyczności uczelni, a niekiedy też złość wynikającą z braku możliwości uczestniczenia w kursach, które władze kierunku wcześniej im „obiecały”.

Nie wszyscy studenci mają dobre doświadczenia, jeśli chodzi o uczestnictwo w zajęciach odpowiednio bilansujących komponent teoretyczny i praktyczny. **POCZUCIE NIEDOSYTU LICZBY ZAJĘĆ PRAKTYCZNYCH**, czy związanego z tym budowania portfela kompetencji, dotyczy też praktyk studenckich czy zajęć dodatkowych. Badani czują niedosyt, jeśli chodzi o możliwość sprawdzenia swoich umiejętności „na żywo”. Dotyczy to też współpracy nauki z biznesem, która zdaniem studenta z Włoch jest zdecydowanie niewystarczająca.

Niemka, która przyjechała do Polski na studia kilka lat temu, z perspektywy czasu krytycznie ocenia **POZIOM NAUCZANIA**. Jej zdaniem jest on zdecydowanie **ZBYT NISKI** – niższy niż ten, który obowiązuje w Niemczech. Dodatkowym problemem są nieadekwatne do realiów procedury (a właściwie ich wyraźny deficyt) i brak wysiłku ze strony wszystkich aktorów procesu dydaktycznego (wykładowców, studentów i administracji), by dbać o wyższą jakość studiów.

Ja uważam, że mam bardzo dużo profesorów, od których mogłabym się nauczyć 10 razy tyle, co w tej chwili się uczę, ale im się nie chce. Ja rozumiem, że im się nie chce, jak potem studenci przychodzą i narzekają. Są potrzebne książki do nadążania na wykładach w Niemczech. W Polsce nie musiałam przeczytać żadnej książki, żeby zdać. To jest wyznacznik jednak obniżający jakość. (...) Te erasmusy, których ja pamiętam, to oni brali minimalną liczbę zajęć, którą tylko mogą i zawsze dadzą radę to zdać. (...) Ja poszłam na studia, bo chciałam coś osiągnąć i mnie to tak boli, że nie musiałam żadnej książki przeczytać. Szukam sama w internecie syllabusów. Przeczytam książkę rekomendowaną przez Harvard, a i tak zdam na cztery. (...) U nas w Niemczech musi być tak i tak napisane, co oni oczekują, jak to będzie. I to musi być w pierwszy dzień, nawet przed rozpoczęciem zajęć być dane. Jest taki wymóg, inaczej studenci mają prawo kłócenia się o wszystko. Za referat można tyle i tyle punktów zdobyć, a nie jakoś tak sobie oceniane, tak trochę losowo. (...) Ogólnie tutaj jest dozwolone ściąganie, to jest dla mnie coś niedopuszczalnego. W Niemczech byliśmy rozdzielani w salach sportowych, jak było za dużo osób na egzaminie. Ściągasz, to wylatujesz. Ja mam ciągle odczucie, że to jest nie fair. [W7]

Studenci są wyczuleni na **NIESPRAWIEDLIWY SPOSÓB OCENY** ich pracy, w tym uprzedzenia w stosunku do ich pochodzenia (o czym mówi na przykład studentka z Ukrainy). Problemem na niektórych uczelniach są też – w odczuciu badanych – zbyt wymagający wykładowcy. Zwracają na to uwagę na przykład studenci kierunków medycznych, przytłoczeni ilością wiedzy, jaką muszą zdobywać w toku studiów.

Problem ze studiowaniem mają też **NAJMŁODSI BADANI**, którzy dopiero wdrażają się do nowego modelu pracy. Czasem wprost sygnalizują, że **NIE POTRAFIĄ SIĘ ZAADOPTOWAĆ** do innych od tych, które znają, realiów, w tym do większych oczekiwań czy będącej naturalną składową masowego szkolnictwa wyższego anonimowości studentów. Studenci pierwszych roczników bywają też krytyczni względem doboru zajęć, w których uczestniczą, wyraźnie – choć też raczej bezrefleksyjnie i bez wyraźnego uzasadnienia – kontestując na przykład konieczność brania udziału w kursach niespecjalistycznych (ekonomia, podstawy prawa itp.).

Główną oś krytyki stanowi jednak nie ocena merytoryki zajęć, ale **ORGANIZACJI PROCESU DYDAKTYCZNEGO**. Brak czy nieadekwatność procedur stanowi problem nie tylko w kontekście poziomu ćwiczeń i wykładów, ale przede wszystkim chaosu administracyjno-formalnego. Studenci opowiadają więc o przykładach trudności, których doświadczają w relacji z uczelnianą biurokracją, sygnalizując, że procedury są nieprzyjazne, a negatywne konsekwencje błędów ludzkich – niezależnie od tego, kto je popełnia – często ponoszą oni sami.

Wśród krytycznych uwag na temat organizacji procesu dydaktycznego studenci wymieniają niekorzystny sposób planowania zajęć. Powtarzają się w tym kontekście głosy o złym przepływie

informacji i przekazywaniu ich zbyt późno, by dostosować własny harmonogram dnia lub tygodnia do planu na uczelni. Studenci niechętnie dostosowują się też do planów z licznymi przerwami między zajęciami, utrudniających im podejmowanie aktywności pozaakademickiej, głównie pracy.

Organizacja studiów bywa niekompatybilna z potrzebami studentów w skrajnie odmienny sposób. O ile część badanych podkreśla zbyt duże obciążenia związane ze studiowaniem (przede wszystkim dydaktyczne), a w konsekwencji niemożność zachowania równowagi między życiem uczelnianym a pozostałymi aspektami codzienności, innym studentom brakuje dodatkowych form aktywności i większego zaangażowania w studenckie życie na co dzień.

Niekorzystnie ocenia się **NIEDOGODNOŚCI KOMUNIKACYJNE**, na przykład brak informacji o odwoływanych zajęciach, trudność skontaktowania się z wykładowcami czy brak dostępnych wiadomości w języku angielskim.

Często przychodzę na zajęcia i okazuje się, że ich nie ma. Ja akurat mieszkam blisko i czasami się cieszę, że mogę coś innego porobić, ale inni jak przyjeżdżają z daleka dla tych jednych zajęć, a okazuje się, że nie ma ich i nie ma o tym informacji... To jest brak szacunku dla nas, dla studentów. Jeśli chodzi o odwoływanie zajęć, to to jest słabe, ale też same zapisy na zajęcia są straszne, bo cały czas jest jakiś problem, cały czas ten serwer jest przeładowany. Jak są na jakąś godzinę konkretną te zapisy, to wszyscy wchodzą tam i nie da rady się zapisać. Ostatnio było tak, że był start na 9.00, o 9.00 nie ruszyły te zapisy i trzeba było do 10.00 czekać, jak wtedy osoby są w pracy. To, co sobie zorganizujesz, zaplanujesz, to nie wiadomo, czy to się uda. Organizacja jest naprawdę do poprawy. [W30]

Wykładowcy czasem przez tydzień nie odpisują na maile. Na legitymację studencką czekam już dwa miesiące. Teraz mam w ogóle więcej pytań, ale nie mam do kogo się zwrócić. Wydaje mi się, że studenci erasmusowi mają więcej informacji, bo mają jakąś listę mailingową. [W28]

Dużo wiadomości jest po polsku, ale po angielsku prawie nic. To bardzo rozczarowujące. Na przykład biblioteka. Byłoby fajnie, jakby im zależało trochę bardziej na zagranicznych studentach. Takie małe rzeczy się kumulują. Może w przyszłości to się trochę poprawi. [W50]

Z jednej strony studenci odczuwają brak informacji nt. organizacji studiów i wiążą tę kwestię także z barierą językową pracowników uczelni. Z drugiej strony narzekają na niechęć, niesprawiedliwe bądź nierówne traktowanie czy też zwykły „brak uśmiechu” w stosunku do nich. Oprócz słabości natury organizacyjnej znaczna część wskazywanych deficytów dotyczy właśnie sfery „miękkiej”. Pojawiają się postulaty o więcej „rozumienia dla innych kultur”, „wyjaśnień”, „współczucia”, itd.

Część studentów potrzebowałaby nie tylko informatora, pełniącego funkcję wprowadzenia w realia studiowania, ale też bardziej **PERSONALIZOWANYCH FORM WSPARCIA**. Dla niektórych młodych ludzi wejście w świat uczelni jest trudne – wymaga uruchomienia zasobów ze świata dorosłych, przełamania wielu barier i ograniczeń. Studenckie deficyty, w połączeniu ze słabością

polityki komunikacyjnej uczelni, skutkują nie tylko słabym przepływem informacji, ale też poczuciem zniechęcenia i izolacji, o czym opowiada jeden ze studentów 1. roku na kierunku ekonomicznym, deklarujący brak chęci kontynuacji studiów i plany powrotu do rodzinnego miasta.

Na początku nie wiedziałem, jak wiele rzeczy zrobić. Ciężko mi się było odnaleźć. Nie wiedziałem, gdzie co jest, co i jak, jeśli chodzi o studia. To było dla mnie strasznie zagmatwane. Strona internetowa była pogmatwana, ciężko było się czegośkolwiek dowiedzieć. Nie wiedziałem, jak wyrobić legitymację studencką, gdzie, co i jak, nie wiedziałem, jak z grupami językowymi. W końcu nie wypełniłem jakiegoś testu na czas. Nie byłem do żadnej grupy przypisany. W końcu poszedłem do jakiejś przypadkowej i chodziłem tam. Tam mnie facet przypisał do najwyższej grupy i sobie średnio radzę. Informacja jest słaba. Może to jest taka selekcja wstępna, że odrzucają takich nieogarniętych bardziej, a ja do takich należę. Powinno to być zdecydowanie bardziej intuicyjne, a trzeba wszystkiego szukać i tam jest taki natłok informacji. (...) Był taki niezbędnik studenta, ale i tak się w tym wszystkim zagubiłem, bo tego było dużo. [W9]

Krytycy, podobnie jak promotorzy, relatywnie najmniej uwagi zwracają na **JAKOŚĆ UCZELNIANEJ INFRASTRUKTURY**. Jeśli ją krytykują, to dzieje się tak z różnych powodów. Negatywne opinie wywołuje zły stan techniczny budynków, przestarzały sprzęt, niska jakość zakwaterowania w akademikach i zła jakość mobilnego internetu.

Studenci mogą używać internetu od września. Próbowałem tłumaczyć, że potrzebuję dostępu do internetu przez cały rok, bo pracuję. To był duży problem. No to kupiłem specjalną kartę z dostępem do internetu i ciągle musiałem zmieniać karty w telefonie. Może jakby był internet, to bym dalej mieszkał w akademiku, ale nawet prania nie mogłem zrobić. [W49]

Wśród proponowanych kierunków zmian relatywnie często pojawia się potrzeba stworzenia **MIEJSC NA UCZELNIACH, KTÓRE ŁĄCZYŁYBY FUNKCJE SOCJALNE ORAZ GASTRONOMICZNE**, umożliwiające studentom przyjęcie z własnym jedzeniem (wyposażone w kuchenki mikrofalowe od odgrzania posiłków), odpoczynek i spędzenie czasu między kolejnymi zajęciami.

Jak się żyje na Pomorzu? Wielowymiarowa ocena regionu jako miejsca do studiowania, życia i pracy

Ogólna ocena pobytu

Studenci polscy oraz zagraniczni niemal identycznie oceniają swój obecny pobyt na studiach na pomorskiej uczelni. Zdecydowana większość badanych w obu grupach formułuje ocenę pozytywną. W przypadku studentów polskich jest to aż 86,3%, a wśród ich zagranicznych odpowiedników – 83,4%. Średnia ocena na skali pięciostopniowej wynosi 4,29 dla studentów polskich oraz 4,17 dla zagranicznych, czyli przewyższa ocenę „dobrą”.

Wykres 18. Ocena obecnego pobytu według studentów polskich i zagranicznych - porównanie. Dane w %

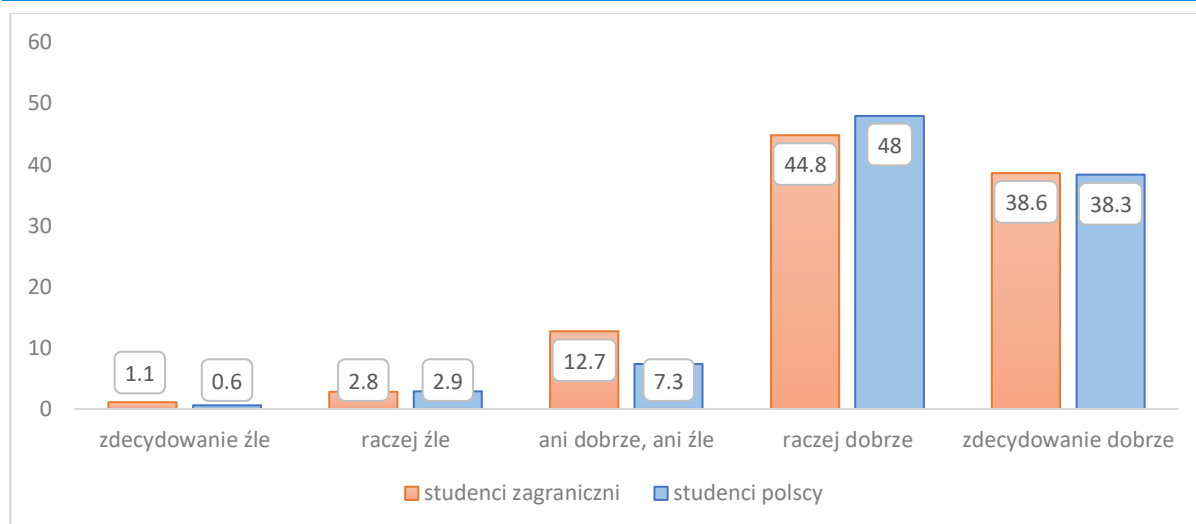

Tabela 49. Ocena obecnego pobytu według studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na zmienne niezależne – średnie ocen

Kategoria	ocena ogólna pobytu
Kraj pochodzenia według grup	
kraje byłego ZSRR	4,38
pozostałe kraje Europy	4,07
pozostałe kraje świata	3,96
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski	
niższe niż Polska	4,24
wyższe niż Polska	4,06
Polskie korzenie	
tak	4,32
nie	4,13
Typy kierunków	
artystyczno-humanistyczno-społeczne	4,26
medyczno-przyrodnicze	3,99
techniczne i ścisłe	4,28

Najwyższą satysfakcję z pobytu w województwie pomorskim notuje się, zgodnie z tendencjami w całym badaniu, wśród studentów z krajów byłego ZSRR [średnia ocen – 4,38]. Natomiast wbrew tendencjom rozpoznany przy ocenie aspektów uczelnianych w aspekcie ogólnej satysfakcji z pobytu na terenie województwa pomorskiego to studenci z pozostałych krajów świata, a nie z państw europejskich, najniżej oceniają swój pobyt [3,96].

Kolejnymi zmiennymi, które różnicują (choć nieznacznie) oceny pobytu w regionie są:

- (1) PKB na mieszkańca w stosunku do Polski (niższa ocena wystawiona przez studentów z krajów o wyższym PKB na mieszkańca niż Polska);
- (2) polskie korzenie (niższa ocena wśród studentów nieposiadających polskich korzeni) oraz
- (3) typ studiowanego kierunku (niższa ocena w grupie studentów na kierunkach medyczno-przyrodniczych).

Wśród studentów polskich jedyną zmienną, która różnicuje ogólną ocenę pobytu, jest województwo pochodzenia. To studenci spoza sąsiednich województw generalnie lepiej oceniają swoje doświadczenie pobytu na Pomorzu [4,42 do 4,22]. Warto zauważyć, że w kontekście generalnej satysfakcji z pobytu takie zmienne jak znajomość języka, długość pobytu czy wielkość miejscowości pochodzenia nie mają wpływu na odpowiedzi.

Z czego wynika niska ogólna ocena pobytu? Studenci mieli możliwość uzasadnienia swojej odpowiedzi. Niewielka liczba wypowiedzi (respondenci mieli możliwość uargumentowania jedynie wyborów negatywnych) daje pewien wgląd w realia życia, szczególnie studentów zagranicznych. Dane te należy traktować poglądowo ze względu na hasłowość wypowiedzi badanych. Pogłębione oceny respondentów odnoszące się do ocen pobytu rozwijamy w dalszej części niniejszego rozdziału.

Głównym problemem są kwestie komunikacyjne. Studenci zagraniczni zwracają uwagę na niski poziom kompetencji językowych Polaków („*No one really speaks English*”), ale także na trudności w nauce języka polskiego. Narzekają również na dystans i brak pomocy ze strony zwykłych mieszkańców („*feeling unwelcomed as a foreigner*”), a także na przejawy rasizmu. Pojedyncze głosy wskazują także na niezadowalające warunki mieszkaniowe (na przykład niski standard akademików), brak odpowiedniej organizacji na studiach (plany zajęć) albo niesprzyjającą pogodę. Studenci polscy koncentrują się przede wszystkim w swoich wypowiedziach na chaosie organizacyjnym na uczelniach („*bałagan w planie zajęć*”, „*brak organizacji*”, „*dezorganizacja*”).

Szczegółowa ocena pobytu – aspekty pozauczelniane

Zarówno studenci zagraniczni i polscy dobrze oceniają infrastrukturę miejscowości, w których mieszkają (głównie Trójmiasto), czyli dostęp do części handlowo-usługowej, rozrywkowej (puby, kluby, itd.), kulturalnej oraz miejsc spacerowo-wypoczynkowych. Studenci zagraniczni najniżej oceniają natomiast wsparcie instytucji oferujących pomoc osobom z zagranicy oraz jakość usług związanych z legalizacją ich pobytu. Fakt ten wart jest odnotowania w kontekście potrzeb studentów zagranicznych w zakresie wsparcia ich pobytu przez władze wojewódzkie.

W porównaniu ze studentami polskimi obcokrajowcy niżej ocenili ogólną atrakcyjność spędzania wolnego czasu w miejscowości obecnego zamieszkania [3,79 – 4,25]. Zwraca uwagę także percepcja kosztów życia, która jest znacznie niżej oceniana przez studentów polskich [2,93 – 3,81]. Prawdopodobnie decyduje o tym kilka czynników: (1) inny sposób finansowania pobytu i studiów przez obie grupy; (2) percepcja cen i kosztów życia w krajach pochodzenia oraz (3) skala środków przeznaczanych na finansowanie pobytu.

Tabela 50. Ocena poszczególnych aspektów dotyczących życia poza uczelnią przez studentów ZAGRANICZNYCH. Uwaga: posortowano malejąco na podstawie ocen studentów zagranicznych

Oceniany aspekt	Studenci zagraniczni	Studenci polscy
dostęp do infrastruktury handlowo-usługowej (sklepy, gastronomia)	4,35	4,56
dostęp do infrastruktury rozrywkowej (puby, kluby, itd.)	4,29	4,44
dostęp do miejsc spacerowo-wypoczynkowych (na przykład parki, skwerki, inne tereny zielone)	4,25	4,33
dostęp do instytucji kultury (teatry, muzea, kina, biblioteki)	4,11	4,39
jakość komunikacji zbiorowej	4,1	3,94
czystość i estetyka przestrzeni publicznych	4,08	3,91
dostęp do infrastruktury społecznej (szpitale, szkoły, żłobki, przedszkola)	3,98	4,05
bezpieczeństwo	3,91	3,9
jakość połączeń transportowych z miejscem Twojego pochodzenia	3,89	3,47
dostęp do miejsc do uprawiania sportu i rekreacji (na przykład baseny, boiska, hale sportowe, itd.)	3,88	4
koszty życia	3,81	2,93
warunki mieszkaniowe	3,8	4,04
atrakcyjność sposobów spędzania czasu wolnego	3,79	4,25
jakość dostępnej opieki medycznej	3,63	3,78
możliwość podjęcia pracy zarobkowej w trakcie studiów	3,43	3,85
wsparcie instytucji oferujących pomoc osobom z zagranicy (na przykład Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek)	3,35	----
jakość usług związanych z legalizacją pobytu (na przykład zezwolenia na pracę, wizen, wynajem mieszkania itp.)	3,21	----

Paradoksalnie to studenci zagraniczni lepiej oceniają jakość połączeń transportowych z ich miejscem pochodzenia niż studenci krajowi [3,89 – 3,47]. Studenci zagraniczni formułują także wyższe oceny, jeśli chodzi o aspekt czystości i estetyki przestrzeni publicznych; mają również lepszą opinię o funkcjonowaniu komunikacji zbiorowej na Pomorzu. Niżej natomiast w tej grupie oceniane są warunki mieszkaniowe [3,8 – 4,04].

Tabela 51. Ocena poszczególnych aspektów dotyczących życia poza uczelnią przez studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na zmienne związane z krajem pochodzenia

Oceniany aspekt	Kraj pochodzenia według grup			PKB na mieszkańca w stosunku do Polski	
	kraje byłego ZSRR	pozostałe kraje Europy	pozostałe kraje świata	niższe niż Polska	wyższe niż Polska
jakość komunikacji zbiorowej	4,04	4,16	4,16	4,1	4,12
czystość i estetyka przestrzeni publicznych	4,14	3,84	4,25	4,19	3,83
dostęp do miejsc spacerowo-wypoczynkowych (na przykład parki, skwerki, inne tereny zielone)	4,36	3,98	4,38	4,38	3,99
dostęp do miejsc do uprawiania sportu i rekreacji (na przykład baseny, boiska, hale sportowe, itd.)	4,1	3,62	3,75	4,02	3,55
dostęp do instytucji kultury (teatry, muzea, kina, biblioteki)	4,27	3,95	3,94	4,17	3,93
dostęp do infrastruktury handlowo-usługowej (sklepy, gastronomia)	4,37	4,38	4,27	4,34	4,37
dostęp do infrastruktury rozrywkowej (puby, kluby, itd.)	4,27	4,39	4,25	4,26	4,4
dostęp do infrastruktury społecznej (szpitale, szkoły, żłobki, przedszkola)	3,95	3,96	4,01	3,97	3,95
możliwość podjęcia pracy zarobkowej w trakcie studiów	4,02	3,72	3,95	4,01	3,7
bezpieczeństwo	3,81	2,7	3,35	3,68	2,71
jakość dostępnej opieki medycznej	3,58	3,45	3,83	3,68	3,46
atrakcyjność sposobów spędzania czasu wolnego	4,05	3,49	3,66	3,94	3,42
jakość połączeń transportowych z miejscem Twojego pochodzenia	3,83	3,99	3,86	3,85	3,96
koszty życia	3,62	4,07	3,8	3,69	4,03
warunki mieszkaniowe	3,9	3,68	3,74	3,84	3,69
wsparcie instytucji oferujących pomoc osobom z zagranicy (na przykład Centrum Wsparcia Imigrantów i Imigrantek)	3,74	2,7	3,22	3,55	2,6
jakość usług związanych z legalizacją pobytu (na przykład zezwolenia na pracę, wizy, wynajem mieszkania itp.)	3,44	2,99	2,96	3,28	2,93

W podziale na kluczowe zmienne niezależne związane z pochodzeniem studenci zagraniczni z krajów byłego ZSRR wyraźnie lepiej oceniają siedem aspektów: (1) infrastrukturę do uprawiania sportu i rekreacji; (2) infrastrukturę kulturalną; (3) możliwość podjęcia pracy zarobkowej w

trakcie studiów; (4) bezpieczeństwo; (5) warunki mieszkaniowe; (6) atrakcyjność spędzania wolnego czasu oraz (7) wsparcie instytucji i jakość usług związanych z legalizacją pobytu. Wydaje się, że wymienione wyżej są kluczowe dla odczuwania wysokiej jakości życia w regionie.

Studenci europejscy zauważalnie wyżej oceniają: (1) dostępność infrastruktury rozrywkowej, (2) koszty życia w regionie oraz (3) dostępność transportową swojego miejsca pochodzenia. Biorąc pod uwagę zadowalającą siatkę połączeń lotniczych z Gdańską, zwłaszcza do Skandynawii i krajów Europy Zachodniej, ta ostatnia ocena nie dziwi. Studenci spoza Europy natomiast lepiej oceniają: (1) czystość i estetykę przestrzeni publicznych, jednocześnie formułując (2) wysoką ocenę dostępności do zielonej infrastruktury. Wyżej od pozostałych analizowanych grup oceniana jest także (3) jakość opieki medycznej.

Tabela 52. Uśredniona ocena aspektów dotyczących życia poza uczelnią według studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na zmienne niezależne – średnie ocen

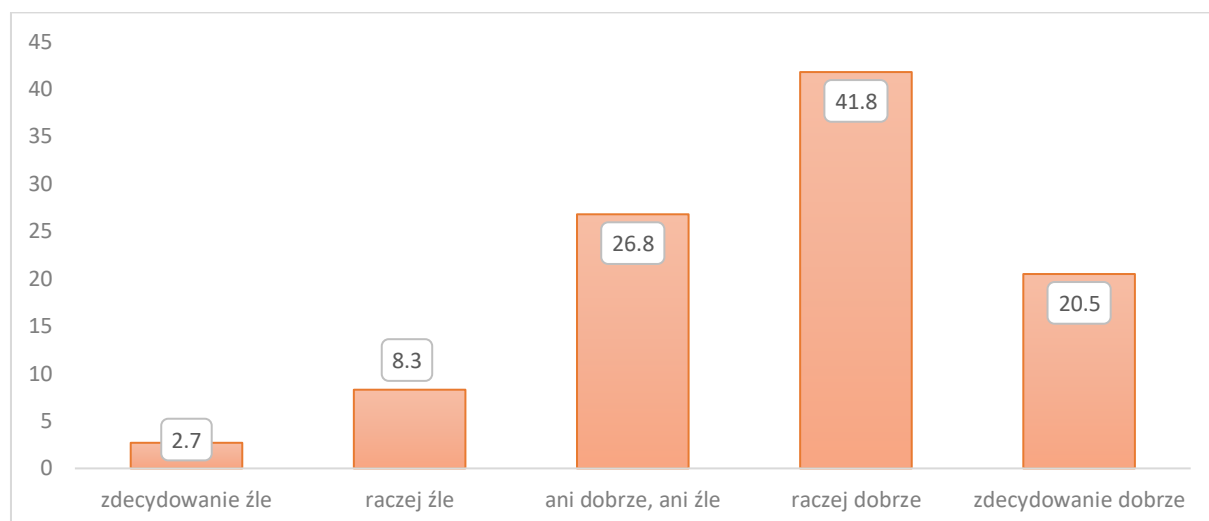
Kategoria	Uśredniona ocena aspektów pozauczelnianych
Kraj pochodzenia według grup	
kraje byłego ZSRR	4
pozostałe kraje Europy	3,81
pozostałe kraje świata	3,85
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski	
niższe niż Polska	3,96
wyższe niż Polska	3,79
Typy kierunków	
artystyczno-humanistyczno-społeczne	3,97
medyczno-przyrodnicze	3,76
techniczne i ścisłe	4,01

Uśredniając oceny wszystkich aspektów życia pozauczelnianego można zauważyć, że taki syntetyczny wskaźnik różnicowany jest w sposób istotny przez trzy zmienne uwzględnione w analizie studentów zagranicznych: (1) kraj pochodzenia według grup, (2) potencjał gospodarczy kraju pochodzenia oraz (3) typ studiowanego kierunku. Generalnie lepiej jakość życia w regionie oceniają studenci „aspirujący” – pochodzący z krajów byłego ZSRR [4,00] oraz o niższym gospodarczo potencjale [3,96]. Dodatkowo najwyższą ocenę wszystkich aspektów formułują studenci z kierunków technicznych i ścisłych [4,01]. Wśród studentów krajowych, poza typem studiowanego kierunku, nie odnaleziono istotnych różnic we wskazanych ocenach. Studenci z kierunków artystycznych oraz humanistyczno-społecznych nieznacznie lepiej oceniają jakość życia na Pomorzu [4,05 w stosunku do wskaźników notowanych wśród studentów kierunków medyczno-przyrodniczych – 3,96 oraz technicznych i ścisłych – 3,94].

Ocena wsparcia dla studentów zagranicznych

Studenci zagraniczni generalnie dobrze oceniają istniejący poziom wsparcia dla nich, choć nieznacznie niżej niż ten oferowany stricte przez uczelnię [średnia ocen – 3,69 do 3,86]. Nieco ponad 3/5 respondentów [62,3%] uznaje to wsparcie za satysfakcjonujące. Jakie są różnice między analizowanymi grupami w ocenie wsparcia?

Wykres 19. Ocena wsparcia dla studentów zagranicznych. Dane w %

Najwyższy odsetek zadowolonych ze wsparcia jest – podobnie jak w przypadku niemal wszystkich analizowanych wskaźników satysfakcji – wśród studentów pochodzących z krajów byłego ZSRR [76,3%] oraz krajów o niższym potencjale gospodarczym od Polski [70,3%]. W niewielkim stopniu ocenę różnicuje także znajomość języka polskiego.

Tabela 53. Ocena poziomu wsparcia dla studentów ZAGRANICZNYCH w podziale na zmienne niezależne. Dane w %

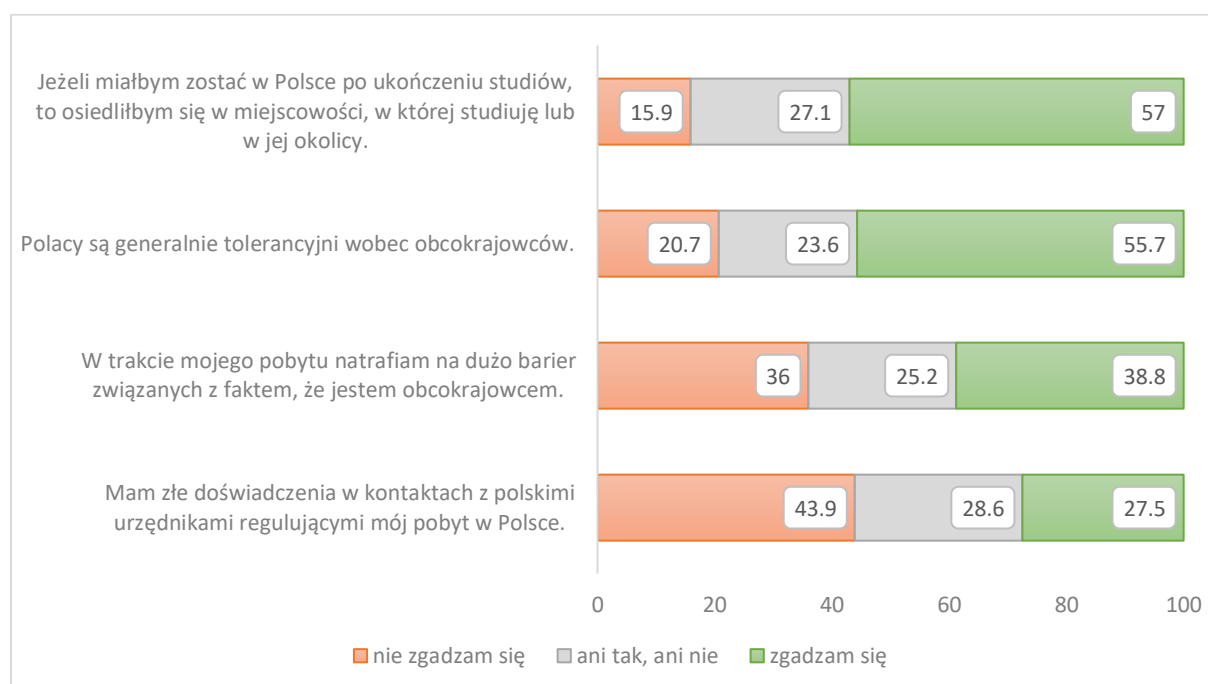
Kategoria	Ocena poziomu wsparcia ze strony uczelni		
	Odsetek niezadowolonych	Odsetek neutralnych	Odsetek zadowolonych
Kraj pochodzenia według grup			
kraje byłego ZSRR	3,4	20,3	76,3
pozostałe kraje Europy	19	39,9	41,1
pozostałe kraje świata	17	24,5	58,5
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski			
niższe niż Polska	7,4	22,4	70,3
wyższe niż Polska	20,9	38	41,1
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	6,8	23,2	70
medyczno-przyrodnicze	18	36,1	45,9
techniczne i ścisłe	7,9	20,6	71,5
Znajomość języka polskiego			
jakakolwiek znajomość języka polskiego	9,9	26,2	63,9
brak znajomości języka polskiego	13,7	27,4	58,9

Niezadowoleni z jakości wsparcia głównie narzekają na długie procedury związane z otrzymaniem karty tymczasowego bądź stałego pobytu w Polsce. Brak satysfakcjonującej informacji w języku angielskim, skomplikowanie procedur, ich długość oraz liczba wymaganych dokumentów skutecznie zniechęcają studentów i utrudniają im codzienne życie.

Studenci zagraniczni zostali poproszeni o ustosunkowanie się do czterech tez / stwierdzeń odnoszących się do swojego pobytu w Polsce. Mieli możliwość wyboru poziomu akceptacji dla danego stwierdzenia na pięciostopniowej skali, gdzie 1 to „zdecydowanie się nie zgadzam”, a 5 – „zdecydowanie zgadzam się”.

Spośród wszystkich zaproponowanych stwierdzeń najwyższym poziomem akceptacji cieszyło się następujące: „Jeżeli miałbym zostać w Polsce po ukończeniu studiów, to osiedliłbym się w miejscowości, w której studiuje lub w jej okolicy”. Ze stwierdzeniem w takiej formie zgodziła się większość badanych [57%]. Obserwuje się raczej umiarkowany poziom akceptacji dla stwierdzenia, że Polacy są generalnie tolerancyjni wobec obcokrajowców. Z tak sformułowaną tezą zgodziła się wprawdzie większość badanych [55,7%], ale przeciwnego zdania jest około 1/3 studentów zagranicznych. Złe doświadczenia w kontaktach z polskimi urzędnikami ma prawie 3 na 10 obcokrajowców, Dodatkowo niemal 1/3 respondentów wskazuje, że napotyka wiele barier związanych z faktem, że są obcokrajowcami w Polsce. Wyniki te nie napawają optymizmem.

Wykres 20. Poziom akceptacji stwierdzeń obecnych w kwestionariuszu dotyczących doświadczeń obcokrajowców. Dane w %

Warto przeanalizować odpowiedzi studentów w podziale na kluczowe wyróżnione grupy respondentów. Tolerancję Polaków wobec obcokrajowców ocenia pozytywnie ⅓ badanych studentów z krajów byłego ZSRR. Skala akceptacji analizowanego stwierdzenia wśród pozostałych grup krajów pochodzenia jest znacznie niższa. W przypadku studentów pochodzących z krajów europejskich respondenci zgadzający się z tak postawioną tezą są w mniejszości [42,7%]. Ocena tolerancji Polaków wobec obcokrajowców wzrasta wśród cudzoziemców posługujących się językiem polskim [57,8%], deklarujących polskie pochodzenie [65,8%], a także tych, którzy pochodzą z krajów o niższym PKB niż Polska [61,9%].

Tabela 54. Poziom akceptacji stwierdzenia: „Polacy są generalnie tolerancyjni wobec obcokrajowców” w podziale na zmienne niezależne. Dane w %

Kategoria	Poziom akceptacji stwierdzenia		
	Nie zgadzam się	Ani tak, ani nie	Zgadzam się
Kraj pochodzenia według grup			
kraje byłego ZSRR	8,3	25,6	66,1
pozostałe kraje Europy	37,6	19,7	42,7
pozostałe kraje świata	21,9	27,1	51
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski			
niższe niż Polska	12,3	25,8	61,9
wyższe niż Polska	38,2	21,2	40,6
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	10,4	26,4	63,2
medyczno-przyrodnicze	34,2	23,2	42,6
techniczne i ścisłe	15,4	20,4	64,2
Znajomość języka polskiego			
jakakolwiek znajomość języka polskiego	17,9	24,3	57,8
brak znajomości języka polskiego	28,7	21,7	49,7
Polskie korzenie			
tak	12,5	21,7	65,8
nie	23,3	24,4	52,3

Stopień akceptacji dla stwierdzenia o złych doświadczeniach w kontaktach z urzędnikami jest różnicowany przez szereg zmiennych – nie tylko związanych z pochodzeniem. Najwięcej problemów z urzędnikami (a także prawdopodobnie przede wszystkim z przedłużającymi się procedurami) sygnalizują studenci z krajów pozaeuropejskich [35,3%], a najmniej – Europejczycy [21%], co prawdopodobnie związane jest z faktem, że to ta pierwsza grupa musi sprostać obowiązkom związanym z legalizacją pobytu. Im dłuższy jest pobyt w kraju, tym więcej gromadzi się złych doświadczeń związanych z kontaktem z urzędnikami. Skala negatywnych doświadczeń osób przebywających w Polsce powyżej roku jest duża [39,3%]. Rosną one też wraz z zaawansowaniem toku studiów – na piątym roku (lub drugim studiów magisterskich uzupełniających) osiągają one apogeum.

Tabela 55. Poziom akceptacji stwierdzenia: „Mam złe doświadczenia w kontaktach z polskimi urzędnikami regulującymi mój pobyt w Polsce” w podziale na zmienne niezależne. Dane w %

Kategoria	Poziom akceptacji stwierdzenia		
	Nie zgadzam się	Ani tak, ani nie	Zgadzam się
Kraj pochodzenia według grup			
kraje byłego ZSRR	51,6	22,5	25,8
pozostałe kraje Europy	39,5	39,5	21
pozostałe kraje świata	34,7	30	35,3
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski			
niższe niż Polska	44,4	25,6	30
wyższe niż Polska	41,5	38,5	20
Długość pobytu w województwie pomorskim			
krócej niż 12 miesięcy	46,4	33,9	19,7
dłużej niż 12 miesięcy	39,7	21	39,3
Polskie korzenie			
tak	52,7	18,6	28,7
nie	41,2	32,1	26,7
Rok studiów			
1	49,2	32,4	18,4
2	43,1	30,6	26,4
3	50	17,3	32,7
4	43,4	27,6	28,9
5	35,1	21,3	43,6

Wiele barier związanych z faktem bycia obcokrajowcem w Polsce deklarują przede wszystkim studenci pozaeuropejscy [55,3%]. Więcej tego typu przeszkód jest notowanych w późniejszych okresach pobytu [44,2%]. Problemem, który sam w sobie stanowi dużą barierę, jest znajomość języka kraju przyjmującego. Zauważalnie więcej studentów niepolskojęzycznych raportuje problemy w codziennym życiu w Polsce.

Tabela 56. Poziom akceptacji stwierdzenia: „W trakcie mojego pobytu natrafiam na wiele barier związanych z faktem, że jestem obcokrajowcem” w podziale na zmienne niezależne. Dane w %

Kategoria	Poziom akceptacji stwierdzenia		
	Nie zgadzam się	Ani tak, ani nie	Zgadzam się
Kraj pochodzenia według grup			
kraje byłego ZSRR	42	29	29
pozostałe kraje Europy	35,5	25,8	38,7
pozostałe kraje świata	28,3	16,4	55,3
Długość pobytu w województwie pomorskim			
krócej niż 12 miesięcy	39,3	25,1	35,5
dłużej niż 12 miesięcy	30,1	25,7	44,2
Znajomość języka polskiego			
jakakolwiek znajomość języka polskiego	35,5	28	36,6
brak znajomości języka polskiego	37,3	17,6	45,1

Intencję potencjalnego pozostania na Pomorzu po okresie studiów wyraziło niemal 7 na 10 studentów z krajów byłego ZSRR oraz kierunków technicznych i ścisłych. Chęć pozostania w regionie spada wraz z odległością krajów pochodzenia. O ile ponad połowa studentów europejskich zgadza się z tak postawioną tezą [55,6%], to akceptujących respondentów z krajów pozaeuropejskich jest mniejszość [40,4%]. Najwyższy odsetek deklarujących (hipotetycznie) chęć pozostania w regionie notuje się wśród studentów z polskim pochodzeniem [72,7%].

Ciekawie rozkładają się odpowiedzi studentów w podziale na długość pobytu w województwie pomorskim. Im dłuższy jest pobyt, tym większa staje się polaryzacja opinii w tym względzie. Mimo że odsetek badanych deklarujących chęć pozostania jest niemal taki sam (a nawet nieznacznie wyższy), zwiększa się grono negatywnie nastawionych na pozostanie w regionie [z 12,4% do 19,6%].

Tabela 57. Poziom akceptacji stwierdzenia: „Jeżeli miałbym zostać w Polsce po ukończeniu studiów, to osiedliłbym się w miejscowości, w której studiuje lub w jej okolicy” w podziale na zmienne niezależne. Dane w %

Kategoria	Poziom akceptacji stwierdzenia		
	Nie zgadzam się	Ani tak, ani nie	Zgadzam się
Kraj pochodzenia według grup			
kraje byłego ZSRR	9,2	22,4	68,4
pozostałe kraje Europy	13,7	30,6	55,6
pozostałe kraje świata	26,2	33,3	40,4
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	12,4	25,4	62,2
medyczno-przyrodnicze	26,3	29,5	44,2
techniczne i ścisłe	8,7	23,5	67,8
Długość pobytu w województwie pomorskim			
krócej niż 12 miesięcy	12,4	31,1	56,5
dłużej niż 12 miesięcy	19,6	21,6	58,8
Polskie korzenie			
tak	12,1	15,2	72,7
nie	17,2	30,6	52,3

W narracjach z badań jakościowych wiele spostrzeżeń, jakimi dzielą się studenci, wskazuje na dobrą ocenę Pomorza, przede wszystkim Trójmiasta, do życia i studiowania. Co do zasady wnioski z wywiadów są spójne z konkluzjami z badania kwestionariuszowego. Jednocześnie jednak warto przeanalizować relacje wskazujące na słabości związane z adaptacją młodych ludzi do nowych warunków i krytyczny aspekt oceny mieszkania na Pomorzu.

MOCNE STRONY MIESZKANIA W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM

Wśród plusów związanych ze studiowaniem na polskim wybrzeżu wymienia się przede wszystkim **WALORY NATURALNE** i **SPEKTAKULARNY KRAJOBRAZ PRZYRODNICZY**. Morze

Bałtyckie, ekologiczne środowisko, sprzyjający klimat i czyste powietrze to czynniki, które jak magnes przyciągają studentów do życia na Pomorzu. Nie jest to wniosek zaskakujący – podobnych spostrzeżeń dostarczają inne badania, w tym te poświęcone czynnikom skłaniającym pracowników do relokacji do tego regionu w Polsce⁷⁶. Tym niemniej warto akcentować tak silne przywiązanie mieszkańców spoza Pomorza, w tym osób z zagranicy, do doceniania przewag naturalnych regionu.

TRÓJMIASTO, jako centrum regionu, pozycjonowane jest jako **ATRAKCYJNY, DUŻY OŚRODEK**, którego przewagą na przykład nad Krakowem czy Warszawą jest czyste powietrze, dużo terenów zielonych i dostępność przestrzeni rekreacyjnych. Rola tych czynników będzie dodatkowo rosła wraz ze wzrostem znaczenia zdrowego stylu życia. Młodzi ludzie, którzy przyjeżdżają do dużego ośrodka, to załóżek klasy średniej, wyczulonej na wielkomiejskie trendy, doceniającej na przykład możliwość biegania rano na bulwarze wzdłuż plaży czy jazdy rowerem po lesie. W Trójmieście smogu się nie czuje, a połączenie różnych atrakcji środowiska naturalnego sprawia, że pobyt „nad polskim morzem” postrzegany jest wyjątkowo pozytywnie. Nawet wietrzna czy mroźna pogoda bywa postrzegana jako coś naturalnego i potencjalnie korzystnego, na przykład pozwalającego zwalczać chroniczny ból zatok.

Ja mam na roku koleżankę z Krakowa i myślę, że dla niej Gdańsk to jest coś kompletnie innego, jak mieszka całe życie na południu kraju. Ona chciała uciec tutaj ze względu na powietrze, co może się wydawać śmieszne, ale jest ważne. Zdrowie jest ważne. Jak tutaj mieszkam, to mogę spacerkiem sobie pójść nad morze i nad morzem jest zupełnie inne powietrze. [W11]

Gdańsk to morze, jest takie czyste i piękne. W Chinach, tam gdzie ja mieszkam, jest tylko rzeka. Jest mnóstwo ludzi, korki. No może nie takie jak w Pekinie, ale i tak... A szczególnie zimą jest taki smog... To naprawdę duży problem. No i jest zimniej, czasem nawet -30°C, ale powietrze nie jest tak wilgotne jak tu. [W35]

Drugim kluczowym aspektem pozycjonującym Trójmiasto i Pomorze jako atrakcyjne miejsce do życia i studiowania jest **ATMOSFERA KAMERALNEJ METROPOLITALNOŚCI**. Można odczytać ten stan jako równowagę między atrakcjami, jakie oferuje duży ośrodek miejski, a ciszą i spokojem, która jest w wielkich miastach raczej towarem deficytowym. Trójmiejska aglomeracja wydaje się skrojona pod potrzeby wielu badanych, którzy przyjeżdżają tu na studia. Oceniana jest jako cicha i spokojna, a przez to przyjemna i zachęcająca do eksploracji.

SPOKOJNI I MILI są też – w opinii rozmówców – sami **POMORZANIE**. Klimat życia na polskim wybrzeżu sprzyja rekomendowaniu regionu innym. Badani doceniają fakt, że spotykają się z ciepłym przyjęciem i zainteresowaniem dla ich pochodzenia. W efekcie szybko też się aklimatyzują. Nawet jeśli przyjmie się założenie, że studenci mają kontakt przede wszystkim z

⁷⁶ Zob. np. Ośrodek Badań i Analiz Społecznych, Pomorski rynek pracy w kontekście relokacji pracowniczej. Wyzwania i potencjały. Raport z badań, Gdańsk 2017.

osobami podobnymi do siebie, i tak konkluzje na temat ich potencjału adaptacji do nowych realiów będą pozytywne.

To jest kwestia ludzi. Tutaj ludzie chodzą bardziej uśmiechnięci. U mnie to się patrzają wszyscy na każdego, spode łba. Tu jest inna atmosfera. [W38]

Ostatnio nawet rozmawiałam o tym z koleżankami z pracy, że Gdańsk wydaje nam się, że jest taki spowolniony, ale w dobrym sensie. Nie ma tu takiego szybkiego tempa życia. Jest tak luźno, spokojnie. (...) W porównaniu z moim miejscem zamieszkania poprzednim, to dzieje się dużo i ludzie są tacy wyluzowani. Na przykład jak przyjeżdża do mnie koleżanka z Warszawy, to to mnie zdziwiło i trochę natchnęło do refleksji, że ona mi zwróciła uwagę, że ludzie nie biegną tutaj na tramwaj i mają jakiś spokój na plaży, w porównaniu z Warszawą. [W32]

Cisza i spokój dużego ośrodka jest niewątpliwie jego przewagą konkurencyjną. Istotne jest jednak również to, że sama **METROPOLIA MA WIELE DO ZAOFEROWANIA**. Dostrzegają to i wysoko oceniają studenci z różnych krajów, w tym tych bogatszych niż Polska. Podkreśla się, że Trójmiasto jest dynamiczne i ciekawe oraz że czuć w nim ducha zmiany, przede wszystkim pod względem architektonicznym (nowe budynki itp.). Jednocześnie metropolia, przede wszystkim Gdańsk, kojarzy się z wolnością – zarówno w sensie historycznym, jak i indywidualnie, jako przestrzeń, w której rozpoczyna się dorosłe życie.

Badanych różni **STOSUNEK DO OCENY INFRASTRUKTURY TRANSPORTOWEJ** i możliwości komunikacyjnych na terenie Trójmiasta. Jest jednak znaczne grono studentów zadowolonych z jakości oferty w tym aspekcie. Dla tych osób transport publiczny jest dogodną formą poruszania się po mieście. Sensowna jest też alternatywa w postaci bardzo rozbudowanej sieci dróg rowerowych, co wielokrotnie widziane jest jako istotna przewaga konkurencyjna metropolii nad innymi dużymi ośrodkami w Polsce.

To jest raj absolutny dla mnie. To jest coś, czego brakowało w moim mieście ojczystym. To jest chyba top miast w Polsce, jeśli chodzi o ścieżki rowerowe i jest ich więcej każdego roku, co mnie bardzo cieszy. W ogóle infrastruktura jest często odnawiana, że tory kolejowe są nowe, jezdnie są przeważnie bardzo szybko remontowane, co mi się bardzo podoba. Same miasto jest dobrze skomunikowane. Bywam raczej w centralnych rejonach Gdańska i tam mi się bardzo podoba. [W25]

Trójmiasto jawi się jako **DOBRA BAZA DO UPRAWIANIA TURYSTYKI**, nie tylko lokalnie czy regionalnie, ale też w skali międzynarodowej, dzięki niskim cenom lotów i dobrej siatce połączeń. W innym kontekście Trójmiasto, czy szerzej Polska, to punkt wyjścia do dalszej eksploracji tej części świata, przede wszystkim dla studentów spoza Europy. W pewnym sensie pełni więc funkcję kraju tranzytowego.

Wśród innych plusów życia na Pomorzu (najczęściej chodzi o Trójmiasto) wymienić należy **DOBRY DOSTĘP DO USŁUG PUBLICZNYCH** i **SZEROKIE MOŻLIWOŚCI SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU**, w tym na przykład robienia zakupów czy korzystania z oferty gastronomicznej. Studenci przyjeżdżający do Polski na studia twierdzą też, że jest to bezpieczny punkt na mapie Europy.

W krajach sąsiednich, na przykład na Litwie, Gdańsk jest też już ośrodkiem dobrze pozycjonowanym i odpowiednio mocno promowanym – jako miejsce wszechstronne, w którym są liczne możliwości spędzania wolnego czasu. Pozytywne opinie, choć rzadziej, badani formułują też na temat Słupska, podkreślając, że miasto się rozwija i można w nim znaleźć pracę po studiach.

SŁABE STRONY MIESZKANIA W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM

Wśród słabych stron życia na Pomorzu, przede wszystkim ośrodkach akademickich, czyli w Trójmieście i Słupsku, jako główne wymienia się: (1) wysokie koszty utrzymania, (2) problemy na rynku wynajmu oraz (3) złą jakość komunikacji publicznej. Wydaje się, że te trzy czynniki w największym stopniu negatywnie wpływają na ocenę jakości życia w regionie.

Warto podkreślić, że na ***PROBLEMATYCZNY KOSZT UTRZYMANIA*** zwracają uwagę przede wszystkim studenci z Polski, przyjeżdżający do dużego ośrodka często z małych miejscowości, w wielu przypadkach dysponujący ograniczonymi zasobami do finansowania pobytu w regionie. Przyjazd do Trójmiasta oznacza dla nich konfrontację z różnymi aspektami realiów dużego miasta, w tym wysokimi cenami. Może to mieć negatywne przełożenie na proces studiowania.

Jest drogo. Gdyby nie moje stypendium, to ciężko byłoby utrzymać mi się samej bez tej pomocy finansowej. Wszyscy, którzy nie mają tutaj w Gdańsku domu rodzinnego, że nie muszą płacić czynszu i mają takie wsparcie rodziców doraźne, to oni mają trudno naprawdę, bo muszą pracować dużo, żeby utrzymać się przede wszystkim, a jeszcze są studia. [W30]

W wielu wywiadach powraca podobny problem – ***TRUDNOŚCI W WYNAJĘCIU MIESZKANIA***. Abstrahując od sytuacji, gdy studenci sami nie są wystarczająco zapobiegliwi, by znaleźć odpowiadającą im ofertę, problem stanowi miesięczny koszt wynajmu. Ograniczenia budżetowe sprawiają, że albo poszukuje się do wynajęcia pokoju zamiast mieszkania, albo podejmuje decyzje o zamieszkaniu w mniej atrakcyjnej lokalizacji. Być może problemy, które akcentują studenci, wynikają też z fali wzrostów cen na rynku mieszkaniowym (w tym: rynku wynajmu). Złe doświadczenia związane z poszukiwaniem stancji mają – niezależnie od siebie – studentki z Ukrainy. Obie historie są podobnym świadectwem problematycznej cichej niechęci części Polaków do obcokrajowców.

Miałam przykrą sytuację związaną z mieszkaniem. W zeszłym roku mieszkałam w innym miejscu. Wyprowadziłam się, pojechałam na Ukrainę i jak chciałam wrócić, to napisałam do właścicielki tego domu, że chciałabym u nich mieszkać znowu w tym roku. Ona miesiąc nam wszystkim gadała, że wszystko jest okej, że będziecie państwo u nas mieszkać, zapraszamy i tak dalej, a dzień przed moim przyjazdem powiedziała, że niestety, już nie można. Nie powiedziała nic, tylko „do widzenia, nie chcę państwa tu widzieć”. To było przykre, bo musiałam w tydzień znaleźć nowe mieszkanie, a tu miałam kolegów. To był koniec sierpnia, oni się mieli pierwszego września wyprowadzić z akademika. To było dużo stresu i to była przykra sytuacja. [W16]

Mam chłopaka Polaka. Poszukujemy stancję na przyszły semestr. I było tak, że chłopak przyjeżdżał i po prostu oglądał mieszkanie. I w jednym powiedzieli mu tak, że żadnego Ukraińca nie ma być w mieszkaniu, tylko dla Polaków. I trochę zrobiło się niemiło. Ale każdy człowiek ma swoje podejście. Może miał niemiłe doświadczenia z Ukraińcami? [W24]

O ile dla części rozmówców rozwiązania infrastrukturalno-transportowe w ich nowym miejscu zamieszkania są dogodne, inna, liczniejsza grupa ocenia je krytycznie. **Z KORZYSTANIEM Z KOMUNIKACJI PUBLICZNEJ WIĄŻE SIĘ FRUSTRACJA I ZDZIWIENIE**. Badanych drażni nieregularność kursowania linii tramwajowych i autobusowych, spóźnienia SKM-ek i konieczność łączenia środków komunikacji, żeby pokonać określony odcinek trasy w mieście. Dodatkowym problemem jest deficyt możliwości korzystania z transportu publicznego w godzinach późnowieczornych i nocą. Z problemami z komunikacją publiczną studenci stykają się z powodu nieczytelnych zasad korzystania z jej usług, czego dobrym przykładem jest sytuacja, jaka stała się udziałem jednego ze studentów z Turcji.

Pomyśleliśmy z moją dziewczyną, że może byśmy się wybrali do IKEI. To popularne miejsce, w którym ludzie spędzają czas. No więc skorzystałem z Jakdojade i nie wiedziałem, że osobno muszę kupić bilet na Gdynię, Sopot i Gdańsk. Powiedziałem, że chcę taki bilet na 24 godziny. Pani, która mi go sprzedawała, nie mówiła za bardzo po angielsku, no ale powiedziałem: 24 godziny i to rozumiała. Siedzę w autobusie i nagle jakiś strasznie wyglądający facet każe mi pokazać bilet. I powiedział, że w Gdańsku muszę mieć gdański. Dał mi mandat i naprawdę się wtedy wkurzyłem. Powiedziałem, że pójdę z tym do sądu i że to jest fatalny wizerunek dla Polski. Jakby mi powiedział: „dobrze, to pierwszy raz, kup bilet gdański”, to by było okej. Ale powiedziałem, że go pozwę, to się trochę przestraszył i oddał mi pieniądze. To było złe doświadczenie, no ale czegoś mnie nauczyło. [W50]

Wśród negatywnych stron mieszkania na Pomorzu badani wymieniają **PEWIEN RODZAJ OBCOŚCI**, której doświadczają na co dzień, przede wszystkim w Trójmieście. Takiego uczucia doświadczają osoby z mniejszych ośrodków, które mają trudność w adaptacji do życia w dużym mieście, ale też ci studenci zagraniczni, którzy postrzegają Polaków jako generalnie zdystansowanych i mało empatycznych względem obcych.

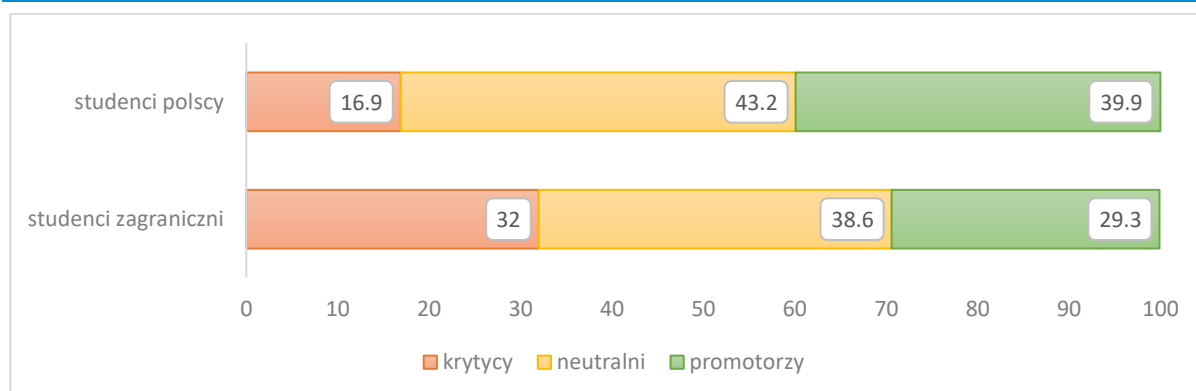
Krytyczne opinie formułowane są też pod adresem **SŁUPSKA JAKO MIASTA MONOTONNEGO**, takiego, które nie oferuje wiele możliwości spędzania czasu wolnego, bardzo cichego wieczorami. Nie wszystkim odpowiada jednocześnie **PROFIL MIASTA TAKIEGO JAK SOPOT** – znacznie bardziej głośniego, w którym odbywają się liczne imprezy i które postrzegane jest przez część badanych jako niebezpieczne.

Do listy słabych stron życia na Pomorzu zaliczyć należy też złą pogodę – przede wszystkim zbyt wietrzny klimat i przeciągającą się jesień – i utrudnienie, z jakim zmagają się muzułmanie, czyli brak żywności halal. Studenci na co dzień korzystają z wybranych dań uczelnianej stołówki, a mięso zamawiają z Warszawy.

Skłonność do rekomendacji Pomorza. Promotorzy i krytycy

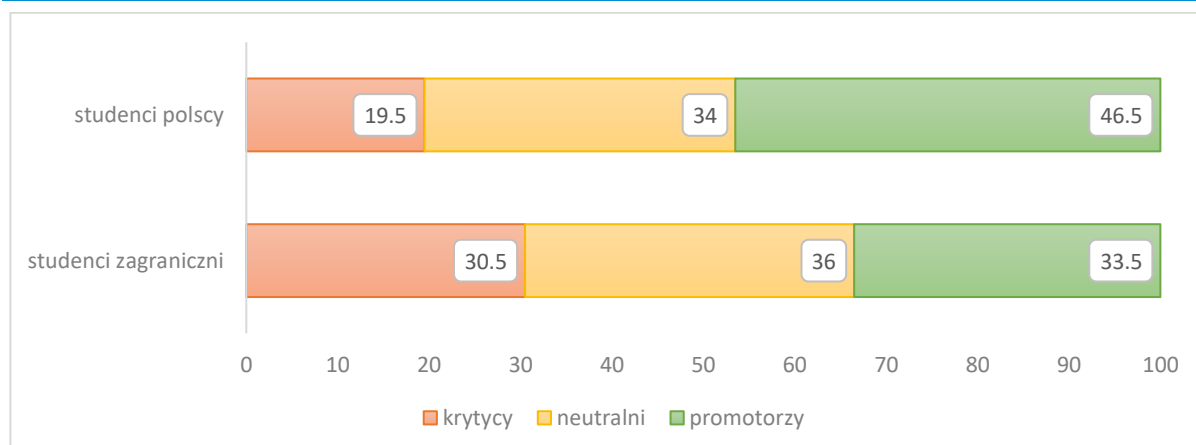
Analiza danych na skali NPS (tj. *Net Promoter Score*), gdzie Pomorze traktowane jest jako marka, którą można polecić bądź nie, przynosi interesujące wyniki. Respondenci mieli możliwość oceny swojej skłonności do rekomendacji Pomorza (na skali od 1 do 10) w odniesieniu do trzech czynności – studiowania, zamieszkania oraz podjęcia pracy. Wskazania studentów na skali zostały następnie przetworzone w celu wyodrębnienia trzech grup – promotorów (marki), neutralnych oraz krytyków.

Wykres 21. Odsetek krytyków, neutralnych i promotorów wśród studentów polskich i zagranicznych w odniesieniu do STUDIOWANIA w woj. pomorskim. Dane w %

Mimo generalnie dobrych wyników satysfakcji z pobytu w Polsce odpowiedzi studentów zagranicznych charakteryzują się przewagą krytyków (nad promotorami) w zakresie polecenia studiowania oraz podjęcia pracy w województwie pomorskim. Jedynie w przypadku rekomendacji dotyczącej zamieszkania odnotować można niewielką przewagę promotorów nad pozostałymi grupami. Szczególnie należy zwrócić uwagę na bardzo wysoki odsetek krytyków w zakresie podjęcia pracy na Pomorzu wśród obcokrajowców [51,5%]. Studenci polscy są mniej krytyczni, ale ogólne tendencje skłonności do rekomendacji Pomorza są podobne.

Wykres 22. Odsetek krytyków, neutralnych i promotorów wśród studentów polskich i zagranicznych w odniesieniu do ZAMIESZKANIA w woj. pomorskim. Dane w %

Wykres 23. Odsetek krytyków, neutralnych i promotorów wśród studentów polskich i zagranicznych w odniesieniu do PODJĘCIA PRACY w woj. pomorskim. Dane w %

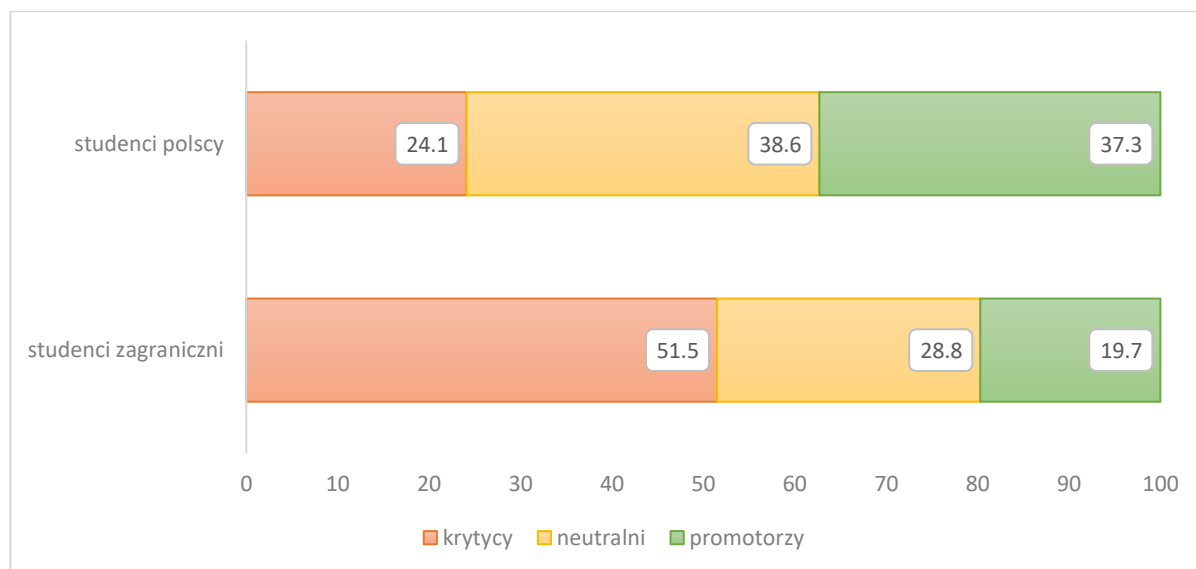

Tabela 58. Rekomendacje studentów ZAGRANICZNYCH dotyczące studiowania, zamieszkania oraz podjęcia pracy w województwie pomorskim w podziale na kluczowe zmienne niezależne. Uwaga: na zielono zaznaczono pary, w których notuje się przewagę promotorów, a na czerwono przewagę krytyków. Dane w %

Kategoria	studiowanie		zamieszkanie		podjęcie pracy	
	krytycy	promotorzy	krytycy	promotorzy	krytycy	promotorzy
Kraj pochodzenia według grup						
kraje byłego ZSRR	18,6	42,5	20,6	46,6	30,6	31,7
pozostałe kraje Europy	43,1	18	38,6	22,9	79,9	5,5
pozostałe kraje świata	41,4	18,5	39,1	22,4	58,3	12,8
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski						
niższe niż Polska	26	33	26,2	37,2	39,8	25,1
wyższe niż Polska	43,8	21	40	25,7	79,2	6,4
Znajomość języka polskiego						
jakakolwiek znajomość języka polskiego	29,4	33,2	27,9	36,8	44,3	23,5
brak znajomości języka polskiego	39,1	17,9	36,7	24	73,8	8,1
Polskie korzenie						
tak	21,4	39,6	21,9	48,4	36,4	56,6
nie	35,3	26,2	33,3	28,9	56,6	17,2
Typy kierunków						
artystyczno-humanistyczno-społeczne	22,5	36,4	22,5	41,5	42,1	24,3
medyczno-przyrodnicze	43,1	23,4	39,5	29,2	72,8	10,8
techniczne i ścisłe	28,3	28,3	26,5	30,1	35,8	24,8
Długość pobytu w województwie pomorskim						
krócej niż 12 miesięcy	30	30,2	30,3	33,4	56,4	17,4
dłużej niż 12 miesięcy	33,6	28,1	29,4	34,9	42,3	24,4

Bliższe przyjrzenie się rekomendacjom w podziale na poszczególne grupy studentów zagranicznych ujawnia skalę negatywnych ocen w tej zbiorowości. Generalnie wśród respondentów z krajów byłego ZSRR dominują promotorzy we wszystkich trzech obszarach,

przy czym najniższą różnicę (między promotorami a krytykami) notuje się w obszarze podjęcia pracy (+1,1 p.p.). Pozostałe wyróżnione grupy ze względu na kraj pochodzenia są krytyczne we wszystkich ocenianych obszarach, a skala formułowanej krytyki jest bardzo duża. Przykładowo w obszarze podjęcia pracy jedynie 5,5% studentów europejskich jest skłonnych w najwyższym stopniu zarekomendować Pomorze, a krytycznych ocen jest aż niemal 80% (!).

Również studenci z krajów o niższym gospodarczo potencjale negatywnie formułują rekomendację w odniesieniu do podjęcia pracy na Pomorzu (przy czym pozytywnie podchodzą do kwestii studiowania oraz zamieszkania). Jediną grupą, poza studentami z krajów byłego ZSRR, która pozytywnie podchodzi do pomorskiego rynku pracy, są studenci z polskimi korzeniami [przewaga promotorów nad krytykami wynosi aż 20,2 p.p.]. W podziale według kryterium znajomości języka polskiego takiego optymizmu wśród deklarujących jakkolwiek jego znajomość nie odnotowano. Warto zwrócić także uwagę na krytyczny stosunek studentów kierunków medycznych do rekomendowania Pomorza we wszystkich ocenianych obszarach.

Tabela 59. Rekomendacje studentów POLSKICH dotyczące studiowania, zamieszkania oraz podjęcia pracy w województwie pomorskim w podziale na zmienne niezależne. Uwaga: na zielono zaznaczono pary, w których notuje się przewagę promotorów a na czerwono przewagę krytyków. Dane w %

Kategoria	studiowanie		zamieszkanie		podjęcie pracy	
	krytycy	promotorzy	krytycy	promotorzy	krytycy	promotorzy
Typy kierunków						
artystyczno-humanistyczno-społeczne	12,7	45,2	16,9	50,8	19,6	44,1
medyczno-przyrodnicze	17,7	35,1	23	40	30,8	29,1
techniczne i ścisłe	21,6	37,4	19,4	47,1	23,5	35,8
Długość pobytu w województwie pomorskim						
krócej niż 12 miesięcy	16,5	35,9	21,5	42,1	25,9	31,2
dłużej niż 12 miesięcy	17	44,1	17,5	51,1	21,9	43,4

Zupełnie inaczej układa się wzór rekomendacji wśród studentów polskich. Oceny wskazują tu na dominację promotorów we wszystkich obszarach w podziale na dwie różnicujące zmienne – typ kierunków oraz długość pobytu w regionie. Jedinie studenci studiów medyczno-przyrodniczych nie rekomendują Pomorza jako dobrego miejsca do podjęcia pracy. Ten krytyczny stosunek może być wynikiem trudnej sytuacji zawodowej absolwentów kierunków medycznych. Warto dodać, że badania były realizowane w trakcie protestów lekarzy rezydentów w całym kraju.

Studenckie plany na przyszłość oraz stosunek do rynku pracy. Perspektywy pozostania na Pomorzu

Stosunek studentów do pracy zarobkowej w trakcie studiów

Niemal połowa studentów polskich oraz ⅓ studentów zagranicznych ma doświadczenie (przeszłe lub obecne) pracy w Polsce / na terenie województwa pomorskiego [odpowiednio: 55,8% i 39,3%]. Zazwyczaj jednak nie jest to praca, która jest związana z kierunkiem ich studiów. Co ciekawe, co dziesiąty student w obu grupach miał wątpliwości co do oceny stopnia powiązania wykonywanej pracy ze specyfiką studiowanego kierunku.

Tabela 60. Odpowiedzi studentów zagranicznych i polskich na pytania o pracę w trakcie studiów. Dane w %

Pytania dotyczące pracy	Studenci zagraniczni	Studenci polscy
Czy obecnie pracujesz lub pracowałeś(-aś) w Polsce / woj. pomorskim?		
tak, obecnie pracuję	23,2	35,6
tak, pracowałem(-am), ale już nie pracuję	16,1	20,2
nie, nigdy nie pracowałem(-am) w Polsce / woj. pomorskim	60,7	44,2
Czy praca, którą wykonujesz bądź wykonywałeś(-aś), jest / była związana z Twoim kierunkiem studiów?		
tak	28,5	32,9
nie	62,4	57,1
trudno powiedzieć	9,1	10
Czy planujesz w trakcie studiów podjąć pracę w Polsce / woj. pomorskim?		
tak	32,1	37,6
nie	46,4	19
trudno powiedzieć	9,1	43,4
Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy, która byłaby dla Ciebie interesująca?		
nisko	23,2	15,6
ani nisko, ani wysoko	33,6	32,1
wysoko	32	52,2

Spośród studentów deklarujących brak doświadczeń na polskim / pomorskim rynku pracy, jedynie ok. 3 (studenci zagraniczni) lub 4 (studenci polscy) na 10 respondentów zamierza podjąć pracę w najbliższej przyszłości. W tym względzie zdecydowanie najbardziej ambiwalentni są studenci polscy – ok. 43% nie ma pewności co do tego, czy będzie pracować na studiach. Studenci polscy oraz zagraniczni różnią się także w kwestii oceny szans na znalezienie interesującej pracy – wyższy optymizm pod tym względem zachowują polscy studenci.

Najwięcej studentów, którzy mają za sobą doświadczenia pracy zarobkowej lub aktualnie pracują, notuje się wśród badanych z krajów byłego ZSRR. Także ta grupa w sposób najbardziej intensywny planuje rozpoczęcie pracy w trakcie kształcenia. Takich intencji raczej nie mają studenci z innych grup. Możliwe są dwie interpretacje takiego stanu rzeczy. Z jednej strony obie grupy, zwłaszcza studenci europejscy, dysponują innym budżetem oraz strukturą finansowania swojego pobytu. Być może u części z nich nie występuje presja dodatkowego zarabiania w trakcie kształcenia. Drugą, niewykluczającą pierwszej, interpretacją jest chęć skupienia się na procesie kształcenia oraz realizacji celu w postaci dobrego przygotowania do wykonywania pracy zawodowej po studiach. Ten tok rozumowania wspierają dane odnośnie podjętych aktywności zawodowych wśród studentów europejskich. To ta grupa częściej od pozostałych podejmuje pracę zgodną ze swoim kierunkiem kształcenia.

Tabela 61. Odpowiedzi studentów ZAGRANICZNYCH na pytania o pracę w trakcie studiów w podziale na zmienne niezależne. Uwaga: w tabeli zaprezentowano odsetki odpowiedzi „tak”. Dane w %

Kategoria	Doświadczenie pracy w trakcie studiów	Powiązanie pracy ze studiowanym kierunkiem	Plany podjęcia pracy w trakcie studiów
Kraj pochodzenia według grup			
kraje byłego ZSRR	62,8	27,2	61,1
pozostałe kraje Europy	11,4	38,9	15,7
pozostałe kraje świata	27	26,2	23,1
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski			
niższe niż Polska	50,7	28,2	50,7
wyższe niż Polska	11,4	26,3	5,3
Znajomość języka polskiego			
jakakolwiek znajomość języka polskiego	46,5	26	39,7
brak znajomości języka polskiego	17,2	52	17,1
Polskie korzenie			
tak	49,4	27	43,8
nie	35,8	29,9	29,1
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	57	35,1	54,3
medyczno-przyrodnicze	20,3	15,4	10,5
techniczne i ścisłe	39,4	19	45,6
Długość pobytu w województwie pomorskim			
krócej niż 12 miesięcy	30,3	24,3	28,5
dłużej niż 12 miesięcy	55,9	32,5	41,3

Cel zawodowy związany ze studiowaniem na Pomorzu stawiają sobie także studenci z krajów o niższym potencjale gospodarczym od Polski – aż połowa z nich obecnie bądź w przeszłości pracowała. Kolejna połowa spośród tych deklarujących obecny brak aktywności zawodowej ma plany podjęcia pracy jeszcze w trakcie studiów. Studenci, którzy są na Pomorzu już ponad rok, częściej podejmują aktywności związane z pracą. Ich działania są też częściej powiązane ze ścieżką kariery. Wyższą aktywność na polu rynku pracy wykazują studenci kierunków artystycznych oraz humanistyczno-społecznych, a najmniejszą – kierunków medycznych (prawdopodobnie z racji obciążeń czasowych związanych ze studiowaniem). Na pytanie o ocenę

szans znalezienia pracy zgodnej z zainteresowaniami studenta nie odnotowano żadnych różnicowań w obszarze kluczowych zmiennych niezależnych.

W grupie studentów polskich odpowiedzi na pytania o aktywności zawodowe różnicowane są ze względu na typ studiowanego kierunku, długość pobytu na Pomorzu oraz rok studiów. Nie odnotowano żadnych różnicowań ze względu na region pochodzenia respondentów na żadne z analizowanych pytań w tym wątku.

Największe doświadczenie w wykonywaniu studenckiej pracy zarobkowej mają respondenci na kierunkach technicznych i ścisłych – 7 na 10 z nich pracuje bądź pracowało. Niewiele w popularności pracy zarobkowej ustępują im studenci kierunków artystycznych oraz humanistyczno-społecznych [61,9%]. Powiązanie studiów z treścią wykonywanej pracy jest wysokie w obu wskazanych grupach, niższe natomiast wśród studentów kierunków medycznych, podobnie jak intencja pracy zarobkowej w dalszym toku studiów. Analogicznie jak w przypadku studentów zagranicznych, aktywności zawodowe studentów polskich także nabierają intensywności po rocznym pobycie w regionie. Plany podjęcia pracy natomiast nie są różnicowane przez długość pobytu studenta na Pomorzu.

Tabela 62. Odpowiedzi studentów POLSKICH na pytania o pracę w trakcie studiów w podziale na zmienne niezależne. Uwaga: w tabeli zaprezentowano odsetki odpowiedzi „tak”. Dane w %

Kategoria	Doświadczenie pracy w trakcie studiów	Powiązanie pracy ze studiowanym kierunkiem	Plany podjęcia pracy w trakcie studiów
Typy kierunków			
artystyczno-humanistyczno-społeczne	61,9	34,3	43,7
medyczno-przyrodnicze	33,6	17,1	21,6
techniczne i ścisłe	69	38,2	60,9
Długość pobytu w województwie pomorskim			
krócej niż 12 miesięcy	36,1	26,3	38
dłużej niż 12 miesięcy	74,8	36,1	38,2
Rok studiów			
1	42,1	21,6	42,7
2	60	26,1	39,1
3	63,8	31,4	31
4	68,8	38,7	29,4
5	75,2	48,2	28,6

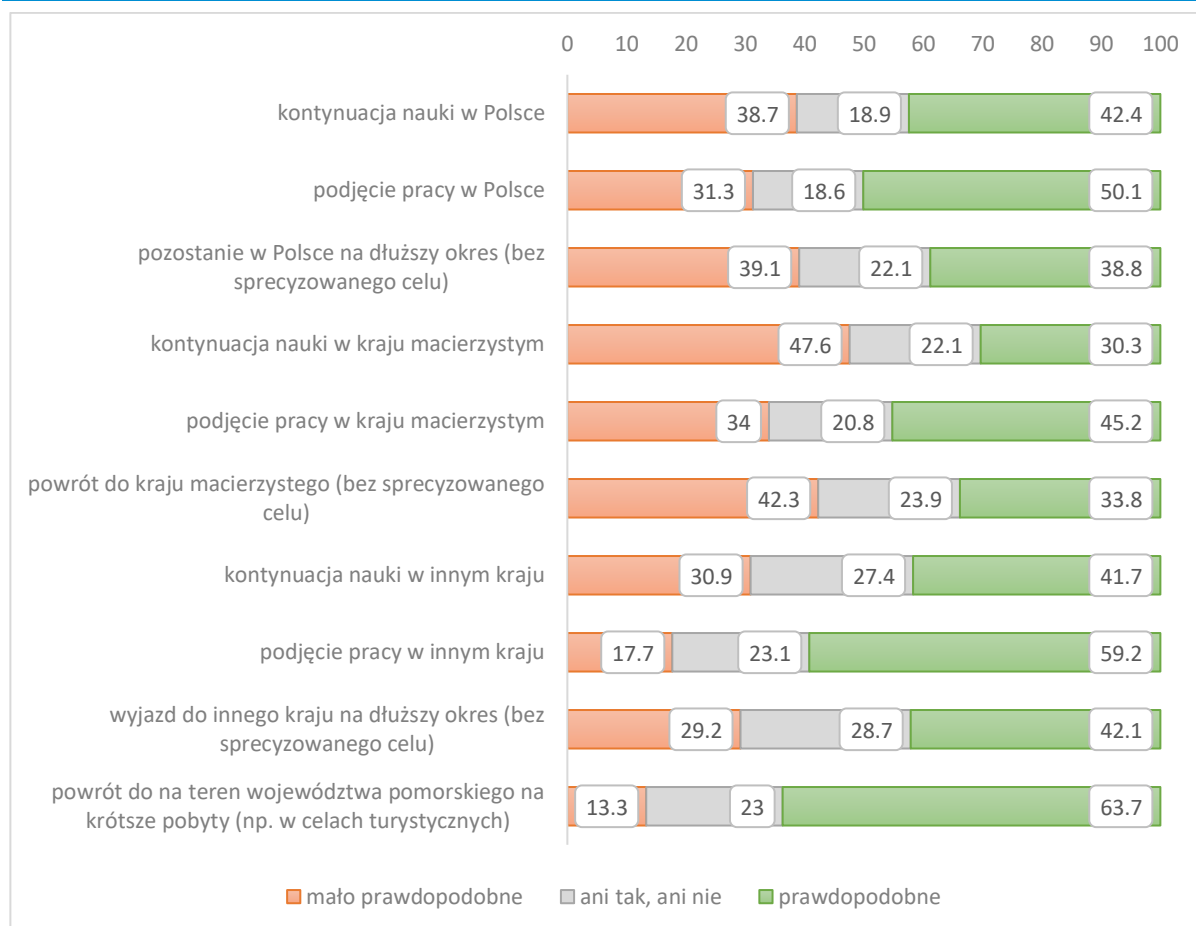
Zaawansowanie studiów wyraźnie wpływa na podejmowanie aktywności zawodowych w tej grupie. Im wyższy rok studiów, tym częstsze jest podejmowanie pracy zarobkowej. Na piątym roku studiów (czyli w większości przypadków drugim roku studiów uzupełniających) pracuje aż ¾ studentów pochodzących spoza regionu. Z czasem rośnie także presja na znalezienie pracy zgodnej z objętą ścieżką kształcenia. Dane wskazują, że studenci polscy faktycznie realizują swoje plany dotyczące zarobkowania na studiach.

Studenckie plany na przyszłość

W kwestionariuszu poproszono studentów o określenie stopnia prawdopodobieństwa zaproponowanych na liście wydarzeń po ukończeniu obecnych studiów na skali pięciostopniowej, gdzie 1 oznaczało przypisanie niskiego prawdopodobieństwa wydarzeniu, a 5 – wysokiego.

Badani mieli do dyspozycji listę 10 (studenci zagraniczni) lub 13 (studenci polscy) zdarzeń zaproponowanych w określonej logice, wykorzystującej zróżnicowanie ze względu na dwie cechy: (1) miejsce wykonywanej aktywności (pozostanie w Polsce, powrót do kraju macierzystego, wyjazd do innego kraju)⁷⁷ oraz (2) rodzaj aktywności (kontynuacja nauki, podjęcie pracy, pobyt bez sprecyzowanego celu). Dodatkowo w kwestionariuszach dodano prośbę o ustosunkowanie się do planu odwiedzin Pomorza na krótsze pobyty (na przykład w celach turystycznych). Co wynika z danych i jakie są faktyczne plany studentów?

Wykres 24. Plany studentów ZAGRANICZNYCH po ukończeniu studiów w województwie pomorskim. Dane w %

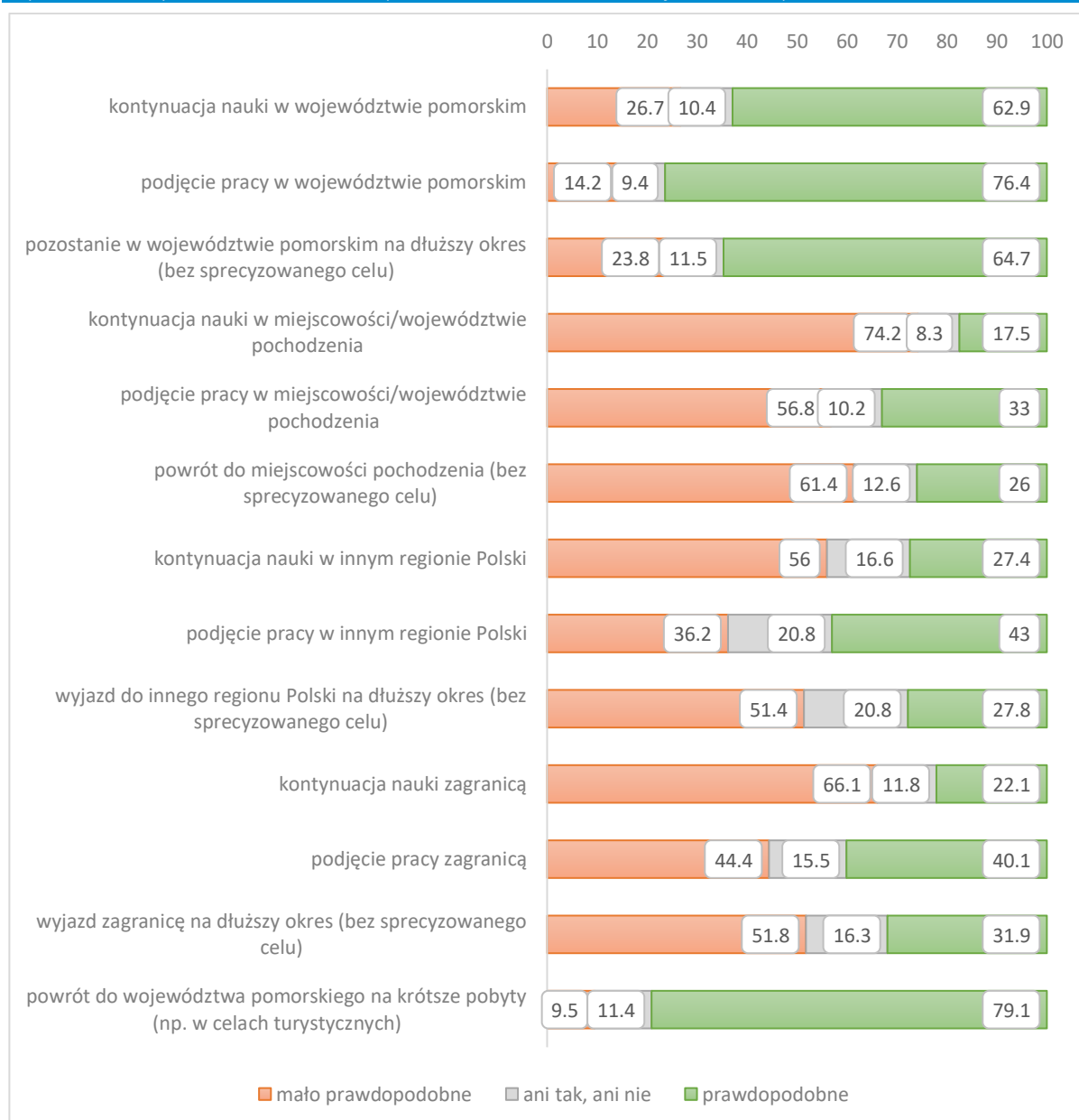

⁷⁷ W przypadku studentów polskich kategorie miejsca wykonywanej aktywności zostały dostosowane do kontekstu grupy: (1) pozostanie na Pomorzu, (2) powrót do regionu / miejscowości pochodzenia, (3) wyjazd do innego regionu w kraju, (4) wyjazd zagranicę.

Studenci zagraniczni – w kontekście dalszych planów życiowych – skłaniają się raczej ku podjęciu pracy w innym kraju niż Polska i ich kraj macierzysty [59,2%], choć szacowane przez nich prawdopodobieństwo podjęcia pracy w Polsce jest także relatywnie wysokie [50,1%]. Wysokie prawdopodobieństwo przypisano także podjęciu pracy w ich kraju macierzystym [45,2%], a także kontynuacji nauki w Polsce [42,4%].

Kolejność preferencji odnośnie najbardziej faworyzowanej czynności, czyli podjęcia pracy, jest następująca – (1) kraj inny (poza Polską oraz krajem macierzystym); (2) Polska, a na końcu (3) powrót do kraju macierzystego. Studenci zagraniczni raczej wysoko określili prawdopodobieństwo ewentualnych powrotów na Pomorze, na przykład w celach turystycznych – 6 na 10 z nich uważa taki scenariusz za możliwy.

Wykres 25. Plany studentów POLSKICH po ukończeniu studiów w województwie pomorskim. Dane w %

Analiza deklaracji studentów polskich nie pozostawia wątpliwości, że ich deklarowanym miejscem docelowym jest obszar województwa pomorskiego. Badani z tej grupy zdecydowanie najniżej szacują powrót do miejscowości / regionu pochodzenia, natomiast biorą pod uwagę scenariusz przeprowadzki (w poszukiwaniu pracy) do innego regionu Polski. Wielu z nich planuje podjęcie pracy zawodowej w województwie pomorskim [64,7%] lub podjęcie innej aktywności na tym terenie. W dalszej kolejności pod względem szacowanego przez studentów prawdopodobieństwa jest podjęcie pracy w Polsce bądź zagranicą [odpowiednio: 43% i 40,1%]. Biorąc pod uwagę wyniki, oba scenariusze są rozważane przez studentów polskich jako równoważne. Niemal 8 na 10 studentów polskich nie wyklucza, a wręcz uznaje za prawdopodobny powrót na Pomorze na krótsze okresy czasu (na przykład w celach turystycznych).

Tabela 63. Plany studentów ZAGRANICZNYCH po ukończeniu studiów w województwie pomorskim w podziale na zmienne niezależne. Uwaga: w tabeli zaprezentowano odsetki odpowiedzi „prawdopodobne”. Zaznaczono preferowany plan w ramach każdej z analizowanych grup respondentów. Dane w %

Kategoria	Polska			Kraj macierzysty			Inny kraj		
	nauka	praca	życie	nauka	praca	życie	nauka	praca	życie
Kraj pochodzenia według grup									
kraje byłego ZSRR	58,6	79,5	57,3	19,4	22	17,2	45,7	61,1	45,7
pozostałe kraje Europy	13,7	12,6	14,8	51,4	78,4	54,7	28,7	53,5	37,2
pozostałe kraje świata	42,3	38,2	32,2	23,8	43,8	37,3	44,2	58,6	36
PKB na mieszkańca w stosunku do Polski									
niższe niż Polska	53,8	66	48,5	20,7	29,6	23,6	45,3	60,3	42,8
wyższe niż Polska	13,1	10,6	15,2	49,7	77,5	55,1	28,9	54	36,5
Znajomość języka polskiego									
jakakolwiek znajomość języka polskiego	48,2	59,7	45	26,2	38	28	44,3	62,2	43,4
brak znajomości języka polskiego	23,5	20,3	19,1	42,2	66,4	52	34,1	49,6	36,8
Polskie korzenie									
tak	61,6	72,7	55,5	25	30,7	28,2	41,7	64,6	42,4
nie	36,6	42,9	33,4	32,4	49,7	35,8	41,7	57,5	41,5
Typy kierunków									
artystyczno-humanistyczno-społeczne	52,6	64,8	47,7	21,4	28	25,7	41,8	56,3	40,3
medyczno-przyrodnicze	23	24,5	20,7	38,7	66,7	47,3	38	60	38,5
techniczne i ścisłe	52,7	63,9	50	27,2	35,9	25,2	45,3	62,3	45,6
Długość pobytu w województwie pomorskim									
krócej niż 12 miesięcy	38,6	40,9	37,2	34,9	48,8	37,2	40,9	58,3	40,2
dłużej niż 12 miesięcy	48,6	64,5	40,8	22,6	38,4	28,4	44	61,8	45,1

Studenci zagraniczni znacząco różnią się między sobą w zakresie wskazywanych scenariuszy postępowania po ukończonych studiach w województwie pomorskim. Grupą, która formułuje wyraźne plany wejścia na pomorski rynek pracy, są studenci z krajów byłego ZSRR – aż 80% z nich uznaje za prawdopodobny taki właśnie scenariusz. Ci studenci nie wykluczają jednak także planów wyjazdu za pracą zagranicę [61,1%]. Ze spektrum ich dalszych planów życiowych raczej

można wyłączyć powrót do krajów macierzystych. Tylko 1/3 respondentów formułuje takie plany w odniesieniu do poszukiwania tam pracy.

Zupełnie odmienną trajektorię obierają studenci z większości krajów europejskich. Dominuje wśród nich perspektywa podjęcia pracy w swoim macierzystym kraju, natomiast ocena prawdopodobieństwa pozostania w Polsce oceniana jest bardzo nisko (na poziomie ok. 12-15%). Studenci zagraniczni z pozostałych krajów świata najchętniej, ale mniej zdecydowanie od pozostałych grup, wybierają podjęcie pracy w innym kraju niż Polska i ich kraj macierzysty [58,6%]. Generalnie można zaobserwować mniejsze zdecydowanie odnośnie preferowanych ścieżek życiowych w tej grupie. Istotnymi scenariuszami na przyszłość w tej grupie są: kontynuacja nauki – w kraju trzecim [44,2%] bądź w Polsce [42,3%] albo powrót do kraju macierzystego, ale z intencją podjęcia pracy zawodowej [43,8%].

Znajomość języka polskiego odgrywa ważną rolę różnicującą plany studentów – ci, którzy nie znają języka, raczej nie planują pozostania w Polsce, a dominującą strategią tej grupy jest realizacja celu zawodowego w kraju macierzystym. Deklarujący znajomość języka planują wyjazd za granicę bądź pozostanie w Polsce w celu podjęcia pracy. Podobny wzór postępowania można zauważyć wśród studentów z polskim pochodzeniem, przy czym silniejsza jest w tej grupie skłonność do pozostania w Polsce.

Dodatkowo studenci kształceni na kierunkach medyczno-przyrodniczych zdecydowanie skłaniają się ku powrotowi do swojego kraju macierzystego. Wśród studentów kierunków technicznych i ścisłych można zauważyć równowagę planów związanych z pozostaniem w Polsce bądź wyjazdem za granicę w poszukiwaniu pracy. Podobne strategie, ale bardziej skłaniając się ku pozostaniu w Polsce, formułują studenci kierunków artystycznych oraz humanistyczno-społecznych.

W toku analizy zauważono jeszcze dwie interesujące obserwacje dotyczące podziału studentów pod kątem ich planów na przyszłość ze względu na wielkość miejscowości pochodzenia (studentów zagranicznych). Okazuje się, że badani z mniejszych miejscowości (tj. poniżej 100 tys. mieszkańców) są zdecydowanie bardziej skłonni do powrotu do kraju pochodzenia niż ich wielkomiejscy koledzy i koleżanki. W odniesieniu do studentów polskich można zauważyć większe zróżnicowanie jedynie w zakresie kierunku studiów oraz długości pobytu. Najchętniej plany zawodowe związane z Polską formułują studenci kierunków technicznych oraz ścisłych [81,6%], a także ci, którzy mieszkają na Pomorzu już ponad rok [81,1%].

Niezależnie od sposobu grupowania, polscy studenci jako dominujący plan wskazują poszukiwanie pracy po ukończeniu studiów na Pomorzu. Różnią się jednak w zakresie określenia prawdopodobieństwa innych scenariuszy. I tak studenci kierunków medycznych i przyrodniczych biorą także pod uwagę, poza kontynuacją nauki na Pomorzu [62%], podjęcie pracy: w innym regionie Polski [52,6], zagranicą [46%] albo w swoim regionie pochodzenia

[45,2%]. Można zatem uznać, że studenci tych kierunków cechują się wysoką deklarowaną mobilnością w zakresie poszukiwania pracy. W przypadku studentów studiów technicznych i humanistyczno-społecznych chęć pozostania na Pomorzu jest wskazywana częściej.

Warto zwrócić także uwagę na drobne różnicowania planów życiowych studentów ze względu na wielkość miejscowości pochodzenia. Studenci pochodzący z większych ośrodków są bardziej skłonni do wyjazdu zagranicę w celu dalszego kształcenia [36,8% do 17,9%], a także, w mniejszym stopniu, podjęcia tam pracy [48,2% do 37,8%].

Tabela 64. Plany studentów POLSKICH po ukończeniu studiów w województwie pomorskim w podziale na zmienne niezależne. Uwaga: w tabeli zaprezentowano odsetki odpowiedzi „prawdopodobne”. Zaznaczono preferowany plan w ramach każdej z analizowanych kategorii. Dane w %

	Pomorze			Region pochodzenia			Inny region w kraju			Zagranica		
	nauka	praca	życie	nauka	praca	życie	nauka	praca	życie	nauka	praca	życie
Typy kierunków												
artystyczno-humanistyczno-społeczne	65,7	78,8	69,3	16,1	27,8	25,6	26,2	39,1	26,2	18,8	34,6	30,7
medyczno-przyrodnicze	62	68,1	56,7	21,3	45,2	32,7	34	52,6	34,8	30,7	46	34
techniczne i ścisłe	60	81,6	65,9	15,9	28,2	20	22,5	39	19,4	18,7	42,6	32,1
Długość pobytu w województwie pomorskim												
krócej niż 12 miesięcy	66,8	71,2	59,9	18,6	37,4	29,6	28,4	43,7	28,3	22,1	43,3	37,9
dłużej niż 12 miesięcy	59,3	81,1	69,2	16,5	29	22,5	26,6	42,2	27,2	22,3	37,2	26,2

Ciekawe wnioski płyną z analizy narracji studentów na temat ich planów na przyszłość. Na podstawie wizji siebie, jakie mają badani, można podzielić ich na trzy grupy. Do pierwszej zaliczają się osoby chcące pozostać na Pomorzu – rozpocząć pracę, założyć rodzinę, związać swoje życie z tym regionem Polski. Jest to profil studentów analogiczny do tego, który w badaniach ilościowych wyróżniliśmy, określając tę grupę jako „zwolennicy”. Na potrzeby opisu w tej części opracowania nazywamy ich **PROMOTORAMI**.

W drugiej grupie znajdują się wszyscy ci, którzy jeszcze nie wiedzą, co docelowo chcieliby robić, są nastawieni na doświadczanie świata i testowanie różnych alternatywnych sposobów i stylów życia. Określimy ich mianem **NEUTRALNYCH**. W końcu trzecia grupa – studentów, którzy nie przewidują pozostania na Pomorzu. Ta deklaracja wynika z różnych czynników, ale nadrzędnym powodem chęci opuszczenia polskiego wybrzeża, czy szerzej Polski, są strukturalne problemy polskiego rynku pracy. Tę społeczność można określić mianem **KRYTYKÓW**.

Zarówno wśród „neutralnych”, jak i „krytyków” znajdują się „profesjonaliści” i „eksperymentatorzy”, których wyróżniliśmy na podstawie przeanalizowanych danych

ilościowych (analogicznie jak „zwolenników”). Nie ma jednak podstaw do utożsamienia obu podziałów, a w efekcie prostego odtworzenia typologii. Zaproponowane nazewnictwo nawiązuje natomiast (choć tylko na zasadzie pewnej metafory) do podziału wyodrębnianego w ramach skali Net Promotor Score.

PROMOTORZY

Wśród studentów, którzy chcą związać swoją przyszłość z Pomorzem (najczęściej pada tu deklaracja o osiedleniu w Trójmieście), panuje przekonanie, że relatywnie **ŁATWO JEST TU ZDOBYĆ PRACĘ**. Takie przekonanie wynika często z obserwacji dynamiki rozwoju metropolii i porównania jej ze znacznie mniejszą dynamiką rozwojową miejscowości peryferyjnych, zlokalizowanych poza Pomorzem. Studiowanie, a potem praca w Trójmieście, to najczęstszy model relokacji do regionu studentów z okolicznych województw. W badaniach jakościowych najwięcej takich opowieści usłyszeliśmy od młodych ludzi z Warmii i Mazur.

Patrząc na całe Trójmiasto, to jest naprawdę bardzo mały procent bezrobocia. I patrząc na pensje pracowników w porównaniu do Olsztyna, to naprawdę Trójmiasto lepiej prosperuje i dużo więcej może zaoferować przyszłemu pracownikowi. To jest bardzo fajne, szczególnie dla studenta, który potrzebuje pieniędzy na start. (...) Chciałabym znaleźć sobie jakąś pracę i się rozglądam. Jestem na etapie czekania na telefon od pracodawców. Z tego, co się orientowałam, to Trójmiasto może zaoferować wiele fajnych ofert. [W6]

Raczej tu zostanę. Znam to miejsce i mogę tu znaleźć, co chcę. To jest wciąż jedno z największych miast, ciągle się rozwija i tworzą się miejsca pracy. Wydaje mi się, że tutaj odnajdę się. (...) To jest duże miasto. Jest tu dużo uczelni, co skutkuje tym, że jest sporo kierunków, bo każda uczelnia musi się wyróżnić. [W39]

Przy wskazywaniu Trójmiasta jako potencjalnego miejsca osiedlenia się padają argumenty, które rekonstruujemy przy charakterystyce oceny jakości życia w regionie. Podkreśla się przede wszystkim **KAMERALNY CHARAKTER ŻYCIA W METROPOLII**, względnie spokojny tryb życia i niski poziom czynników stresowych. Trójmiasto wybiera się jako ciekawą alternatywę dla utożsamianej z „wyścigiem szczurów” Warszawy czy kojarzonym ze smogiem Krakowem. Na równi z Gdańskiem studenci oceniają Wrocław, natomiast ze względu na oddalenie obu ośrodków od miejsca pochodzenia badani raczej orientują się na osiedlenie na Pomorzu.

Zauważalny jest też **MECHANIZM POTENCJALNEGO „WYSYSANIA” PERYFERII**. Część studentów mieszkająca w Słupsku, zastanawiając się nad ewentualnymi krokami na drodze zawodowej, deklaruje, że chciałaby przenieść się do większego ośrodka, czyli do Trójmiasta. Ten sam mechanizm może jednak działać w przypadku studentów z rdzenia metropolii, zainteresowanych migracją do ośrodka dającego większe możliwości rozwoju. Z uwagi na fakt, że jakość życia na Pomorzu jest wysoka, a warunki rynku pracy w skali Polski oceniane jako pozytywne, perspektywa zmiany najczęściej dotyczy wyjazdu zagranicę.

Znaczna grupa studentów przyjeżdżających na Pomorze z państw dawnego Związku Radzieckiego jednoznacznie **WYKLUCZA MOŻLIWOŚĆ POWROTU W RODZINNE STRONY**. O krajach pochodzenia jako miejscach życia po studiach mówi się raczej negatywnie. Brak perspektyw na przyszłość, diagnozowany przez rozmówców, sprawia, że w pierwszej kolejności szukają oni możliwości osiedlenia się w regionie, do którego przyjechali na studia, alternatywnie wiążą swoją przyszłość z kolejnymi decyzjami migracyjnymi.

U nas nie ma wojny, jest spokojnie, ale ogólnie w całym kraju jest niestabilnie. Jesteśmy w tej fazie, w której Wy byliście w 1981 roku. Po rewolucji musi minąć kilka lat, żeby były jakieś wyniki, rezultaty. [W22]

Tylko absolutnie głupi człowiek wróci do Białorusi. Jeżeli ktoś przyjeżdża z Ukrainy, Białorusi, Rosji, to nikt nie wraca już do tych krajów. [W40]

Co ciekawe studenci z Chin wiążą możliwość pozostania po studiach w Polsce z **ROZWINIĘCIEM WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ** między oboma państwami, a student z Włoch rozważa założenie w Polsce działalności gospodarczej.

NEUTRALNI

W wielu rozmowach pojawia się wątek niejednoznacznych planów związanych z kontynuacją studiów i kolejnymi etapami życia osobistego i zawodowego. Dla badanych, którzy chcą doświadczyć podróży, mieszkania i pracy w różnych regionach kraju czy świata, znaczenie ma przede wszystkim **MOŻLIWOŚĆ ELASTYCZNEGO ZARZĄDZANIA WŁASNYM PLANEM NA ŻYCIE**. Studenci potrzebują czasu, żeby przemyśleć decyzje o swojej przyszłości i uwzględnić ich potencjalne konsekwencje.

ZBIERANIE DOŚWIADCZEŃ zaczyna się od planów czy decyzji związanych z przeniesieniem na studia do innego miasta – w Polsce czy zagranicą – w ramach programów wymiany, na przykład MOST czy Erasmus+. Wyjeżdża się do innych krajów także bez instytucjonalnego pośrednictwa czy wsparcia, realizując podróżnicze hobby. Studenci chętnie eksperymentują jednak nie tylko w trakcie studiów. Po ich zakończeniu również deklarują, że chcieliby zdobyć różne doświadczenia, co wiąże się między innymi z aktywnymi formami mobilności. Paradoksalnie chęć zebrania międzynarodowego doświadczenia zawodowego może być motywacją do pozostania w Polsce. Część zagranicznych studentów stoi na stanowisku, że ich aktualny kraj pobytu jest dobrym miejscem do rozpoczęcia kariery zawodowej.

Nawet wówczas, gdy badani dostrzegają perspektywę dobrego życia i pracy w miejscu, w którym aktualnie studiują, nad pewność i stabilność przedkładają **MOŻLIWOŚĆ EKSPLOKACJI ŚWIATA**. Być może tak silna skłonność do zmiany miejsca pobytu wynika z faktu, że są to już

osoby, które doświadczyły migracji, przez to też znacznie bardziej otwarte na kolejne „duże” zmiany w życiu.

Chciałabym pojeździć po świecie i zobaczyć, gdzie bym chciała żyć na stałe. Nie wiem tego dokładnie, chciałabym znaleźć swoje miejsce. W Polsce jest mi bardzo dobrze, dużo lepiej niż obecnie w Rosji na pewno. Może gdzieś się przeprowadzić, może pozwiedzać. Zobaczyć, jak to będzie. [W33]

Ogólnie chciałabym tutaj zostać, ale nie chciałabym się ograniczać. Jakbym miała jakąś możliwość wyjechania gdzieś kiedyś, na przykład na rok czy dwa, to jak najbardziej bym się tego podjęła, najlepiej za granicę. Ale jakbym miała jechać na rok czy dwa do Łodzi czy Krakowa, to też bym się skusiła, gdyby to było warte tego wszystkiego, ta przeprowadzka. (...) Chcę wszystkiego liźnąć i zobaczyć, co mi może pójść. [W42]

Jeszcze inną, choć warto podkreślić, że mało popularną, strategią jest przyjazd na studia do dużego ośrodka (w tym przypadku do Trójmiasta), a po ich ukończeniu – **POWRÓT DO SWOJEJ RODZINNEJ MIEJSCOWOŚCI**. Pobyt w metropolii może być jedynie przemysłanym epizodem biograficznym. Polscy studenci chcą wracać do swojego regionu pochodzenia ze względu na tęsknotę za rodziną czy zobowiązania rodzinne, na przykład potrzebę kontynuacji rodzinnego biznesu albo plan wybudowania domu na rodzinnej działce. Na studentów niekiedy „czeka” też mieszkanie albo praca w ich miejscowości rodzinnej. Niektórzy badani są bardzo przywiązani do wyobrażenia familiarności i sielskości małych ośrodków, z których pochodzą.

KRYTYCY

Wielu badanych, mimo zadowolenia z jakości życia na Pomorzu, nie wiąże z regionem swojej przyszłości. Zasadniczym powodem, dla którego rozmówcy planują po ukończeniu studiów migrację do innej lokalizacji, są ich **KRYTYCZNE OPINIE I WYOBRAŻENIA O POLSKIM RYNKU PRACY**. Problem nie leży więc w specyfice sytuacji regionalnej, co raczej makroekonomicznych, a po części też kulturowych uwarunkowaniach pracy w Polsce. Jest to jednocześnie zdecydowanie największa bariera rozwojowa utrudniająca pozyskiwanie talentów z różnych części świata.

Zdaniem licznych studentów warunki pracy w Polsce są nie do przyjęcia. Dotyczy to przede wszystkim niskiego poziomu wynagrodzeń, ale też specyfiki pracy czy braku możliwości zachowania równowagi między czasem pracy a czasem odpoczynku. Polski rynek pracy staje się tym sposobem atrakcyjny przede wszystkim dla studentów migrujących z krajów byłego Związku Radzieckiego, gdzie zarobki są znacznie niższe. Równie niekorzystne jak dla Ukrainy czy Białorusi jest porównanie poziomu wynagrodzeń w Polsce i najbogatszych państwach europejskich. Efektem tej konfrontacji jest niska ocena Polski jako kraju, w którym najmłodszy absolwenci z różnych części świata mogliby się osiedlać.

Ja tutaj pracowałam w korporacji i troszkę mnie boli tutaj wypłata. Ja naprawdę nie mam nic do Polski, nie muszę milionów zarabiać. Ale jak potem sobie myślę, że urodziłam się w takim kraju, z takim językiem... Mogę żyć w krajach, gdzie zarabia się w euro. Mam takie, a nie inne wykształcenie. Czemu mam pracować za 4 euro, jak mogę pracować za 14? Strasznie dużo tutaj też oczekują. Fakt, że mówiłam jeszcze po niemiecku, to było dla nich super, bo mieli jakiegoś Niemca. Mogłam sprawdzać te maile i to wszystko, strasznie duży jest nacisk na to. Bardzo dużo czasu Twojego prywatnego by chcieli, który jest nieopłacony i z tych 12 zł wychodzi jeszcze mniej. (...) W końcu się zwolniłam. Oni chcieli mnie dalej na pół etatu, ale ja stwierdziłam, że nie mam finansowo tak ciężko, bo jednak rodzice mi płacą za życie, żeby musieć się tak psychicznie męczyć i studiować obok. [W7]

Ja nie rozważam, żebym w Polsce wyjechała do jakiegoś miasta, tylko raczej za granicę, ze względu na zarobki przede wszystkim. Akurat jestem po rozmowie o pracę wczoraj, gdzie po 5 latach studiów Panie mi proponowały najniższą krajową. W sklepie spożywczym czy z ciuchami dostanę na rękę co najmniej dwa tysiące za ten sam czas pracy. Za granicą to inaczej wygląda. [W46]

Ze strony studentów padają deklaracje o tym, że zdecydują się na mieszkanie w takim regionie bądź kraju, gdzie warunki pracy będą ich satysfakcjonować. Wprawdzie nie wiemy, na ile te odważne deklaracje znajdą przełożenie na realne działania, ale warto odnotować fakt, że w studenckich narracjach **NIE MA BLISKIEGO ZWIĄZKU MIĘDZY MIEJSCEM STUDIOWANIA I MIEJSCEM PRACY**. Sentyment do miejsca często przestaje mieć znaczenie w sytuacji podejmowania decyzji o własnej przyszłości. Praca w Polsce nie spełnia oczekiwań wielu badanych, przede wszystkim tych, którzy pochodzą z krajów o bardzo wysokim standardzie życia.

Niechęć do życia w Polsce po studiach widać wyraźnie na przykładzie frustracji, jaką odczuwają studenci kierunków medycznych. Wprost mówią oni o tym, że „**DLA LEKARZY NIE MA W POLSCE PRZYSZŁOŚCI**”, a wysiłek wkładany w naukę nie przynosi w polskim systemie służby zdrowia żadnej wymiernej gratyfikacji. Ten problem zauważają zresztą nie tylko studenci z Polski, ale też z innych krajów.

O ile Polska jest atrakcyjnym miejscem, w którym można studiować (między innymi ze względu na wysoki poziom nauczania oraz niskie, w porównaniu z wieloma innymi krajami, koszty), staje się „**BAZĄ WYPADOWĄ**” **DLA STUDENTÓW ZAGRANICZNYCH** do podjęcia dorosłego życia w innych krajach. Niekiedy ten tranzytowy charakter Polski wynika z niechęci do pracowników zagranicznych, jaką wyczuwają studenci zagraniczni lub problemów formalnych, na przykład kłopotów z uzyskaniem pozwolenia na pracę czy przedłużeniem wizy.

Bardzo koncentruję się teraz na studiach, ale chciałbym też mieć jakąś dorywczą pracę. W moim kraju [badany pochodzi z ubogiego kraju azjatyckiego – przyp. aut.] warunki ekonomiczne są, jakie są, a koszt mieszkania tutaj jest bardzo duży. W moim macierzystym kraju miesięczny koszt życia to kilkaset złotych, i to pokryje już wszystko. Mógłbym dostać tu pracę w KFC, ale chciałbym coś innego. Mam wiedzę i doświadczenie, dwa lata pracowałem w prywatnej firmie. Byłem tu nawet na rozmowie kwalifikacyjnej. Byli ze mnie zadowoleni, ale wybrali kogoś innego. [W5]

Poważnym problemem w adaptacji do nowej kultury, w tym do realiów rynku pracy, jest **BARIERA JĘZYKOWA**. Nawet w międzynarodowych środowiskach pracy, przede wszystkim w dużych korporacjach, znajomość języka angielskiego nie jest wystarczająca do tego, by dobrze pracować. Brak znajomości choćby podstaw języka polskiego bardzo utrudnia komunikowanie się w zespołach projektowych, de facto znacznie utrudniając sprawne funkcjonowanie na rynku pracy.

Trudności językowe należą do grona czynników, które sprawiają, że Polska jest postrzegana jako nieatrakcyjne miejsce do życia. Pozytywnej ocenie nie sprzyja też **ODCZUCIE SAMOTNOŚCI**, jakie towarzyszy wielu studentom, którzy przyjeżdżają studiować na polskich uczelniach. Studenci wskazują w tym kontekście przede wszystkim na kwestie związane z brakiem rodziny i przyjaciół. Argumentują, że chcą pracować i mieszkać w kraju, w którym mogą mieć stały kontakt z bliskimi. Ich wypowiedzi są często nacechowane emocjonalnie – mówią o „tęsknocie”, „miłości” do kraju, potrzebie „bliskości”. Doświadczenie izolacji jest tym większe, im bardziej odmienna od polskiej jest kultura kraju pochodzenia studenta. Najczęściej o samotności i braku bycia w relacji opowiadają studenci z Azji.

Twój kraj to ten, gdzie są wszyscy znajomi, przyjaciele, wszyscy ludzie, z którymi jesteś związany. Ludzie, którzy zawsze Ciebie rozumieją, zawsze coś poradzą, można z nimi zawsze spędzać czas. Po prostu w Polsce jestem sama. Nie ma tutaj moich przyjaciół, z którymi swoje dzieciństwo spędzałam. Oni mają tam swoje życie i tylko w internecie rozmawiamy. A tak, żeby realnych znajomych spotkać, realnie z nimi się spotkać i chodzić na różne imprezy, to po prostu nie tak. [W17]

Większość osób, które znam, mówi, że jest w Polsce, by zdobyć dyplom i wraca z powrotem do ich kraju ojczystego. Nie spotkałem nikogo, kto chciałby zostać w Polsce. Ludzie czują się samotni, nie mają tu nikogo bliskiego. [W3]

Sytuację dodatkowo utrudniać może **ODCZUCIE BRAKU BEZPIECZEŃSTWA** związane z pobytem w Polsce. Część badanych sygnalizuje wprost, że nie czuje się dobrze w Polsce z powodu gromadzenia doświadczeń „miękkich” zachowań rasistowskich i ksenofobicznych, takich jak agresja, niechęć, nieufność czy nierówne traktowanie.

III. WNIOSKI I REKOMENDACJE DO DALSZYCH DZIAŁAŃ

SYNTEZA MATERIAŁU EMPIRYCZNEGO

Konkluzje z badania studentów. Jaka jest pomorska oferta akademicka dla gości spoza regionu?

JAKI JEST POTENCJAŁ UMIĘDZYNARODOWIENIA NA POMORSKICH UCZELNIACH?

1. Skuteczna internacjonalizacja to taka, która jest dopasowana do wartości i postaw danej społeczności oraz przynosi pozytywne skutki dla regionalnego rynku pracy. Internacjonalizacja ma wspierać rozwój postaw obywatelskich i dialogu międzykulturowego. Postrzega się ją jednak przede wszystkim jako szansę na podwyższenie poziomu jakości nauczania oraz zwiększenie roli nauki w gospodarce. Za sprawą umiędzynarodowienia aspirujące metropolie mają włączać się w walkę o talenty i zwiększanie potencjału relokacji, czyli skłonności do przenoszenia się do regionu.
2. Punktem wyjścia debaty o internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce jest jego ciągle niska skala (mimo 15-krotnego wzrostu liczby studentów na polskich uczelniach między latami 1990/1991 i 2016/2017). Większość studentów zagranicznych pochodzi z krajów europejskich (82%), z czego w całej populacji dominują Ukraińcy (54% wszystkich studiujących w Polsce).
3. W populacji studentów cudzoziemców na uczelniach w województwie pomorskim zdecydowanie dominują osoby z Ukrainy. Silne są też społeczności studentów ze Szwecji, Białorusi, Indii, Chin, Rosji, Hiszpanii i Norwegii. Odsetek studentów cudzoziemców w województwie pomorskim w skali kraju jest poniżej przeciętnej. Region plasuje się na 9. miejscu spośród 16, a wartość wskaźnika dla województwa (3,2%) jest istotnie niższa dla średniej ogólnokrajowej (4,8%).
4. Po transformacji ustrojowej pasywna polityka państwa w kwestii internacjonalizacji przyczyniła się z konieczności do oddolnego rozwijania współpracy międzynarodowej, w dużej mierze bez pośrednictwa instytucjonalnego. Znaczenie umiędzynarodowienia zaczyna być stopniowo dostrzegane w dokumentach strategicznych – internacjonalizacja staje się jednym z kamieni węgielnych polskich strategii rozwojowych szkolnictwa wyższego.
5. W ślad za deklaracjami o znaczeniu internacjonalizacji w polityce uniwersytetów często nie idą działania, mające pomóc realizować zakładane cele. Konsekwencją tych zaniechań są ograniczenia „transferu” kapitału ludzkiego do Polski. Instytucje są słabo przygotowane na przyjmowanie studentów czy kadry naukowej z innych krajów, co generuje duże ryzyko wystąpienia krytycznych problemów w procesie umiędzynarodowienia szkół wyższych.
6. Pozyskiwanie talentów stanowi ważny element strategii internacjonalizacyjnej i ma przełożenie na budowanie przewag konkurencyjnych ośrodka w skali ponadregionalnej.

W Polsce kwestia zarządzania talentami jest szczególnie problematyczna w kontekście niekorzystnych trendów społecznych i demograficznych. Na przyciąganie talentów do ośrodków akademickich większy wpływ niż jakość oferty akademickiej (mierzonej miejscem uczelni w międzynarodowych rankingach) ma fakt, że uniwersytet jest przyjazny dla studentów i mogą się oni na nim dobrze czuć.

7. Polska nie jest (jeszcze) krajem imigracyjnym, a cudzoziemcy przenoszący się do Polski są zjawiskiem egzotycznym. Rola Polski jako kraju przyjmującego obcokrajowców jest zjawiskiem nowym i zaskakującym – zarówno dla instytucji, jak i dla obywateli. Największą barierę w intensyfikacji procesu przyjmowania talentów stanowią niskie płace i niekorzystne warunki świadczenia pracy.

JAKIE SĄ POTENCJAŁY REGIONU W PORÓWNANIU Z JUTLANDIĄ ŚRODKOWĄ I DOLNYM ŚLĄSKIEM?

1. W porównaniu z Jutlandią Środkową (Dania) polskie regiony wybrane do analizy charakteryzują się niższymi wskaźnikami jakości życia. Największe różnice na korzyść regionu duńskiego zanotowano w ocenach dotyczących: (1) zaangażowania obywatelskiego, (2) zdrowia oraz (3) warunków mieszkaniowych. W krajowym kontekście należy zauważyć, że różnice między Pomorzem a Dolnym Śląskiem nie są duże. W skali krajowej Pomorze plasuje się na 2. miejscu, zaraz za woj. mazowieckim (według zsumowanego wskaźnika dla wszystkich mierników jakości życia), a Dolny Śląsk – dopiero na 9. pozycji.
2. Potencjał akademicki trzech regionów jest zróżnicowany. Jutlandia Środkowa dysponuje ośrodkiem akademickim światowej renomy (notowanym w pierwszej setce rankingu szanghajskiego), natomiast regiony z Polski są znaczącymi ośrodkami akademickimi w skali krajowej. Duńskie uniwersytety charakteryzują się także wyższymi wskaźnikami internacjonalizacji niż polskie. Spośród polskich uniwersytetów najwyższym wskaźnikiem umiędzynarodowienia (w sensie udziału studentów zagranicznych w populacji studentów) charakteryzują się uczelnie medyczne z obu regionów: Gdański Uniwersytet Medyczny [16,7%] oraz Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich [13,5%].
3. Inicjatywy duńskie dotyczące studentów zagranicznych ogniskują się na utrzymaniu studentów po zakończonym toku nauczania w celu włączenia ich w obieg lokalnego rynku pracy. W tym celu tworzy się konsorcja różnych aktorów instytucjonalnych (na przykład uczelni i / lub gmin) we współpracy z lokalnym biznesem. Wydaje się, że w obliczu niskich wskaźników internacjonalizacyjnych polskich uczelni wysiłki w kraju koncentrują się raczej na pozyskaniu studentów zagranicznych niż na ich utrzymaniu. To podejście ma negatywny wpływ na wyniki umiędzynarodowienia rynku pracy.

1. Struktura pochodzenia studentów polskich i zagranicznych przyjeżdżających na pomorskie uczelnie jest zdecydowanie różna. Studenci polscy rekrutują się w większości ze wsi i małych miast, podczas gdy studenci zagraniczni częściej pochodzą z dużych ośrodków miejskich. Zróżnicowanie w zakresie wielkości miejscowości pochodzenia jest zauważalne także wewnątrz w zbiorowości studentów zagranicznych. Najbardziej „wielkomięską” grupą studentów są badani z krajów pozaeuropejskich oraz krajów byłego ZSRR. Niemal $\frac{2}{3}$ polskich studentów pochodzi z województw ościennych w stosunku do województwa pomorskiego. Wskazuje to na zasięg oddziaływania pomorskich uczelni, które są beneficjentami faktu, że w północnej Polsce nie ma większych aglomeracji i ośrodków akademickich.
2. Niemal połowa badanych studentów zagranicznych rekrutuje się spośród krajów byłego ZSRR, przede wszystkim z Ukrainy, Białorusi i Rosji. Odzwierciedla to mniej więcej realną strukturę populacji studentów zagranicznych ze względu na regiony pochodzenia. W badaniu studentów zagranicznych wzięło udział 660 studentów pochodzących z 61 krajów.
3. Tylko $\frac{1}{4}$ studentów zagranicznych deklaruje całkowity brak znajomości języka polskiego, a $\frac{1}{3}$ – znajomość podstaw. Dla marginalnego odsetka studentów jest to język ojczysty. Ponad $\frac{3}{4}$ studentów zagranicznych planuje naukę bądź kontynuuje naukę języka polskiego. Jedynie co ósmy z nich definitywnie nie ma takich planów.
4. Studenci zagraniczni często mają wcześniejsze doświadczenia studiowania – $\frac{3}{5}$ z nich studiowało wcześniej w kraju macierzystym, a co ósmy z nich także w jeszcze innym kraju (poza Polską i krajem macierzystym). Tylko dla $\frac{1}{4}$ z nich studia w Polsce są pierwszym doświadczeniem studiowania. Zupełnie inaczej kwestia wcześniejszego studiowania wygląda wśród studentów polskich – aż 83% badanych studiowaniem na pomorskiej uczelni rozpoczyna swoją przygodę z akademickim życiem.
5. Ponad połowa studentów zagranicznych wskazała, że nigdy wcześniej przed podjęciem studiów nie była w Polsce. Dla niemal $\frac{1}{3}$ respondentów z zagranicy przyjazd na Pomorze był poprzedzony krótkimi wizytami w kraju. Wśród studentów polskich dominuje model krótkich wizyt na Pomorzu. Około $\frac{1}{5}$ z tej grupy nigdy wcześniej nie była w tej części kraju przed podjęciem studiów.
6. Najczęstszym miejscem zamieszkania studentów zagranicznych na studiach jest akademik, a w dalszej kolejności wynajmowane mieszkanie bądź pokój. Najczęściej w akademiku zamieszkują studenci z krajów pozaeuropejskich i, w mniejszym stopniu, z krajów byłego ZSRR. Dominującym sposobem zakwaterowania wśród studentów z Europy jest wynajem pokoju / mieszkania. W przypadku studentów polskich model zakwaterowania jest odmienny. Dominuje wynajmowanie mieszkania lub pokoju. Relatywnie często studenci polscy dysponują własnym mieszkaniem na Pomorzu.

JAKIE CZYNNIKI MIAŁY NAJWIĘKSZY WPŁYW NA PODJĘCIE DECYZJI O STUDIOWANIU NA POMORZU?

1. Porównując motywacje badanych z Polski i z innych krajów do podjęcia studiów można zauważyć, że studenci zagraniczni w większym stopniu zwracają uwagę na doświadczenie studiowania oraz łatwość procedur to doświadczenie umożliwiających, natomiast studenci polscy częściej myślą o studiach jako o etapie pośrednim, którego celem jest osiedlenie się w regionie i podjęcie pracy zarobkowej.
2. Studentów zagranicznych do województwa pomorskiego „przyciągają” przede wszystkim wysoki poziom nauczania na studiach, ale także pozytywny wizerunek regionu / Trójmiasta wśród badanych. W czołówce motywacji można odnaleźć czynniki związane zarówno z samą uczelnią, jak i regionem / krajem (na przykład wysoka jakość życia na Pomorzu). Do kluczowych czynników decydujących o przeprowadzce wśród studentów polskich można zaliczyć czynnik pragmatyczny – konkretny kierunek, interesujący z perspektywy potencjalnego studenta, istniejący w ofercie uczelni. Istotne są też czynniki prywatne oraz te związane z postrzeganiem regionu: jego walorami turystycznymi oraz atrakcyjnym stylem życia.
3. Studenci z krajów byłego ZSRR zdecydowanie częściej od pozostałych zdecydowali się na przyjazd ze względu na (postrzeganą) bliskość kulturową z Polakami, perspektywy rynku pracy oraz wysoką jakość życia na Pomorzu. Pozwala to podejrzewać, że taki katalog motywacji uwzględniał intencję ewentualnej stałej migracji na Pomorze. Grupa studentów z innych krajów europejskich zwracała głównie uwagę na czynniki merytoryczne związane z uczelnią, dogodne połączenia transportowe z krajem swojego pochodzenia oraz rekomendacje rodziny / znajomych odnośnie życia i studiowania na Pomorzu. Konfiguracja motywów wskazuje, że studenci w tej grupie nastawieni byli raczej na doświadczenie studiowania niż na cele zawodowe związane z Pomorzem bądź Polską. Dane wskazują, że decyzje studentów pozaeuropejskich były najbardziej wielowymiarowe. To oni najczęściej wskazują motywacje związane z potencjałem merytorycznym uczelni, ale także podkreślają te pragmatyczne, na przykład sprawność rekrutacyjną uczelni oraz uproszczoną procedurą wjazdową do kraju. To ich w największym stopniu przyciągają niższe koszty studiowania na Pomorzu.
4. Specyficzne konfiguracje motywacji pozwalają na wyodrębnienie trzech grup studentów zagranicznych.
 - a. „Eksperymentatorzy” [ok. 22%] skupiają się na poziomie studiów, prestiżu uczelni oraz obecności atrakcyjnych kierunków studiowania. Nie bez znaczenia jest także łatwość, z jaką można dostać na uczelnię oraz pozytywny wizerunek regionu jako dobrego miejsca do studiowania. Dla tych osób Pomorze jest jedynie przystankiem na życiowej drodze. Najbardziej prawdopodobne jest, że ci badani wrócą w celach zawodowych do kraju macierzystego lub przeniosą się do kraju trzeciego.

- b. Drugą grupę [ok. 9%] stanowią „zwolennicy”. Notujemy tu najwyższy odsetek studentów z polskimi korzeniami oraz deklarujących znajomość polskiego (na obecnym etapie). Główną okolicznością przyjazdu jest deklarowana bliskość kulturowa i geograficzna Polski oraz kraju pochodzenia, a dominującą strategią jest plan na pozostanie na Pomorzu po zakończonych studiach i podjęcie pracy.
 - c. Trzecia grupa, najliczniejsza, [ok. 69% badanych], to „profesjonaliści”, świadomie wybierający kierunek studiów i kolejne etapy rozwoju osobistego i zawodowego. Ci studenci są generalnie zadowoleni z pobytu na obecnych studiach. Nie zmienia to jednak ich planów dotyczących dalszych losów – zamierzają w większości podjąć pracę w kraju trzecim (innym niż Polska i ich kraj macierzysty).
5. Studenci polscy i zagraniczni nie różnią się zasadniczo, jeśli chodzi o wzór poszukiwania informacji na temat oferty pomorskich uczelni. Studenci z Polski częściej eksplorują profile uczelni w mediach społecznościowych oraz czytają broszury informacyjne. Bardzo istotnym źródłem informacji (dla obu analizowanych grup), oprócz źródeł internetowych, są rekomendacje znajomych oraz rodziny.
 6. Źródła utrzymania studentów polskich na studiach opierają się głównie o pomoc materialną od bliskich i rodziny. Studenci zagraniczni dysponują bardziej zbalansowanym źródłem dochodu, którego oparciem są przede wszystkim: (1) pomoc rodziny oraz (2) środki własne (pochodzące na przykład z pracy zarobkowej), ale także – w mniejszym stopniu – różnorodne stypendia (na przykład pochodzące od krajów macierzystych).
 7. Sposób finansowania studentów ze względu na kraj pochodzenia jest bardzo różnorodny. Studenci z krajów byłego ZSRR finansują swój pobyt w oparciu o pomoc rodziny / bliskich, podczas gdy jednym z kluczowych elementów finansowania studentów europejskich są stypendia pochodzące przede wszystkim ze środków kraju macierzystego.
 8. W studenckich narracjach wyodrębnić można kilka zasadniczych wiązek czynników mających wpływ na proces decyzyjny związany z wyborem studiów na Pomorzu:
 - a. *Tożsamościowe* – nadzieja na rozpoczęcie nowego etapu w życiu, szansa zdobycia nowych doświadczeń, powody osobiste i przypadek.
 - b. *Merytoryczne* – chęć zwiększenia własnych szans na lepszą przyszłość, perspektywa „życia na zachodzie” (dla studentów z krajów byłego ZSRR), walory akademickie regionu, dostępność oferty edukacyjnej w języku angielskim i możliwość zdobycia praktycznych kompetencji przydatnych w biznesie.
 - c. *Regionalne* – bliskość w relacji do miejsca pochodzenia, poczucie swojskości, chęć studiowania w Trójmieście i korzyści związane z mieszkaniem w dużej aglomeracji.
 - d. *Strukturalne* – niski koszt pobytu w Polsce i opłat za studia, a także wsparcie instytucjonalne (na przykład agencji organizujących pobyty studentów za granicą).

W JAKI SPOSÓB STUDENCI ADAPTUJĄ SIĘ DO WARUNKÓW ŻYCIA I STUDIOWANIA NA POMORZU? JAK ROZWIĄDUJE SIĘ SYTUACJE TRUDNE?

1. Można wyróżnić cztery obszary trudności adaptacyjnych studentów:
 - a. „Nowa” codzienność – część studentów stara się dostrzegać przede wszystkim plusy przenosin oraz akceptować sytuacje, które pojawiają się w czasie pobytu.
 - b. *Różnice kulturowe* – studenci muszą zmagać się z myśleniem stereotypowym (głównie w kontekście kultur narodowych) i adaptować do nowych realiów obcej im kultury (przede wszystkim doświadczenie studentów z kultur wschodnich).
 - c. *Napięcia instytucjonalne* – dotyczą przede wszystkim kwestii formalnych i zmagają biurokratycznych, ale też sytuacji dla studentów niezrozumiałych (na przykład zamknięcie terenu kampusu).
 - d. *Ograniczenia kompetencyjne* – problematyczne są przede wszystkim różnice kompetencji językowych i konieczność „przystawienia się” z trybu szkoły średniej na życie studenckie.
2. Na podstawie analizy aktywności pozauczelnianej studentów wyróżnić można dwie zbiorowości: zwolenników aktywności w przestrzeni publicznej i domatorów. W tej pierwszej grupie popularne jest podejmowanie różnego rodzaju aktywności miejskich, udział w wydarzeniach kulturalnych i aktywnościach sportowych. Studenci z drugiej grupy preferują bierny odpoczynek, często też sygnalizują „brak czasu wolnego”.
3. Studenci zagraniczni charakteryzują się bardziej wycofanym społecznie wzorem spędzaniem wolnego czasu niż studenci polscy. Niższa aktywność społeczno-towarzyska dotyczy głównie studentów pozaeuropejskich oraz tych, którzy deklarują brak znajomości języka polskiego, co sugeruje, że prawidłowość ta związana może być z barierą językową.
4. Studenci zagraniczni generalnie dobrze oceniają swoje relacje z innymi studentami – najlepiej ze studentami zagranicznymi (ze swojego kraju pochodzenia, ale nie tylko). Odsetek oceniających dobrze relacje z polskimi studentami jest niższy, ale nadal wysoki [ok. 61%], przy czym niepokojące jest, że te relacje układają się źle w deklaracjach około 15% badanych obcokrajowców. W odpowiedziach polskich studentów nie ma symetrii – jedynie marginalny odsetek wskazuje na złe relacje z innymi.
5. Trudność w budowaniu relacji w społecznościach studenckich wynika przede wszystkim z dwóch czynników: (1) słabo rozwiniętych sieci społecznych oraz (2) dużego dystansu społecznego w stosunku do osób, których się nie zna. O problemach w budowaniu przyjaznych relacji mówią przede wszystkim studenci zagraniczni. Nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów jest długotrwałym procesem, który wymaga od studentów przejawiania postawy proaktywnej oraz otwartości i tolerancji. Istotną formą bycia w relacji jest funkcjonowanie w środowisku międzynarodowym, także przy wykorzystaniu nowych technologii komunikacyjnych.

JAKI JEST ZAKRES I JAKOŚĆ ŚWIADCZONYCH PRZEZ UCZELNIE USŁUG I UDZIELANEGO WSPARCIA STUDENTOM SPOZA REGIONU?

1. Studenci polscy oraz zagraniczni dobrze oceniają (z perspektywy czasu) swoją decyzję o przyjeździe na studia na Pomorze. Najbardziej zadowoleni ze swojej decyzji są studenci zagraniczni studiujący na kierunkach technicznych i ścisłych (najmniej zaś – studenci kierunków medycznych) oraz ci pochodzący z krajów o niższym potencjale gospodarczym niż Polska.
2. Jednocześnie można zauważyć wysokie oceny wystawiane uczelniom, jeśli chodzi o poziom wsparcia oferowany studentom zagranicznym. Łącznie ok. 7 na 10 badanych ocenia ten poziom jako satysfakcjonujący, chociaż należy podkreślić, że poziom satysfakcji jest znacznie wyższy w grupie studentów z krajów byłego ZSRR.
3. Studenci zagraniczni dobrze oceniają poziom merytoryczny zajęć na uczelni, a także możliwość porozumienia się na uczelni w języku angielskim. W badaniu ilościowym relatywnie najgorzej oceniane są takie kwestie jak: możliwość spędzania czasu między zajęciami na uczelni (w tym zaplecze gastronomiczne kampusów), elastyczność planów zajęć oraz standard akademików. Najniższe oceny formułują studenci z państw europejskich (innych niż kraje byłego ZSRR). Wśród polskich studentów mamy do czynienia z podobnym wzorem odpowiedzi.
4. Pogłębionej wiedzy o ocenie jakości życia na pomorskich uczelniach dostarczają wnioski z wywiadów ze studentami. Wśród mocnych stron studiowania wymienia się między innymi: (1) jasne formułowanie oczekiwań wykładowców względem studentów, (2) możliwość indywidualnego kształtowania własnej ścieżki edukacyjnej, (3) ciekawe sposoby prowadzenia zajęć, uruchamiające aktywność studentów, (4) sprawną digitalizację procesu dydaktycznego i (5) możliwość angażowania się w zajęcia dodatkowe.
5. Słabościami systemu studiowania na Pomorzu (co często jest emanacją wzorów studiowania w Polsce) są przede wszystkim: (1) poczucie niedosytu liczby zajęć praktycznych, (2) niesprawiedliwy sposób oceniania, (3) niesprzyjająca organizacja procesu dydaktycznego, (4) trudności komunikacyjne i (5) brak personalizowanych form wsparcia.

JAK SIĘ ŻYJE NA POMORZU? W JAKIM STOPNIU KWESTIE ZWIĄZANE Z JAKOŚCIĄ ŻYCIA SĄ ISTOTNE DLA STUDENTÓW?

1. Badani generalnie dobrze oceniają swój pobyt na studiach na Pomorzu. Nie notuje się większych różnic między oceną zbiorowości studentów polskich i zagranicznych w tym zakresie. Wśród studentów zagranicznych najwyższą ocenę formułują badani z krajów byłego ZSRR. Natomiast wbrew tendencjom rozpoznany w całym badaniu, w dalszej kolejności plasują się studenci z innych krajów Europy, a na końcu z krajów

pozaeuropejskich. Wśród studentów polskich można zauważyć, że generalnie bardziej usatysfakcjonowani z pobytu są badani z odległych części kraju – w przeciwieństwie do studentów pochodzących z województw sąsiednich.

2. Studenci zagraniczni i polscy dobrze oceniają infrastrukturę miejscowości, w których mieszkają (głównie Trójmiasto), czyli dostęp do części handlowo-usługowej, rozrywkowej (puby, kluby, itd.), kulturalnej oraz miejsc spacerowo-wypoczynkowych. Studenci zagraniczni najniżej oceniali natomiast wsparcie instytucji oferujących pomoc osobom z zagranicy oraz jakość usług związanych z legalizacją ich pobytu. W porównaniu ze studentami polskimi obcokrajowcy niżej ocenili ogólną atrakcyjność spędzania wolnego czasu w miejscowości obecnego zamieszkania. Zwraca uwagę także percepcja kosztów życia. Jest to zdecydowanie najgorzej oceniany element wśród studentów polskich.
3. Wśród mocnych stron mieszkania na terenie województwa pomorskiego wyróżnia się między innymi: (1) walory naturalne i spektakularny krajobraz przyrodniczy, (2) atrakcje związane z mieszkaniem w Trójmieście, (3) atmosferę kameralnej metropolitalności, (4) przyjazne usposobienie mieszkańców, (4) korzystną lokalizację do podejmowania aktywności turystycznej oraz (5) dobry dostęp do usług publicznych.
4. Niekorzystne aspekty mieszkania w województwie pomorskim wiążą się z: (1) wysokimi kosztami utrzymania dla części studentów, (2) problemami na rynku wynajmu i (3) złą jakością komunikacji publicznej.
5. Obserwuje się raczej umiarkowany poziom akceptacji wśród studentów zagranicznych dla stwierdzenia, że Polacy są generalnie tolerancyjni wobec obcokrajowców. Złe doświadczenia w kontaktach z polskimi urzędnikami ma około 3 na 10 badanych. Niemal $\frac{1}{3}$ badanych wskazuje, że napotyka dużo barier związanych z faktem, że są obcokrajowcami w Polsce. Natomiast $\frac{2}{3}$ badanych obcokrajowców stwierdza, że gdyby miało zostać po ukończeniu studiów w Polsce, to osiedliłoby się w pobliżu obecnego miejsca zamieszkania.
6. Mimo dobrych wyników generalnej satysfakcji z pobytu w Polsce odpowiedzi studentów zagranicznych charakteryzują się przewagą krytyków (nad promotorami) w zakresie polecenia studiowania oraz podjęcia pracy w woj. pomorskim. Jedynie w przypadku polecenia zamieszkania odnotować można przewagę promotorów. Szczególnie należy zwrócić uwagę na bardzo wysoki odsetek braku poleceń w zakresie podjęcia pracy na Pomorzu [51,5%] wśród obcokrajowców. Studenci polscy są mniej krytyczni w analizowanych obszarach, ale tendencje są podobne. Najbardziej skłonni do rekomendowania Pomorza we wszystkich obszarach są studenci z krajów byłego ZSRR. Wśród pozostałych grup wyróżnionych ze względu na region pochodzenia mamy do czynienia z relatywnie dużą dozą krytyki względem regionu.

JAKIE PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ MAJĄ STUDENCI? KTO ZOSTANIE? KTO I DLACZEGO WYJEDZIE? CO SKŁANIA DO WIĄZANIA PRZYSZŁOŚCI Z POMORZEM?

1. Niemal połowa studentów polskich oraz $\frac{2}{5}$ studentów zagranicznych ma doświadczenie (przeszłe lub obecne) pracy w Polsce / na terenie województwa pomorskiego. Zazwyczaj jednak nie jest to praca związana z ich kierunkiem studiów.
2. Spośród studentów deklarujących brak doświadczeń na polskim / pomorskim rynku pracy, jedynie ok. 3 (studenci zagraniczni) lub 4 (studenci polscy) na 10 respondentów zamierza podjąć pracę w najbliższej przyszłości. W tym względzie zdecydowanie najbardziej ambiwalentni są studenci polscy – ok. 43% nie ma pewności co do tego, czy będzie pracować w trakcie studiów. Studenci polscy oraz zagraniczni różnią się także w kwestii oceny szans na znalezienie interesującej pracy – większy optymizm pod tym względem zachowują Polacy.
3. Wyraźne plany wejścia na pomorski rynek pracy mają studenci z krajów byłego ZSRR, choć nie wykluczają jednocześnie wyjazdu zagranicę (do kraju trzeciego). Studenci z innych państw europejskich obierają raczej kierunek powrotu do krajów macierzystych z intencją znalezienia tam pracy. Studenci spoza Europy mają najbardziej nieokreślone plany. Z szerokiego spektrum możliwości wybierają raczej wyjazd (za pracą lub na dalsze studia) do krajów trzecich (poza Polską i krajem macierzystym) bądź pracę w kraju macierzystym albo kontynuację studiów w Polsce.
4. Analiza deklaracji studentów polskich nie pozostawia wątpliwości, że ich deklarowanym miejscem docelowym jest najczęściej województwo pomorskie. Znacznie mniej prawdopodobny jest w tej grupie powrót do miejscowości / regionu pochodzenia, natomiast bierze się pod uwagę scenariusz przeprowadzki (w poszukiwaniu pracy) do innego regionu Polski.
5. Zwolennicy pozostania po studiach na terenie województwa pomorskiego argumentują taki plan na kilka sposobów: (1) potencjalną łatwością zdobycia pracy w regionie, (2) kameralnym charakterem trójmiejskiej metropolii, (3) niechęcią do powrotu w rodzinne strony i (4) możliwościami rozwinięcia działalności gospodarczej oraz współpracy z regionem / krajem pochodzenia.
6. Osoby, które nie wiedzą jeszcze, co chciałyby robić po ukończeniu studiów, podkreślają, że znaczenie ma dla nich przede wszystkim: (1) możliwość elastycznego zarządzania własnym planem na życie, (2) zbieranie doświadczeń i (3) perspektywa eksploracji świata.
7. Wśród studentów, którzy raczej nie chcą pozostać na Pomorzu / w Polsce, argumentacja dotyczy: (1) krytycznych opinii i wyobrażeń na temat polskiego rynku pracy, (2) braku związku między miejscem odbywania studiów i późniejszego rozwijania kariery zawodowej, (3) bariery językowej, (4) odczucia samotności i (5) braku poczucia bezpieczeństwa.

Analiza przewag i słabości województwa pomorskiego w obszarze oferty akademickiej.

Wnioski z analizy SWOT

Poniżej przedstawiamy wnioski z analizy SWOT w zakresie usług świadczonych na rzecz studentów spoza województwa. Analiza przewag i słabości regionu uwzględnia zarówno wnioski z badań źródłowych (desk research i analiza porównawcza), jak i konkluzje płynące z badań studentów pomorskich uczelni. Należy je czytać jako element łączący przedstawione powyżej wnioski empiryczne oraz sugestie odnośnie rekomendacji dla regionu w obszarze internacjonalizacji.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy SWOT, silne strony i szanse regionu w zakresie usług świadczonych na rzecz studentów spoza województwa pomorskiego są zrównoważone ze słabościami i zagrożeniami. Warto natomiast pamiętać, że skala internacjonalizacji szkolnictwa wyższego na terenie województwa pomorskiego pozostaje relatywnie niska.

W celu prowadzenia bardziej skutecznej polityki przyciągania talentów niezbędne jest więc wypracowywanie dopasowanych do zmieniających się realiów rozwiązań systemowych, uwzględniających trudności, jakie wynikają z niekorzystnych trendów społeczno-demograficznych, czy problemy związane z adaptacją kulturową migrantów w Polsce.

Tego rodzaju trudności dotyczą przede wszystkim obcokrajowców spoza kręgu państw wschodnio-europejskich i post-socjalistycznych. Trudności w asymilacji do polskiej kultury, brak poczucia bezpieczeństwa i bariera językowa potęgują odczucie izolacji, co w połączeniu z niepocholebnymi opiniami na temat polskiego rynku pracy może znacząco obniżyć prawdopodobieństwo pozyskiwania talentów do regionu.

Tabela 65. Analiza SWOT w zakresie usług świadczonych na rzecz studentów spoza województwa pomorskiego

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wzrost świadomości potrzeby internacjonalizacji szkolnictwa wyższego ▪ Powstanie instytucji i programów / projektów odpowiedzialnych za wzmocnienie potencjału internacjonalizacji uczelni wyższych ▪ Wysoka jakość kadry akademickiej na pomorskich uczelniach ▪ Niskie koszty podjęcia studiów oraz pobytu na terenie województwa ▪ Wysoki poziom jakości życia w województwie pomorskim (w tym: walorów naturalnych) ▪ Istnienie silnego rdzenia metropolii (w tym: zróżnicowanych marek miejskich w aglomeracji trójmiejskiej) ▪ Świadomość samorządu lokalnego i regionalnego w zakresie konieczności tworzenia polityk publicznych wspierających cudzoziemców / migrantów 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Brak pogłębionego monitoringu i ewaluacji programów internacjonalizacji uczelni w regionie ▪ Niski poziom jakości polityki informacyjnej pomorskich uczelni dedykowanej studentom zagranicznym ▪ Brak / niska jakość kampanii promocyjnych i wizerunkowych regionu jako atrakcyjnego miejsca do studiowania ▪ Problemy formalno-biurokratyczne, w tym trudności związane z legalizacją pobytu w Polsce ▪ Niewystarczająca skala współpracy międzysektorowej aktorów instytucjonalnych zaangażowanych w tworzenie polityki publicznej w obszarze internacjonalizacji ▪ Brak aktywnej polityki monitorowania losów absolwentów pochodzących spoza regionu (przede wszystkim studentów zagranicznych) ▪ Niska pozycja pomorskich uczelni w rankingach międzynarodowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wzrost poziomu finansowania programów mających na celu podnoszenie jakości umiędzynarodowienia pomorskich uczelni ▪ Wzrost liczby akredytacji zagranicznych i certyfikatów jakości kształcenia ▪ Rozwój polityki stypendialnej dla studentów spoza regionu (przede wszystkim studentów zagranicznych) ▪ Rozwinięcie programów dydaktycznych prowadzonych w języku angielskim ▪ Nauka języka polskiego na różnych poziomach zaawansowania dla studentów zagranicznych ▪ Możliwość wykorzystania wiedzy płynącej z diagnoz dotyczących internacjonalizacji szkolnictwa wyższego (także w kontekście regionalnym) ▪ Istnienie dynamicznie rozwijającego się rynku pracy w dużych międzynarodowych firmach z ofertą stanowisk pracy dla młodej klasy średniej ▪ Wzmocnienie promocji oferty pomorskiego rynku pracy wśród studentów zagranicznych ▪ Wykorzystanie procesu umiędzynarodowienia jako odpowiedzi na niekorzystne tendencje demograficzne w regionie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Deficyt wykwalifikowanych kadr sektora publicznego (w instytucjach szkolnictwa wyższego oraz w samorządzie lokalnym / regionalnym) ▪ Brak ciągłości projektów polityk publicznych oraz powiązań międzysektorowych między realizowanymi projektami z obszaru internacjonalizacji ▪ Niewystarczająca skala sektorowych i międzysektorowych powiązań sieciowych pomorskich uczelni w kontekście podejmowania działań z obszaru internacjonalizacji ▪ Niska skala współpracy z biznesem, jeśli chodzi o przepływ studentów-absolwentów między uczelniami a rynkiem pracy ▪ Niska jakość wsparcia oferowanego studentom zagranicznym – zarówno instytucjonalnie, jak i w życiu codziennym ▪ Brak standardów usług w zakresie oferty kierowanej dla studentów spoza regionu (przede wszystkim studentów zagranicznych) ▪ Niekorzystny wizerunek Polski za granicą, jako kraju nietolerancyjnego i nieprzyjaznego obcokrajowcom

Katalog rekomendacji dla polityki publicznej

Proponowany zestaw rekomendacji odpowiada na dwa pytania: (1) jak powinna wyglądać oferta edukacyjna uczelni, by przyciągać na pomorskie uczelnie studentów spoza regionu (przede wszystkim studentów zagranicznych) oraz (2) jakie działania może podejmować samorząd, by zwiększyć moc pozyskiwania talentów dla regionu.

Należy jednocześnie pamiętać, że podstawą do wdrożenia zaproponowanych postulatów jest odpowiednie „przepracowanie” rekomendacji, tj. myślenie o nich w kontekście wniosków, jakie płyną z badania i strategii ich wdrożenia w partnerstwie z różnymi aktorami instytucjonalnymi. Wiele rekomendowanych rozwiązań pojawia się już jako propozycje działań dla polityki publicznej w innych projektach badawczych czy dokumentach strategicznych. Generalny kierunek promowania internacjonalizacji szkolnictwa wyższego jest właściwy. Nacisk powinien być położony natomiast raczej na aktualizację celów i bardziej intensywny proces ich realizacji.

Realizacja proponowanych poniżej celów i działań ma za zadanie zwiększyć jakość polityki publicznej w obszarze internacjonalizacji i stanowi propozycję zwiększającą potencjał nie tylko „przyciągania”, ale też zatrzymania studentów na Pomorzu po okresie zakończenia studiów. Zestaw zebranych wskazówek ma też charakter uniwersalny – postulowane rozwiązania zwiększą jakość oferty regionu i pomorskich uczelni w oczach studentów niezależnie od wybieranych przez nich kierunków studiów, regionu pochodzenia czy aktualnych skłonności do rekomendowania Pomorza jako dobrego miejsca do mieszkania, studiowania i pracy.

Warto jednak mieć na względzie fakt, że niektóre grupy studentów trudno będzie i zachęcić do przyjazdu, i „przywiązać” do regionu po ukończeniu studiów. I będzie to w dużej mierze niezależne od starań aktorów projektujących polityki publiczne w obszarze internacjonalizacji w regionie. Wynika to przede wszystkim ze splotu dwóch czynników: (1) motywacyjno-aspiracyjnych w grupie studentów (na przykład skłonności młodych ludzi do „eksperymentowania”) i (2) makrostrukturalnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych (na przykład wysokości zarobków w różnych krajach świata dla młodej klasy średniej).

* * *

Wyróżnić można pięć obszarów, w ramach których niezbędne jest podejmowanie działań wspierających profesjonalizację procesu internacjonalizacji pomorskich uczelni wyższych. Są to:

- (1) integracja,
- (2) promocja,
- (3) informacja i komunikacja,
- (4) strategia instytucjonalna oraz
- (5) jakość pobytu.

OBSZAR	CEL	PROPONOWANE DZIAŁANIA
INTEGRACJA	<p>[A] <i>Tworzenie atmosfery otwartości na studentów spoza regionu</i></p> <p>[B] <i>Budowanie środowiska sprzyjającego wielokulturowości</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> (1) Zaangażowanie do współpracy wielu aktorów instytucjonalnych, przede wszystkim instytucji kultury, które mogą pełnić rolę trzecich miejsc, czyli przyjaznych przestrzeni spotkania i budowania wzajemnych relacji. (2) Realizacja na uczelniach zajęć wprowadzających w specyfikę polskiej kultury. Rozwijanie oferty kursów z zakresu studiów międzykulturowych. (3) Zwiększenie roli opiekunów roczników jako mentorów studentów. Wprowadzenie dodatkowych form wsparcia psychologicznego dla studentów. (4) Poszerzenie uczelnianej oferty zajęć dla studentów oczekujących na możliwość skorzystania z propozycji spędzenia wolnego czasu poza zajęciami. (5) Organizacja wydarzeń (impresz, spotkań, działań w kołach naukowych) z uwzględnieniem tworzenia przestrzeni spotkań studentów z różnych kultur i światów społecznych. (6) Rozwijanie programu „semestrów wprowadzających” i możliwości przyjazdu na Pomorze przed podjęciem decyzji o studiach czy ich rozpoczęciu. Poszerzenie oferty w ramach tygodni orientacyjnych na uczelniach.
PROMOCJA	<p>[A] <i>Podniesienie jakości marki pomorskich uczelni na zewnętrznych rynkach edukacyjnych</i></p> <p>[B] <i>Zwiększenie stopnia widzialności pomorskich uczelni w skali kraju i na świecie</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> (1) Realizacja wszystkich działań strategicznych w tym obszarze w porozumieniu aktorów instytucjonalnych odpowiedzialnych za prowadzenie strategii promocyjno-marketingowej. (2) Promowanie regionu / kraju w trakcie wizyt zagranicznych – na targach, konferencjach czy w trakcie wykładów. (3) Tworzenie wspólnych (regionalnych) materiałów promocyjnych zawierających informacje o: [a] ofercie uczelni, [b] jakości życia w regionie, [c] mocnych stronach regionalnego rynku pracy. (4) Sprawne wykorzystanie kanałów komunikacji elektronicznej – przede wszystkim czytelnych, dobrze zbudowanych stron internetowych (dotyczy to zarówno portali uczelnianych, jak i tych będących marką regionu).

		<p>(5) Promowanie uczelni i regionu poprzez wydarzenia oraz wykorzystanie w tym procesie ambasadorów, czyli osób, które przyjechały na studia na pomorskie uczelnie z innych regionów czy krajów (alternatywnie: budowanie relacji w szkołach średnich poza regionem).</p> <p>(6) Akcentowanie istniejących możliwości korzystania z oferty dydaktycznej w języku angielskim oraz promocja tej oferty.</p>
INFORMACJA I KOMUNIKACJA	<p>[A] <i>Zwiększenie poziomu satysfakcji studentów z procesu dydaktycznego</i></p> <p>[B] <i>Podniesienie poziomu integracji studentów w nowym środowisku</i></p>	<p>(1) Wprowadzanie, modyfikowanie i upraszczanie procedur działania we wszystkich aspektach funkcjonowania pomorskich uczelni.</p> <p>(2) Poprawa drożności kanałów komunikacyjnych na uczelniach – studenci muszą mieć pewność, że otrzymują potrzebne im informacje szybko, a jakość komunikacji jest co najmniej dobra.</p> <p>(3) Położenie nacisku na szkolenie kadr obsługujących studentów, jeśli chodzi o sprawność administracyjną i znajomość języka angielskiego.</p> <p>(4) Prowadzenie czytelnej polityki informacyjnej dotyczącej kosztów życia i studiowania w Polsce.</p> <p>(5) Poprawa oferty w zakresie nauki języka polskiego przez studentów zagranicznych. Oferta dydaktyczna w zakresie uczenia się języka polskiego powinna być zróżnicowana i uwzględniać różny poziom kompetencji studentów.</p> <p>(6) Opracowanie przewodnika dla studentów zagranicznych na temat regionu / kraju. Publikacja powinna zawierać pakiet informacji praktycznych dotyczących życia w Polsce / na Pomorzu (sprawy urzędowe, adresy i kontakty instytucjonalne itp.).</p>
STRATEGIA INSTYTUCJONALNA	<p>[A] <i>Systemowa poprawa jakości oferty edukacyjnej w regionie</i></p> <p>[B] <i>Poprawa miejsc pomorskich uczelni w krajowych i międzynarodowych rankingach</i></p>	<p>(1) Śledzenie skutecznych rozwiązań w zakresie internacjonalizacji szkolnictwa wyższego – zarówno tych realizowanych za granicą, jak i w innych regionach.</p> <p>(2) Położenie większego nacisku na czynniki pro jakościowe związane z procesem umiędzynarodowienia (obok kryteriów ilościowych – przede wszystkim wzrostu liczby studentów).</p> <p>(3) Zwiększenie zakresu współpracy w ramach partnerstw instytucjonalnych (w tym tych międzysektorowych) w</p>

		<p>procesie definiowania kierunków internacjonalizacji pomorskich uczelni.</p> <p>(4) Stworzenie systemu monitorującego mobilność studentów oraz absolwentów przyjeżdżających na pomorskie uczelnie z innych regionów czy krajów.</p> <p>(5) Podejmowanie działań mających na celu liberalizację regulacji prawno-pobytowych studentów zagranicznych w Polsce.</p> <p>(6) Budowanie gęstszej sieci powiązań studentów z lokalnym biznesem w porozumieniu trzech sektorów: [a] biznesowego (ze szczególnym uwzględnieniem sektora IT/BBO/SSC), [b] samorządowego oraz [c] akademickiego.</p>
<p>JAKOŚĆ POBYTU</p>	<p>[A] <i>Zwiększenie poziomu przywiązania studentów do uczelni i regionu w trakcie studiów</i></p> <p>[B] <i>Zwiększenie skali zatrzymania studentów w regionie po zakończeniu studiów</i></p>	<p>(1) Rozbudowanie bazy z informacjami na temat istniejącej oferty stypendialnej oraz możliwości uzyskiwania wsparcia przez studentów spoza regionu.</p> <p>(2) Rozwinięcie współpracy z organizacjami studenckimi, które mogłyby pełnić bardziej aktywną rolę w procesie adaptacji studentów spoza regionu do życia w nowych realiach. Być może dobrym rozwiązaniem byłoby powołanie organizacji studentów zagranicznych.</p> <p>(3) Podkreślanie możliwości podejmowania pracy w trakcie, a przed wszystkim po ukończeniu studiów. Akcentowanie możliwości korzystania z płatnych praktyk oraz pracy w niepełnym wymiarze czasu.</p> <p>(4) Dbłość o podkreślanie zbieżności profilu kompetencji zdobytych na studiach z wymaganiami dostępnymi ofert pracy.</p> <p>(5) Zwiększenie liczby umów o współpracy pomiędzy uczelniami i innymi instytucjami edukacyjnymi. Promowanie wymian krótkotrwałych – zarówno dla studentów, jak i dla kadry dydaktyczno-naukowej.</p> <p>(6) Akcentowanie w działaniach strategicznych uczelni i władz samorządowych wysokiej pozycji regionu w rankingach jakości życia.</p>